

LORD RUSSELL

A HOROGKERESZT RÉMTETTEI

SZIKRA

LORD RUSSELL

A HOROGKERESZT
RÉMTETTEI

SZIKRA

BUDAPEST 1955

Az angol eredeti címe:

Lord Russell of Liverpool

THE SCOURGE OF THE SWASTIKA

(A SHORT HISTORY OF NAZI WAR CRIMES)

Cassell & Co. Ltd.

London 1954

Fordította

GÁBOR JOZEFA

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	7
BEVEZETÉS	9
I. FEJEZET	
HITLER ZSARNOKI URALMÁNAK ESZKÖZEI	13
II. FEJEZET	
HADIFOGLYOK BÁNTALMAZÁSA ÉS MEGGYILKOLÁSA	29
III. FEJEZET	
A NYILT TENGEREEN ELKÖVETETT HÁBORÚS BŰN- TETTEK	68
IV. FEJEZET	
KEGYETLENKEDÉSEK ÉS TÖMEGGYILKOSSÁGOK A MEGSZÁLLT TERÜLETEKEN.....	86
V. FEJEZET	
RABSZOLGAMUNKA	145
VI. FEJEZET	
KONCENTRÁCIÓS TÁBOROK	168
VII. FEJEZET	
A ZSIDÓKÉRDÉS „VÉGLEGES MEGOLDÁSA”	232
UTÓSZÓ	255
FÜGGELÉK.....	257

KÉPMELLÉKLETEK

Lidice	112
A lidicei tömegmészárlás után	112
Az oradouri templomban talált szénné égett holttestek	113
Az autuni mészárlás	113
A varsói gettó	128—129
A „Grossaktion” vezetője, Stroop vezérőrnagy	128
Az embereket kihajtják az óvóhelyről	128
A menet elindul a gyűjtőhelyre	129
Az áldozatokat megmotozás előtt felsorakoztatják	129
Az auschwitz koncentrációs tábor főbejárata	160
Hazafiak akasztása Tulle-ban	160
Josef Kramer gépkocsivezető engedélye	176
Ilse Koch, a buchenwaldi parancsnok felesége	176
A koncentrációs tábor új lakóit végigfuttatják az egészségügyi személyzet előtt	177
Belsen: Így heverték a hullák a tábor minden részében	192
Belsen: Angol bulldózerek segítségével távolítják el a hullákat	192
Az életben maradottak	193
Lengyel nő lába, amelyet különféle kísérletekkel nyomorítottak meg	208
A gázkamrákban megölt áldozatok művégtagjai	208
A maidaneki gázkamra	209
Gázzal megöltek hullái	209
Buchenwaldban talált zsugorított fejek	224
A buchenwaldi krematórium egyik kemencéje	224
„Az emberi méltóság.” Egy vagon-rakomány holttest Buchen- waldban	225
Ezt a fényképet, amely egy tömeges kivégzést ábrázol, egy német fogolynál találták	240
Birkenauban a krematórium felépítése előtt a holttesteket göd- rökben égették el	240
Tömegsír Belsenben	241
Violette Lecoq rajzai	214—216

Sir Hartley Shawcross, Nagy-Britannia és Észak-Írország főügyésze, vádbeszédében a következőket mondta:

„A legyőzött nemzetek szószólói némelykor ki tudják használni a győztesek együttérzését és nagylelkűségét, úgyhogy az igazi tények, amelyeket sohasem jegyeznek fel hitelesen, elhomályosulnak és feledésbe mennek. Csak vissza kell emlékezni az első világháború utáni helyzetre, és láthatjuk, milyen veszély fenyeget egy türelmes és hiszékeny népet, ha egy tekintélyt parancsoló jogi döntés nem állapítja meg a felelősséget. Az idő múlásával, talán éppen a borzalmak miatt, e nép hajlamos lebecsülni mindazokat az agresszióról és kegyetlenségről szóló történeteket, melyek az utókorra fennmaradtak; a hiszékeny nép pedig fanatikus vagy esetleg becstelen propagandistáktól félrevezetve, végül azt hiszi, hogy nem ő, hanem ellenfelei bűnösök abban, amit ő maga is elítélne. Ezért mi bízunk benne, hogy ez a törvényszék, jóllehet a győztes hatalmak jelölték ki tagjait, teljes és bírói tárgyilagos-sággal fog eljárni, olyan normákat fog megállapítani, s olyan hiteles és pártatlan bizonyítékot fog szolgáltatni, amelyből az eljövendő kor történészei megismerhetik az igazságot, és amely intő figyelmeztetésül szolgál a jövő politikusai számára.”

Mint mindenki tudja, a „tekintélyt parancsoló jogi döntést”, amelyről Sir Hartley beszélt, meghozták. A háborús bűnösök ügyében számos más pert* is lefolytattak, melyek jegyzőkönyvi anyagát kiadták, úgyhogy azt bárki elolvashatja. De sok ember-

---

* Csupán Németország angol övezetében 356 per volt, melyek során több mint ezer háborús bűnös felett ítéleztek. Minden olyan ellenséges háborús bűnös perének tárgyalásáért, aki a brit katonai bíróság elé került, Sir Henry MacGeagh, főhadbíró, az Egyesült Nemzetek Szervezete Háborús Bűnöket Vizsgáló Bizottsága angol részlegének vezetője volt felelős.

nek nincs erre ideje, sokan pedig, ha van is idejük, nem akarják elolvasni az egész anyagot.

Ennek a könyvnek az a célja, hogy megismertesse az egyszerű olvasót számos német háborús bűncselekmény igaz és pontos történetével. A könyv anyagát a különböző perek során elhangzott tanúvallomásokból és az ott előterjesztett dokumentumokból, valamint azokból a nyilatkozatokból állítottam össze, amelyekben szemtanúk számoltak be a háborús bűncselekmények elkövetésének színhelyén nyomozó illetékes bizottságoknak a tényekről.

Hálás köszönetet mondok René Massigli úrnak, a francia nagykövetnek, du Parc Locmaria márkinak, a belga nagykövetnek, és dr. D. V. Stikker holland nagykövetnek, amiért országaikban hozzáférhetővé tették számomra a hivatalos tájékoztatást nyújtó forrásokat.

Nagy hálával tartozom továbbá Violette Lecoqnak, mai nevén Madame Rougier-Lecoqnak, amiért megengedte a ravensbrücki koncentrációs tábor életéről készült nagyszerű rajzainak közzétételét; Peter Forestnak, a rajnai brit hadsereg őrnagyának, a háborús bűnöket vizsgáló csoport egykori főtolmácsának, a német kifejezésekre, rangokra és címekre vonatkozó lábjegyzetekért; és végül, de nem utolsó sorban Anthony Somerhough úrnak, a háborús bűnöket vizsgáló németországi angol bizottság volt vezetőjének bizonyos fényképekért és sok hasznos tanácsáért.

A második világháborút megelőző modern háborúkban, amelyeket civilizált nemzetek viseltek egymás ellen, előfordultak olyan sajnálatos esetek, amelyek kimerítették a háborús bűncselekmény fogalmát. Belgiumban és Franciaországban az első világháború kezdeti szakaszában, amikor a német csapatok gyors ütemben nyomultak Párizs felé, sok kegyetlenkedést követtek el. Városokat és falvakat fosztottak ki és gyújtottak fel, nőket becstelenítettek meg, és ártatlan embereket gyilkoltak le. Jóllehet többről volt szó, mint egyes elszigetelt egységek vagy hadosztályok szórványos rémtetteiről, ezek a bűncselekmények mégsem voltak egy olyan szervezett terrorhadjárat részei, melynek tervét még a háború kitörése előtt dolgozták ki, és azután a parancshoz híven végrehajtották.

A második világháború alatt azonban a németek olyan méretekben követték el háborús bűncselekményeiket, amelyekre nem volt példa a történelemben. Ezek szervesen hozzátartoztak a nácik értelmezése szerinti totális háborúhoz. Előre elhatározott és kidolgozott terv alapján hajtották végre rémtetteiket, hogy megfélemlítsék és kizsákmányolják a megtámadott és megszállt területek lakosait, és kiirtsák azokat az elemeket, amelyekről úgy vélték, hogy szemben állnak a német hódítással és a náci uralommal.

A nácik a „Führer-elv” alapján saját országukban már a háború előtt olyan zsarnoki uralmat teremtettek, amely szinte párját ritkítja a történelemben. A „felsőbbrendű fajról” szóló elmélet jegyében, melynek végső és szükségképpen célja a világuralom megszerzése volt, faji gyűlöletre uszítottak. Testvért szembeállítottak testvérrel, gyermeket szülővel, keresztényt zsidóval. Meg akartak mészélezni egy egész nemzetet, azokat

pedig, akik nem hagyták magukat megrontani, megfélemlítették, és végül koncentrációs táborba vetették.

Csak akkor látjuk a maguk igazi távlatában azokat a bűncselekményeket, amelyeket a németek a háború alatt a megszállt területeken elkövettek, ha visszaemlékezünk arra, ami 1933 és 1939 között Németországban történt.

A szólásszabadság s ezen belül a sajtószabadság elfojtása, az igazságszolgáltatás ellenőrzése, a tulajdon-elkobzások, a békés célból való gyülekezés jogának korlátozása, levelek és táviratok cenzurázása, a telefonbeszélgetések kihallgatása, a termelőmunka katonai jellegű megszervezése, a vallásszabadság megvonása: ezekkel az eszközökkel verte bilincsbe a zsarnok alattvalóit. Ha Hitler ilyen kevésre becsülte a „felsőbbrendű fajt”, vajon meglepő-e, hogy a férgeknél is kevesebbre tartotta azoknak az országoknak a népeit, ahová seregei behatoltak?

Nem vitás, hogy a német nép nem hódolt be egykönnyen, nem szívesen fogadta a náci tanokat és a náci programot. Ha így lett volna, nem lett volna szükség az SS-re*, sem az SD-re**, sem a Gestapóra. A nácik csak megfélemlítéssel és kínzással, éheztetéssel és gyilkossággal tudták odahaza felszámolni a rendszer ellenzőit. Így szerezték meg ezek az elnyomó szervek azt a tapasztalatot és gyakorlatot, amelyet később oly nagy alaposággal és kegyetlenséggel valósítottak meg, hogy a megszállt Európa lidérces álmává és korbácsává váltak.

Az e könyvben leírt bűncselekmények nem tervszerűtlenül történtek; ez már hatalmas arányukból is nyilvánvalóan kitűnik. Milliók rabszolgaságba döntése és Németországba hurcolása, hadifoglyok meggyilkolása és megkínzása, polgári személyek tömeges kivégzése, túsok és megtorlásul szedett foglyok agyonlövétése, végül a zsidókérdés „végleges megoldása” — mind egyetlen, hosszú távra szóló terv részletei. Ez kétségtelenül bebizonyosodott, és maguk a németek szolgáltatták a megcáfолhatatlan bizonyítékokat a különböző gondosan megőrzött feljegyzésekkel, jelentésekkel, leltárakkal, parancsokkal és más dokumentumokkal, amelyek az európai német haderők fegyverletétele után a szövetségesek kezébe kerültek.

* Schutzstaffeln — a náci párt fegyveres egységei.

** Sicherheitsdienst — biztonsági szolgálat.

Amikor ugyanis a németek tilalom alá eső munkát végeztek hadifoglyokkal, mindannyiszor jelentéseket készítettek a megfelelő katonai alakulat részére; valahányszor raboltak, kifogástalan leltárt vettek fel zsákmányukról; amikor gázzal végeztek ki zsidókat és másokat, részletes beszámolót küldtek az RSHA-nak*, amikor túszoikat lőtték agyon, a többiek megfélemlítésére névjegyzéküket kiakasztották a középületekre, s gondos feljegyzéseket készítettek a koncentrációs táborok lakóin erőszakkal végrehajtott fájdalmas és förtelmes kísérletekről. Amilyen ütemben ezeket a bűncselekményeket elkövették, úgy gyűjtötték össze és jegyezték fel jellegzetes alapossággal az azokra vonatkozó bizonyító adatokat.

Hitler „Mein Kampf” című könyvében már évekkel ezelőtt a következőket írta: „Az erősebb faj ki fogja szorítani a gyengébbeket, mert az életösztön végső fokon le fogja dönteni az egyén úgynevezett humanizmusának esztelen korlátait, hogy helyet adjon a természet humanizmusának, amely megsemmisíti a gyengét, és helyébe az erőt állítja.” Ez a dzsungel törvénye; nem csoda, hogy oly sok nyomorúság, kín, pusztulás és halál járt nyomában.

És hogyan hajtották végre ezeket a bűnös terveket? A német főparancsnokságot és vezérkart is terheli ezért bizonyos felelősség.

Amikor az öreg Hindenburg marsall 1933-ban hirtelen és váratlanul átadta a hatalmat Hitlernek, a katonai vezetők közül sokan kétségtelenül lenézték Hitlert. Legtöbbjük azonban csakhamar cinkosává vált; azokat pedig, akik nem hódoltak be, mint például von Fritsch, jellegzetes arcátlansággal intézték el. Ettől fogva a német tisztikar alkotta piramis — melynek csúcsán Keitel, ez a katonai fejbőlintójas állt — a maga egész súlyával Hitler mögött sorakozott fel. Ezek az emberek segítettek és támogatták Hitlert agresszív háborújának megtervezésében és a háború folytatásában, továbbá a háborús bűncselekmények és az egész emberiség ellen irányuló számtalan büntett elkövetésében. Csak akkor hallatszottak először a német Hadügyminisztérium folyosóin bíráló hangok, amikor már világosan látszott, hogy a nácik napja már lehanyatlóban van.

* Reichssicherheitshauptamt — Birodalmi Biztonsági Főhivatal.

Nürnbergben a német háborús főbűnösök ügyének tárgyalásán a Nemzetközi Katonai Törvényszék nem volt hajlandó a vezérkart és a főparancsnokságot bűnösnek bélyegezni. Ítéletében mindamellett a következőket állapította meg ezekről az emberekről:

„Nagymértékben felelősek azért a nyomorúságért és szenvedésért, amely a férfiak, nők és gyermekek millióit sújtotta. Szégyent hoztak a tiszteletreméltó katonai hivatásra. Az ő katonai vezetésük nélkül pusztán elméletivé és meddővé váltak volna Hitlernek és náci követőinek agresszív törekvései... kegyetlen katonai kaszt voltak... Sokan közülük gúnyt űztek a feltétlen engedelmességet megkövetelő katonai esküből. Ha a védelmük úgy kívánta, azzal védekeztek: engedelmeskedniük kellett a parancsnak; ha a vád bebizonyította, hogy tudtak Hitler kegyetlen bűncselekményeiről, azt állították: megtagadták a parancs végrehajtását. Az igazság az, hogy ezek az emberek tevékenyen részt vettek a bűntettek elkövetésében, vagy pedig hallgatólagosan eltűrték és végignézték, hogy olyan méretű és olyan megdöbbentő bűntetteket kövessenek el, amelyeket a világ még nem tapasztalt.”

Hitler zsarnoki uralmának legfőbb eszköze azonban a náci párt vezetősége, a Gestapo, az SD és az SS volt.

Ezek a szervezetek követték el az olyan szörnyű bűntetteket, mint a koncentrációs táborokban végrehajtott tömeggyilkosságok, hadifoglyok megölése és bántalmazása, külföldi munkások rabszolgamunkára való kényszerítése, az inkvizitori kihallgatások, kínzások, embereken végzett kísérletek.

Ezek a rettegett „fekete ruhások” Heinrich Himmlerrel az élükön öt éven át gyilkos, fekete viharfelhőként nehezedtek a megszállt Európára.

E könyv első fejezete ezeknek a szervezeteknek az eredetével, megalakulásával és szervezeti felépítésével, valamint azzal a szadista kegyetlenséggel foglalkozik, amely olyannyira jellemző volt rájuk.

HITLER ZSARNOKI URALMÁNAK ESZKÖZEI

Attól kezdve, hogy Hitler uralomra jutott, ő és a náci párt azonnal hozzáfogott annak az általános tervnek és összeesküvésnek a végrehajtásához, melynek célkitűzéseit Hitler már a „Mein Kampf”-ban lefektette. Ezek közé tartoztak a béke ellen irányuló merényletek, a háborús bűnök és az emberiség ellen elkövetett egyéb bűncselekmények végrehajtása.

Az összeesküvésnek a gerince a náci párt volt; a pártvezetőség volt az a polgári parancsnoki kar, amelynek segítségével a „zseniális” tervet megvalósították. Minden párttag évente esküt tett: „Örök hűséget fogadok Hitler Adolfnak. Esküszöm, hogy feltétel nélkül engedelmeskedem neki és az általa kinevezett Führernek.”

A Führertől kezdve a Gauleiteren, Kreisleiteren, Ortsgruppen-leiteren és a Blockwarton keresztül a náci tanok behatoltak minden család otthonába. A Gauleiter a tartományért, a Kreisleiter a megyéért, a Blockleiter pedig mintegy ötven családjáért volt felelős.

E funkcionáriusoknak, mindegyiknek saját hatáskörében, megvolt a maguk vezérkara, amely a polgári lakosság életének minden mozzanatával foglalkozott: az oktatással, a propagandával, a sajtóval, a pénzügyi kérdésekkel, az igazságszolgáltatással.

Hitler után közvetlenül a Reichsleiterek következtek: Rosenberg, von Schirach, Frick, Bormann, Frank, Ley, Goebbels és Himmler. Mindegyikük a náci politika egy bizonyos területéért közvetlenül a Führernek volt felelős. Végrehajtották a vezér utasításait. Legfőbb feladatuk annak biztosítása volt, hogy a párt „éles kard” legyen a Führer kezében. Általános politikával, nem pedig adminisztratív részletekkel foglalkoztak.

Utánuk fontossági sorrendben a közigazgatási funkcionáriusok következtek: a „cézárokról” hierarchiája.”

Németországot több nagy közigazgatási területre osztották, amelyeket Gaunak neveztek. Ezek élén politikai vezető, a Gauleiter állt, aki a maga területéért közvetlenül a Führernek volt felelős.

A Gaut felosztották megyékre, városi és vidéki körzetekre, sejtekre és tömbökre. Ilymódon a náci vezetők mindenütt kézben tartották az élet minden területét, de a legkisebb cézár — a Blockwart — volt valamennyiük között a legnagyobb zsarnok.

Ő volt az, aki kémkedett minden házra, akinek besúgóí voltak minden családban; ezen a fokon nehezedett a náci propaganda a legnagyobb súllyal az egyénre.

A párt szabályzata szerint a Blockwart kötelességei közé tartozott, hogy felkutassa és feletteseinek jelentse a „rém-híreket” terjesztő embereket. A Blockwart „ne csak a nemzeti szocialista ideológia hirdetője és védelmezője legyen a nemzet és a párt tagjai körében, akiknek a politikai nevelését az ő gondjaira bízta, hanem arra is törekedjék, hogy a tömbjének területén lakó párttagokat bevonja a gyakorlati munkába... Minden egyes családról legyen egy dossziéja.”

A Blockwart személyén keresztül találta magát szemtől-szembe minden egyszerű német polgár a Führerrel. És gondoljuk csak meg: félmillió Blockwart volt. Így tartotta markában Hitler az egész birodalmat.

Így volt ez a háború előtt és így volt a háború alatt. Volt egy Gauleiter Hollandiában, és volt egy Elzászban; Lengyelországnak, a balti államoknak, a keleti területeknek szintén megvolt a maguk Gauleitere, és amit otthon a nácizmus első időszakában megtanultak, azt külföldön is átültették a gyakorlatba. Ugyanazt a rendszert, amellyel minden németet arra kényszerítették, hogy meghajoljon a Führer akarata előtt, alkalmazták a német hadsereg által megrohant, német megszállás alá került területeken.

Kétségtelenül volt sok olyan német, aki sohasem volt buzgó náci, és Hitlert közönséges felkapaszkodott alaknak, cimboráit pedig banditáknak tartotta. Ezek azonban nem tartoztak a náci hatalom magvát alkotó SS kötelékébe. Az SS tagjai mind vakon követték a Führert, és nem ismertek sem istent sem embert.

Nürnbergben, a német háborús főbűnösök ellen indított per tárgyalása kezdeti időszakában az egyik helyi lapban egy újságíró beszámolt egy táborban tett látogatásáról. Az itt internált SS foglyok mind csak azt hajtogatták: „Mi semmi mást sem tettünk, csak azt, ami rendes kötelességünk volt.” Ha a többmillió ember meggyilkolásának elősegítését, és az e gyilkosságokban való részvételt „rendes kötelességteljesítésnek” lehet nevezni, akkor valóban nem igen tettek egyebet.

E könyv egyes fejezetei a zsidók kiirtásával, a megszállt területek munkásainak leigázásával és elhurcolásával, túsok agyonlövésével, polgári személyek tömeges kivégzésével és szövetséges hadifoglyok meggyilkolásával s kínzásával foglalkoznak. Mindezekben a bűncselekményekben az SS-nek, az SD-nek és a Gestapónak vezető szerepe volt.

Békeidőben a náci vezetők azt a feladatot bízták ezekre a szervezetekre, hogy „tegyenek ártalmatlanná”^{*} minden ellenzékét. Háborúban az volt a kötelességük, hogy a német megszállással szemben megnyilvánuló mindennemű ellenállást letörjenek.

Az e célok elérésére alkalmazott módszerek hasonlósága biztosította azt, hogy a békeidőben való kötelességteljesítés háború esetére való kiképzést jelentett. Üldözéssel, kínzással és a koncentrációs tábor állandóan fenyegető rémével Hitler birodalmává tették Németországot. Arra számítottak, hogy háború esetén ugyanezekkel a jól kipróbált, tökéletesített eszközökkel fogják leigázni azoknak az országoknak a lakóit, amelyeket a német csapatok megtámadnak és elfoglalnak.

929-ben, négy évvel Hitler uralomrajutása előtt nevezték ki Heinrich Himmlert az akkor mindössze 280 tagot számláló SS birodalmi vezetőjévé.⁴ Himmler ezt az alakulatot külön hadsereggé és rendőri erővé fejlesztette, ahová csak olyanokat vett fel, akik megbízható és fanatikus hívei voltak Hitlernek. Mire Hitler birodalmi kancellár lett, az SS létszáma elérte az 52 000 főt. Rendeltetésük a Fűhrer és a náci birodalom belső biztonságának védelme volt, és Himmler birodalmi vezető nem hagyott kétséget afelől, milyen módszerekkel szándékozik ezt végrehajtani.

---

^{*} A náciok ezt a kifejezést használták gyilkosságaik leplezésére.

„Lankadatlanul teljesíteni fogjuk azt a feladatunkat, hogy őrködjünk Németország belső biztonságán, ugyanúgy, ahogy a Wehrmacht kifelé biztosítja a birodalom becsületét, nagyságát és békéjét. Gondoskodni fogunk arról, hogy Németországban, Európa szívében, belülről, vagy bérencek útján kívülről soha többé lángra ne lobbanthassák az alsóbbrendű lények zsidó-bolsevik forradalmát. Az igazságszolgáltatás könyörtelen pallosaként irgalmatlanul le fogunk sújtani mindazokra az erőkre, amelyeknek létéről és tevékenységéről tudunk, ha csak mozdulni mernek, akár ma, akár egy évtized, vagy egy évszázad múlva is.”

A könyörtelen pallos szerepét kétségtelenül betöltötték, de a becsülethez és igazsághoz vajmi kevés közül volt.

Az említett feladat végrehajtásához rendkívül jól megszervezett erőre volt szükség, és ezért felállították az SS főparancsnokságát, amely tizenkét osztályból állt. Az SS törzse az Allgemeine (Általános osztály) volt; innen ágazott ki valamennyi csoport. Az Allgemeinenét katonai alapon szervezték meg: kerületekre, alkerületekre, ezredekre és egyéb egységekre osztották, a legkisebb egység a szakasz volt. A háború kitörésekor 240 000 ember — csupa válogatott bandita — tartozott kötelékébe.

Az Allgemeine tagjait többnyire nem specializálták egy bizonyos feladatra. Hogy katonai kifejezéssel éljünk, ők voltak az SS általános szolgálatot teljesítő emberei. Egyik komor feladatuk a koncentrációs táborok személyzettel való ellátása volt. Az ilyen táboroknak szinte valamennyi órét az Allgemeine szolgáltatta.

Utána fontosságban a Sicherheitsdienst — a biztonsági szolgálat — következett, amelyet később a megszállt európai országokban és a Birodalomban magában csak SD-ként emlegettek. Eredetileg az SD csak az SS felderítő szerve volt, de később, amikor Hitler birodalmi kancellár lett, fontossága megnőtt, és 1939-ben már az RSHA egyik legfőbb részlege volt.

Ekkorra Reinhard Heydrich, a Sicherheitsdienst vezetője, már hatalmas kémszervezetté fejlesztette az SD-t, amely óriási keselyűként, tágra meresztett szemmel figyelte minden egyes német állampolgár magánéletét. Az SD lett a náci párt hírszerző és kémelhárító ügynöksége.

Három évvel Hitler uralomrajutása után Himmlert, az

SS birodalmi vezetőjét nevezték ki a Belügyminisztériumhoz tartozó német rendőrség főnökévé, és megkezdték a német rendőrség átszervezését. A rendőrséget két különálló részre osztották: az egyik volt az egyenruhás rendőrség, az ORPO*, a másik a biztonsági rendőrség, a SIPO**, amely 1939-ben az RSHA fennhatósága alatt egyesült az SD-vel.

A Geheime Staatspolizei (titkosrendőrség), amelyet általában Gestapónak neveztek, állami szerv volt, és először Poroszországban állította fel Göring 1933-ban.

A Gestapo politikai rendőrség volt. A közönséges rendőrségtől eltérően feladata nem bűncselekmények megakadályozása és kinyomozása volt, hanem minden önálló politikai gondolat és egyéni politikai meggyőződés elfojtása és a Hitler-rendszerrel szembeni mindennemű ellenzék felszámolása.

Az elnyomó hálózat köre tehát bezárult, és annak közepén, akárcsak egy pókhálóban a pók, ott ült Himmler, körülötte az SS, mögötte pedig a koncentrációs tábor árnyéka feketéllett.

Ez volt az a Németország, amelyet, mint Hitler 1938-ban a Birodalmi Gyűlésben tartott beszédében mondotta, „teljes egészében áthatott a nemzeti szocializmus”. Az egész nemzetet mozgósították. És milyen célra? Agresszióra, hódításra, a világuralom megszerzésére, totális háborúra. És jött a háború; támadás, győzelem, míg végül Európa kétharmada a német csizma alatt nyögött; az SS, az SD és a Gestapo pedig készen állt arra, hogy ezt az állapotot fenntartsa. A náci zsarnokság gépezete olajozottan működött. Évekkel azelőtt nagy hozzáértéssel és alapossggal megtervezték s létrehozták, még békeidőben beállították és kipróbálták. Most végre eljött az ő idejük!

Amint a német seregek behatoltak az ellenséges területre, nyomukban megjelentek a SIPO és az SD külön erre a célra alakított egységei. Ezeknek az Einsatzgruppéknak nevezett csoportoknak a tisztjei a Gestapo és a KRIPO*** emberei voltak, akiket az SS nevezett ki.

A közkatonák a Waffen-SS**** és az ORPO kötelékébe tartoz-

---

* Ordnungspolizei — közönséges rendőrség.

** Sicherheitspolizei — biztonsági rendőrség.

*** Kriminalpolizei — bűnügyi rendőrség.

**** Waffen-SS — az SS katonai alakulatai.

tak. Ezek a csoportok, amelyeket a hadsereg egységeihez csatoltak, rendszerint a frontmögötti területen működtek. Katonailag a hadsereg parancsnoka alá tartoztak, de saját különleges feladataikat az RHSA határozta meg, amelynek közvetlen felelősséggel tartoztak.

Miután ezeket a különleges feladatokat elvégezték, és a harc távolabbi vidéken folyt már, a megszállt területen állandóbb jelleggel szervezték meg a közigazgatást. Akkor ezek az Einsatz-gruppék a SIPO és az SD állandó főhadiszállásaivá váltak, és megkapták a maguk hatásköri területét. A katonai parancsnok parancsnoksága alatt megvolt a maguk szolgálati útja, de ettől függetlenül közvetlen kapcsolatuk volt a biztonsági rendőrség főnökéhez és az SD-hez.

A német katonai megszállás alatt levő országokban a végrehajtó hatalmat rendszerint a Gestapo gyakorolta, amely sokkal nagyobb szervezet volt, mint az SD vagy a KRIPO. 1943 és 1945 között a Gestapónak körülbelül ötvenezer tagja volt, a KRIPO-nak és SD-nek viszont csak tizenöt- illetve három-ezer*. A német kémiszolgálatnál és a rendőrségen az SD rövidítést hivatalosan és nem hivatalosan a SIPO és az SD megjelölésére használták, és e könyv következő fejezeteiben mi is így fogjuk használni őket. A megszállt országokban a Gestapo emberei, amikor nem civilruhában dolgoztak, rendszerint az SS fekete egyenruháját viselték, karjukon az SD jelzéssel.

Az SS katonák a háború egész tartama alatt a válogatott aljasságok („Schweinerei”) szakemberei voltak, és nem véletlen, hogy Lengyelország megtámadásának előjátékát is rájuk bízta.

Minden készen állt az agresszió megindítására. 1939 augusztus 22-én Obersalzbergben Hitler beszédet tartott hadserege főparancsnokainak.

„Lengyelország megsemmisítése van előtérben — mondta. — A cél: elpusztítani mindent, ami eleven, nem pedig az, hogy bi-

---

* A SIPO-hoz és az SD-hez tartoztak: a Gestapo, a KRIPO és az SD. Noha az SD létszáma 1943 és 1945 között mindössze körülbelül 3000 volt, általában az SD kezdőbetűket használták a SIPO és az SD megjelölésére egyaránt, és a megszállt területeken a Gestapo tagjainak egyenruháján is gyakran az SD betűk voltak láthatók.

zonyos vonalig eljussunk. Beszédeimben majd meg fogom indokolni a háború megindításának okát; mellékes, hogy az valószínűnek látszik-e vagy sem. A győztest senki sem fogja megkérdezni, igazat mondott-e vagy sem... Csak attól félek, hogy az utolsó pillanatban valamelyik gazember (Schweinehund) indítványt fog tenni az egyezkedésre... Miután megtettem a politikai előkészületeket, a katonák előtt nyitva áll az út.”

Ezért a nácik az SS segítségével határincidenseket szerveztek. Ilyen incidens volt a lengyel határ közelében levő gleiwitzi rádióállomás ellen intézett támadás. Ennek a „Himmler-hadműveletnek” nevezett akciónak az volt a célja, hogy azt a látszatot keltse, mintha a lengyelek behatoltak volna a rádióállomás épületébe. Amikor Reinhard Heydrich kioktatta az akció végrehajtásával megbízott SD-tisztet, a következőket mondta: „A külföldi sajtónak és a német propaganda céljára meggyőző bizonyítékot kell felmutatnunk arra vonatkozóan, hogy a lengyelek követték el a támadást.”

A terv az volt, hogy öt vagy hat SD-legény elfoglalja a rádióállomást, és lehetővé teszi, hogy egy lengyelül beszélő német, aki a támadók csoportját kíséri, lengyelül beszédet mondjon a rádióban. Arról kellett beszélnie, hogy Németország és Lengyelország között kenyértörésre került a sor, hogy a lengyeleknek egyesülniük kell, és fel kell koncolniuk minden németet, aki ellenáll.

Miután a csoport vezetője megkapta az utasítást, elutazott Gleiwitzbe, hogy átvegye Heydrichtől a titkos jelszót. Amíg várakoznia kellett, felkereste Heinrich Müllert*, a Gestapo főnökét, aki éppen ott tartózkodott. Müller egy másik határincidens tervéről tárgyalt, melynek az volt a célja, hogy úgy tüntesse fel a dolgot, mintha lengyel katonák német csapatokat támadtak volna meg. A terv szerint a Gestapo a hadművelet céljaira több elítélt bűnözőt szállít. Ezeket felöltöztetik lengyel katonai egyenruhába, és holtan a tett színhelyén hagyják őket; előzőleg halált okozó injekciókat adnak nekik, és lőtt sebet ejtenek rajtuk. Az egész azt a látszatot kelti majd, hogy

---

* Müller főcsoportvezető (Obergruppenführer). Az RHSA IV. hivatálának főnöke.

ezeket a halott „lengyeleket” akkor ölték meg, amikor megtámadták a német katonákat. Egy ilyen „lengyelt” szándékoztak adni a gleiwitzi hadművelethez is. Az állengyelekre vonatkozó titkos szó valamennyi feljegyzésben ez volt: „konzerváru”.

A gleiwitzi incidens a Lengyelország megtámadását megelőző este történt. A tervet végrehajtó SS-rohamcsapat vezetője a következőképpen írja le az esetet:

„1939 augusztus 31-én délben Heydrich megtelefonálta a támadásra parancsot adó jelszót. A támadás időpontját este 8 órára tűzték ki. Heydrich azt mondta, jelentkezzem Müllernél «konzerváruért». Ezt meg is tettem, és Müller a rádióállomásra szállíttatta a kért embert, akit az épület bejáratánál helyeztünk el. Élt még, de már öntudatlan volt. Parancs szerint megszálltuk a rádióállomást, egy szükségadón három- vagy négyperces beszédet tartottunk, leadtunk néhány revolverlövést, majd elvonultunk.”

Az SS-nek jutott tehát az a szerep, hogy Lengyelország megtámadásakor a függönyt felhúzza, és neki szánták azt a szerepet is, hogy az előadás végén a függönyt leengedje. 1945 áprilisában Kaltenbrunner főcsoportvezető tervet dolgozott ki a koncentrációs táborok elpusztítására és valamennyi fogoly megsemmisítésére. A nácik el akarták tüntetni az emberek kiirtására irányuló programjuk minden bizonyítékát. Ezeket a terveket azonban, amelyek titkos megjelölése „Felhő A—1” és „Felhő Tűz” volt, már nem hajthatták végre. A dráma előbb ért véget, mintsem a függöny legördülhetett volna.

Az SD-t és a Gestapót közösen terheli a felelősség a megszállt területek ártatlan polgári lakosai százezreinek a meggyilkolásáért, sok-sok ezer ember meggyöttréséért és agyonkínzásáért. A „Nacht und Nebel” hadifoglyokat*, túszoikat és megtorlásul szedett foglyokat, azokat a szövetséges katonákat, tengerészeket és repülőket, akik rajtaütésszerű akciókban vettek részt (commando operation), mind az SD-nek adták át „különleges kezelés”** végett. Őket terheli a felelősség azért is, hogy az Einsatzgruppék

---

* Olyan foglyok, akiket nyomtalanul el akartak tüntetni. — Szerk.

** Lásd a II. fejezetet.

útján — a „végleges megoldás” programjának keretében — milliószámra mészároltak le zsidókat*.

E könyv egy másik fejezetében beszámolunk azokról a mészárlásokról, amelyeket ezek a csoportok Ohlendorf főcsoportvezető irányításával Ukrajnában és a Krim félszigeten hajtottak végre. Ezzel kapcsolatban az Egyesült Államok ügyésze a nürnbergi tárgyaláson a következőket mondta:

„Az emberiség nem egyhamar fogja elfelejteni az aljas gyilkosok visszataszító cselekedeteit, akiknek maguknak is felkeveredett a gyomruk, amikor a temetőnél kinyitották ezeknek a halálkocsiknak az ajtaját, és eléjük tárult a szörnyű látvány**. Ezek az emberek ültek érzéketlenül cigarettázva a tankcsapda szélén, és lőtték tarkón géppisztolyaikkal meztelen áldozataikat. Ezek az emberek gyilkoltak meg — amint azt saját egységük feljegyzései bizonyítják — kétmillió férfit, nőt és gyermeket. Ezek voltak az SD emberei.”

Módszereiket olykor még egy-egy Gauleiter sem tudta megemésztetni. Miután Litvániára rászabadították az SD-t, Riga Gauleitere Rosenberghez, a keleti területek akkori birodalmi miniszteréhez intézett levelében meglehetősen mentegetőzve utalt arra, hogy az SD viselkedése „szinte a szadizmussal határos”. A jelentésben közölt részletekből kitűnik, hogy rendkívül enyhe kifejezést használt.

„Súlyos sebesülteket temettek el élve — írta —, akik aztán kiásták magukat a föld alól. Ez már olyan állatias cselekedet, hogy jelteni kellene a Führernek és a Reichsmarschallnak. Weiss Ruthenien*** polgári közigazgatása a Führer utasításainak megfelelően mindent elkövet, hogy a lakosságot megnyerje Németországnak. Ezek az erőfeszítések nem egyeztethetők össze az említett módszerekkel.”

A hadifogoly-táborokban különleges SD- és Gestapo-alakulatok

---

* A zsidókérdés „végleges megoldása” a zsidók kiirtását jelentette, és a náci politika szerves része volt.

** Sokezer polgári személyt öltek meg ezek az „Einsatz különítmények” a külön erre a célra gyártott gázkocsikban.

*** Weiss Ruthenien — a németek által a balti államokból és Belorusz-szija egy részéből a megszállás idején létrehozott „Ostland”-nak egyik közigazgatási területe. — Szerk.

működtek, hogy megrostálják a foglyokat, és eltávolítsák azokat, akiket faji vagy politikai szempontból nemkívánatos elemeknek tekintettek. Az ilyen foglyokat azután „különleges kezelés” céljából koncentrációs táborokba tették át, ami az SS halál-szótárában egyértelmű volt a kivégzéssel.

A Gestapóval együtt az SD-t terheli a felelősség az 1944 március 4-én kelt „golyó-rendelet”^{*} kibocsátásáért. Ez a rendelet kimondta, hogy minden szökött tisztet és altisztet, kivéve az angolokat és amerikaiakat, elfogatásuk esetén át kell adni az SD-nek. Ezeket a foglyokat a mauthauseni koncentrációs táborba szállították, és ott tarkón lőtték őket.

Ezeket a szervezeteket Fritz Sauckel birodalmi miniszter arra is felhasználta, hogy rabszolgamunkára hurcoljon külföldi munkásokat. Ezek az erőszak-szervek a megszállt területeken részt vettek a kényszermunkások összeszedésének megszervezésében, és amikor a szerencsétlen, elhurcolt emberek megérkeztek Németországba, a Gestapo vette át őket. A Gestapo feladata volt, hogy elfogja azokat, akiknek sikerült megszökniük a munkatáborokból, ahol csak addig tartották őket, amíg munkaképesek voltak.

1942 augusztusában Keitel parancsot adott ki, melynek értelmében az SD-nek és a Gestapónak azonnal ellenintézkedéseket kell tennie, mihamarabb megszállt területen vagy Németországban valamely különleges feladat végrehajtása céljából ejtőernyősök szállnak le. „Amennyiben a fegyveres erők tagjai ejtőernyőst fognak el, még aznap át kell adniuk a biztonsági rendőrség főnöke legközelebbi kirendeltségének és az SD-nek, miután ezt megelőzően jelentést küldtek az illetékes elhárító hivatalnak.”

Sok ilyen ejtőernyőst dobtak le a megszállás idején Franciaországban, hogy kapcsolatot teremtsenek és együttműködjenek a francia ellenállási mozgalommal. Az SD és a Gestapo feladata volt, hogy kinyomozza tartózkodási helyüket, és elbánjon velük; ha pedig a Wehrmacht kezébe kerültek, az azonnal átadta a foglyokat az SD-nek. A foglyokat kihallgatás után koncentrá-

---

^{*} A „Kugelerlass” 1944 március 4-én lépett érvénybe.

ciós táborba szállították, onnan pedig kevesen tértek vissza. Számos fiatal nő pusztult el ilyen módon, akit az angol Hadügyminisztérium francia osztálya küldött Franciaországba mint ejtőernyőst*.

1942 októberében Hitler személyes parancsaként érvénybe lépett a „Kommandó Parancs”, amely kimondta, hogy mindazokat a katonákat, akik részt vesznek a „commando-raid”-nek (rajtaütésszerű támadás) nevezett hadműveletekben, elfogatásuk esetén kivégzik. A parancs értelmében, ha a „kommandó” egyes tagjait, akik mint ügynökök működnek, vagy szabotázs-tevékenységet folytatnak, a Wehrmacht vagy valamely német megszállás alatt levő terület polgári rendőrsége elfogja, ezeket azonnal át kell adni az SD-nek. Ezek a katonák egyenruhában, nyíltan szálltak partra ellenséges területen, és minden jogcímük megvolt arra, hogy hadifoglyokként kezeljék őket.

Mégis, a Führer parancsa értelmében a német csapatok igen sok foglyot adtak át az SD-nek. Legtöbbjüket huszonnégy órán belül kivégezték, néhányat pedig koncentrációs táborba szállítottak.

Egyes megszállt országokban az SD-nek és a Gestapónak arra is volt felhatalmazása, hogy saját belátása szerint kivégezen vagy koncentrációs táborba küldjön olyan személyeket, akik maguk ugyan nem követtek el semmit, de rokonságban voltak olyanokkal, akiket valamilyen bűncselekmény elkövetésével vádoltak.

A náci jogtalanság e jellegzetes példáját nevezték nagyképi hangzatossággal „orgyilkosok és szabotőrök családtagjai kollektív felelősségének”**. Valójában tipikus teuton módszer volt ez arra, hogy bosszút álljanak az ellenállási mozgalomban részt vevő olyan egyének ártatlan hozzátartozóin, akiknek sikerült kisiklaniuk az ellenség kezéből.

Ilyen jogkört biztosítottak a Gestapónak 1944-ben Lengyelországban, tekintve, hogy a belső biztonság megromlott és a

---

* Lásd Jerrard Tickell „Odette” című könyvét (Chapman and Hall, 1949) és a „The Natzweiler Trial” (William Hodge and Co.) című kiadványt.

** Sippenhaft.

„külföldi merénylőkkel és szabotőrökkel szemben” a „legszigorúbb rendszabályokat” kellett alkalmazni.

Az SS-Reichsführer ezért a főkormányzóval (Hans Frank) egyetértésben elrendelte, hogy ha németeket meggyilkolnak, vagy erre kísérletet tesznek, vagy ha szabotőrök fontos berendezéseket tesznek tönkre, nemcsak magát a tettest kell agyonlőni, hanem ki kell végezni minden férfirokonát, tizenhat éven felüli nőrokonait pedig koncentrációs táborba kell küldeni.

A Gestapo a hadifoglyokat „harmadfokú” kínvallatással is gyötörte. Módszerei közé tartozott: „a kenyéren és vízen való tartás; a kemény fekhely; sötétzárka; az alvásban való megakadályozás; kimerítő gyakorlatoztatás és a korbácsolás”. Azonkívül a körmök kitépésének módszerét is alkalmazták olyan esetekben, amikor beszédre akartak bírni olyan foglyokat, akik nem voltak hajlandók „beszélni”.

A megszállt Európa egész területén és magában Németországban is kevés olyan bűncselekményt követtek el a polgári lakosság ellen, amelyben az SS, a Gestapo és az SD ne vitt volna vezető szerepet.

Sokszázezer férfit, nőt és gyermeket ölték meg; elfogott szökevény hadifoglyokat lőttek agyon azzal az ürüggyel, hogy újból szökést kíséreltek meg; ők állították fel és igazgatták a koncentrációs táborokat és kényszermunka-táborokat; ők üritették ki és gyűjtötták fel a gettókat, és küldték megsemmisítő táborokba azok lakóit; ők hurcoltak el sokszázezer külföldi munkást rabszolgamunkára Németországba; ők végezték ki a kommandó alakulatok elfogott katonáit és a foglyul ejtett ejtőernyősöket, és az ő védelmüket élvezték a szövetséges pilótákat meglincselő németek.

Főnökük, Reinhard Heydrich, „a német rendőrség napján” a Gestapóról szólva a következőket mondta: „Az állami titkosrendőrséget, a bűnügyi rendőrséget és az SD-t még mindig a politikai detektívtörténetek sejtelmes és mindenféle suttogással kísért titokzatossága veszi körül. Külföldön úgy vélik, hogy e szervek tagjai durvák, kegyetlenek, és embertelenségük a szadizmussal határos.”

Végül az SS harmadik csoportja a Waffen-SS volt; ez harcoló alakulat, amelyet kizárólag agresszív háborúra képeztek ki. „A Nemzeti-szocialista Párt szervezeti könyve” (1943) című náci kiadvány a következőképpen írja le keletkezését:

„A fegyveres SS-t azért hozták létre, hogy a Führernek bizonyos feladatok elvégzésére legyen egy kipróbált emberekből álló külön alakulata. Így lehetővé válik, hogy az Allgemeine SS tagjai, valamint azok az önkéntesek, akik megfelelnek az SS követelményeinek, a hadsereg keretében, fegyverrel a kézben, és saját egységükben harcolhassanak a nemzeti-szocialista eszme megvalósításáért vívott csatában.”

Ennek az alakulatnak a létezése azonban csak a háború kitörésekor vált Waffen-SS Totenkopf Verbände (halálfejes alakulatok) néven ismeretessé. Ezekből alakították később az SS halálfejes hadosztályait, amelyek már 1940 májusában a Pas-de-Calais-ben levő Paradis-nál gyalázatos hírnevet szereztek maguknak*.

A Waffen-SS „Himmler saját tulajdona” volt. A Wehrmacht felsőbb alakulatainak parancsnoksága alatt állt ugyan, de az SS adminisztratív osztályai szerelték fel és gondoskodtak ellátásáról, és fegyelmi tekintetben az SS alá tartozott. Himmlernek korántsem az volt az elgondolása, hogy a Waffen-SS lovagias eszközökkel harcoljon. A legfontosabb, mondta az SS parancsnokok egyik konferenciáján, hogy minden egyes újoncba beoltásuk azt a tudatot, hogy az SS-nek szilárdan ki kell tartania, és könyörtelen faji harcot kell folytatnia.

Az utóbbi években Németországban sokan próbálják menteni a Waffen SS-t, és azok a német tábornokok, akiket háborús bűneik miatt elítéltek, de azóta kegyelemből szabadon bocsátottak, méltatlankodva szállnak síkra védelmében a Stahlhelm** összefövetelein.

---

* Lásd a II. fejezetet.

** A Stahlhelm (Acélsisak), egy állítólagos bajtársi szövetség, 1920-ban alakult meg. Csakhamar azonban szélső nacionalista szervezetté vált, kezdettől fogva támogatta Hitlert, és hamarosan csatlakozott a náci párthoz. A náci párt számos tagja, köztük maga Göring is, mindkét szervezetnek tagja volt. A náci párt megerősödése után a Stahlhelm elvesz-

A Waffen-SS tagjai, hangoztatták ezek a tábornokok, egyszerű, becsületes katonák voltak, akik híven harcoltak hazájukért és a Führerért; az élők és holtak meggyalázását jelentené, ha háborús bűnösöknek bélyegeznék azt a katonai alakulatot, amelyben tisztességgel harcoltak.

A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék azonban másképpen vélekedett:

„Bizonyíték van arra, hogy bizonyos Waffen-SS osztagokban általános gyakorlat volt fegyvertelen hadifoglyok megölése... a Waffen-SS egységei azonkívül részt vettek a megszállt területek polgári lakosságának tömeges meggyilkolásában és megkínzásában. A Waffen-SS osztagok felelősek a megszállt területeken végrehajtott olyan tömeggyilkosságokért és kegyetlenségekért, mint amilyenek az Oradour-sur-Glane-i és lidicei tömegmészárlás volt... Amikor a Waffen-SS egyik tagja 1939 szeptemberében teljesen saját kezdeményezésére Lengyelországban megölt ötven őrizetére bízott zsidó munkást, azt hozták fel mentségére, hogy mint SS-katonát «különösen idegesítette a zsidók látása», és «szinte gondolkodás nélkül, mondhatni kalandvágyból hajtottá végre» cselekedetét. Háromévi börtönbüntetését egy amnesztiarendelet értelmében elengedték.”

Mindez igaz; ennyit a Waffen-SS-ről. A Waffen-SS annyiban különbözött a tulajdonképpeni SS-től, hogy csak mint „műkedvelő” követte el bűncselekményeit. Igazi hivatása a katonászkodás volt, feladata a harc, és az olyan akciók, mint az Oradour-sur-Glane-i mészárlás, epizódszámba ment.

A hivatásos gyilkosok az Allgemeine SS, a Gestapo és az SD voltak. Jóllehet a hasonlat különösen nem illik ide és meglehetősen ízléstelen, azt lehetne mondani, hogy a Waffen-SS-ek voltak az előkelő amatőrök, a többiek a profik.

Nem lenne teljes e háborús bűnös szervezetek jegyzéke, ha nem említenénk meg a Hitlerjugendet*, amely kitenyészttette a jövődöbéli SS-legényeket.

---

tette jelentőségét, és később beolvadt az SA-ba (Sturmabteilung, Hitler barnaingesei).

* Hitler Ifjúság (HJ) — náci ifjúsági szervezet.

Ezt a fanatikus ifjakkból álló szervezetet Baldur von Schirach alakította meg a náci mozgalom kezdetén. Az ifjúság fejét teletömték náci propagandával, amely azt hajtogatta, hogy a versailles-i szerződés igazságtalan, hogy Németországnak életére van szüksége, elfogadtatták vele a felsőbbrendű faj elméletét, a Führer-elvet, meg sok más megemészthetetlen náci tant, és átittatták azzal a hittel, amint azt a nürnbergi törvényszék ítéletében kijelentette, hogy „a német ifjúság magasztos rendeltetése — meghalni Hitlerért”. Von Schirach „beleoltotta az ifjú nemzedékbe a szent ügyért való halál nagy hagyományát, azt a meggyőződést, hogy vérük fogja megnyitni a hőn áhított szabadság felé vezető utat”^{*}.

1933 előtt, amikor a náci párt mélyponton volt, és tilos volt a náci egyenruha viselése, von Schirach beutazta egész Németországot, s amerre csak járt, felszólította a német ifjúságot, hogy csatlakozzék a Hitlerjugendhez. „Ebben az időben — mondta — jutott a Hitlerjugend a legjobb emberanyaghoz. Aki az illegálisnak a korszakában csatlakozott hozzánk, mindent kockáztatott . . . revolverrel a zsebünkben jártuk be a Ruhrvidéket, s utunkon kőzáport zúdítottak ránk.”

Abban az időben még sokan voltak, akik Hitler Adolfban csak a felkapaszkodott Schickelgrubert látták. Az idősebbek közül sokan, akik jól emlékeztek a hohenzollerni Németországra, és hiányolták annak hagyományait, ha nem is tanúsítottak aktív ellenállást, nem valami lelkesen működtek együtt az új rendszerrel. Ezért tartották fontosnak egy olyan új nemzedék felnevelését, amely a hitleri Németországon kívül mást nem ismer.

A Hitlerjugendet azonban nemcsak arra használták fel, hogy a fiatalokat iskolai tanulmányaikkal párhuzamosan kioktassák a náci párt célkitűzéseire, ideológiájára és törekvéseire; 1938-ban úgy szervezték át, hogy a Hitlerjugend az SS természetes utánpótlása legyen. Mindenekelőtt létrehozták a Streifendienst^{**}, amely voltaképpen az ifjúsági szervezet saját rendőri alakulata volt

---

^{*} Ezeket a szavakat Raeder tengernagy mondta 1939-ben „a német hősök napján”. A szabadság, amelyre itt utal, amint az a beszéd másik részéből kitűnik, az „újrafegyverkezés szabadságát” jelenti.

^{**} Járőrszolgálat.

„A Streifendienst megszervezése” című dokumentumban, amelynek szerzői Himmler és von Schirach voltak, leszegezték, hogy mivel a Streifendienstnek a Hitlerjugenden belül az SS-éhez hasonló feladatokat kell végrehajtania, külön egységgé szervezik, hogy innen biztosítsák az utánpótlást az Allgemeine SS részére. Továbbá előírták, hogy a Waffen-SS halálfejes alakulatai és a tisztiiskolák részére is a Streifendienst szolgáltassa az újoncokat.

Ettől kezdve gyorsan folyt a Hitlerjugend militarizálása. Katonai alapon szervezték meg, az ifjak egyenruhát viseltek, és katonai rangoknak megfelelő rangfokozataik voltak. 1939 augusztusában Keitel már azt közölte, hogy „évente harmincezer Hitlerjugend-vezetőt képeznek ki harctéri szolgálatra, s egy megállapodás alapján, melyet a Wehrmachttal kötöttek, ezt a számot kétszeresére növelhetik”.

Von Schirach helyettesének a szavai szerint a kiképzésnek azt kellett biztosítania, „hogy az ifjúság ugyanolyan természetességgel kezelje a fegyvert, mint a tollat”.

A háború alatt, mely e megállapodás megkötése után csakhamar kitört, sokezer egykori Hitlerjugend-beli ifjú teljesített szolgálatot a Waffen-SS-ben, s követett el a megszállt területeken olyan bűnöket, mint az Oradour-sur-Glane-i és a paradisi mészárlás. És további sokezer vérszomjas fiatal suhanc várta türelmetlenül, hogy az elesettek helyébe lépjen.

Ezek a szervek voltak a hitleri zsarnokuralom eszközei. Nevükkel és bűncselekményeikkel e könyv folyamán ismételtelen találkozni fogunk. Ők voltak a vörös fonal a náci háborús bűnök hatalmas szőnyegében. Az ő kezük volt minden vadállatias cselekedetben, minden kegyetlenkedésben hozzájuk vezetnek a nyomok. Himmlernek minden oka megvolt, hogy büszke legyen rájuk, Európának pedig arra, hogy rettegjen tőlük.

HADIFOGLYOK BÁNTALMAZÁSA ÉS MEGGYILKOLÁSA

A sötét ókorban a hadifoglyokat lemészárolták, vagy rabszolgasorba taszították. A középkorban bebörtönözték, kicserélték, vagy váltságdíj fejében szabadon bocsátották őket. Csak a XVII. századtól kezdve tekintették a hadifoglyokat az állam foglyainak, nem pedig elfogóik személyes tulajdonának, de még ekkor is gyakran igen kegyetlenül bántak velük, s a foglyoknak súlyos nélkülözéseket és sok méltatlanságot kellett elszenvedniük.

Csak a XVIII. században ismerték el általánosan, hogy a fogvatartás célja, a normális bebörtönzés céljától eltérően, csupán annak megakadályozása, hogy a fogoly ismét csatlakozhassék saját seregéhez és újból fegyvert foghasson.

1939-ben, a háború kitörésekor, a hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozó nemzetközi jog alapja az 1929 július 27-én, Genfben megkötött hadifogoly-egyezmény volt. Az egyezményt a Szovjetunió kivételével valamennyi hadviselő fél ratifikálta.

Az aláíró felek az egyezmény bevezetőjében kijelentették, hogy amennyire csak lehet, enyhíteni akarják a háború elkerülhetetlen borzalmait, és könnyíteni akarnak a hadifoglyok helyzetén.

Ennek ellenére a második világháború alatt a németek újra meg újra figyelmen kívül hagyták az egyezményben lefektetett előírásokat. A hadifoglyokat kegyetlenül bántalmazták és megkínózták, tilalom alá eső és veszélyes munkát végeztek velük, „különleges kezelésre” átadták őket az SD-nek, eltűrték, hogy német polgári lakosok meglincseljék őket, koncentrációs táborokba zárták, szökési kísérlet esetén agyonlőtték, sőt megtörtént, hogy miután átadták fegyvereiket és megadták magukat, lemészárolták őket.

1940 május 26-án, tizenhat nappal azután, hogy Hitler meg-

indította a Nyugat elleni nagy offenzíváját, az angol expedíciós haderő általános visszavonulásban volt. Néhány angol egység a La Manche-csatorna körzetében tartózkodott és fedezte a kikötőket.

Éjszaka az SS halálfejes hadosztály 2. ezredének első zászlóalja átkelt a La Bassée-csatornán, és Mont Bernechon közelében foglalt állást. Másnap Le Cornet-Malón keresztül támadt, és még dél előtt a Paradis nevű faluhoz ért, ahol a Norfolk ezred 2. zászlóaljának maradványai, köztük a zászlóalj parancsnoksága, még tartotta magát.

11 óra 30 perckor Ryder őrnagy, a rangidős tiszt, aki akkor a zászlóalj parancsnoka volt, azt az üzenetet kapta a dandárparancsnokságról, hogy a norfolkiak el vannak vágva, ennél fogva nem számíthatnak támogatásra, és arra sem, hogy a dandárral fenn tudják tartani az érintkezést. Délre kifogyott a lőszerük, és így lehetetlenné vált a további ellenállás. Ryder őrnagy ezért visszavonta a külső állásokból katonáit, és elhatározta, hogy megadják magukat.

A megadásra irányuló első kísérletük eredménytelenül végződött. Három norfolki fegyver nélkül, fehér kendővel a kezében elindult a német állások felé. Ezeket a németek azonnal lelőtték. A norfolkiak akkor még egy kísérletet tettek. Ez sikerrel járt: a németek ezúttal elfogadták a megadást.

A temetőből és a környező házakból a németek mintegy száz katonát tereltek össze és ejtettek foglyul. Néhány súlyos sebesültet a katonaorvossal együtt otthagytak a zászlóaljparancsnokság pincéjében, a többieket végighajtották Paradis főutcáján, majd a nyugat felé vivő országútra terelték őket.

Rövid ideig tartó menetelés után a foglyokat megállították és megmotozták. A motozás alatt a foglyokat megalázó procedúrának vetették alá, és súlyosan bántalmazták őket. Az SS-katonák többet közülük puskatussal fejbe vágtak. Az SS-tisztek mindezt végignézték, anélkül, hogy közbeléptek volna.

A norfolkiak, mielőtt megadták magukat, megsemmisítették minden fegyverüket, s csak néhány személyes használati tárgyat tartottak meg. Ezeket és minden egyéb felszerelésüket elvették tőlük.

Kis idő múltán visszafelé irányították őket, majd a gyanút-

lan foglyokat beterelték egy major közelében levő szántóföldre. Ezt szemelték ki a mészárlás színhelyének.

A halálfejes zászlóalj 4. százada felállított két géppuskát; a század parancsnoka, Fritz Knochlein, néhány tiszttel és altiszttel a szántóföldre torkolló úton állt. Parancsára a foglyokat tarkójukhoz szorított kézzel beterelték a szántóföldre.

Knochlein ekkor parancsot adott a tüzelésre, s az őrmester, a géppuskás osztag parancsnoka, tüzet vezényelt.

A két géppuska egyszerre nyitott tüzet; jobbról-balról végigpásztázták az angol menetoszlopot, amely éppen a gépfegyverek tűzvonalában haladt. A gépfegyvertűz lekaszálta a foglyokat. Egyesek egy kisebb földmélyedésbe zuhantak, s úgy látszik ez mentette meg Pooley és O'Callaghan közkatonákat. Ők ketten maradtak csak életben, jöllehet ők is megsebesültek. Amikor a géppuskák abbahágyták a tüzelést, a német katonák szuronyt szegezve rávetették magukat áldozataikra, és amelyikben még volt élet, azzal végeztek. A tisztek és altisztek is használták revolvereiket és puskáikat.

Amikor a major tulajdonosa, aki a harcok alatt elmenekült, másnap visszatért, kétszáz kilőtt töltényt talált azon a helyen, ahol a német géppuskák álltak.

A két életben maradt katona a sötétség beálltaig mozdulatlanul feküdt; akkor kimásztak a holttestek alól. Három napon át egy kiégett gazdasági épületben rejtőztek; ott találta meg őket egy francia nő, aki a legnagyobb odaadással segítette őket, bár ezzel saját életét kockáztatta. Időnként ez a nő vitt nekik élelmet. Végül egy francia betegszállító kocsit elszállította őket a bailleuli kórházba, ahol ismét németek kezébe kerültek, majd hadifoglyokként elvitték őket Németországba.

Pooleyt a genfi hadifogoly-egyezmény rendelkezései értelmében súlyos sebesülésére való tekintettel 1943-ban haza engedték Angliába. Amikor Pooley hazatért, az angol katonai hatóságoknak elmondta a történeteket, senki sem hitt neki.

Knochlein százada még csak azt a fáradságot sem vette magának, hogy eltemesse a holtakat, és az éjszakát bűnös cselekedetük elkövetésének színhelyétől egy kőhajításnyira részegen, nagy dárídó közepette töltötték.

A holttesteket, amelyeket később eltemettek, a francia

hatóságok 1942-ben exhumálták, és átvitték a paradisi temetőbe. Mintegy ötven holttestnek megállapították a személyazonosságát; a többit jeltelen sírba temették. A hullák vizsgálatánál megállapították, hogy a foglyok közül többen már agyonlövésük előtt, a harc során megsebesültek, mert soknak kötés volt a kezén, karján vagy lábán.

A tömegmészárlás* idején az a halálfejes hadosztály, amelyhez Knochlein egysége tartozott, a 16. hadtest része volt, amelynek egy Wehrmacht-tábornok volt a parancsnoka. Valaki jelentette az esetet a hadtest főhadiszállásának. A hadosztály parancsnokát felszólították jelentéstételre. Mivel magyarázata nem volt kielégítő, írásban kérdéseket intéztek hozzá, amelyekre azonnali választ követeltek.

Amikor a halálfejes hadosztály elhagyta a hadtest hadműveleti körzetét, még nem érkezett válasz a kérdésekre. Erre a hadtestparancsnok jelentést küldött az esetről a felettes szerveknek, de további intézkedés nem történt, noha a jelentést végül továbbították Berlinbe.

Hogy nem történt semmi, annak kétségtelenül az az oka, hogy nem kisebb személy, mint Heinrich Himmler Reichsführer, a Waffen-SS vezetője lépett közbe; nyilvánvalóan nem volt pusztán véletlen, hogy Himmler május 29-én meglátogatta a Bailleulben tartózkodó halálfejes hadosztályt.

A norfolkiak legyilkolása nem volt elszigetelt eset; máskor is megöltek fegyvertelen szövetséges hadifoglyokat, akik megadták magukat.

1944 december 17-én, Rundstedt reménytelen ardennes-i offenzívája idején, 129 amerikai hadifoglyot gyilkoltak meg a belgiumi Beignes szomszédságában.

Az offenzíva idején St. Vith közelében egy amerikai gépkocsioszlop haladt az úton, amikor erős tüzérségi és géppuskarüz alá került. Az oszlopnak meg kellett állnia; a katonák leugráltak a

---

* Erről a bűncselekményről általában mint a „paradisi mészárlás”-ról beszélnek. Egy angol haditörvényszék 1948-ban halálra ítélte Knochleint.

kocsikról és az útmenti árokba lapulva kerestek menedéket a bombázás elől.

Negyedórás tüzérségi tűz után két német harckocsi és néhány páncélkocsi tűnt fel Weismes irányából. Amikor az útkereszteződéshez értek, délnek fordultak, St. Vith irányába, majd pusztító tűz alá vették az árokban fedezéket kereső amerikai katonákat. Az életben maradt amerikai katonák látva súlyos veszteségüket, megadásra készen, felemelt kézzel kijöttek az árokból. A németek visszafelé hajtották őket az úton egészen az útkereszteződésig; útközben elvették tőlük személyes használati tárgyait, és a St. Vith-i út mellett egy réten összeterelték őket.

Az ezt követő gyalázatos tömeggyilkosságról egy hivatalos amerikai jelentés számol be. Ebből valók az alábbi részletek:

„A harckocsik és páncélkocsik megálltak az útkereszteződésnél, és a német katonák megmotozták a foglyul ejtett amerikai katonákat, s elvették értéktárgyaikat... körülbelül ezzel egyidejűleg egy német könnyű harckocsi úgy helyezkedett el az úton, hogy ágyúját a mezőn összeterelt hadifoglyokra irányíthassa... néhány harckocsi megállt, amint egyvonalba ért a réttel, ahol a lefegyverzett amerikai foglyok felemelt karral, vagy fejük mögött összekulcsolt kézzel egy csoportban álltak. Az egyik harckocsiban felállt egy német katona — tiszt vagy altiszt —, elővette revolverét, célzott, és a foglyok közé lőtt. Az egyik amerikai katona összerogyott. A német újból célzott: egy másik amerikai katona is a földre zuhant.

Körülbelül ezzel egyidőben az úton álló német katonák géppuskatűzet nyitottak két kocsiból is az amerikai foglyokra. Mindnyájan vagy legalábbis a legtöbben elterültek; a sortűz két vagy három percen át folytatódott. Majdnem minden amerikai katona meghalt vagy megsebesült. A német kocsik azután továbbhaladtak dél felé, ugyanakkor Weismes felől újabb kocsik tűntek fel. Amint egyvonalba értek a réttel, ahol az amerikai katonák feküdtek, a mozgó kocsikból kézi fegyvereikkel ők is tüzeltek a tehetetlenül fekvő katonákra... néhány német katona, nyilvánvalóan azok közül, akik az útkereszteződésnél teljesítettek őrszolgálatot, ekkor odament a földön fekvő sebesült amerikai katonákhoz... revolverrel és puskával beléjük lőtt, vagy pedig puskatussal vagy más nehéz tárggyal sújtott le mindazokra, akikben még volt élet.”

Egyes esetekben az áldozatokat közvetlen közélről lőtték agyon; amikor a holttesteket később exhumálták, megállapították, hogy sok katonának pontosan a szeme közé vagy a halántékába, vagy a tarkójába lőttek.

Mind a Paradis-nál, mind pedig a St. Vithnél rendezett vérfürdő a hadifoglyokra vonatkozó törvények és szokások semmivel sem menthető megsértését jelenti.

1941-ben és 1942-ben az angol kommandó-alakulatok Norvégiában sikeres támadásokat hajtottak végre hajók és különböző létesítmények ellen, és katonailag jelentős károkat okoztak a németeknek. Hitler, akit e hadműveletek rendkívül nyugtalanítottak, elhatározta, hogy elveszi az angolok kedvét az ilyen vállalkozásoktól, és ezért 1942 október 18-án parancsot adott ki a hadifoglyok bizonyos kategóriáival való bánásmódot illetően. Ezt a parancsot Németországban általában Kommandobefehlnek (Kommandó Parancs) nevezték.

A parancs a következő rendelkezéseket tartalmazta:

„I. Paragrafus.

Ellenségeink egy idő óta olyan módszereket alkalmaznak a hadviselésben, amelyek ellenkeznek a genfi nemzetközi egyezményrel. Különösen kegyetlen és aljas az úgynevezett kommandók magatartása, amelyek tagjait, amint az bebizonyosodott, részben a szabadon bocsátott bűnözők közül toborozzák. A kezünkbe került parancsokból kitűnik, hogy ezek nemcsak a foglyok megbilincselését írják elő, hanem azt is, hogy a védtelen hadifoglyokat azon nyomban meg kell ölni, mihelyt a kommandók tagjai úgy vélik, hogy céljaik megvalósításában a foglyok terhet jelentenek, vagy másképpen akadályozhatják őket. Végül olyan parancsok is kezünkbe jutottak, amelyek elvből követelik a hadifoglyok megölését.

II. Paragrafus.

Ezért abban a kiegészítésben, amelyet a fegyveres erőkhöz intézett 1942 október 7-én kelt jelentéshez fűztünk, már bejelentettük, hogy Németország az angolok és cinkosaik e szabotázscsapataival szemben a jövőben a teljes viszonyosság elve alapján fog eljárni, vagyis a német csapatok könyörtelenül le fogják kaszabolni az ilyen elemeket, ahol csak megjelennek.

III. Paragrafus.

Ezért megparancsolom, hogy minden ellenséget, akivel a német katonák az úgynevezett kommandó-hadműveletek során Európában vagy Afrikában szembekerülnek, még ha látszólag egyenruhát viselő katonákról vagy romboló csoportokról van is szó, függetlenül attól, hogy van-e náluk fegyver vagy sem, harcban vagy menekülés közben az utolsó emberig meg kell semmisíteni. Ilyen esetekben lényegtelen, hogy hadműveleteik végrehajtására hajón vagy repülőgépen érkeznek, vagy ejtőernyőn dobják-e le őket. Még ha az ilyen egyének felfedeztetésük esetén jeleznék is, hogy megadják magukat, *elvből meg kell tőlük tagadni minden kegyelmet*. Minden egyes esetben részletes jelentést kell küldeni az OKW-nak*, hogy azt közlétegyék a Wehrmacht hivatalos tájékoztatójában.

IV. Paragrafus.

Ha az ilyen kommandók egyes tagjai, akik mint ügynökök, szabotőrök stb. dolgoznak, más úton kerülnek a Wehrmacht kezébe, például az általunk megszállt területek rendőrsége útján, azonnal át kell őket adni az SD-nek. Szigorúan tilos őket, akár csak átmenetileg is, katonai őrizetben vagy hadifogoly-táborban tartani.

V. Paragrafus.

Ez a parancs nem vonatkozik az olyan ellenséges katonákkal való bánásmódra, akik a rendes hadműveletek során (nagyarányú offenzíva, partraszállási hadműveletek és légi ütközetek), nyílt csatában kerülnek fogságba vagy adják meg magukat. Nem vonatkozik továbbá azokra az ellenséges katonákra sem, akik tengeri csata után kerülnek kezünkbe, vagy valamely légi ütközet után ejtőernyőn ugranak le, hogy így mentsék életüket.

VI. Paragrafus.

A parancs nem teljesítése esetén haditörvényszék elé állítok minden parancsnokot vagy tisztet, aki nem teljesíti azt a kötelességét, hogy e parancsról tájékoztassa katonáit, vagy aki e parancs ellenére cselekszik.

Aláírás: Hitler Adolf"

---

* Oberkommando der Wehrmacht — a Wehrmacht főhadiszállása.

A Kommandó Parancs teljes egészében megsértette a hadviselő felek között akkor érvényben levő törvényeket és szokásokat. Hitlernek úgy látszik aggályai lehettek azt illetően, hogy miként fogadják majd a címzettek* a parancsot, mert még a parancs kiadása napján kísérőlevelet küldött az illetékeseknek, melyben megmagyarázta, miért tartja szükségesnek, hogy a hadijognak a hadifoglyokra vonatkozó szabályaival ennyire ellentétes parancsot adjon ki.

Kijelentette, hogy az ellenség ebben a háborúban a megelőzőktől eltérően új harcászati módszert alkalmaz, amely abban áll, hogy hírközlési vonalakat vág el, megfélemlíti a lakosság azon rétegeit, amelyek Németországnak dolgoznak, és a megszállt területeken a német hadigazdaság szempontjából fontos ipari berendezéseket és létesítményeket tesz tönkre.

Keleten ezek a módszerek a partizán hadviselés formáját öltik, amely emberben, közlekedési eszközökben és hadianyagban már sok veszteséget okozott a németeknek. Anglia és Amerika más név alatt ugyan, de szintén ilyen hadviselést folytat. Repülőgépről csapatokat, élelmiszert és felszerelést dobnak le, és tengeralattjárók vagy gumicsónakok segítségével szabotázsakciók végrehajtására katonákat tesznek partra.

E tevékenység, magyarázta Hitler, rendkívül súlyos következményekkel jár. Egyetlen villamoserőmű megsemmisítése például sokezer tonna alumínium veszteséget jelent a repülőgépiparnak, és megakadályozza számos repülőgép építését. Az ilyen hadviselés, jelentette ki Hitler, veszélytelen az ellenség számára, mert katonái egyenruhában érkeznek, de civil öltözetet is visznek magukkal, és így szükség szerint hol mint katonák, hol mint polgári személyek jelenhetnek meg.

A levélben továbbá ez állt:

„Ha nem akarjuk, hogy a német háborús erőfeszítések ilyen akciók következtében súlyos kárt szenvedjenek, az ellenségnek tudomására kell hoznunk, hogy minden kártevő csoportot az

---

* A parancsot megkapta a három fegyvernem főparancsnoksága, a norvégiai főparancsnok, a délkeleti főparancsnok, a nyugati főparancsnokság, a déli főparancsnokság, a huszadik hegyivadász hadsereg főparancsnoksága, az afrikai páncélos hadsereg, az SS-Reichsführer és a SIPO főnöke.

utolsó emberig meg fogunk semmisíteni... *semmilyen* körülmények között sem tűrhető, hogy romboló, szabotázs- vagy terrorista csoportok egyszerűen megadják magukat és fogságba kerüljenek, hogy azután a hadifoglyokra vonatkozó genfi egyezményben előírt bánásmódban részesüljenek... Ezért elvárom, hogy nemcsak a főparancsnokok és a parancsnokságuk alá tartozó seregek, hanem minden egyes vezénylő tiszt is ne csak megértse az ilyen lépés szükségességét, hanem maga is minden erejével azon legyen, hogy teljesítse a parancsot... *ha eleinte ajánlatosnak látszik egy vagy két ember életbenhagyása kihallgatás céljából, a kihallgatás után ezeket is haladéktalanul agyon kell lőni.*''

E levél írójának nem kellett attól tartania, hogy parancsát nem teljesítik. Úgyszólván mindenütt betű szerint végrehajtották, és a parancs értelmében sok hadszíntéren jogellenesen kivégezték az angol kommandók tagjait és a különleges légierő kötelékébe tartozó katonákat, akiket hadifoglyokként kellett volna kezelni.

A parancs kiadása idején von Falkenhorst tábornok volt a norvégiai német haderők főparancsnoka, és a 4-es számú másolatot Hitler magyarázó levelével együtt, szabályosan megkapta.

Von Falkenhorst tábornok nemcsak hogy továbbította a neki alárendelt parancsnokoknak a parancsot és a levelet, hanem néhány hónappal később még azt is szükségesnek tartotta, hogy figyelmeztesse őket a rendelkezések végrehajtására. Ezért a hadifoglyokkal való bánásmódot illetően „szigorúan titkos” és „csak tiszteknek” jelzéssel egy második parancsot adott ki. Ebben hivatkozva a Führer 1942 október 18-i parancsára a következőket írta:

„Az a benyomásom, hogy a fenti parancsra, amelyet meg kellett semmisíteni, már nem emlékeznek világosan, és ezért különösen felhívom a figyelmet a 3. paragrafusra. Azt, aki nem engedelmeskedik a parancsnak, szigorúan meg kell büntetni.” (Itt idézi a 3. paragrafust.) „Ha valakit kihallgatás végett életben hagynak, legfeljebb 24 órával élheti túl társai kivégzését.

Természetesen minden polgári személyt, norvég rendőrt és a Wehrmachthoz tartozó illetéktelen elemeket mindenképpen távol kell tartani. Kerülni kell a hadifoglyoknak egyik helyről a másikra

való szállítását. Minden illetékes parancsnoknak feltétlen kötelessége a legszigorúbb titoktartás... Abban a kivételes esetben, ha szabotőröket norvégok jelenlétében vagy az ő segítségükkel (például vezetők, rendőrök segítségével) fogunk el, nem kell őket a helyszínen agyonlőni, hanem őrizetbe kell venni, és a lehető leggyorsabban át kell adni az SD-nek.”

Von Falkenhorst tehát nemcsak megismételte a Führer parancsát, hanem még ki is egészítette azt*.

1942 szeptemberében két tiszt és tíz közkatona a norvégiai Glamford ellen rajtaütésszerű támadást hajtott végre. Ezt a tervet az Egybehangolt Hadműveletek Főhadiszállása hadműveleti tervezéssel foglalkozó osztályának főnöke** „Musketoon” néven tartotta számon. A hadművelet célja egy vízierőmű szétrombolása volt. Megbízatása végrehajtása után a csoportnak Svédországba kellett volna eljutnia, ahonnan azután a terv szerint hazatelepítették volna tagjait.

A csoport szeptember 11-én a „Szabad Franciaország” egyik tengeralattjáróján hagyta el Angliát, négy nappal később megérkezett Norvégiába, és szeptember 20-án végrehajtotta feladatát: jelentős kárt okozott az erőműben. Az akció valamennyi résztvevője egyenruhát viselt.

Amikor a hadművelet sikeres elvégzése után útban voltak Svédország felé, egy német járőr megtámadta, és négyük kivételével foglyul ejtette őket. Egyikük megsebesült, és később belehalt sebeibe; a többieket, köztük a két tisztet is, a Gestapo oslói főhadiszállására, onnan pedig Németországba vitték.

Hogy mi történt velük, az egy ideig nem volt ismeretes, bár

---

* Falkenhorstot 1946-ban Brunswickban angol hadbírószám elé állították, amiért részt vett a kommandókra vonatkozó parancs végrehajtásában. Nyolc bűncselekmény elkövetésében találták bűnösnek: a parancsnoksága alá tartozó katonai erőket arra ösztönözte, hogy ne kegyelmezzenek meg azoknak a szövetséges katonáknak, tengerészeknek és repülőknak, akik részt vesznek kommandó-hadműveletekben, hanem elfogatásuk után öljék meg őket, végül pedig abban, hogy nagyszámú szövetséges hadifoglyot adott át az SD-nek kivégzésre, és ezáltal részese lett meggyilkolásuknak. A bíróság halálra ítélte, de a németországi angol megszállási övezet akkori főparancsnoka, Sir Sholto Douglas, a légierő marsallja, az ítéletet életfogytiglani börtönbüntetésre változtatta.

** Antony Head dandárparancsnok, jelenleg hadügyminiszter.

az értesülés szerint a tiszteket Offlag* IV(A)-ba vitték, amelyet az angol hadifoglyok a „rossz fiúk táborának” neveztek; itt egy napig tartózkodtak, azután nyomuk veszett. Az egyik tiszt szülei, akik a Vöröskereszt útján érdeklődtek, azt a felvilágosítást kapták az Offlag IV(A) parancsnokától, hogy fiuk megszökött. Ez nem volt igaz, és csak később derült ki, hogy miért volt szükség erre a félrevezetésre. A tisztet a táborban több hadifogoly felismerte, és ezért a németek nem állíthatták azt, hogy harc közben esett el. Egy zsákmányolt német dokumentumból ma már tudjuk, hogy az SD „szabotázsakcióban való részvétel miatt” mindkét tisztet agyonlőtte.

Hasonló sors érte a „Freshman”-nek nevezett hadműveletben résztvevő katonákat. Ezek 1942 novemberében két vitorlázó repülőgépen elindultak Norvégiába, hogy támadást hajtsanak végre a dél-norvégiai Vemork-vízierőmű ellen. A csoport két tisztből, huszonhét altisztből és közlegényből állt. Mind egyenruhát viseltek. Egyikük sem tért vissza hazájába, és egy akkoriban megjelent német közlemény jelentette, hogy „e kártevő csoport tagjait tűzharcban megsemmisítették”. A valóságban azonban korántsem harc közben ölték meg őket. A rossz időjárás következtében a két vitorlázó repülőgép elszakadt egymástól, és az egyik Egersund közelében lezuhant. Tizenegyen maradtak életben a zuhanás után; ezeket a németek elfogták, elvitték egy táborba, és ott később agyonlőtték őket. A második repülőgép Stavanger közelében zuhant le. A katonák közül ugyan többen életben maradtak, ezeket foglyul ejtették, és végül — a Wehrmacht és a Gestapo közötti rövid vita után — mint szabotőröket — őket is agyonlőtték.

1943 tavaszán a szövetségesek újabb kommandó-támadást hajtottak végre norvég kikötőkben tartózkodó és a partmenti vizeken közlekedő hajók ellen. A „Sakk-matt”-nak nevezett hadműveletet végrehajtó katonai egység egy tisztből, hat altisztből és közlegényből állt, akik mind egyenruhát viseltek. Három-négy héttel azután, hogy elhagyták az angol kikötőt, fogságba estek, és a grini börtönbe zárták őket. Hogy hol töltötték a következő két esztendőt, örökre titok marad, de annyi bizo-

---

* Offizierslager — tiszti tábor. — Szerk.

nyos, hogy 1945-ben, néhány héttel a német kapituláció előtt, ötöt közülük a sachsenhauseni koncentrációs táborban, egyet pedig Belsenben lőttek agyon. A hetediknek a sorsa ismeretlen, elfogatása óta nyoma veszett.

Ezeket a norvég partmenti vizeken végrehajtott hadműveleteket nemcsak angol katonák hajtották végre. 1943-ban norvég tengerészekből és egy angol távirászból álló egység hajtott végre egy ilyen akciót. Mindnyájan egyenruhát, tengerészsapkát és terepszínű harci öltözetet viseltek. A norvégok egyenruhájának bal ujján ott volt a hagyományos norvég vörös horgony, a távirász pedig az angol flotta felségjelét viselte. Hogy mi történt ezekkel az emberekkel, azt Hans Blombergnek, a SIPO egykori főrohamosztagvezetőjének (Obersturmführer) vallomásából tudjuk, akit a foglyok meggyilkolásában való bűnrészesége miatt mint háborús bűnöst bíróság elé állítottak, és halálra ítélték.

1943 júliusában Blomberg volt Bergenben a SIPO főnöke. Von Schrader tengernagy közölte vele, hogy német tengeri erők Bergen közelében egy norvég motoros hajót fogtak el, s a legénység több tagját, akik között sebesültek is voltak, foglyul ejtették. Schrader kijelentette, hogy ezek a tengerészek „kalózkodnak, nem pedig katonák”, akiket a SIPO-nak a főparancsnoki parancs értelmében kötelessége agyonlővetni. Blomberg meg is tette a megfelelő lépéseket, és a foglyokat másnap, kihallgatásuk után kivégezték.

Blomberg vallomása a következőképpen végződött: „A kivégző osztag egy tehergépkocsin elvitte a holttesteket a Calmarhus-garázsba, és ott őrizte őket. Másnap éjjel a hullákat koporsóba rakták, és egy hajóra szállították. A kapitány helyettese a hamburgi Tiedman, a Wasserschutzpolizei* törzsőrmestere volt. Minden egyes koporsóra robbanóanyagot erősítettek, s az általános gyakorlatnak megfelelően a koporsókat a víz alatt felrobbantották.”

Mindezek a tengerészek és katonák vitathatatlanul a szövetséges haderők egyenruhát viselő tagjai voltak, akik szabályos hadviselésben vettek részt, és ezért jogosan megillette volna

---

* Folyami és tengeri rendőrség. A Gestapo egyik részlegének fedőneve.

őket az a védelem, amelyre a hadifoglyokra vonatkozó, 1929-ben kötött egyezmény az összes hadviselő felet kötelezte.

1944 szeptemberében a „különleges légi ezred” (Special Air Service Regiment) ejtőernyősöket dobott le a Vogézekben, azzal a megbízással, hogy Kelet-Franciaországban robbantsák fel az ellenség vasútvonalait. Egy ilyen ejtőernyős csoport, amely egy tisztből és tíz közlegényből állt, egy Raon-l'Étape nevű kis faluban rejtőzött, amikor túlerővel rájuk törtek. Heves harc után, melynek folyamán a tiszt megsebesült, az egész csoport fogságba esett.

Az ejtőernyősöket foglyul ejtő egység az SS kötelékébe tartozott, de valamilyen oknál fogva, amelyre nem derült fény, a foglyokat kihallgatásuk után ahelyett, hogy a Kommandó Parancs értelmében agyonlőtték volna, átadták a Wehrmacht-nak.

A helyi SS-parancsnok, amikor a dolog a fülébe jutott, rendkívül felbőszült. Azonnal lépéseket tett, hogy visszaszerezze a foglyokat, és ez huszonnégyszáz óra leforgása alatt meg is történt. A foglyokat akkor egy Strasbourg mellett levő Gestapo-táborban helyezték el. A következő héten elvitték őket egy közeli, kiszemelt helyre, megásatták velük sírjukat, és agyonlőtték őket. 1945-ben egy háborús bűncselekményeket vizsgáló angol bizottság megtalálta és exhumáltatta holttestüket. Megállapították, hogy valamennyi hadifoglyot tarkón lőtték.

Hasonló módon gyilkolták meg a különleges légiezred számos, harcban elfogott tagját, mindannyiszor megszegve a hadifoglyokra vonatkozó 1929. évi egyezményt.

A német 80. hadtest Vienne megyében foglyul ejtett harminc, egyenruhát viselő katonai személyt, akik a különleges légierő első ezredébe tartoztak, és a poitiers-i börtönbe szállították őket. A foglyokat ott a SIPO emberei, parancsnokuk, dr. Herold vezetésével kihallgatták. Azután az az utasítás érkezett, hogy a foglyokat a Kommandó Parancs értelmében át kell adni az SD-nek. Dr. Herold azonban — becsületére legyen mondva —, mindenki meglepetésére megtagadta a foglyok átadását. Köstlin ezredes, a hadtest vezérkari főnöke, figyelmeztette Heroldot, milyen súlyos következményekkel járhat a parancs nem teljesítése, Herold azonban ennek ellenére kitartott álláspontja mel-

lett. Ezért Kurt Gallenkamp tábornoknak, a hadtest parancsnokának kellett döntenie a foglyok sorsáról. A vezérkari főnök parancsot kapott agyonlövetésükre, a hadtest főhadiszállásának egyik tisztjét pedig kirendelték a parancs végrehajtásának ellenőrzésére.

Két nappal később, C. hadnagyot és huszonkilenc emberét hajnalban teherautóra rakták, és Poitiers-ból elvitték a kivégzés helyére. Amikor megérkeztek, Schönig kapitány, a hadtest megbízottja, közölte a tiszttel, hogy őt és embereit „Hitler parancsára” agyon fogják lőni. Schönig azt a kijelentést is tette, hogy most szégyelli, hogy német tiszti egyenruhát visel. Ennek ellenére végignézte a kivégzést, magához vette a foglyok személyazonossági céduláit, és a Vöröskeresztnek azt jelentette, hogy a foglyok harc közben estek el*.

Körülbelül ugyanebben az időben Párizs közelében ugyancsak ejtőernyősöket dobtak le. Ezek is harci öltözetben voltak.

Alighogy földet értek, német katonák fogták körül őket. Harc bontakozott ki, melynek során néhányan elestek, hetet pedig elfogtak. A hét foglyot a Gestapónak a párizsi Avenue Fochon levő hírhedt főhadiszállására vitték. Itt kihallgatták őket.

Úgy látszik haboztak, átadják-e őket a Wehrmachtnak, amely elfogta őket, vagy pedig a Kommandó Parancs értelmében járjanak-e el. Ezért kihallgatásukról jelentést küldtek a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak (RSHA) Berlinbe, és utasítást kértek a tennivalót illetően. Mivel nem érkezett válasz, két ízben megsürgették a dolgot.

Végül, körülbelül egy hónappal később, feleletet kaptak. Ennek értelmében a foglyokat huszonnégy óra alatt „polgári öltözetben” agyon kell lőni. Másnap polgári ruhába öltöztették, s teherautón elvitték őket a Gestapo főhadiszállásáról. Ennivalót adtak velük, és azt mondták nekik, hogy „hosszú útra indulnak”. Négy óra hosszát tartott az út, végül Noailles közelé-

---

* Gallenkamp tábornokot, Köstlin ezredest, Schönig kapitányt és másokat 1946-ban e hadifoglyok megölésében való bűnrészség miatt katonai bíróság elé állították. Valamennyiüket bűnösnek találták. Gallenkamp tábornokot a bíróság kötél általi halálra ítélte, de az ítéletet utóbb életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták; Köstlin ezredest életfogytiglani, Schönig kapitányt pedig ötévi börtönbüntetésre ítélték.

ben, egy szántóföldön leszállították a kocsirol, és elvezették őket egy közeli erdei tisztásra. A kísérő katonák, akik géppisztollyal voltak felfegyverezve, felsorakoztatták a foglyokat, a kivégző osztag pedig a foglyokkal szemben helyezkedett el.

A német egység parancsnoka elővett egy darab papírt, és felolvasva az arra írt szöveget, tolmács útján közölte az angol katonákkal, hogy a francia ellenállókkal való együttműködés miatt halálra ítélték őket. A valóságban semmiféle tárgyalás sem volt, és maga a vád sem felelt meg a tényeknek. Azonkívül, az angolok ejtőernyővel, egyenruhában, fegyveresen, a hadijog értelmében teljesen törvényes támadást hajtottak végre.

Hogy mi történt, azt két életben maradt katona mondta el. Egyikük egy cseh volt, aki az angol hadseregben szolgált. „Órakkulcsommal kinyitottam a bilincsemet — mondta —, és lerohantam a dombrol. Lőttek utánam, de nem találtak el. Később egy francia faluba értem, és néhány napi bujkálás után csatlakoztam a francia ellenállási mozgalomhoz.”

A másik, egy Jones nevű közkatona, a következőket mondta el: „Nem volt vesztenivalóm, megkíséreltem a szökést. Mintegy tizenöt métert futhattam, amikor elestem; meg voltam bilincselve, s így elvesztettem az egyensúlyomat. Vad lövöldözés támadt, de nem találtak el. Kis idő múlva odakúsztam a közelben levő fákhöz, és elbújtam az egyik fa mögé. Négy bajtársam holtteste ott hevert a földön, de német katonát nem láttam sehol. Az út felől azonban, mintegy száznegyven méternyire, erős lövöldözés hallatszott. Egy ideig az erdőben rejtőztem, azután sikerült eljutnom egy francia faluba.”

Azok, akik közvetlenül felelősek voltak ezért a kivégzésért, igen jól tudták, hogy a berlini parancs minden kétséget kizáróan jogtalan, mert világosan megmondta, hogy a foglyokat polgári ruhában kell agyonlőni, hogy azután azt lehessen állítani, hogy francia ellenállók (maquik) voltak. Azonkívül, a kivégzés egy erdőben, négy órányira Párizstól történt, és mindnyájan nagyon jól tudták, hogy áldozataik angol hadifoglyok, akiket szabályos harc során, mint egyenruhát viselő katonákat fogtak el.

1943-ban, amikor a szövetségesek bombatámadásai erősödtek, a német légierő (Luftwaffe) főparancsnoka parancsot adott, hogy a nagyvárosok lakónegyedei közelében hadifogoly-táboro-

kat kell elhelyezni. Azt gondolták ugyanis, hogy ez bizonyos védelmet nyújt majd a lakosságnak. Amennyiben ez a módszer nem válna be, legalább meglenne az a „vigaszuk”, hogy fogoly szövetséges repülők is együtt pusztulnak el a németekkel.

„A Führer főhadiszállásáról.

1943 szeptember 3.

A Luftwaffe legfőbb parancsnoksága azt ajánlja, hogy a fogoly angol repülők részére a nagyvárosok lakónegyedeiben létesítsenek fogolytáborokat, amelyek ugyanakkor védelmet fognak nyújtani a lakosságnak, továbbá azt javasolja, hogy a körülbelül 8000 angol és amerikai repülőt magában foglaló hadifogoly-táborokat helyezék át az ellenséges légitámadásoktól fenyegetett nagyvárosokba.”

Ez a parancs nyilvánvalóan ellenkezett a hadifoglyokra vonatkozó 1929. évi egyezmény 9. pontjának szellemével, melynek értelmében a hadifoglyokat nem lehet felhasználni arra, hogy jelenlétükkel bizonyos célpontokat vagy területeket megóvjának a bombázástól.

Azonkívül a 2. cikkely kimondja, hogy „a hadifoglyok az ellenséges állam, de nem az őket elfogó egyének vagy katonai egységek hatalmában vannak. Mindenkor emberséges bánásmódban és elbánásban kell részesíteni őket, és különösen meg kell őket védeni az erőszakcselekedetektől, a tettelegességtől és a nyilvánosság kíváncsiságától. Tilos velük szemben megtorló intézkedéseket alkalmazni.”

E rendelkezések durva megszegésével azonban sok szövetséges pilótát, aki Németország felett ugrott ki ejtőernyővel megsérült gépéből, nem hadifogolyként kezeltek; a német polgári lakosság gyakran bántalmazta, megverte és meggyilkolta az ilyen foglyokat. Eerre sokszor magas állású funkcionáriusok bujtották fel őket; s amikor közvetlenül nem ők adtak utasítást erre, mindannyiszor fedezték ezeket az akciókat.

Göring, Himmler és Kaltenbrunner számos értekezletet tartottak, s ezeken összeállították azoknak a légi hadműveleteknek a jegyzékét, amelyeket „a normális hadműveletektől eltérően terrorista cselekményeknek” kell tekinteni. A polgári

lakosság mindennemű bombázása terrorcselekménynek számított, és ilyen esetekre szentesítették „a lincs-törvényt”.

Egy parancsban, amelyet Himmler 1943 augusztus 10-én adott ki minden vezető közigazgatási funkcionáriusnak, SS-tisztnek és rendőrtisztnek, és amelyet ezek szóban közöltek alárendeltjeikkel, a következőket olvassuk: „A rendőrségnek nem feladata, hogy beavatkozzék a németek és az ejtőernyővel kiugró angol és amerikai repülők közötti összeütközésekbe.”

A németeket még uszították is arra, hogy lincseljék meg a Németország felett lelőtt szövetséges repülőket. A *Völkischer Beobachter* 1944 május 29-i számában Goebbels ezt írta:

„Csak fegyverrel tudjuk megvédeni a bombatámadások alatt lelőtt ellenséges repülőket. Különben a súlyos megpróbáltatásokat elszenvedő lakosság megölné őket.

Kinek van igaza? A gyilkosoknak-e, akik gyáva gáztetteik elkövetése után emberséges bánásmódot várnak az áldozatoktól, vagy az áldozatoknak, akik a «szemet szemért, fogat fogért» elv alapján védekeznek? Nem nehéz e kérdésre válaszolni. Tűrhetetlen, hogy katonáinkat és rendőreinket állítsuk szembe a német néppel, amely úgy bánik el a gyermekgyilkosokkal, amint megérdemlik.”

1944 májusában Martin Bormann ugyancsak körlevelet intézett erre vonatkozóan valamennyi Reichsleiterhez, Gauléiterhez és Kreisleiterhez.

Azt állítva, hogy az angol és amerikai repülők gyakran lőnek úton haladó gyermekekre és nőkre, a következőket írta:

„Több esetben előfordult, hogy az ilyen repülőgépek pilótáit, akik ejtőernyővel ugrottak ki, vagy kényszerleszállást hajtottak végre, a végsőkéig feldühödött lakosság ott helyben meglincselte. A lincselésben részt vevő német civilekkel szemben a rendőrség nem tett lépéseket.”

E körlevél kézhezvétele után Albert Hoffmann, Dél-Vesztfália Gauleitere, az alábbi utasítást adta a területéhez tartozó megyei vezetőknek, polgármestereknek és rendőrhatalóságoknak:

„A lelőtt bombázógépek pilótáit elvben nem kell megvédeni a nép dühkitörésével szemben. Elvárom, hogy a rendőrtisztek

minden védelmet megtagadjanak ezektől a gengszterektől. Azokat a hatóságokat, amelyek a néphangulattal szemben fellépnek, felelősségre fogom vonni. A rendőrség és a csendőrség minden tisztjével azonnal közölni kell álláspontomat.”

Baden és Elzász Gauleitere, a hírhedt Robert Wagner* a hatáskörébe tartozó egész területen elrendelte, hogy minden leszállásra kényszerített, vagy ejtőernyővel kiugró szövetséges repülőt meg kell ölni. Ezt azzal indokolta, hogy ezek a repülők nagy pusztítást visznek véghez Németországban, embertelen hadviselést folytatnak, és ezért egyetlen foglyul ejtett repülőt sem kell hadifogolyként kezelni, egy sem érdemel kegyelmet.

Az ilyen uszításnak meg is volt az eredménye. 1944-ben és 1945-ben a német polgári lakosság sok szövetséges repülőt támadott meg, akit jog szerint a hadifoglyoknak kijáró bánásmód illetett volna meg, és a német lakosság számos szövetséges pilótát lincselte meg, másokat pedig a rendőrök vagy a Volksturm** lőtt agyon.

Egy Grüner nevű német, Wagner egyik alárendeltje, egy háborús bűncselekmények kivizsgálásával megbízott amerikai ügyésznek elmondta, hogy amikor egyszer Rheinweilern haladt keresztül, négy angol pilótát pillantott meg, akit német katonák mentettek ki a Rajnából. A katonák nem akarták átvenni a foglyokat, és ezért Grüner elhatározta, hogy Wagner parancsa értelmében, sajátkezűleg fogja kivégezni őket. Géppisztolyával hátulról mind a négyüket lelőtte, és a hullákat belökte a Rajnába.

1944 június 21-én Mecklenburg közelében két Liberator típusú gépet leszállásra kényszerítettek. A két gép legénysége, összesen tizenöt ember, sértetlen maradt. A szokásos ürüggyel, hogy „szökést kíséreltek meg”, valamennyiüket agyonlőtték. Ezt a bűncselekményt a 11. Luftgaukommando főhadiszállásán talált egyik okirat is bizonyítja. Eszerint a legénység hat tagját „menekülési kísérlet közben” lőtték agyon, a többi kilencet

---

* Robert Wagnert a francia katonai törvényszék 1946-ban Strasbourg-ban, szövetséges repülők megöletése és sok más háborús bűncselekmény miatt halálra ítélte.

** Belföldi katonai segédszolgálat.

pedig átadták a wareni rendőrségnek. A kilenc közül hetet a fogolytáborba menet „menekülési kísérlet közben” lőttek le, a két tisztet, H. és L. hadnagyot pedig a nap folyamán később, ugyanazzal az ürüggyel ölték meg.

Az egyik legaljasabb ilyen támadást az Allgemeine SS és a Hitlerjugend közösen hajtották végre.

1945 februárjában a szövetségesek súlyos légitámadást hajtottak végre a dél-németországi Pforzheim városa ellen, és komoly károkat okoztak. Sokan elpusztultak, és számos hajléktalanná vált embert át kellett telepíteni a közeli Huchenfeldbe.

Mintegy három héttel később a német légharóító tüzérség Baden-Baden mellett lelőtt egy Lipcse bombázása után hazatérő angol repülőerődöt. A tíz tisztből és egy tiszthelyettesből álló legénység ejtőernyővel kiugrott, és épségben földet ért. Közülük hetet elfogtak, és átmenetileg a bühli polgári börtönbe szállítottak.

Másnap reggel végigvezették őket Pforzheim utcáin, ahol a helyi lakosság nekik támadt: ezután átvitték őket Huchenfeldbe. Ott az új iskolaépület pincéjében levő kazánházban helyezték el őket. A foglyok éppen lefeküdni készültek, amikor egy nagy tömeg betörte az ajtót, és berontott a pincébe. Velük volt a polgármester is, akit egy lakodalomról hívtak el.

Az örök kiszolgáltatták a foglyokat a feldühödött tömeg kénye-kedvének. A németek először durván bántalmazták a foglyokat, majd kivonszolták az utcára, és a temető irányába hurcolták őket.

Útközben három pilótának sikerült elmenekülnie, de közülük az egyiket később újból elfogták, és egy közeli rendőrszobán helyezték el. Másnap kihozták cellájából, és végigvezették egy csoport német előtt, amely egy óvóhely előtt várakozott. A németek nekiestek a fogolynak, a szó szoros értelmében péppé verték, míg végül a Hitlerjugend egyik tizenhat éves ifjú tagja — mint ő maga mondta — „megadtam neki a kegyelemlövést, revolveremmel fejbe lőttem”. A rendőrség nem lépett közbe, és senkit nem tartóztatott le.

A többi négy foglyot, akinek nem sikerült elmenekülnie, a tömeg a temetőbe hurcolta és ott agyonlőtte.

A Hitlerjugendnek jutott ebben az ügyben a főszerep. Mint

egyikük az eset után megírta: „A Bannführer* rövid beszédet tartott, amellyel tűzbe hozott bennünket, azután fegyvereket és lőszert osztott ki. Azt mondta, hogy hét angol repülő tartózkodik a huchenfeldi iskolában, hurcoljuk el, és lőjük agyon őket.”

A tömeg nyilvánvalóan azzal a szándékkal rontott be az iskola pincéjébe, hogy ott a helyszínen megöli a foglyokat, és csak a polgármester közbelépésére vitte őket a temetőbe. A polgármester azonban korántsem a foglyokért aggódott. Az ellen tiltakozott igen hevesen, hogy a foglyokat az iskola pincéjében öljék meg. „Ez állandó borzalommal töltené el gyermekeinket, akik oda járnak” — mondta.

Miután a repülőket agyonlőtték, a polgármester visszatért a lakodalmi ünnepségre, amelyet oly hirtelen kellett otthagynia.

1944 március 24-ről 25-ére virradó éjjel hetvenhat angol repülőtsízt megszökött a sziléziai Saganban levő Stalag Luft III nevű fogolytáborból. Tizenötöt közülük csakhamar elfogtak és visszavittek a táborba, háromnak sikerült elmenekülnie, nyolcat a Gestapo vett őrizetbe, a többit ötvenet agyonlőtték.

Sorsukat illetően az első tájékoztatás április 6-án történt, amikor a helyettes parancsnok felolvasta a tábor rangidős angol tisztjének a Wehrmacht főparancsnoksága közleményét, mely szerint negyvenegy tisztet agyonlőttek, „egyeseket azért, mert letartóztatásukkor ellenálltak, másokat azért, mert a táborba való szállításuk közben szökést kíséreltek meg”. A közlemény nem említett neveket.

Kilenc nappal később az angol tisztnek egy negyvenhét agyonlőtt tiszt nevét tartalmazó névsort adtak át, egy hónappal később pedig további három nevet közöltek. Mindannyiszor ugyanazt az okot adták meg.

Egyáltalában nem felelt meg a valóságnak az, hogy ezeket a foglyokat azért lőtték agyon, mert elfogatásukkor ellenállást tanúsítottak vagy újabb szökést kíséreltek volna meg. Mindnyájukat Hitler közvetlen parancsára a Gestapo lőtte agyon.

Az első hír erről az esetről a berlini svájci követ, Naville

---

* Zászlósnak megfelelő rang az SS-ben.

útján jutott el a külvilágba, aki, mint a pártfogó hatalom németországi képviselője kért tájékoztatást. A válaszjegyzék azt állította, hogy harminchét angol nemzetiségű és tizenhárom nem angol nemzetiségű foglyot, akik a Stalag Luft III nevű táborból megszöktek, agyonlőttek, mivel elfogatásuk alkalmával ellenállást tanúsítottak, illetőleg elfogatásuk után újabb szökést kíséreltek meg, és hogy a hamvaikat tartalmazó urnákat Saganba küldték.

Naville-t azonban nem tévesztette meg a német jegyzék. Válaszában hangsúlyozta, hogy az elhamvasztás „egészen szokatlan dolog, hiszen a hadifoglyokat rendszerint koporsóban, katonai tiszteletadással szokták eltemetni”, továbbá rámutatott arra, hogy ha ezek a foglyok, akiket Németországnak egymástól legtávolabb eső részeiben fogtak el, valóban ellenálltak, vagy másodszor is szökést kíséreltek volna meg, amint azt a németek állítják, akkor feltehető, hogy egyesek megsebesültek volna, és igen valószínűtlen, hogy valamennyien meghaltak volna.

A németek ugyanolyan ostobák voltak abban, hogy nem látták meg ezt a meséjükbe becsúsztott hibát, mint amilyen okosak voltak abban, hogy ellentétben a nemzetközi szokásokkal, megtagadták a pártfogó hatalomtól a részleteket arra vonatkozóan, milyen körülmények között pusztultak el ezek a tisztek. De halljuk, hogyan nyilatkozott Keitel a kérdésről: „Egyik reggel jelentették nekem a szökést, és hogy tizenöt tisztet a tábor közelében ismét elfogtak. Nem volt szándékomban erről délben a berchtesgadeni értekezleten beszámolni, mert rövid idő alatt ez már a harmadik tömegméretű szökés volt.”

Himmler azonban megelőzte Keitelt, és az ő jelenlétében jelentette az esetet a Führernek. Hitler dühbe jött, és parancsot adott, hogy a foglyok elfogatásuk után maradjanak az SD őrizetében, ne adják őket vissza a Wehrmachtnak. Utasította Himmlert, hogy gondoskodjék a parancs végrehajtásáról.

Az értekezlet után Keitel magához hívatta a Wehrmacht főparancsnoksága hadifogoly-osztályának a vezetőjét és von Grävenitz tábornokot. Amikor beléptek Keitel hivatalába, Keitel izgatottnak és idegesnek látszott; közölte, hogy Göring Hitler jelenlétében szemrehányást tett neki, amiért ismét foglyokat hagyott megszökni. „A szökéseknek véget kell vetni — mondta

Keitel. — Nagyon szigorú rendszabályokat fogunk alkalmazni... A sagani szökevényeket agyon fogják lőni, a többségük valószínűleg már halott is." Von Grävenitz tábornok azonnal tiltakozott, s kijelentette, hogy ilyesmit nem lehet megtenni. Hivatkozott az 1929. évi genfi egyezményre, amely világosan kijelenti, hogy a szökés nem becsutelen vétség. Tiltakozásának nem volt fogantja.

A kivégzést a Gestapo hajtotta végre. A Hitlernél tartott értekezlet után Himmler nyomban munkához látott, Kaltenbrunner pedig utasította az illetékes osztályokat, hogy indítsanak országos akciót (Grossfahndung) a szökevények felkutatására. Néhány nap alatt három tiszt kivételével valamennyi szökött foglyot elfogták, a legtöbbet közülük Sziléziában, bár néhányuknak sikerült egészen Kielig és Strasbourg-ig eljutni. Ekkor a Gestapo vette kezébe az ügyet. H. repülőszázadosnak, az egyik áldozatnak, az agyonlövésére vonatkozó alábbi beszámolót a vád képviselője terjesztette elő e bűncselekményekben részes Max Wielen és a Gestapo tizenhét tagja bűnperének tárgyalásán.

H. repülőszázados eljutott Elzászba, ott a KRIPO elfogta, és átadta a Gestapo strasbourg-i központjának. Strasbourg-ban akkor még nem kapták meg az agyonlövésre vonatkozó parancsot, de később, a nap folyamán a következő szövegű távirat érkezett az RSHA-tól:

„A Gestapónak, Strasbourg.

Az angol hadifoglyot, akit a strasbourg-i bűnügyi rendőrség adott át a Gestapónak, felsőbb parancsra azonnal el kell vinni Breslau irányába, és az úton szökés közben agyon kell lőni. Egy temetkezési vállalkozónak utasítást kell adni, hogy vigye a holttestet egy krematóriumba, és hamvasztassa el. Az urnát el kell küldeni az RSHA bűnügyi rendőrsége főparancsnokságának. E távirat tartalmáról és magáról az ügyről csak azok tudhatnak, akik az ügy végrehajtásában közvetlenül érdekeltek, és ezeknek becsületszavát kell venni, hogy megőrzik a titkot. A feladat végrehajtását azonnal jelenteni kell. E távirat olvasás után megsemmisítendő.”

Ügy határoztak, hogy H. repülőszázadost útközben, a natz-

weileri koncentrációs táborba menet agyonlövik, és a táborban elhamvasztják. A foglyot a Gestapo két tagja, név szerint Driesner és Hilker — a harmadik a gépkocsi-vezető volt — vitte el autón. Útközben H.-nak megengedték, hogy kiszálljon, és az erdőben elvégezze szükségletét. Miközben Driesner szóval tartotta, Hilker hátulról lelőtte a foglyot. A holttestet elvitték Natzweilerbe, ahol a parancsnoknak jelentették, hogy a hadifoglyot szökési kísérlet közben lőtték le.

Ugyanígy jártak el egy másik hadifogoly esetében is, akinek olyan balszerencséje volt, hogy fél kilométernyire a svájci-német határtól fogták el.

Akárcsak az előbbi esetben, itt is Natzweilert választották ki az elhamvasztás helyéül. Mielőtt odaérkeztek volna, a csoport vezetője azzal az ürüggyel, hogy el akarja végezni szükségletét, megállította a kocsit. Megkérdezték a megbilincselte foglyot, hogy nem akar-e ő is kiszállni. A fogoly igent mondott, és őt is ugyanúgy ölték meg, mint H. repülőszázadost.

Négy másik szökött tisztet Kiel mellett fogtak el. Meggyilkolásukról Oscar Schmidt, a kiel Gestapo tagja, aki részt vett a büntett elkövetésében, a következőképpen számolt be: „Egyik reggel főnököm másik hat társammal együtt, akiknek neve Post, Kahler, Jacobs, egy másik Schmidt, Denkmann és Struve volt, magához hivatott. Közölte velünk, hogy autón el kell mennünk Flensburgba, ahol négy angol hadifogoly tisztet fogunk átvenni. El kell őket vinnünk, mondta, és megparancsolta, hogy a szökési kísérlet legkisebb jelére is használjuk fegyvereinket.”

Ezután megmagyarázták nekik, hogy a négy tisztet „likvidálni” kell, és tudtukra adták, hogy a parancs nem teljesítése esetén halálbüntetés vár rájuk, családjukra pedig a becstelenné nyilvánítás, és hasonló sorsra jutnak azok is, akik a dolgot kifecsegitik. A parancsot Kaltenbrunner adta ki.

A csoport valamivel dél előtt érkezett meg Flensburgba. Ebéd után Post, akit a csoport vezetésével bíztak meg, átvette a négy tisztet. Kezüket hátrakötötték, és odavezették őket a két autóhoz, amely a KRIPO parancsnokság udvarán várakozott. Az egyik tisztet Post vette fel kocsijába, a másik három

a második kocsiba szállt be, amelyben a gépkocsi-vezetőn kívül még Jacobs és a két Schmidt ült.

Az agyonlövés módját, úgy látszik, központilag határozták meg, mert ebben az esetben is ugyanúgy jártak el, mint az Elzászban és a svájci határ közelében elkövetett gyilkosságoknál. Az utasítás az volt, hogy a tiszteknek útközben, egy megjelölt helyen lehetőséget kell adni, hogy elvégezzék szükségletüket, és akkor Oscar Schmidt megadja a jelt a kivégzésre. Amikor a második kocsi megérkezett a tett színhelyére, Post autója már ott volt, Denkmann pedig az úton állt, és a második kocsi vezetőjének jelt adott a megállásra. Oscar Schmidt ekkor megparancsolta a foglyoknak, hogy szálljanak ki, és végezzék el szükségletüket. Miután a tisztek kiszálltak, egy térségre vezették őket, Schmidt pedig a nyomukban haladt. Schmidt beszámolója így folytatódik:

„Mintegy hat lépésnyire voltam a csoporttól, amikor az egyik tiszt hirtelen elkiáltotta magát, és erre mind szétszaladtak, ugyanakkor lövések dördültek, mire a tisztek arccal a földre zuhantak. Amikor ez történt, Franz Schmidtet és Jacobsot láttam revolverrel a kezükben közvetlenül a tisztek mögött. Nekem is pisztoly volt a kezemben; csőre volt töltve, és a biztosítékot már korábban kioldottam... Ebben a percben Post odakiáltott nekem: «Nem lőttél, az az ember még él.» Az egyik tiszt ekkor felemelkedett, mire Post, kiragadva Kahler kezéből a puskát, kétszer belelőtt a földön fekvő tisztbe. Én nem vehettem célba ezt a tiszte, mert rögtön az első lövések után a földre zuhant. Miután Post kétszer belelőtt a hátába, egy-egy golyót eresztett a többi, földön elterülő, akkor már nyilván halott tiszt fejébe. Ezután levette róluk a bilincset. Én azt a parancsot kaptam, hogy meg kell várnom, amíg a halottaskocsi megérkezik, és akkor a holttesteket elhamvasztás végett el kell vinnem a krematóriumba. Így is cselekedtem.”

Körülbelül három hónappal később ezeket a németeket főnökük értesítette, hogy Vöröskereszt-bizottság érkezik, hogy nyomozást folytasson az ügyben. Ismét elvitték őket a gyilkosság színhelyére, és elmagyarázták nekik, hogy ha kihallgatják őket, azt kell felelniük, hogy a tiszteket szökési kísérlet során lőtték le, miközben azok a sövény felé futva igyekeztek megkaparintani az autókat. Újból figyelmeztették őket, milyen szörnyű követ-

kezményekre számíthatnak, ha elmondják, mi történt valójában.

Ily módon ötven angol fogoly tisztet öltek meg a legnagyobb hidegvérrel, s az RSHA-nak küldött hivatalos jelentésekben minden egyes esetben az állt, hogy szökési kísérlet közben lőtték őket agyon.

Ez a bűncselekmény, amikor kitudódott, az egész civilizált világot felháborította; a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék ezt a bűntényt „a nemzetközi jog teljes megsértésével végrehajtott közönséges gyilkosságnak” bélyegezte.

1944 novemberében a Wehrmacht főhadiszállása elrendelte, hogy a hadifoglyok bizonyos kategóriáit át kell adni az SD-nek. Ez az úgynevezett „golyó-parancs” (Kugelerlass) kimondta, hogy a következő hadifoglyokat kell a SIPO-nak és az SD-nek kiszolgáltatni:

1. Az újra elfogott szökött szovjet hadifoglyokat.
2. Mindazokat a fogoly szovjet tiszteket, akik nem hajlandók dolgozni.
3. Azokat a szovjet hadifoglyokat, akiket a hadifogoly-táborban működő SD rostáló különítménye (Einsatz-Kommando) külön kiszemelt.
4. Azokat a hadifoglyokat, akik olyasvalamit követtek el, hogy a tábor parancsnoka nem tartja magát illetékesnek megbüntetésükre.
5. Minden olyan hadifoglyot, akire vonatkozóan a Wehrmacht főhadiszállása külön parancsot adott ki.

Az e kategóriákba tartozó hadifoglyokat a Gestapónak adták át „különleges kezelés” céljából. A „különleges kezelés” azt jelentette, hogy a foglyokat megfosztották hadifogoly státuszuktól, elvitték őket a mauthauseni koncentrációs táborba és ott tarkón lőtték őket.

Mauthausenben „K” foglyokként* tartották őket számon. Amikor ilyen foglyok érkeztek a táborba, nem vették fel adataikat, mint a közönséges foglyok esetében tették, és nevüket csak a „Politische Abteilung”** tagjai ismerték.

* A „K” betű a „Kugel” (golyó) szó rövidítése.

** A Politikai Osztály, amely az úgynevezett politikai foglyok ügyével foglalkozott.

Megérkezésükkor azonnal elvitték őket abba az épületbe, ahol a letartóztatottakat tartották. Itt levetkőztették őket, majd átvitték őket egy helyiségbe, amelyet álcázásul fürdőnek neveztek. Ebben, a krematórium közvetlen szomszédságában levő helyiségben szokták agyonlőni, vagy gázzal meggyilkolni a foglyokat.

Egy francia tiszt, aki maga is Mauthausenben volt fogoly, leírta az egyik módszert, amellyel az ilyen „K” foglyokat agyonlőtték. „A foglyot háttal egy függőleges mérőrúdhhoz állították, amelyre egy automata készülék volt szerelve. Amint a falap, amely a magasság megállapítására szolgált, megérintette a fogoly fejét, a készülék önműködően tarkónlőtte a foglyot.”

Máskor csoportokban, csak ingben és alsónadrágban, elvitték a foglyokat a kőbányába, és ott legéppuskázták őket. A halotti bizonyítványon minden egyes esetben ez állt: „Szökési kísérlet közben agyonlőtték.”

A Szovjetunió elleni hadjárat kezdetétől fogva nyilvánvaló volt, hogy a németek nem szándékoznak figyelembe venni semmiféle hadifoglyokra vonatkozó törvényt és szokást.

A Szovjetunió annak idején nem írta alá a hadifoglyokra vonatkozó genfi egyezményt, de aláírta a betegekre és a sebesültekre vonatkozó egyezményt. Ugyancsak aláírta a hágai egyezményt. Nürnbergben, a háborús főbűnösök tárgyalásán egyesek azzal érveltek, hogy ez a megállapodás nem volt érvényes az oroszországi hadjárat esetében, de a Nemzetközi Törvényszéknek az volt a véleménye, hogy igenis, érvényes volt.

A hágai egyezmény a hadifoglyokat illetően már a múlt század végén megállapította a hadviselő felek jogait és kötelezettségeit, és az egyezményt aláíró magas szerződő felek kijelentették, hogy azokban az esetekben, amelyekre nem vonatkoznak az általuk elfogadott szabályok, a lakosság és a hadviselő katonák azoknak a nemzetközi törvényekben lefektetett elveknek az oltalma alatt állnak, amelyeket a civilizált nemzetek között kialakult szokások, az emberiség törvényei és a népek lelkiismeretének parancsa hozott létre. „A szerződő hatalmak szárazföldi fegyveres erőiknek oly utasításokat fognak adni,

amelyek összhangban állanak a jelen Egyezményhez csatolt Szabályzattal”*.

E Szabályzat többek között a következő cikkelyeket tartalmazza:

„3. *Cikk.* A hadviselő felek fegyveres ereje harcoló és nem harcoló állományú egyénekből állhat. Úgy amazoknak, mint ezeknek joguk van arra, hogy az ellenség, ha őket elfogja, úgy bánják velük, mint hadifoglyokkal.

4. *Cikk.* A hadifoglyok az ellenséges kormányznak, nem pedig az őket foglyul ejtő egyéneknek vagy csapattesteknek hatalma alatt állanak.

A hadifoglyokkal emberiesen kell bánni”**.

„6. *Cikk.* Az állam a hadifoglyokat a tisztek kivételével rendfokozatukhoz és képességeikhez mérten mint munkásokat alkalmazhatja. Az ily munkák nem lehetnek túlságosak, és nem állhatnak összefüggésben a hadműveletekkel”***.

„7. *Cikk.* A foglyok tartásáról az a kormány gondoskodik, amelynek hatalma alá jutottak.

Ha nincsen a hadviselő felek között errenézve külön megegyezés, a hadifoglyokat az élelem, szállás és ruházat tekintetében ugyanolyan ellátásban kell részesíteni, mint amilyenben annak a kormányznak csapatai részesülnek, amelynek fogságába estek”****.

„23. *Cikk.* A külön egyezményekkel megállapított tilalmakon felül tilos nevezetesen: c) a fegyverét letevő vagy védtelen és magát kegyelemre megadó ellenfelet megölni vagy megsebesíteni”°.

Németország a Szovjetunió ellen indított háború kezdetétől fogva a nemzetközi megállapodások értelmében minimálisan is arra lett volna kötelezve, hogy az ellenséges fegyveres erők minden elfogott tagját, akár harcoló katonáról van szó, akár nem, hadifogolynak tekintse; hogy a fogságban emberségesen bánjon velük; hogy megfelelő szállással, ruházattal és élelemmel lássa el őket; hogy ne végeztesen túlságosan nehéz munkát és ne foglalkoztassa őket hadműveletekkel kapcsolatos munkák-

* Magyar Törvények. 1913. évi törvénycikkek. Budapest. Révai Testvérek, 1914. 290. old.

** Ugyanott, 309–310. old.

*** Ugyanott, 310. old.

**** Ugyanott.

° Ugyanott, 313. old.

ban. Az ellenségtől nem szabad megtagadni a kegyelmet, és miután megadta magát, nem szabad megölni. Ezt minden német katona tudta, mert a zsoldkönyvébe nyomtatott „tízparancsolatban” a következőket olvashatta: „Az ellenséget, aki megadja magát, nem szabad megölni”*.

A német katonai kézikönyv új kiadásában, amely 1939 augusztusában, egy hónappal Lengyelország megtámadása előtt jelent meg, a fenti rendelkezések közül több is szerepel; de a németek ezeket a szabályokat a Szovjetunió ellen indított támadás első percétől fogva durván megsértették, és az a kegyetlenség, amellyel a védtelen hadifoglyokat kezelték, a barbár középkor emlékéit idézte fel. A németek a legvadabb kegyetlenséggel bántak foglyaikkal. Éhezették, a hosszú, kemény oroszországi télben a szabad ég alatt tartották, halálra dolgoztatták őket; sokezer hadifogollyal olyan munkát végeztek, gyakran ellenséges ágyútűzben, amely közvetlenül a hadműveletekkel volt összefüggésben; végül agyonlőtték minden fogságba esett politikai bízost és politrukot**.

A nemzetközi jog megsértésére a németek már a hadjárat előtt felkészültek. Még a Szovjetunió elleni támadás előtt Hitler kijelentette tábornokainak, hogy az elkövetkező háborúban más módszereket fognak alkalmazni, és mivel az oroszok nem szerepelnek a „hadifogoly-egyezmény” aláírói között, a szovjet hadifoglyokra nem vonatkoznak az egyezmény rendelkezései.

Reinecke altábornagy, a Wehrmacht főparancsnoksága hadifogoly-osztályának főnöke, több hónappal a támadás megindítása előtt azt a parancsot adta az illetékes hatóságoknak, hogy ha nincs idő „fedett táborok” építésére, a szovjet hadifoglyok részére nyitott, csupán szögesdróttal kerített táborokat kell létesíteni, és utasította a foglyok őrizetéért felelős őrszemélyzetet, hogy szökés esetén minden foglyot „előzetes figyelmeztetés nélkül” agyon kell lőni.

A német főparancsnok „Hogyan viselkedjék a hadsereg Keleten” című írásában, amely a támadás megindulása előtt jelent meg, kijelentette, hogy az elfogott orosz katonák élelemmel való ellátása a „humanizmus helytelen értelmezését” jelenti.

* Lásd a Függelékét.

** Lásd az 58. oldalt.

Végül a legfőbb katonai körök úgy döntöttek, hogy a Vörös Hadsereg politikai biztosait nem fogják hadifoglyoknak tekinteni és a hátsószágban elhelyezett táborokba szállítani. „Likvidálni” fogják őket, még pedig *legkésőbb a gyűjtőtáborokban*.

Egész Németországban csak egyetlen fontos személyiség tiltakozott e határozatok ellen: Canaris tengernagy. A következőket írta a Wehrmacht főparancsnokságának:

„A hadifoglyokkal való bánásmódot szabályozó genfi egyezmény nem kötelező érvényű Németország és a Szovjetunió viszonylatában. Ezért ebben az esetben csak a nemzetközi jog általános, hadifoglyokra vonatkozó elvei alkalmazhatók. Ezek az elvek a XVIII. század óta fokozatosan alakultak ki azon megfontolás alapján, hogy a fogság nem a bosszúállás eszköze, és nem is büntetés, csak védőőrizet, melynek egyetlen célja, hogy megakadályozzák a hadifoglyokat a háborúban való további részvételben. Ez az elv a hadseregeknek azzal a felfogásával összhangban fejlődött ki, amely szerint védtelen emberek megölése vagy bántalmazása ellenkezik a katonai hagyományokkal... Ezek a határozatok, amelyeket a szovjet hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan hoztak, alapvetően más felfogáson alapulnak.”

Ezt a gyenge tiltakozást meg sem hallották és figyelembe sem vették. Keitel ugyanis, akihez a tiltakozó feljegyzés került, csupán a következő megjegyzést írta rá: „Ezek az ellenvetések abból a katonai felfogásból erednek, hogy lovagias háborút kell viselni. Ez a háború egy ideológia megsemmisítésére irányul, ezért helyeslem és támogatom e rendelkezéseket.”

Hitler 1941 márciusában, három hónappal a Szovjetunió elleni támadás előtt, a berlini birodalmi kancellárián konferenciát tartott, amelyen előkelő katonai közönség, köztük Keitel és von Leeb tábornagy, Halder, von Manstein és Hoppner tábornokok jelenlétében vázolta, mi az elképzelése a küszöbönálló Szovjetunió elleni háborúról, azonkívül beszélt e háború céljáról és a hadviselés módszereiről. Ez ideológiai háború lesz, mondta, melynek célja a „barbár ázsiai bolsevizmus” kiirtása. Ezért különbözni fog a nyugaton viselt háborútól; nem lesz benne helye lovagiasságnak és katonai becsületnek. A Vörös Hadsereg-

ben, mondta, a bolsevizmus eszméjét a politikai biztosok tartják ébren, akik minden szovjet alakulatban megtalálhatók. Ezért likvidálni kell őket. A politikai biztosok, jelentette ki Hitler, nem fognak tisztességes eszközökkel harcolni, ezért sorsuk felett sem katonai törvényszék fog dönteni.

Hitler tehát három hónappal a Szovjetunió elleni hadjárat előtt halálra ítélte valamennyi szovjet politikai biztost.

1941-ben a Vörös Hadsereg minden alakulatában és minden nagyobb egységben volt egy politikai biztos. Ezeknek tisztí rangjuk volt. Közlegényeknek is volt hasonló funkciójuk, ezeket politrukoknak hívták.

A politikai biztos és a politruk egyaránt tagja volt a Szovjetunió hadseregének, és joga volt ahhoz, hogy elfogatása esetén hadifogolyként kezeljék.

Júniusban a Wehrmacht főparancsnoksága „Utasításában” meghatározta, hogyan kell eljárni a politikai biztosokkal szemben.

Az utasítás bevezetője azzal a jóslattal kezdődött, hogy a politikai biztosok becsstelenül fognak harcolni, és bántalmazni fogják a német hadifoglyokat: ezért nem kell őket katonákként kezelni, és nem illeti meg őket a nemzetközi jog védelme. „Ezért kezdettől fogva a lehető legszigorúbban, és minden teketória nélkül kell velük szemben eljárni. Elfogatásuk esetén, ha harcolnak vagy ellenállnak, azonnal likvidálni kell őket.”

A rendelkezés ezután rámutatott arra, hogy a politikai biztosok jelzést viselnek egyenruhájuk ujján; hangsúlyozta, hogy elfogatásuk után azonnal el kell őket különíteni a többi hadifogolytól, és azután „meg kell őket semmisíteni”. Ami annak a kérdésnek az eldöntését illeti, hogy egy gyanú alatt álló politikai biztos bűnös-e vagy sem, „elvben a személyes benyomást és a politikai biztos magatartását kell fontosabbnak tekinteni, mint a tényeket, *amelyek nyilván nem bizonyíthatók*”. Ha egy politikai biztost front mögötti területen fogtak el, az SD különleges alakulatának (Sonderkommando) adták át, ahol sorsa eleve meg volt pecsételve.

Ezt a parancsot, amelyet a Führer utasítására Keitel adott ki, Brauchitsch tábornagy, a Wehrmacht főparancsnoka továbbította saját aláírásával és egy általa írt előszóval a hadsereg-

nek. Az előszó értelmében az egységek politikai biztosait elküldetésük után, egy tiszt parancsára, a tulajdonképpeni hadműveleti területen kívül feltűnés nélkül kell láb alól eltenni.

Így adták tovább az utasítást az egész német hadseregben. A tábornoko tól kezdve, akik a parancsot kiadták, egészen a legalacsonyabb rangfokozatú tisztékig, akik azt végrehajtották, senkinek sem lehetett kétsége afelől, hogy ez bűnös rendelkezés volt. Hitlert azonban nem érdekelte, hogy tisztjei megértették-e ezt vagy sem. Nem kívánja, mondta egyszer, hogy a tisztikar megértse a parancsait, de megköveteli, hogy feltétel nélkül végrehajtsák azokat.

A politikai biztosokra vonatkozó parancsot több törvényszék, amely háborús bűnösök felett ítélezett, törvénytelennek bélyegezte. A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék ítéletében „szisztematikus gyilkosságra irányuló tervnek” nevezte. A parancs értelmében a politikai biztosok meggyilkolása a Szovjetunió elleni hadjárat egész tartama alatt, az egész arcvonalon napirenden volt.

A hadjárat első három hónapjában olyan alaposan hajtották végre ezeket az utasításokat, hogy 1941 szeptemberének vége felé az egyik német tábornok már azzal a panasszal fordult a Wehrmacht főhadiszállásához, hogy az utasítások végrehajtása akadályozza az előrenyomulást.

Jellemző, hogy az ilyen tiltakozásnál nem arra hivatkoztak, hogy a parancs embertelen és hogy a hadviselés törvényeinek megsértését jelenti, hanem arra, hogy nem hasznos. Ez a szempont vezette von Falkenhausen belgiumi tábornokot is, amikor a túszok kivégzése ellen tiltakozott*.

A Vörös Hadseregben ekkor már mindenki tudta, hogy az elfogott politikai biztosokat nem tekintik hadifoglyoknak. Ez a tudat még inkább arra sarkallta a katonákat, hogy a végsőig harcoljanak. Ennélfogva a Vörös Hadsereg ellenállása fokozódott, a németek előnyomulása pedig lelassult, s áldozataik száma növekedett. A politikai biztosok megölésére vonatkozó parancs tehát, hogy enyhén fejezzük ki magunkat, rövidlátó volt, de Hitler nem volt hajlandó visszavonni, és így a mészárlás tovább folytatódott.

* Lásd a IV. fejezetet.

A tizenegyedik német hadseregnél talált okmányok tanúsága szerint attól kezdve, hogy von Manstein tábornagy 1941 szeptemberétől, amikor átvette a hadsereg parancsnokságát, egészen 1942 novemberéig, amikor ez a funkciója megszűnt, e parancs értelmében igen sok politikai biztost gyilkoltak meg.

Von Manstein sohasem tiltakozott írásban e parancs ellen, bár vallomásában azt állította, hogy igen fel volt háborodva, amikor megkapta, mert véleménye szerint ellentétben állt minden katonai hagyománnyal.

Perének tárgyalásán azonban von Manstein azt vallotta, hogy őt nem a parancs törvényességének kérdése izgatta, hanem katonáinak becsülete; von Leeb tábornagyhoz fordult, aki akkor a hadseregcsoporthoz főparancsnok volt, s közölte vele, hogy nem hajthatja végre a parancsot. Úgy látszott, mondotta, mintha Leeb osztaná nézetét.

Amikor a tábornagy vallomást tett a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt, a politikai biztosok megölésére vonatkozó parancsról ezt mondta: „Első ízben ütközött bennem össze a katonai becsület azzal a kötelességgel, hogy a parancsnak engedelmeskednem kell . . . A gyakorlatban nem hajtottuk végre a parancsot. Hadosztály-parancsnokaim, akik már előzőleg, amikor elhagyták Németországot, megkapták a parancsot, egy véleményen voltak velem. A katonák szemében rendkívül ellenszenves volt ez a rendelkezés.”

Hogyan jutott a katonáknak tudomására ez a parancs? Amikor kiadták, akkor csak a hadsereg főparancsnokai és a légiő parancsnokai értesülhettek róla, és csak szóban volt szabad ezt közölniük az alsóbb alakulatokkal. Kétségtelenül ésszerű az a következtetés, hogy ha a katonák ismerték a parancs tartalmát, a parancsnak el kellett jutnia hozzájuk, már pedig ez csakis a parancsnokok útján volt lehetséges.

Mindenesetre tény, és erre van bizonyíték, hogy a német hadseregek 1941-ben és 1942-ben, oroszországi előrenyomulásuk idején, igen sok politikai biztost öltek meg, és hogy meggyilkolt áldozataik száma csak később kezdett csökkenni, amikor a nácik visszavonulóban voltak, és a politikai biztos már nem üldözött volt, hanem üldöző.

A hágai szabályzat 6. cikkelye kimondja, hogy az az állam,

amelynek őrizetében hadifoglyok vannak, a foglyokkal, kivéve a tiszteket, rangjuknak és képességüknek megfelelő munkát végeztethet. A munka nem lehet túlságosan nehéz, és „nem lehet összefüggésben a hadműveletekkel”.

Annak meghatározása, hogy mit kell tilos munkán érteni, bizonyos nehézségekbe ütközik. A hágai szabályzat idevonatkozó cikkelye értelmében a tilalom nemcsak veszélyes munkákra vonatkozik. Az, hogy veszélyes munka végeztetése tilos, már abból is következik, hogy a foglyokkal emberségesen kell bánni, de hiányzik a veszélyesség fogalmának meghatározása.

A 6. cikkelyben előforduló kifejezés, hogy a munka „ne legyen összefüggésben a hadműveletekkel”, olyan általános, hogy a modern háborúk körülményei között, amikor az állam minden munkaerejét a katonai követelmények szolgálatába állítják, nehéz lenne olyan munkát találni, amelyről joggal lehetne mondani, hogy nincs összefüggésben a hadműveletekkel.

Az 1929. évi genfi egyezmény 31. cikkelye azonban kimondja — jóllehet ez az egyezmény Németországra a Szovjetunió elleni háborúját illetően nem volt kötelező —, hogy a hadifoglyokkal végeztetett munka nem állhat *közvetlen* kapcsolatban a hadműveletekkel. Úgyszólván lehetetlen meghatározni, hogy egy munka közvetlenül vagy közvetve függ-e össze a hadműveletekkel, de nem kétséges, hogy fedezékek építése harci övezetben közvetlen kapcsolatban van a hadműveletekkel, és hogy az aknaszedés általában bizonyos fokú veszéllyel jár.

A főparancsnokok perének tárgyalásán* a törvényszék „a modern háború körülményei között veszélyes munkának” minősítette erődítéseknek a hadműveleti térségben való építését; megállapította továbbá, hogy a nemzetközi jog világosan megtiltja, hogy hadifoglyokkal ilyen jellegű munkát végeztessenek,

---

* Von Leeb tábornagy és a német hadsereg és flotta tizenhárom volt magasrangú tisztjének perét 1947 december 30-tól 1948 október 28-ig tárgyalta az Egyesült Államok egyik katonai törvényszéke Nürnbergben. E tiszteket azzal vádolták hogy részük volt számos, a hadifoglyok és a megszállt területek polgári lakossága ellen elkövetett bűncselekményben. Az egyik vádlott, Blaskowitz vezérezredes, 1948 február 5-én, a tárgyalás ideje alatt, öngyilkos lett a börtönben. A többiek közül kettőt felmentettek, tizenegyet pedig háborús bűncselekmények és az emberiség ellen elkövetett bűnök vádjára alapján két évtől életfogytiglanig terjedő börtönbüntetésre ítélték.

és azt is, hogy aknát szedessenek velük; ilyen munka végeztetése tehát háborús bűncselekménynek tekintendő.

1941 novemberében a német főparancsnokság utasítást adott az Oroszországban harcoló valamennyi hadsereg-csoportnak és hadseregnek, „hadifogoly-zászlóaljak” alakítására.

Az utasítás, többek között így hangzott:

„A hadigazdaság megköveteli, hogy, ha mód van rá, csak olyan esetben foglalkoztassunk németeket, ha nem helyettesíthetők külföldiekkel vagy hadifoglyokkal. A hadseregben és a harctéren számos feladat van, amely eddig sok német katonát kötött le, s amelyet hadifoglyok is elvégezhetnek, ha megfelelő szigorral és hatékonysággal illesztik be őket a katonai gépezetbe. A főparancsnokság ezért hadifogoly-zászlóaljakat fog alakítani.”

Ezt az utasítást az orosz fronton minden alakulat végrehajtotta, és megfelelő parancsokat adott ki.

De egyes alakulatok parancsnokai már a Wehrmacht főparancsnokságának utasítását megelőzően is adtak ki parancsot munkásszázadok alakítására. Az egyik ilyen utasítást Wöhler, a tizenegyedik hadsereg vezérkari főnöke írta alá. Eszerint a hadifoglyok értékes munkaerőt jelentenek, és ezért munkásszázadokat kell felállítani, hogy a hadifoglyokat mentől gyorsabban fel lehessen használni „a hadműveleti övezetben tartózkodó csapatok katonai céljaira”.

A foglyokat elvitték a táborokból a frontra, és tüzérségi, műszaki és híradós alakulatok mellé osztották be őket. A gyalogos ezredeknek joguk volt visszatartani azokat a hadifoglyokat, akikre a fronton szükségük volt. Szovjet hadifoglyokkal váltották le az élelmiszert és lőszert szállító lovaskocsik kocsisait, akiket kiküldtek a harcoló egységekhez.

Mindez éles ellentétben állt a hágai konferencián lefektetett szabályokkal, de már a hadjárat kezdetétől fogva nyilvánvaló volt a német főparancsnokságnak az az elhatározása, hogy olyan munkát akar végeztetni az orosz hadifoglyokkal, amely a hadviselés törvényeinek megsértését jelenti. 1941 júliusában a Wehrmacht főparancsnoksága parancsot adott arra, hogy a foglyok bizonyos kategóriáit nem kell Németországba szállítani, hanem a hadszíntéren kell őket foglalkoztatni. A tizenegyedik

hadsereg 1941 augusztus 3-án kelt, fentemlített utasítása ennek a határozatnak a végrehajtását jelentette.

A parancs kiadásától számított egy hónap alatt 43 000 foglyot állítottak munkába az előretolt hadtápnál, 13 000-et pedig védelmi állások építésére osztottak be. Világos, hogy ez katonai jellegű munka volt, és a harci övezetben s a hadtáp-területen végezték. A hadifoglyok katonai készleteket, hadfelszerelést és lőszert szállítottak az arcvonalban levő csapatoknak, és védelmi állásokat építettek. A németek maguk állapították meg erről a munkáról, hogy „rendkívül fontos a hadműveletek végrehajtása szempontjából”.

Kétségtelen, hogy a németek következetesen alkalmazták ezt a politikát. A különböző német alakulatok harctéri naplójának bejegyzései azt mutatják, hogy 1942-ben és 1943-ban igen sok hadifoglyot állítottak be erődítések építésére.

De ez még nem volt minden. Elterjedt gyakorlat volt, hogy hadifoglyokat használtak fel aknaszedésre. A német XXX. hadtest egyik parancsa, hivatkozva a Wehrmacht főhadiszállásának egyik utasítására, a következőket mondja: „Nyomatékosan hangsúlyozzuk a főparancsnoknak azt a határozatát, hogy *a német vér kímélése céljából*, aknák felkutatására és aknaszedésre csak orosz foglyokat fogunk beállítani, kivéve, ha erre harci cselekmény közben kerül sor, vagy ha nagyon nagy a veszély. Ez a rendelkezés német aknákra is vonatkozik. Erre a célra külön hadifogoly-egységeket állítunk fel.”

Még súlyosabban esik a latba az, hogy a foglyokat vezetőknak használták fel: nekik kellett a támadó németeket keresztül-vezetni az aknamezőkön. Kevésbé lehetne elítélni azt, ha csak arra használták volna fel őket, hogy általuk ismert aknamentes részeken vezessék keresztül a német csapatokat, jöllehet ez is a hágai egyezmény megszegését jelentette volna. De nem erre használták fel őket, hanem arra, hogy saját testükkel hárítsák el a veszélyt, hogy az aknákra lépve felrobbantsák és így ártalmatlanná tegyék azokat az előrenyomuló németek számára. Azok a parancsok, amelyek értelmében hadifoglyokkal kellett az aknákat felrobbantatni, kimondták, hogy éberén kell ügyelni, nehogy a foglyok „nagyobbakat lépjenek, és így kikerüljék az aknákat”.

A vizsgálatok megerősítették, hogy a németek igen sok esetben a legvadabb kegyetlenséggel bántak az orosz hadifoglyokkal. Egyeseket izzó vassal kínoztak; másoknak kiszúrták a szemét, felhasították gyomrát; levágták lábát, kezét, ujját, fülét és orrát.

Miután a németek visszavonultak a Dnyeper vidékéről, szovjet katonák ráakadtak egy orosz századparancsnoknak és politikai biztosának a holttestére. Kezüik, lábuk cölöpökhöz volt szögezve, és testükbe, szemmel láthatóan késsel, a németek ötágú csillagot vágtak; mellettük egy másik orosz katona holtteste hevert, ennek a lábát égették meg és a fülét vágták le.

A német katonák gyakran bántalmazták és megerőszakolták a fogságba esett kórházi ápolónőket és műtősnőket. Szmolenszk mellett sok sebesült orosz hadifoglyot, aki kezelésre várt, bajonettel leszúrtak vagy agyonlőttek.

A német katonák és tisztjeik télvíz idején lehúzták a hadifoglyokról, a nőkről is, meleg holmijukat, még a halottakat is meztelenre vetkőztették.

Tula körzetében, a Popovka nevű faluban, német katonák 140 szovjet hadifoglyot betereltek egy csűrbe, s rájuk gyújtották az épületet. Leningrád mellett a németek visszavonulásuk folyamán robbanó golyóval megöltek 150 szovjet hadifoglyot, akiket megelőzőleg megvertek, megkínoztak. A holttesteket azután megcsonkították.

1941 decemberében, ugyancsak Szmolenszk mellett, a németek kivégeztek 200 hadifoglyot. Előzőleg meztelenül, mezítláb végigvonultatták őket Kovdrovo városán, s útközben azokat, akik a fáradtságtól nem tudtak tovább menni, és azokat a helyi lakosokat, akik kenyeret adtak a foglyoknak, lelőtték.

Utasítás volt arra is, hogy a foglyokra jelzést kell tetoválni. „A szovjet hadifoglyokra pontosan kivehető és kitörülhetetlen jelet kell tetoválni. A jel egy 45°-os szög, melynek egyik szára körülbelül egy centiméter hosszú, és a fogoly ülepének baloldalán egy tenyérnyire a végbélnyilástól lefelé mutat. Színezésre tust kell használni.”

A német hadifogly-táborokban minden elképzelést felülmúló szörnyű állapotok uralkodtak. Ezrével gyilkolták a fog-

lyokat. A betegek nem részesültek orvosi kezelésben. Az egyik Szmolenszk melletti táborban naponta kétszázán fagytak meg vagy haltak meg végelgyengülésben, tifuszbán, vérhasban. A lesoványodott, beteg hadifoglyokat arra kényszerítették, hogy a szmolenszki erőműtelepen dolgozzanak, azokat pedig, akik a fáradtságtól kimerülve összeestek, az örök minden további nélkül agyonlőtték. A tábori kórház valóságos méészárszék volt. Egy orvos, aki 1942 első hónapjaiban dolgozott ott, amikor az orosz tél a legkeményebb, elmondta, hogy a kórházat nem fűtötték, a sebesültek csupasz deszkán feküdtek, sebüket nem kötözték be, a rajtuk levő ruha és az ágynemű pedig merő genny és váladék volt.

Az egyik hadifogoly-tábort az oreli polgári börtönben rendezték be. Amikor a németek visszavonultak, egy orvosokból álló bizottság kihallgatott több katonaorvost, aki a táborban teljesített szolgálatot. Kiderült, hogy a foglyok napi étrendje 200 gramm kenyérből és egy liter rothadt szójababból és dohos lisztből készült levesből állt. A kenyérsütésnél a lisztbe fűrészpórt keverték. A napi élelmiszeradag tápértéke legfeljebb 700 kalória volt.

Az ilyen étrenden tartott foglyoktól megkövetelték, hogy napi tizenegy-tizenkét órát dolgozzanak. Természetesen a foglyok erre nem voltak képesek, és sokan közülük egyszerűen a fizikai kimerültség következtében pusztultak el. Százával voltak ebben a táborban olyanok, akik a tervszerű éheztetés következtében éhségvizenyőben szenvedtek. De a táborban tilos volt ennek a diagnózisnak a megállapítása. A felduzzadás okául mindig szív- vagy vesebaját állapítottak meg. Az „éhségvizenyő” szó pusztán említése is tilos volt.

A táborban egyáltalában nem volt sem tüzelő, sem friss víz, és a tábor hemzsegett a férgekől. Tömegesen pusztultak az emberek, és legalább háromezren haltak meg rosszul tápláltság következtében. Naponta átlag hat hadifogoly halt meg; az élők együtt feküdtek a holtakkal.

S ez a tábor nem volt rosszabb a többinél. A hadjárat első hónapjaiban ugyanis a német főparancsnokság nem sokat törődött vele, hogy az orosz hadifoglyok életben maradnak-e vagy elpusztulnak. Csak később, amikor felismerték a rabszolgá-

munka fontosságát, fordítottak nagyobb gondot a hadifoglyok életbentartására.

A minimális élelmiszeradag, amelyet a Wehrmacht főparancsnoksága egy hadifogoly részére huszonnyolc napra megállapított, nem volt valami nagy. A következő tételekből állt: 6 kilogramm kenyér, 400 gramm hús, 400 gramm zsír, 600 gramm cukor. A legnehezebb fizikai munkát végző foglyok adagja valamivel nagyobb volt.

A foglyokról leszedték ruhájukat is. Egy adminisztratív parancsban, amelyet „a ruházattal kapcsolatos helyzet” tárgyában bocsátott ki egy német hadosztály, elrendelték, hogy az orosz hadifoglyoktól habozás nélkül el kell venni minden használható állapotban levő bakancsot. Nem csoda, hogy ezek a foglyok, akiket éheztek, megfosztottak ruhájuktól, és akiket az 1941–1942-es kemény télen a szabad ég alatt tartottak, úgy hullottak, mint a legyek.

A hadifoglyok azonban nemcsak az éheztetés, nélkülözés és hideg következtében pusztultak el. 1941 július 24-én, egy hónappal azután, hogy Hitler seregei behatoltak szovjet területre, a német főparancsnokság általános parancsot adott ki arról, hogyan kell bánni az orosz hadifoglyokkal a hadszíntéren. A parancs az orosz foglyok megrostálásával, összegyűjtésével és elhelyezésével foglalkozott. Ebből a szempontból öt kategóriába osztották őket. Az egyikbe a „politikailag megtérhetetlen elemeket: a gyanús egyéneket, politikai biztosokat és agitátorokat” sorolták. Ezekkel szemben a „különleges utasítások” értelmében kellett eljárni. Ez azt jelentette, hogy a Gestapo és az SD Sonderkommandói (különleges alakulatai), amelyeknek minden fogolytáborban voltak kirendeltségeik, válogatták ki a „politikailag megtérhetetlen elemeket”. A parancs értelmében ezeknek az SD-egységeknek „a lehető legkevesebb feltűnéssel” kellett eljárniuk; a „likvidálást” haladéktalanul, és a gyűjtőtáborból vagy a falutól olyan távolságban kellett végrehajtaniuk, hogy az eset ne jusson a foglyok vagy a polgári lakosság tudomására.

Ez volt az utasítás; a gyakorlatban azonban majdnem valamennyi foglyot koncentrációs táborba küldték. Utolsó útjukra bezsúfolták őket, mint a barmokat, zárt vagonokba, gyakran

étel, ital nélkül, és három-négy napra rájuk zárták a vagonok ajtaját.

Egy alkalommal, amikor egy hadifogolyvonat, amely ötven vagonból állt, megérkezett rendeltetési helyére, és a németek kinyitották a kocsik ajtaját, elviselhetetlen hullabűz áradt ki belőlük. A hadifoglyok fele elpusztult, sokan haldokoltak, azt a néhány embert pedig, akinek még volt annyi ereje, hogy a víz-csap felé rohanjon, az örök agyonlőtték. Egy másik, harminc vagonból álló szerelvényben az út végén nem találtak egyetlen élő embert sem. A vonatból 1500 holttestet raktak ki.

A NYÍLT TENGEREN ELKÖVETETT HÁBORÚS BÜNTETTEK

A mikor 1939-ben Anglia és Németország között kitört a háború, már több mint három évszázad óta bevett szokás volt, hogy valamely hadviselő fél hadihajója elfoghatja és kikötőbe viheti az ellenség kereskedelmi hajóit, s a zsákmánybíróság bizonyos körülmények között elkobozhatja a hajót és rakományát.

Hasonlóképpen, semleges országok hajóit is meg lehet állítani és át lehet kutatni annak megállapítására, hogy nem szállít-e tiltott árut, és amennyiben ez bebizonyosodik róla, a zsákmánybíróság rendelkezése alapján el lehet kobozni.

Az is elfogadott nemzetközi gyakorlat, és háborúban már bevett szokásnak számít, hogy — kivéve az előzőleg „hadiövezetnek” nyilvánított vizeken haladó hajókat — amennyiben ez egyáltalán megengedhető, kizárólag már elfogott hajót szabad elsüllyeszteni; ez a szabály csak olyan hajókra nem vonatkozik, amelyek megszemlélését és átkutatását erőszakkal megakadályozzák.

A konvoj-rendszert úgy tekintették, hogy ezáltal erőszakkal akadályt gördítenek az elé, hogy az ellenséges hadihajók megszemlélhessék és átkutathassák ezeket a hajókat, ezért a konvojban haladó hajók azonnal elsüllyeszthetők; de az olyan kereskedelmi hajót, amely nem halad konvojban, nem szabad elsüllyeszteni anélkül, hogy fel ne szólítanák: álljon meg, és vesse magát alá a szemlének és átkutatásnak.

Az első világháborúban olyan gyakran szegték meg ezt a régen elfogadott nemzetközi tengeri törvényt, hogy fölöttébb ajánlatosnak mutatkozott e szabály ismételt leszögezése. Ez meg is történt 1930-ban, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Fran-

ciaország, Olaszország és Japán között létrejött Londoni Tengerészeti Egyezmény 22. cikkelyében*.

A 22. cikkely kimondja:

„I. A kereskedelmi hajók ellen folytatott harci cselekmények során a tengeralattjáróknak a víz felszínén haladó hajókra vonatkozó jogszabályokhoz kell alkalmazkodniuk.

II. Kiemelendő, hogy mind a víz felszínén haladó hadihajók, mind a tengeralattjárók csak akkor süllyeszthetnek el vagy tehetnek továbbhaladásra képtelenné valamely kereskedelmi hajót, ha előzőleg biztonságba helyezték a hajó utasait, személyzetét és okmányait; e szabály alól csak az mentesít, ha a szóbanforgó kereskedelmi hajó megfelelő felszólítás ellenére sem hajlandó megállni, vagy aktív ellenállást fejt ki azzal szemben, hogy megsemmisítik és átkutassák. A hajó mentőcsónakjai *nem* tekinthetők biztonságos helynek, hacsak a tenger és az időjárás adott viszonyai közepette biztonságot nem nyújt az utasoknak és a hajó személyzetének a szárazföld közelsége, illetve egy olyan másik hajó jelenléte, amelynek módjában áll felvenni őket.”

E szabályok világosak és egyértelműek voltak, és nem lehetett felhozni ellenük azt a kifogást, hogy nem érthetők; ennek ellenére, alig néhány órával a második világháború kitörése után már nyilvánvalóvá vált, hogy a németek egyáltalán nem szándékoznak tiszteletben tartani őket. 1939 szeptember 3-án este ugyanis egy német tengeralattjáró elsüllyesztette az Amerika felé haladó *Athenia* gőzöst; száz ember életét vesztette.

A náci párt hivatalos lapja, a *Völkischer Beobachter* 1939 október 23-án óriási betűkkel ezt a címet hozta: „Churchill süllyesztette el az *Atheniá*-t.”

A hajót ábrázoló fénykép alatt a következő szöveg állt:

„A fenti kép a büszke *Atheniá*-t ábrázolja, e hatalmas óceánjárót, amelyet Churchill bűnös módon elsüllyesztett. A képen világosan kivehető a hajón elhelyezett hatalmas adó-vevő felszerelés. De senki sem hallott egyetlen SOS-jelzést sem az *Atheniá*-ról. Vajon mi lehetett az oka ennek a hallgatásnak? Az, hogy a hajó kapi-

* Az ellenség kereskedelmi hajóinak háborúban való elsüllyesztésére vonatkozó jogi álláspontot a brit Külügyminisztériumnak egy 1940 október 8-án kelt memoranduma alapján foglaltuk röviden össze.

tányának tilos volt megszólalnia. Hallgatott tehát Winston Churchill tervéről, hogy egy időzített bombával felrobbantsa és elsüllyessze a hajót. A kapitány tudta ezt, de hallgatnia kellett. Csaknem 1500 ember pusztult volna el, ha Churchillnek, ennek a gazembernek eredeti terve megvalósult volna. Igen, Churchill nagyon reménykedett abban, hogy a hajón tartózkodó száz amerikai a hullámok között leli majd halálát, és így a félrevezetett amerikai nép haragja a tett elkövetőjének feltüntetett Németország ellen fordul majd. Szerencsére az utasok többsége elkerülte azt a végzetet, amelyet Churchill szánt nekik. Jobboldali képünk két sebesült utast ábrázol. A *City of Flint* teherhajó mentette ki őket, azután pedig, amint a képen látható, a *Gibb* nevű amerikai parti őrhajóra kerültek, és ott további orvosi ellátásban részesültek. Ez a két sebesült némán is vádolja a bűnös Churchillt. Ők és mindazoknak árnyai, akik életüket vesztették az *Athenia*-n, a világ ítélőszéke elé állítják Churchillt, és azt kérdezik az angol néptől: «Meddig tűritek még, hogy egy gyilkos töltsé be azt a hivatalt, amelyhez Nagy-Britannia történelmének legnagyobb szerűbb hagyományai fűződnek?»

Lám, milyen szép szavakat talált a nagyhangú hazudozásra az az ország, amelynek azóta 12 millió gyilkosságról kellett számot adnia a történelem ítélőszéke előtt.

A tények azonban mást mondanak. Az *Athenia* gőzöst az U-30 jelzésű tengeralattjáró torpedózta meg 1939 szeptember 3-án a késő esti órákban. A tengeralattjáró parancsnoka Lemp főhadnagy volt, aki később elesett a háborúban. Figyelmeztető lövést nem adtak le. A tengeralattjáró csak a sötétség beálltakor jött fel a vízfelszínre. A legénység egy tagjának, aki látta az *Athenia* pusztulását, esküvel megerősített nyilatkozatot kellett aláírnia, amely szerint „kitörli emlékezetéből mindazt, ami azon a napon történt”.

Alighogy az *Athenia* elsüllyesztése köztudomásúvá vált, Raeder tengernagy és a német Tengerészeti Minisztérium hivatalos cáfoló nyilatkozatot adott ki, amelyben még a lehetőségét is tagadta annak, hogy a támadás időpontjában a szóbanforgó hely környékén akár egyetlen tengeralattjáró is tartózkodott volna. Raeder és Dönitz tengernagyok már 1939 szeptember közepén tudták, hogy Lemp főhadnagy tengeralattjárója süllyesztette el az *Athenia*-t, hiszen maga Lemp jelentette ezt.

Ekkor megpróbálták úgy feltüntetni a dolgot, mintha a tengeralattjáró parancsnoka tévedésből őrzáraton levő felfegyverzett kereskedelmi cirkálóhajónak nézte volna az *Atheniá*-t. Dönitz kijelentette, hogy utasította a tengeralattjárókon szolgálatot teljesítő tiszteket, hogy nagy körültekintéssel kutassák fel az ilyen cirkálóhajókat, de azt már nem közölte velük, hogy milyen típusú hajókat használnak erre a célra, és egyetlen ilyen hajó nevét sem említette.

Teljesen valószínűtlen, hogy szemernyi igazság is lett volna abban az állításban, hogy az U-30 azért süllyesztette el az *Atheniá*-t, mert kereskedelmi cirkálóhajónak vélte, hiszen egy 1939 szeptember 22-i parancs értelmében az eljárás minden esetben a következő: „igazolni kell a hadinaplóban, hogy a kereskedelmi hajó elsüllyesztése annak tudható be, hogy összetévesztették egy hadihajóval vagy egy segédcirkálóval”. Ezt a parancsot öt nappal azelőtt adták ki, hogy az U-30 visszatért wilhelmshaveni bázisára, s ebből nyilvánvalóan következik, hogy Dönitz ezt a kibúvót legalább öt nappal az előtt akarta megteremteni, mielőtt módjában volt kikérdezni Lempet az esetről.

Sokatmondó tény az is, hogy semmiféle fegyelmi eljárást sem indítottak a tengeralattjáró parancsnoka ellen. Az OKM* „úgy döntött, hogy nem kell hadbíróság elé vinni az ügyet, mivel a parancsnok jóhiszeműen járt el”. Magának Dönitznek is az volt a véleménye, hogy a hadbíróság amúgy is felmentené Lempet, és az eljárásnak csak „felesleges nyilvánosság, s idővesztés” lenne a következménye”.

A tengeralattjáró-parancsnokság főnökének hadinaplójában 1939 szeptember 27-i dátum alatt a következő bejegyzés szerepel: „Az U-30 befutott. Két gőzöst süllyesztett el: a *Blairlogies*-t és a *Fanad*-ot.” Ezenkívül az U-30 hajónaplóját meghamisították. Az eredeti első oldalt eltávolították, és egy új oldalt illesztettek a helyére. A hamisítást azonban nem hajtották végre olyan gondosan, mint ahogyan azt az ember a német alaposság ismeretében gondolná. A hajónapló eredeti oldalain ugyanis a dátumokat mind római számokkal írták, a pótlólag behelyezett első oldalon viszont arab számok szerepelnek. A meghamisított

---

* Oberkommando der Marine — Haditengerészeti Főparancsnokság.

oldalon természetesen említés sem esik az *Athenia* gőzös elsüllyesztéséről.

Az *Athenia*-t alig tizenkét órával az után süllyesztették el, hogy Németország és Nagy-Britannia között kitört a háború. A németek késlekedés nélkül a világ tudomására hozták, hogy Németország nem szándékozik tiszteletben tartani az 1936. évi jegyzőkönyvet*, és megismétli az első világháborúban folytatott kalózkodásait.

Az *Athenia* elsüllyesztését még súlyosabb esetek követték.

A háború elején Dönitz volt a német haditengerészet tenger-alattjáró fegyvernemének főparancsnoka. Ez volt a német hadiflotta legfőbb fegyvere, s a tengeralattjárók a háború folyamán a Szövetségesek és a semleges országok hajói ellen folytatott harcban sokmillió tonnányi hajóteret süllyesztettek el.

Dönitz irányításától szükségképpen nem lehetett azt várni, hogy a tengeralattjárók parancsnokai nagyon válogatósak lesznek hadviselési módszereikben. Ő volt az egyik legvadabb náci, és a német haditengerészeti napló 1944. évi kiadásában úgy jellemezték, hogy mindig „igazi vezetője és lelkesítője volt az alája rendelt erőeknek”. Fanatizmusát a nyilvánosság előtt tett kijelentései tanúsítják, azt pedig, hogy bele tudta oltani alárendeltjeibe saját nézeteit, az bizonyítja, hogy a háború folyamán mindvégig a korlátlan tengeralattjáró-hadviselés könyörtelen politikáját alkalmazták.

1939 októberében Raeder tengernagy és a német tengerészeti vezérkar „a jövő tengeri hadviselésének eshetőségei” címmel memorandumot készített, amely világosan meghatározta a tengeri stratégia irányvonalát. Ebben az okmányban leszögezték, hogy a brit tengeri közlekedés ellen irányuló támadásoknál

---

* Amikor 1936 december 31-én a Londoni Tengeri Egyezmény — mivel nem hosszabbították meg — érvényét veszttette, a 23. cikkelyben foglaltak értelmében a 22. cikkely továbbra is kötelező érvényű maradt valamennyi aláíró félre. Ennek ellenére 1936 november 6-án Londonban az Egyesült Államok és Nagy-Britannia (beleértve a domíniumokat és Indiát) aláírtak egy jegyzőkönyvet, amely szóról szóra tartalmazta a 22. cikkelyben foglalt rendelkezéseket. A jegyzőkönyv megszabta más államok csatlakozásának feltételeit is. Németország 1936-ban, a Szovjetunió pedig 1937-ben csatlakozott a jegyzőkönyvhöz.

a legkíméletlenebb módszereket kell alkalmazni, és lehetőleg minden vállalkozást az érvényben levő nemzetközi jogszabályoknak megfelelően kellene végrehajtani, majd utána kifejtették, hogy minden más olyan intézkedést, amely „katonai szempontból szükségesnek látszik, amennyiben határozott sikerrel kecsegtet, még akkor is végre kell hajtani, ha nincs összhangban a jelenleg fennálló nemzetközi jogszabályokkal. Elvileg éppen ezért az ellenség ellenállásának valamiféle jogi meghatározásából kell kiindulni, még akkor is, ha ez a tengeri hadviselés új törvényeinek megteremtését vonja magával.” Nyilvánvalóan ismét a célnak kellett szentesítenie az eszközöket.

A Szövetségesek és a semleges államok kereskedelmi hajózása ellen folytatott tengeralattjáró-hadviselés a Raeder tengernagy által felvázolt kíméletlen módszereket alkalmazta. A hadviselők és a semlegesek kereskedelmi hajóit kezdettől fogva figyelmeztetés nélkül elsüllyesztették, és néhány kivételtől eltekintve meg sem kísérelték az utasok és a személyzet megmentését. A háború későbbi szakaszaiban, amikor érvénybe lépett az a rendszer, hogy hadműveleti veszély-zónákat jelöltek ki, továbbra is előzetes figyelmeztetés nélkül következtek be ezeken az övezeteken kívül a tengeralattjárók támadásai.

Először 1939 szeptember 30-án süllyesztett el egy német tengeralattjáró előzetes figyelmeztetés nélkül semleges kereskedelmi hajót; ekkor torpedózták meg a *Vendia* nevű dán gőzöst, amely rakomány nélkül haladt Clyde felé. A tengeralattjáró a látszat kedvéért két figyelmeztető lövést adott le, de ezeket úgyszólván azonnal követte egy torpedó kilövése, amely elsüllyesztette a hajót, noha a kapitány már jelezte, hogy aláveti magát a tengeralattjáró utasításainak, és átkutathatják hajóját, de a hajó elhagyására nem adtak időt.

November végéig általános gyakorlattá vált a semleges országok hajóinak hasonló módon való elsüllyesztése. November 12-én egy német tengeralattjáró az Északi-tengeren, mindennemű előzetes figyelmeztetés nélkül elsüllyesztette az *Arne Kjøde* nevű norvég hajót. Ez olajszállító hajó volt; egyik semleges kikötőből egy másik semleges kikötő felé tartott. Kapitányát és legénységének négy tagját, miután órákon át nyitott csónakokban hanyódtak a tengeren, egy másik hajó

észrevette és felszedte. A tengeralattjáró parancsnoka kísérletet sem tett a norvég legénység megmentésére.

1941 januárjában Hitler bejelentette, hogy minden hajót — akár konvojban halad, akár nem —, „amely tengeralattjáróink torpedócsöve elé kerül”, meg fognak torpedózni. Azokból a fenyegetésekből, amelyek ezt a bejelentést megelőzték, kitűnik, hogy főként az amerikaiak megfélemlítésére szánták, de amikor hatalmas felháborodást keltett az Atlanti-óceán túlsó partján, a németek azt állították, hogy az említett utasítás csak a „háborús zónában” haladó hajókra vonatkozik.

Az a körülmény, hogy egy hajó a háborús zónán kívül haladt, még nem nyújtott számára biztonságot a jogtalan támadásokkal szemben. Ezt egészen nyilvánvalóvá tette 1940 szeptember 17-én a *City of Benares* nevű hajó elsüllyesztése. Ez a 11 000 tonnás óceánjáró 391 utast szállított, akik közül csaknem száz gyermek volt. A „háborús zónán” kívül, előzetes figyelmeztetés nélkül süllyesztették el, s 258 tengerész és utas, köztük 77 gyermek pusztult el a hajón. A támadás viharos időben, felhőszakadás, jégeső, szélroham és hatalmas hullámverés közepette következett be. Este 10 óra tájban torpedózták meg a hajót, s a sötétség és a vihar miatt a mentőcsónakok közül négy még vízrebocsátás közben felborult, több csónakot pedig később borítottak fel a hatalmas hullámok. Sok gyermek a szörnyű időben elszenvedett viszontagságok következtében halt meg.

A német könyörtelenség ártatlan áldozatainak száma egyre nőtt a háború első telén; számos hajó legénysége és utasai hányódtak napokon át nyitott csónakokban a viharos Atlanti-óceánon. Voltak, akik úszó fadarabokra kapaszkodtak fel, s egyiküket a másik után sodorta le a víz, mert a hidegtől megdermedt ujjakkal nem tudtak már kapaszkodni; sok megtámadott hajó legénységét géppuskával lötték a tengeralattjárók, amikor éppen vízre akarták bocsátani a mentőcsónakokat, vagy később, amikor cél nélkül hányódtak a tenger olajos felszínén.

Vajon ezek voltak-e a tengeri hadviselés „katonai szükségszerűség diktálta” „könyörtelen” új törvényei, amelyekről Raeder tengernagy 1939. évi memorándumában beszélt? Azok, akik még visszaemlékeznek az 1917. évi sötét napokra, jól

tudják, hogy újnak semmiképpen sem nevezhetők ezek a mód-szerek.

Az 1940 május 27-én megtorpedózott *Sheaf Mead* nevű brit gőzös személyzetéből harmincegyen pusztultak el; a támadást végrehajtó tengeralattjáró parancsnoka teljes közönnyel nézte az elsüllyesztett hajó matrózait, akik úszó gerendákba és fel-fordult csónakokba kapaszkodva próbálták életüket menteni.

Ochrm sorhajóhadnagy volt a tengeralattjáró parancsnoka, hajójának jelzése pedig U-37. A *Sheaf Mead* főgépésze a következőképpen írta le a külsejét: „Fiatal, körülbelül huszon-nyolc éves, jól megtermett férfi. Szőke a haja, és egészben véve meglehetősen jóképű. Mély hangja van, és jól beszél angolul.”

A fiatalember naplójának* a szóbanforgó dátum alatt szereplő, alább közölt részleteiből kitűnik, hogy nagy élvezettel szemlélte a jelenetet.

„Május 27.

- 1252 Nyugat felé haladó, körülbelül 5000 tonnás gőzöst pillan-
tottunk meg. Sebesség 10 csomó. Megkezdjük az üldözést.
- 1444 Tengeralattjárónk most a hajó elé került. Lemerültünk.
A hullámverés miatt nem tudjuk tartani a mélységet, s
ugyanaz a megfigyelésben is akadályoz... teljes sebes-
séggel haladunk, párhuzamosan a hajóval... mindjárt
megnyitjuk a tüzet... egyre csökken a távolság. A cső
készenlétben — adjam ki a parancsot, vagy ne? A tüzérek
is felkészültek már... Hurrá! a hajó farában löveg van,
talán légelhárító ágyú. TŰZ! Biztosan célba talált. Fel a
periszkópot, figyelünk... A lövedék a hajó farába, a
30-as vonalba vágódott be. Távolság 320 méter. A hajó
fara erősen süllyed. A legénység csónakokba ugrál. A hajó
- 1554 orra felemelkedik. Körülnézek. Feljövünk. — A hajó fara
már a víz alatt van. Orra mind jobban emelkedik. A cső-
nakok már a vízen úsznak. Ezzel határozottan szerencsénk
volt. Köröskörül minden a legnagyobb rendben van. A hajó
orra a magasba ágaskodik. Valahonnan előbukkan két
ember a hajó elején, és végigfutnak a fedélzeten a hajó fara
felé. A hajó fara eltűnik. Egy csónak felborul. Azután
egy kazán robbanása hallatszik, két ember széttárt vég-

---

* A naplót megtalálták nála, amikor fogságba esett.

tagokkal a levegőbe repül... s azután vége az egésznek. A vizen rengeteg hajóroncs uszkál. Közelebb megyünk, hogy megállapíthassuk az elsüllyesztett hajó nevét. A legénység roncsokra és felborult csónakokra menekült. Kihalásunk egy mentőövet, de nincs rajta név.

- 1648 Megkérdezek egy embert, aki egy gerendára kapaszkodott, Alig fordítja felém a fejét, és csak ennyit mond: «Nix név». Egy fiatal fiú kiabál felénk a vízből: «Segítség, kérem, segítsenek!» A többiek nagyon nyugodtan viselkednek. A ruhájuk csuromvíz, fáradtnak látszanak. Arcukon hideg gyűlölet... Továbbhaladunk az eredeti útirányban”.

A tengeralattjáró parancsnoka, zsákmánya elsüllyesztése után még félóra hosszat cirkált körbe azon a helyen. Két ember kampós rudakkal felszerelve állt a tengeralattjáró fedélzetén, hogy távol tartsa a csónakokat. A legénység is feljött a fedélzetre, fényképezték az életbenmaradottakat, de senki sem szólt érdekükben. Azután újból alámerült a tengeralattjáró, anélkül, hogy bármiféle segítséget nyújtott volna az életbenmaradottaknak*.

1940 januárjában a fegyveres erők főparancsnoksága elrendelte, hogy a haditengerészetnek ezentúl jogában áll tengeralattjárókkal megsemmisíteni minden hajót, amely ellenséges partokhoz közel fekvő olyan vizeken halad, ahol aknákat lehet lerakni. Utasították a tengeralattjárók parancsnokait, hogy olyan fegyvert használjanak, amely azt a benyomást kelti, mintha a találatokat aknák okozták volna.

Valószínűleg 1940 májusában adtak ki először olyan utasítást, hogy az elsüllyesztett kereskedelmi hajók legénységét sorsára kell bízni. A tengeralattjáró-parancsnokság 154. számú parancsa a következőket tartalmazta:

---

* Eleinte akadtak német tengeralattjáró-parancsnokok, akik egészen másképpen viselkedtek. Egy esetben például felszólították egy brit halászhajó legénységét, hogy szálljanak mentőcsónakjaikba, mert hajójukat el fogják süllyeszteni. Amikor a parancsnok látta, hogyan helyezkednek el a csónakokban, felkiáltott: „Tizenhárom ember száll egy ilyen csónakba! Ki hallotta már, hogy ilyen csónakkal küldenek tengerre egy hajót. Maguk, angolok, nem rendes emberek!” Ezután utasította a halászhajó kapitányát, hogy rendelje fel legénységét újra a hajóra, és a legnagyobb sebességgel induljon el egy hazai kikötő felé; még egy üveg német gint is küldött neki „a parancsnok üdvözlétével”.

„Ne vegyék fel az életbenmaradottakat, és ne vigyék magatokkal őket. Ne törődjék a kereskedelmi hajók mentőcsónakjaival. Sem az időjárási viszonyok, sem a szárazföldtől való távolság nem számít*. Csak a saját hajókkal törődjék... a háborúban keménynek kell lennünk. *Az ellenség azért kezdte a háborút, hogy megsemmisítsen bennünket, tehát nem kell tekintettel lennünk semmire.*”

Amikor az Amerikai Egyesült Államok belépett a háborúba, Németországnak tudomásul kellett vennie azt a tényt, hogy óriási mértékben megnövekedett a szövetségeseknek azonnal rendelkezésre álló hajótere, és csaknem kimeríthetetlen lett a hajóépítő kapacitásuk. Erre még drasztikusabb rendelkezéseket adtak ki. Most már nemcsak arra utasították a tengeralattjárók parancsnokait, hogy ne mentsék meg az elsüllyesztett hajók legénységét, hanem arra is, hogy gyilkolják le az elsüllyesztés után az életbenmaradottakat.

A Pearl Harbor ellen intézett japán támadás után alig egy hónappal Hitler a berlini japán nagykövet előtt kifejtette a háborúnak ezen új szakaszára vonatkozó elképzeléseit. Kijelentette, hogy akárhány hajót építenek is az amerikaiak, nagy gondot okoz majd nekik a megfelelő legénység hiánya, továbbá közölte, hogy *minden* kereskedelmi hajót előzetes figyelmeztetés nélkül el fog süllyesztetni. Hiszen Németország — úgymond — pusztá létéért harcol, és ebben a harcban nincs helye az emberieségnek. El fogja rendelni, hogy a tengeralattjárók a torpedó kilövése után emelkedjenek a víz felszínére, és süllyesszék el a mentőcsónakokat. Az eszmecseréről felvett gyorsírói jegyzőkönyv szerint: „Osima nagykövet teljes mértékben helyeselte a Führer kijelentéseit, és közölte, hogy a japánok is kénytelenek ezeket a módszereket alkalmazni.”

A következő év szeptemberében Dönitz főhadiszállása követ-

---

* Mint már említettük, a tengeri hadviselés kérdésével foglalkozó 1936. évi jegyzőkönyv rendelkezése szerint a hajók mentőcsónakjai nem tekinthetők biztonságos helynek, hacsak a tenger és az időjárás adott viszonyai közepette a szárazföld közelsége, illetve egy olyan másik hajó jelenléte, amelynek módjában áll felvenni őket, biztonságot nem nyújt az utasoknak és a hajó személyzetének.

kező „szigorúan bizalmas” jelzésű parancsot adta valamennyi tengeralattjáró parancsnokának:

„Semmiféle kísérletet sem szabad tenni az elsüllyesztett hajók légénységének megmentésére. Ez azt jelenti, hogy nem szabad kimenteni embereket a vízből, nem szabad mentőcsónakokba elhelyezni őket, nem szabad visszafordítani a felborult mentőcsónakokat, sem élelmet és italt adni az életbenmaradottaknak. Az életmentés ellentétben áll az ellenséges hajók és légénységük elpusztítására irányuló hadviselés legelemibb követelményeivel . . . Legyetek kemények, ne feledjétek, hogy az ellenség sincs tekintettel az asszonyokra és gyermekekre a német városok ellen intézett bombatámadásai során.”

E rendelet kibocsátásának napján a következő feljegyzés szerepel Dönitz hadinaplójában:

„Valamennyi parancsnok figyelmét *ismét* felhívtuk arra, hogy minden olyan erőfeszítés, amely az elsüllyesztett hajók személyzetének megmentésére irányul, ellentétben áll a hajók és *személyzetük* megsemmisítésére irányuló hadviselés legelemibb követelményeivel.”

Heinz Möhle, a kiel 5. számú tengeralattjáró flotilla parancsnoka* úgy találta, hogy a rendelet félreérthető, és felvilágosítást kért egy Dönitz vezérkarához tartozó magasrangú tisztől. A rendelet intencióját két példával magyarázták meg neki. Az első példában a Viscayai-öbölben cirkáló tengeralattjárók egyikéről volt szó. Őrjárata közben észrevett egy gumicsónakot, amelyben egy lezuhant angol repülőgép személyzetének életbenmaradott tagjai hanyódtak. Minthogy a tengeralattjáró most indult portyára, és még teljesen meg volt rakodva, szóba sem jöhetett, hogy felvegye a repülőgép személyzetét. A tengeralattjáró parancsnoka ezért messze elkerülte a csónakot, és folytatta őrjáratát. Amikor támaszpontjára visszatérve jelen-

---

* Karl Heinz Möhle korvettkapitányról van szó. 1946-ban angol hadbíróság elé állították Hamburgban azzal a váddal, hogy továbbította ezeket a parancsokat a neki alárendelt tengeralattjáró-parancsnokoknak. A hadbíróság bűnösnek találta, és ötévi börtönre ítélte.

tette az esetet, közölték vele, hogy mivel nem tudta kihallgatás céljából magával hozni az életbenmaradottakat, a tenger fenekére kellett volna küldenie őket, „hogy elpusztuljanak, és többé sohasé harcolhassanak ellenünk”.

A második példa így hangzott: az Egyesült Államok hajói ellen indított tengeralattjáró-hadjárat első hónapjában több hajót, igen jelentős tonnatartalommal süllyesztettek el az amerikai partok mentén a sekély vizeken, de a szárazföld közelsége folytán e hajók legénységének többségét megmentették. Dönitz főhadiszállásának felfogása szerint ez igen sajnálatos volt.

A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék álláspontja szerint a „Laconia-rendelet” — így nevezték el — nem írta elő kifejezetten a tengeralattjáró-támadások során elsüllyesztett hajók életbenmaradott személyzetének meggyilkolását, de a katonai törvényszék megítélése szerint a rendelet megfogalmazása kétségtelenül homályos és a leghatározottabban elítélendő.

Amikor Möhle a tengeralattjárók parancsnokait portyázásra indulásuk előtt utasításokkal látta el, ezt a rendeletet oly módon továbbította nekik, hogy minden megjegyzés nélkül felolvasta, és kiegészítette az imént említett két példával. A parancsnokokban ez csakis azt a benyomást kelthette, hogy a tengerészeti főparancsnokságnak az az álláspontja, hogy le kell gyilkolni az elsüllyesztett hajók legénységét. Möhle — talán azért, hogy valamelyest könnyítsen lelkiismeretén — általában azt mondta ilyenkor: „A tengeralattjáró-parancsnokság nem adhat hivatalosan ilyen utasítást: mindenkinek saját lelkiismerete szerint kell cselekednie.”

A németek mindig azt állították, hogy a „Laconia-rendeletnek” kizárólag az volt a célja, hogy a tengeralattjárók parancsnokai ne kockáztassák hajójuk biztonságát azért, hogy segítsenek kimenteni támadásuk életben maradt áldozatait. De ha valóban ez lett volna a céljuk, akkor fel kellett volna hívni a parancsnokok figyelmét a 154. számú parancsra*. Továbbá ebben az esetben nem maradt volna az egész kérdés ilyen homályos; a bizonytalan kifejezési módnak ugyanis az az oka,

---

* Lásd 77. old.

hogy az ilyen rendelkezések megfogalmazásakor nagy figyelmet fordítanak arra, hogy azok esetleg az ellenség kezébe kerülnek.

Az, hogy valójában hogyan vélekedett akkoriban a főtengernagy erről a kérdésről, kitűnik egy beszédéből, amelyet 1942 október elején mondott el, amikor szemlét tartott a 2. tenger-alattjáró kiképző hadosztály felett*. A tisztképző tanfolyamok résztvevőihez intézett beszédében kijelentette, hogy a tenger-alattjárók az utóbbi időben nem érnek el olyan nagy sikereket, mint azelőtt. Megígérte, hogy hamarosan javulás következik be e téren, majd pedig kijelentette, hogy a Szövetségeseknek nagy nehézséget okoz hajóik legénységgel való ellátása. A szövetséges országok tengerészei veszélyesnek tartják az Atlanti-óceánon való átkelést, mivel a német tengeralattjárók még mindig sok hajójukat süllyesztenek el. Számos olyan tengerészük van, aki már több olyan hajón szolgált, amelyet a tengeralattjárók elsüllyesztettek, és ezért nem is akar többé tengerre szállni. Dönitz azután arról is beszélt, hogy nem érti, hogyan fordulhat még mindig elő az, hogy német tengeralattjárók megmentik az általuk elsüllyesztett kereskedelmi hajók legénységét, s ezáltal veszélyeztetik saját hajóikat. Ezzel az eljárásukkal az ellenség malmára hajtják a vizet, hiszen a megmentett legénység új hajókon ismét tengerre száll majd. Olyan szakaszba jutott a háború, amikor a tengeren is totális háborút kell folytatni. A tengeralattjárók támadása nemcsak a hajók, hanem a hajók legénysége ellen is irányul.

A tisztjelöltek azt szűrték le ebből a beszédből, hogy most már totális háborút kell folytatni mind a hajók, mind pedig azok legénysége ellen; és ki kárhozná őket ezért. A nürnbergi törvényszék döntése, amely bizonyítottan fogadta el a vád azon állítását, hogy a főtengernagy megfontolt szándékkal utasítást adott a megtorpedózott hajók életben maradt legénységének meggyilkolására, kétségtelenül nem jelentett „justizmordot” Dönitzcel szemben.

Hat hónappal a „Laconia-rendelet” kibocsátása után a Heinz Eck sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt álló U-852 tenger-

---

* E beszédre vonatkozólag Peter Josef Heisig volt tengerészcadét tett vallomást a háborús főbűnösök nürnbergi perében.

alattjáró elsüllyesztette az Atlanti-óceánon a brit Hadiszállítási Minisztérium által bérelt *Peleus* nevű görög hajót.

A *Peleus* megrakodva haladt a Rio de la Plata felé; március 8-án hagyta el Freetownt, és 1943 március 13-án este nyugat felé tartott, kevéssel délre az Egyenlítőtől, körülbelül 300 mérföldnyire az afrikai part legközelebbi pontjától. Harmincöt tagú legénysége volt, legnagyobbbészrt görögök. Mindössze hárman maradtak közülük életben.

Délután öt óra ötven perckor két torpedót vettek észre bal-felől a hajó orránál; mindkettő eltalálta a hajót, amely három perc alatt elsüllyedt. A legénység többsége azonban el tudta hagyni a hajót, s rákapaszkodtak a vízen úszó roncsokra, fadarabokra.

A tengeralattjáró ekkor kiemelkedett a vízből, s megközelítette a *Peleus* egyik csónakját, amelyben a hajó legénységének három életbenmaradt tagja helyezkedett el, s a tengeralattjáró parancsnoka utasította egyik angolul beszélő tisztjét, hogy tudja meg a megtorpedózott hajó nevét. Ekkor az U-852 felvette a három megmenekült tengerész egyikét, és az megadta a kért felvilágosításokat; közölte a hajó nevét, a kapitány nevét, elmondta, mi volt szállítmányuk, kiindulási és rendeltetési helyük, továbbá azt, hogy van-e még más hajó is a közelben.

A felvilágosítások megszerzésével megbízott tiszt ezután visszatért a tengeralattjáró tornyához, s jelentést tett a parancsnoknak, aki közölte vele, hogy elhatározták: az életbenmaradtak meggyilkolásával a hajó elsüllyesztésének minden nyomát eltüntetik.

Közben a *Peleus* harmadtisztjétől, akit felvettek a tengeralattjáróra, elvették a mentőövét, majd visszatették arra a tutajra, amelyről felvették.

Eck ekkor géppuskatűzet nyitott a csónakokra, és a tengeralattjáró legénysége kézigránátokat dobált az életbenmaradtak közé. A megállapítások szerint mindössze hárman menekültek meg. Ezek huszonöt napig hanyódtak csónakjaikban a nyílt tengeren, míg végre egy portugál hajó felszedte őket. Mindhárman esküvel megerősített nyilatkozatot tettek mindarról, aminek hajójuk elsüllyesztése alkalmával tanúi voltak.

Egyikük, egy Liosszisz nevű görög elmondta, hogy éppen

őrségen volt, amikor két torpedó csikját látta közeledni a hajó bal oldala felé, s erre azonnal utasította a kormányosokat, hogy amennyire csak lehet, fordítsák a hajót a hátulsó torpedó pályájával párhuzamos irányba*.

Ennek ellenére mindkét torpedó eltalálta a *Peleus*-t, Liosszisz pedig belezuhant a vízbe; úszva elért egy gerendát, amelybe belekapaszkodott. Nemsokára ugyanoda felkapaszkodott egy másik görög tengerész is, és most már együtt próbáltak megközelíteni egy tőlük nem messze himbálózó nagyobb roncsot. Ekkor felbukkant a tengeralattjáró. Ott cirkált a hajóroncs körül, és az egyik tiszt megparancsolta az egyik roncson levő harmadtisztnek, hogy jöjjön át a tengeralattjáróra, ahol a fent leírt módon kihallgatták.

Közben Liosszisz odaerősítette gerendáját egy tutajhoz, amelyen a hajótörött legénység több tagja tartózkodott. Ekkor újra megjelent a tengeralattjáró, és fedélzetéről átkiáltottak nekik, hogy igyekezzenek közelebb jutni hozzá. Liosszisz és társai azt gondolták, hogy esetleg felveszik őket a tengeralattjáróra, s ezért odaeveztek. Ekkor a tengeralattjáróról géppuskával tüzet nyitottak. Egyik barátját több lövés érte. A németek ekkor kézigránátokat dobáltak közéjük, s azután még hosszú időn át lövöldöztek géppuskával, és hajigálták a kézigránátokat a hajóroncsokra, majd közvetlenül hajnal előtt eltávozott a tengeralattjáró.

Az U-853 parancsnoka a per során** azt vallotta, hogy elhatározta, géppuskatűzzel elsüllyeszti a hajóroncsokat, és ezt meg is tette, de esküdözött, hogy a parancs kiadásakor a *Peleus* legénységéből egyet sem látott, s erősgette, nem adott olyan utasítást, hogy tüzeljenek az életbenmaradottakra. Elismerte, hogy főgépésze helytelenítette azt a döntését, hogy minden nyomot el kell tüntetni, és azt is elismerte, hogy e döntése foly-

---

* Lásd J. Cameron: *The Peleus Trial (A Peleus-per)* (William Hodge & Co.).

** A parancsnokot és legénységének négy tagját 1945 októberében Hamburgban brit haditörvényszék elé állították; az volt a vád ellenük, hogy a *Peleus* legénységének számos tagját géppuskával és kézigránátokkal legyilkolták. Mind az öt vádlott bűnössége bebizonyosodott, s a parancsnokot és még három vádlottat golyó általi halálra ítélték.

tán „lehetetlenné vált az emberek megmentése”, mivel felette-seitől kapott utasításaival ellentétben állt az, hogy az életbenmaradottakat felvegye hajójára. Azt is elmondta, hogy közölték vele a „Laconia-rendeletet”.

Kétségtelen, hogy ellentétben Hartenstein korvettkapitány-nal, az U-156 parancsnokával, aki hat hónappal korábban elsüllyesztette a *Laconia* gőzöst, Eck hajóskapitányt a támaszpontjára való visszaérkezésekor a főtengernagy dícséretben részesítette volna, amiért a helyzetnek megfelelő könyörtelenséget tanúsított. De ez mégsem következett be. Eck azon a cirkáló útján, amelynek során elsüllyesztette a *Peleus*-t, először és utoljára látta el a tengeralattjáró-parancsnoki tisztet. A cirkáló út végén nem térhetett vissza Kielbe, hogy learassa tengernagyának és Führérének dícséretét, mert Szomáliföld partja előtt 1944 május 2-án, egy légitámadás után, hajója zátonyra futott, és hadifogságba esett.

Viszont Hartenstein parancsnok, aki elsüllyesztette a *Laconia*-t, sa hajó legénységének több életbenmaradott tagját megmentette, kíméletességéért feddésben részesült, mivel saját hajójának elvesztését kockáztatta. A főtengernagy a Hartenstein eljárásáról készített jelentésében egyebek közt a következőket írta: „Ez az eset újra csak azt bizonyítja, milyen hátrányt jelenthet az ellenséggel szemben tanúsított emberséges magatartás.”

1944 július 5-én az U-247 a Wrath-foktól tizennyolc mérföldnyire nyugatra elsüllyesztett egy *Noreen Mary* nevű halászhajót. A hajó Skócia nyugati partján halászott, és 325 láda zsákmánnyal volt megrakva. Négy napja hagyta el Ayrt és a Butt of Lewis-fok közelében levő halásztelep felé tartott.

Este 8 óra tájban egy James MacAlister nevű fedélzeti munkás két torpedót látott, amely egymástól körülbelül nyolc lábnyi távolságban vagy tíz lábnyira a hajó bal oldalától suhant el. Ugyanabban a pillanatban körülbelül 150 yard távolságban, pontosan a hajó mögött, egy tengeralattjáró tornyát pillantotta meg.

MacAlister fellármázta a hajó egész legénységét, de mire

azok a fedélzetre értek, a tengeralattjáró már lemerült, és a kormányos nem akart hitelt adni MacAlister szavainak.

Körülbelül egy órával később azonban a tengeralattjáró felbukkant a vízből a *Noreen Mary* jobb oldalának közepe táján és géppuskával tüzet nyitott rá. A halászhajó eddig három tengeri mérföld sebességgel haladt, az idő kitűnő volt, a látási viszonyok kifogástalanok, a tenger csendes. Nyomban tíz tengeri mérföldre fokozták a hajó sebességét, de a tengeralattjáró üldözőbe vette, és továbbra is tüzelt rá. Az első sorozatok a személyzet három tagját, köztük a kapitányt is megölték.

A tengeralattjáró ekkor nehezebb lövegből kezdett tüzelni, amely a tengeralattjáró tornyára volt felszerelve; az első lövedék a kazánba csapódott, mire a hajó megállt és elborította a gőz.

A legénység életbenmaradott tagjai, szám szerint heten, fedezéket kerestek, de hamarosan még hárman elestek, s a tengeralattjáró a halászhajó elébe kanyarodott, és mindkét ágyújából tüzelve végighaladt baloldalán.

MacAlister és a kormányos ekkor megpróbálták vízrebocsátani a csónakot, de közben a kormányost leterítette egy golyó. MacAlister lesietett, és az éléskamrában keresett menedéket, amely a vízszint alatt volt. A halászhajó erősen balra dőlt, és 10 óra 10 perckor felborult, majd elsüllyedt. A négy életbenmaradott tengerész a tengerbe zuhant. MacAlister addig úszott, míg elérte a felborult mentőcsónakot, felkapaszkodott rá.

A tengeralattjáró továbbra is a víz felszínén maradt, a felfordult mentőcsónak felé tartott, és leadott feléje egy rövid sorozatot. Amikor már csak mintegy 70 méternyi távolság volt közöttük, MacAlister lecsúszott a csónakról a vízbe, s mindaddig ott maradt, amíg a tengeralattjáró abba nem hagyta a tüzelést, és le nem merült.

Másnap reggel körülbelül öt óra tájban a *Lady Madeleine* nevű halászhajó felszedte a legénység két életbenmaradt tagját, MacAlistert és a másodgépészt. A *Noreen Mary* személyzetének hat tagja meghalt, ketten pedig eltűntek, hihetőleg vízbefúltak*.

---

* Az ütközetnek ezt a leírását James MacAlister 1945 december 21-én egy edinburghi közjegyző előtt eskü alatt tett tanúvallomásából vettük.

Az U-247-et a háború vége felé bocsátották vízre, s ez alkalommal került első ízben bevetésre. Két nagy ágyúval volt felszerelve, az egyik a hajó hátsó fedélzetén, a másik a torony elülső részén, egy kisebb, Oerlikon-típusú ágyú pedig a fedélzet elülső részén volt elhelyezve. A *Noreen Mary* közönséges halászhajó, amely szokásos halásztúján volt, de minden más kis hajóhoz hasonlóan, a háború idejére egy könnyű gépfegyverrel volt ellátva, amelyet egy légelhárító ágyú talpazatára szereltek, hogy védekezni tudjon a német repülőgépek ellen, amelyek kivétel nélkül minden hajót megtámadtak.

Erről a jogtalan támadásról a következőképpen számolt be a parancsnok hadinaplója:

- „1943 Halászhajó. Két torpedó az 1-es és a 4-es csőből. Röviddel a lövés után a hajó jobbfelé fordul, és a lövedékekkel párhuzamosan halad tovább. Mivel a tenger tükörsima volt, a hajóról bizonyára észrevették a torpedók húzta csíkokat.
- 2055 Feljöttünk a víz felszínére. Több halászhajót látunk. Megtámadjuk a legközelebbit. Három perc múlva megáll. A harmadik csőből lövünk az álló hajóra. A torpedó azonban csütörtököt mondott.
- 2151 A hajót a légvédelmi ágyúból oldalába lőtt lövedékek elsüllyesztették.”

A BDU hadműveleti hadosztályának parancsnoka nyilván igen meg volt elégedve ezzel a hősi tettel, ugyanis a következő észrevételt fűzte a hadinaplóban szereplő bejegyzéshez: „Az, hogy a halászhajót a szóbanforgó helyen légvédelmi ágyúval süllyesztették el, *dicséretre méltó támadó szellemről és lendületről tanúskodik* . . . Nehéz körülmények között jól hajtották végre ezt az akciót.” Valójában undorító gyilkosságot követtek el.

A háború legelső napjától a legutolsóig, éjjel-nappal folyt ez az öldöklés a tengeren. Németország most is, akárcsak az első világháborúban, felrúgva az 1936. évi jegyzőkönyvet és a civilizált világ által elfogadott szokásokat, a hadviselő felek és a semlegesek ellen egyaránt korlátlan tengeralattjáró-háborút folytatott.

KEGYETLENKEDÉSEK ÉS TÖMEGGYILKOSSÁGOK A MEGSZÁLLT TERÜLETEKEN

A régi időkben a hadviselő felek korlátlanul rendelkeztek az általuk megszállt területekkel. Tetszésük szerint pusztíthatták a megszállt országot, legyilkolhatták vagy fogságba hurcolhatták lakosait, és eltulajdoníthatták azok egész vagyonát. A XVIII. és XIX. században azonban nagy változások következtek be, s ezek betetőzéseként a hágai békekonferencia 1907-ben elfogadta „A szárazföldi hadviselés törvényeire és szokásaira vonatkozó hágai rendelkezéseket”.

Ezeknek a rendelkezéseknek 46. pontja előírta, hogy „a becsületet és a családi jogokat, az egyéni élet biztonságát és a magántulajdont, valamint a vallási meggyőződést és a vallás szabad gyakorlatát tiszteletben kell tartani”*. A németek azonban a második világháborúban az általuk megszállt területeken e cikkely valamennyi pontját megszegték.

Milliószámra hurcolták el otthonaikból az embereket, deportálták, rabszolgasorba taszították őket; a túsok és a megtorlásul elfogottak ezreit gyilkolták le; százával hajtottak végre indokolatlan megtorló intézkedéseket; városokat és falvakat tettek a földdel egyenlővé; sokezer hold termőföldet tettek tönkre a felperzselt föld taktikájának alkalmazásával; sokmillió zsidót öltek meg; sokszázezer ártatlan polgári lakost gyilkoltak le tömegmészárlások során; gettókat romboltak le, és lakóikat meggyilkolták vagy koncentrációs és megsemmisítő táborokba hurcolták. Minden nyersanyagot, hulladékot és gépet elvittek, és a német gazdaság céljaira használták fel; valamennyi megszállt országban általános jelenség volt az, hogy rátették a kezüket műkincsekre, bútorokra, ruhaneműekre.

---

* 1913. évi törvénycikkek. Budapest. Révai Testvérek, 1914. 316. old.

1942 augusztusában az egyes országokban működő német megszálló hatóságok vezető tisztviselőinek értekezletén Göring kijelentette: „Isten a megmondhatója, hogy Önöket nem azért küldték a megszállt területekre, hogy a vezetésük alá került népek jólétét mozdítsák elő, hanem azért, hogy az utolsó cseppig préseljének ki belőlük mindent, s ezáltal biztosíthassuk a német nép életét. Ezt várom én az Önök erőfeszítéseitől. Ennek az idegen népekről való folytonos gondoskodásnak most már egyszersmindenkorra véget kell érnie. Nem érdekel engem, ha az Önökre bízott népek éheznek.”

A megszálló hatóságok tudatosan arra törekedtek, hogy megfélemlítsék a lakosságot, s mindent és mindenkit könyörtelenül kihasználjanak a német háborús erőfeszítések érdekében.

Az 1949. évi genfi egyezmény megkötése előtt a nemzetközi jog bizonyos körülmények között megengedte ugyan túszok szedését, de azok kivégzését — hacsak nem követtek el főbenjáró bűnt, amelyért megfelelő formák között elítélték őket — kifejezetten eltiltja az 1907. évi hágai egyezmény 50. cikkelye, amely kimondja: „Az egész lakosságot nem lehet pénzbüntetéssel vagy másnemű büntetéssel sújtani egyes egyének cselekményei miatt, amelyekért az egész lakosság egyetemlegesen felelősnek nem tekinthető”*.

Lord Wright 1948-ban a „The British Year Book of International Law”-ban (A nemzetközi jog brit évkönyve) e kérdésről közölt fejtegetéseiben a következőket írta: „Szilárd meggyőződésemm szerint, amelyet jogi elvekre és tekintélyes forrásművekre alapozok, túszoknak (ide értendő a megtorlásul letartóztatott egyének is) a megölése ellentétben áll a hadijoggal, semmi körülmények között nem engedhető meg, és gyilkosság-nak minősül.”

Ugyanezt az álláspontot már a XVII. században nem kisebb tekintély is képviselte, mint Grotius „De Jure Belli ac Pacis” című művében, amelyből Lord Wright cikkében a következő részletet idézi:

---

* Ugyanott.

„Túszokat nem lehet kivégezni, hacsak maguk nem követtek el valamilyen büntetést... a régi időkben általában azt tartották, hogy minden egyes ember ugyanúgy rendelkezik életével, mint a tulajdonában levő dolgokkal, és hogy ez a rendelkezési jog hallgatólagos vagy kifejezett egyetértéssel a személyekről átszállt az államra. Nem kell tehát csodálkoznunk, ha azt olvassuk, hogy személy szerint ártatlan túszokat végeztek ki valamely, államuk által elkövetett büntetért. De most, amikor egy igazabb felismerés arra tanított bennünket, hogy az emberélettel csak Isten rendelkezhet, ebből az következik, hogy a maga egyéni beleegyezése révén senki sem ruházhat fel valaki mást az élettel — akár a maga életével, akár valamely polgártársának életével — való rendelkezés jogával.”

A túszok és megtorlásul letartóztatott egyének* agyonlövésének gyakorlatát a német hatóságok általában valamennyi katonailag megszállt országban bevezették.

Franciaországban az 1940-ben megkötött fegyverszüneti egyezmény létrejötte után a német megszálló hatóságok eleinte békülékeny magatartást tanúsítottak. Azt remélték, hogy be tudják vonni Franciaországot Anglia, majd pedig az Amerikai Egyesült Államok ellen folytatott háborújukba, s minden rendelkezésükre álló eszközzel a lehető legszorosabb együttműködésre és szövetkezésre akarták bírni a francia népet.

De ez a reményük meddő maradt; hiába alkalmazták ezt az enyhe bánásmódot, nem érhatték el vele kitűzött céljukat. Mivel a franciák ellenállása egyre fokozódott, a méltányosság és nyájasság álarca egy-kettőre lehullott a megszállókról, hiszen csak látszat, pusztá tettetés volt az egész, s a náciak megint igazi valójukban mutatkoztak. A dinant-i, laoni, senlisi túszok kivégzése, amely 1914-ben felháborította a civilizált világot, elhalványult azok mellett a tömeggyilkosságok mellett, amelyeket a hitleristák Oradour-sur-Glane-ban, Lidicében, a Balkánon,

---

* Van különbség — noha az áldozat számára ez aligha érdekes — a túszok és a megtorlásul letartóztatott egyének között. Az előbbieket azért veszik őrizetbe, hogy életükkel álljanak jól annak a közösségnek megfelelő magatartásáért, amelyhez tartoznak; az utóbbiakat valamely incidens bekövetkezése után tartóztatják le, és megtorlásképpen vagy bosszúból végzik ki őket. Mindkét esetben ártatlan áldozatok vesznek életüket mások által elkövetett vétkekért.

Varsóban, Oroszországban és az Ardeatine-barlangokban követ-tek el.

1940 vége felé Franciaországban már megszokott látvánnyá váltak a feketekeretes vörös plakátok, amelyeket Párizs és országsszerte számtalan város és falu házaira ragasztottak. Ezeken hozták nyilvánosságra azokat a kivégzéseket, amelyeket a németek ellen elkövetett merényletek miatt megtorlásként hajtottak végre a túszonek.

1940 szeptemberében a Franciaországban állomásozó német haderők főparancsnoka úgy határozta meg a túszonek fogalmát, hogy azok „olyan személyek, akik életükkel felelnek a lakosság kifogástalan magatartásáért. Sorsuk alakulásáért tehát honfitársaik felelősek. Éppen ezért a lakosságot nyilvánosan meg kell fenyegetnünk, hogy a túszonekat tesszük majd felelőssé az egyes egyének által elkövetett ellenséges cselekményekért.”

A mások által elkövetett merényletekért való felelősségnek ez az ártatlan emberekre való áthárítása volt a megszálló hatóságok hivatalos politikája és gyakorlata, s intézkedéseket léptettek életbe annak biztosítására, hogy meg is valósítsák fenyegetéseiket. A rendelet megállapítása szerint „a valóra nem váltható fenyegetések a gyengeség benyomását keltik”.

Ez az elv megkapta a legmagasabb hivatalos elismerést 1941 szeptemberében, amikor Keitel aláírásával megjelent egy általános rendelkezés. Ez a rendelet a háború egész tartama alatt érvényben maradt, és a német megszállás alá került Franciaország, Belgium, Norvégia, Hollandia, Dánia, Ukrajna, Szerbia, Szaloniki, Görögország és Kréta német katonai parancsnokainak szólt.

A Szovjetuniót illetően a rendelet meghatározta, hogy minden egyes meggyilkolt német katona halálának megtorlásául 50–100 kommunistát kell kivégezni. Ezt a rendeletet később, még ugyanennek a hónapnak a folyamán megerősítették, és ezen alapult Stülpnagelnek az a hírhedt rendelkezése, amelyet Franciaországban „túszonek-szabályzatnak” neveztek.

Ez a rendelet igen nagy fontosságú, minthogy pontosan megmutatja, milyen eljárást követett a franciaországi német katonai parancsnokság a túszonekkel szemben. Íme néhány kivonat belőle:

„I. 1941 augusztus 22-én a következő közleményt hoztam nyilvánosságra: «1941 augusztus 21-én reggel egy Párizsban elkövetett gyilkos merénylet során megölték a német fegyveres erők egyik tagját.»

Ezért elrendelem:

1. Augusztus 23-tól kezdve minden olyan franciát, akit a franciaországi német hatóságok, vagy pedig azok megbízásából más hatóságok bármiféle őrizetben tartanak, túsznak kell tekinteni.

2. Ha akármilyen további merénylet fordulna elő, a merénylet súlyosságának arányában meghatározandó számú túszt agyon kell lőni.

III. Az 1941 augusztus 22-i hirdetményem, továbbá 1941 szeptember 19-i rendeletem alapján (amelyeket a II. szakasz ismertetett) a következő csoportokhoz tartozó személyek minősülnek túszoznak. (Itt hat ilyen csoportot sorol fel a rendelet.)

VI. *Túsz-listák.*

Ha olyan merénylet fordul elő, amely 1941 augusztus 21-i közleményem értelmében túszoak agyonlövését teszi szükségessé, a kivégzést a parancs értelmében azonnal végre kell hajtani. Ezért az egyes körzetek parancsnokainak a körzetükben szedett túszoak közül ki kell választaniuk azokat, akiknek kivégzése valamely gyakorlati szempontból figyelembe jöhet, és ezek nevét rá kell vezetni egy túsz-listára. Ezek a listák alapul fognak szolgálni a kivégzés szükségessége esetén hozzám beterjesztendő javaslatok számára.”

Az eddigi tapasztalatok alapján az ilyen erőszakos cselekmények végrehajtói kommunista vagy anarchista terrorbandák tagjai. Ezért a körzeti parancsnokok a letartóztatottak közül válogassák ki azokat a személyeket, akiknek kivégzése a múltban vallott kommunista vagy anarchista nézeteik, illetve az ilyen szervezetekben betöltött funkcióik miatt amúgy is kívánatos. A kiválogatásnál tartsák szem előtt, hogy minél ismertebbek azok a túszoak, akikről köztudomásúvá válik, hogy a kivégzendők között vannak, annál elrettentőbb lesz ennek a hatása magukra a merényletek elkövetőire és azokra a francia vagy külföldi személyekre, akik erkölcsileg felelősek a terrorcselekményekért és a szabotázsokért.

Túsz-listát kell készíteni a de Gaulle-lal rokonszenvező foglyokról.”

Egyben elkészítették az összes túsók nevét tartalmazó listát.

„A listáknak körzetenként körülbelül 150 nevet, a nagy-párizsi parancsnokság számára pedig körülbelül 400 nevet kell tartalmazniuk. A körzeti parancsnokok mindig azokat vegyék fel listáikra, akiknek utolsó lakhelyük vagy állandó lakhelyük az ő körzetük területén volt, mivel a kivégzendő személyeket lehetőleg annak a körzetnek lakosai közül kell kiválogatni, ahol a cselekményt elkövették.”

Ezután következnek a kivégzésre vonatkozó utasítások, az utolsó szakasz pedig a következőképpen végződik:

„A holttestek eltemetése alkalmával nem szabad több kivégzettet ugyanabban a temetőben közös sírba temetni, nehogy zarándokhelyek létesüljenek, amelyek akár most, akár később a németellenes propaganda központjaivá válhatnak. Ezért szükség esetén különböző helyekre kell temetni a kivégzetteket.”

Hasonló parancsot adott ki Belgiumban von Falkenhausen tábornok, Hollandiában Seyss-Inquart Gauleiter, Norvégiában pedig von Falkenhorst tábornok.

Ez a politika nem járt mindig azzal az eredménnyel, amit kiagyalói vártak tőle. Így például Belgiumból Falkenhausen Keitelhez intézett alább idézett levelében bírálta a túsók kivégzésének elvét — nem emberiességből, hanem a célszerűség szempontjából.

„A mellékelt lista feltünteti a hatásköröm alá tartozó területen a mai napig kivégzett túsók nevét, és felsorolja azokat a merényleteket, amelyek megtorlásaként lövtem agyon a túsokat. Számos esetben, különösen a legsúlyosabb merényletekkel kapcsolatban, később letartóztatták és elítélték a tetteseket.

Az eredmény kétségtelenül igen kevésbé kielégítő. Ezek a kivégzések ahelyett, hogy elrettentésül szolgálnának, mélyen sértik a lakosság jogérzékét, és megingatják biztonságérzetét; áthidalják a kommunizmus által befolyásolt emberek és a lakosság többi része közötti szakadékot; a nép minden rétegét gyűlölettel töltik el a megszálló erőkkkel szemben, és hatásos lázító anyagot szolgáltatnak az ellenséges propagandának.

Aláírás: von Falkenhausen”

Falkenhausen több alkalommal is panaszkodott az OKW-nek Keitel rendeletének gyászos következményei miatt. Ismételten rámutatott arra, hogy több esetben a szabotálókat csak az ártatlan túsók agyonlövétése után fogták el, és hogy az igazi tettesek gyakran nem tartoztak ugyanazokhoz a társadalmi körökhöz, mint a kivégzett túsók. Ez gyűlöletet szított a lakosságnak azon rétegeiben is, amelyek előzőleg passzív magatartást tanúsítottak. 1942 vége felé Keitel újabb figyelmeztetést kapott, ezúttal a Wehrmacht hollandiai parancsnokától, aki beszámolt arról, hogy igen előkelő túsokat lövett agyon Rotterdamban, majd pedig leszögezte, hogy ez rendkívüli hatással volt a közvéleményre. Mindabból, amit a németek a megszállás kezdete óta tettek — már pedig alig gondolható el olyan szörnyűség, amit el ne követtek volna —, semminek sem volt ilyen hatása, semmi sem keltett ilyen gyűlöletet irántuk. Számos aláírt és névtelen levél érkezett a német főhadiszállásra. A beszámoló a következő szavakkal végződött: „Egyszóval eddig még sohasem tapasztaltunk ekkora gyűlöletet és ilyen mérvű rosszallást, mint amilyen most még az igen kevés valóban németbarát holland soraiban is megnyilvánul.”

Keitelt azonban mindez nem érdekelte. 1941 szeptember 16-i rendeletét a háború egész tartama alatt nem vonta vissza, és Franciaországban egymagában több mint 29 000 túszt végezték ki.

A német megszálló hatóságok időnként felhívták a lakosságot, hogy ne tanúsítson ellenállást, és azokat a franciákat, akikről azt remélték, hogy árulókká és besúgókká válnak, arra biztatták, hogy jelentsék fel a hazájukhoz hű honfitársaikat.

Az alábbiakban közöljük egy ilyen felhívás szövegét, amelyet 1941 szeptemberében bocsátottak ki:

„Elismerem, hogy a lakosság nagy többsége tisztában van kötelességével, azzal, hogy segítenie kell a hatóságokat, amelyek lankadatlan erőfeszítéseket tesznek azért, hogy a lakosság érdekében fenntartsák a rendet és a nyugalmat az országban.

De vannak közöttetek a Németországgal szemben ellenséges hatalmak fizetett ügynökei is, kommunista bűnöző elemek, akiknek egyetlen céljuk, hogy egyenletlenséget szítsanak a megszálló hatalom és a francia nép között... Nem tűröm tovább, hogy ezek a gyilkosok veszélyeztessék a német katonák életét. A legszigorúbb

intézkedések életbeléptetésétől sem fogok visszariadni kötelességem teljesítése érdekében... Felhívással fordulok hozzátok valamennyietekhez, közigazgatásokhoz és rendőrségekhez, hogy nagyfokú éberségekkel és aktív személyes közreműködésekkel segítsetek a bűnösök letartóztatásában. A bűnös akciók megelőzésével és leleplezésével el kell kerülni egy olyan kritikus helyzet kialakulását, amely szerencsétlenségbe döntené az országot.

Az, aki lesből lövöldöz német katonákra, holott azok csak kötelességüket teljesítik itt, és a normális körülmények fenntartásán őrködnek, nem hazafi, hanem gyáva gyilkos és minden tisztességes ember ellensége.

Franciák! Számítok rá, hogy megértitek ezeket az intézkedéseket, amelyeket a ti érdeketekben léptetek életbe.

Aláírás: von Stülpnagel''

Csodálatos, hogy Németország, amely hetven év alatt háromszor tört be Franciaországba, ilyen kevésbé ismeri ellenfelének lelkialkatát.

1941 októberében hajtották végre „a châteaubriant-i és bordeaux-i kivégzéseket”. Október 21-én a következő hirdetmény jelent meg a *Le Phare* című újságban:

„Hirdetmény. Anglia és Moszkva zsoldjában álló gyáva bűnözők tegnap reggel orvul meggyilkolták Nantes katonai parancsnokát. Eddig még nem kerültek elő a gyilkosok. E büntett megtorlásául elrendeltem, hogy egyelőre ötven túszt lőjenek agyon. Az elkövetett büntett súlyosságára való tekintettel további ötven túszt fogok kivégeztetni, ha a bűnösöket 1941 október 23. éjfélig nem sikerül letartóztatni.”

Pucheu*, a vichyi kormány belügyminisztere, listát állított össze, amelyen hatvan, Châteaubriant-ban őrizetben tartott francia — állítólag csupa veszedelmes kommunista — neve szerepelt, s ezt a listát von Stülpnagel tábornok rendelkezésére bocsátotta.

---

* Pucheu 1944-ben egy algíri francia haditörvényszék halálra ítélte és kivégezte.

A túsok közül huszonhetet Châteaubriant-ban lőttek agyon, és Moyon apát, aki jelen volt a kivégzésen, így számolt be arról még ugyanazon a napon készített feljegyzésében:

„Gyönyörű őszi nap volt. Egészen szokatlanul enyhe volt az idő. Reggel óta melegen sütött a nap. A városban mindenki napi munkáját végezte. Nagy volt az élénkség a városban, mert szerda, tehát piacnap volt. A lakosság az újságokból és Nantes-ból származó értesülések alapján tudta, hogy ott megöltek egy magasrangú tisztet, de nem akarta elhinni, hogy valóban ilyen kegyetlen és ilyen sok személyt érintő megtorlásokat alkalmaznak. A choiseuli táborban a német hatóságok néhány nappal előbb elkülöntettek több foglyot, hogy túsaként bánjanak velük abban az esetben, ha a megszálló erők ellen valamilyen merényletre kerül sor. Közülük válogatták ki azokat, akiket aznap este ki akartak végezni.

A bère-i plébános éppen elkészült ebédjével, amikor Moreau úr, a choiseuli tábor parancsnoka megjelent a plébánián, és néhány szóban közölte látogatása célját. Lecornu úr, a châteaubriant-i alprefektus küldte, hogy értesítse a plébánost a choiseuli «politikai foglyok» közül kiválogatott huszonhét ember aznap délutánra kitűzött kivégzéséről, s hogy megkérje, jöjjön azonnal a táborba, és legyen mellettük.

A pap kész volt eleget tenni kívánságának, és azonnal a táborba ment. Az alprefektus már ott volt, és közölte a foglyokkal szörnyű sorsukat... Hirtelen motorberregés hallatszott. Az ajtót, amelyet becsuktam, amikor beléptem a helyiségbe, hogy magunk között legyünk, hirtelen felrántották, és bilincsekkel kezükben francia rendőrök léptek be. Egy német tábori lelkész is volt velük. Ez hozzám fordult: «Plébános úr, mondta, az ön küldetése véget ért, azonnal távoznia kell.»

Szigorú utasítást adtak arra, hogy egyetlen francia sem tartózkodhat a kőbánya területén, ahol a kivégzést végrehajtják. Csak annyit tudtam meg, hogy a túsokat három kilences csoportban végezték ki, hogy egyikük sem hagyta bekötni a szemét, hogy a fiatal Mocquet eszméletlenül esett össze, és hogy utolsó kiáltásként egy lelkes «Vive la France» harsant fel e hősök ajkán.”

Egy Roussel nevű rendőrtiszt látta, amikor az elítélteket délután Châteaubriant-on keresztül elszállították; négy német teherkocsin vitték őket, amelyek élén egy német tiszt haladt vezérkari kocsiban. Az elítéltek meg voltak bilincselve; hazafias

dalokat énekeltek: a „Marseillaise”-t és a „Chant du Départ”-t. Az egyik teherautóban fegyveres német katonák voltak.

Mintegy két órával később a teherautók visszatértek a kőbányából, a kivégzés színhelyéről, és behajtottak a kastély udvarára, ahol azután egy pincében helyezték el a holttesteket addig, amíg a koporsók elkészülnek.

Roussel közlése szerint másnap, október 23-án „a holttesteket koporsókba helyezték; egyetlen francia sem lehetett jelen, és német őrszemek álltak a kastély valamennyi bejáratánál. A koporsókat azután hármassával kilenc különböző környékbeli helység temetőjében helyezték el. A németek ügyeltek arra, hogy olyan helységeket válasszanak, amelyek kívül esnek a rendszeres autóbushálózaton, nyilván mert el akarták kerülni azt, hogy a lakosság tömegesen keresse fel ezeknek a mártíroknak a sírját.”

Mindössze két nappal később a németek Bordeaux-ban további ötven foglyot lőttek agyon megtorlásként. Ezeket száz olyan személy közül válogatták ki, akiket október 22-én tartóztattak le, s akikről tudták, hogy szimpatizálnak a Kommunista Párttal vagy a degaulleista mozgalommal. Ezeket a megtorló intézkedéseket von Faber Du Faur tábornok az alább közölt levélben jelentette be a gironde-i prefektusnak:

„Bordeaux, 1941 október 23.

Gironde prefektusának, Bordeaux.

Reiners, a haditanács tagja ellen elkövetett alávaló gyilkos merénylet megtorlásául Franciaország katonai parancsnoka elrendelte ötven tús kivégzését. A kivégzést holnap hajtják végre.

Ha a gyilkosok igen rövid időn belül nem kerülnek kézre, további intézkedések fognak következni, ugyanúgy, mint a nantes-i esetben. Van szerencsém ezt a határozatot az ön tudomására hozni.

Aláírás: von Faber Du Faur,
a kerületi katonai közigazgatás főnöke”

Sok más esetben is agyonlőttek túsokat megtorlásképpen. 1942 szeptemberében a párizsi Rex moziban több német katonát megtámadtak; megtorlásul 116 tust végeztek ki.

A Párizs környékén levő romainville-i erőd a háború óta a

párizsiak zárandokhelye lett. A megszállás idején túszoikat őriztek itt, s közülük válogatták ki azokat az áldozatokat, akiket a megszálló hatalmak ellen elkövetett támadások megtorlása-ként agyonlőnek.

Egyikük, egy Rabate nevű francia, aki a szerencsésen életbenmaradott kevesek közé tartozik, beszámolt egyik-másik fogoly sorsáról.

„Néhányat közülünk átvittek a Santé (párizsi börtön) német részlegébe, de legtöbbünket a Cherche-Midi (ugyancsak Párizsban levő) katonai fogdába szállították. Sorban egymásután berendeltek a Rue des Saussaies-be, ahol egy Gestapo-tiszt kihallgatott bennünket. Némelyikünknek kínzás közben összetörték a végtagjait. A Gestapo-tiszt, aki kihallgatott, kijelentette: «Rabate, itt aztán beszélnie kell. Langevin professzor veje, Jacques Solomon is büszke volt, amikor bekerült ide: összetörtük a csontjait.»

Rövid ideig, öt hónapig tartottak bennünket a Cherche-Midi-ben, majd 1942 augusztus 24-én átszállítottak a romainville-i erődbe. Sem nem írhattunk, sem nem kaphattunk leveleket, celláink ajtaján pedig ez a felirat állt: «Alles verboten» (Minden tilos). Egész napi ételmünk háromnegyed liter zöldséglevessből és 200 gramm fekete kenyérből állt. Sohasem kaptuk meg azt a süteményt, amit a Vöröskereszt és a Quaker Egylete küldött a fogházba a politikai foglyok számára. Romainville-ben «NN» foglyoknak* minősítettek bennünket.”

Észak-Franciaországban, amely Belgiummal együtt von Falkenhausen tábornok igazgatása alatt állt, ugyanez volt a helyzet. És ez volt a helyzet Hollandiában, valamint Norvégiában is. A németek valamennyi nyugat-európai országban rendszerezsen túszoikat végeztek ki az ellenállók akcióinak megtorlása-képpen.

Ezeknek a kivégzéseknek sohasem volt törvényes alapjuk. A kivégzéseket mindig az előtt hajtották végre, mielőtt bármit is tettek volna annak érdekében, hogy kinyomozzák és kézrekerítsék az igazi tetteseket. Sok esetben a támadások végrehajtóit röviddel az után tartóztatták le, hogy ártatlan túszoikat éle-

---

* Lásd 97. old.

tüket áldozták, vagy amint a németek mondták, „megbűnhődtek” honfitársaik ellenállásáért*.

1941 végén Hitler már arra a meggyőződésre jutott, hogy azok az eddigi intézkedések, amelyeket a német megszállók ellen elkövetett merényletek végrehajtóinak megbüntetésére hoztak, nem kielégítőek. Ezért úgy döntött, hogy azontúl csak olyan eseteket szabad német hadbíróságok elé vinni, amelyekben a tett elkövetésétől számított nyolc napon belül meg lehet tartani a bírósági tárgyalást, és amelyeknél előre bizonyosnak tekinthető, hogy halálos ítéletet fognak hozni.

Ezért kiadta az 1941 december 7-i keltű „éj és köd” („Nacht und Nebel”) elnevezésű rendeletet. A rendelet értelmében azokat a megszállt területeken élő nem német polgári lakosokat, akiket azzal vádoltak, hogy merényletet követtek el a megszálló erők ellen, *titokban* Németországba kellett szállítani (innen a rendelet elnevezése), hacsak nem volt biztosra vehető, hogy amennyiben a vádlottat hazájában hadbíróság elé állítják, a bíróság halálos ítéletet fog hozni.

Hitlernek az volt a véleménye, hogy ilyen esetekben a megszállt ország lakosai bármilyen enyhébb ítéletet a gyengeség jelének tekintenének, és hogy a halálos ítéleten kívül egyedül olyan módon lehet elriasztani azokat, akik ugyancsak merényletek végrehajtását forgatják a fejükben, hogy a fogoly sorsát illetően bizonytalanságban hagyják családját és a helyi lakosságot.

Egy bizalmas levélben, amely a Führernek e rendelkezésre vonatkozóan az Abwehrhez (kémelhárító szervezet) intézett utasításait tartalmazta, az ilyen foglyokkal való bánásmód új szabályairól egyebek között ez állt: „A foglyokat a jövőben *titokban* kell Németországba szállítani. . . ezek az intézkedések elrettentő hatással lesznek, mert a) a foglyok nyomtalanul el fognak tűnni, és b) hollétükről és sorsukról semmilyen felvilágosítást sem szabad adni.”

Ezt az elgondolást később még egy fokkal továbbvitték azáltal, hogy alkalmazták azt, amit hivatalosan „a gyilkosok és

---

* Éppen ezért, aligha meglepő, hogy az 1949. évi genfi egyezmény 3. paragrafusa kifejezetten tiltja, hogy „bármikor és bárhol” túsokat szedjenek.

szabotőrök családtagjai kollektív felelősségének” nevezték. Ezentúl valahányszor a megszálló erők egyik tagját meggyilkolták, vagy szabotázszt követtek el fontos objektumoknál, nemcsak a tetteseket kellett agyonlőni, hanem valamennyi férfi és tizenhatéven felüli nőrokonaikat is koncentrációs táborokba kellett szállítani, ha pedig magukat a tetteseket nem tudták letartóztatni, akkor helyettük családtagjaikat lehetett kivégezni.

Nem kell azonban azt hinni, hogy e rendelkezés értelmében minden „NN”-foglyot — így nevezték ugyanis ezeket — miután Németországba ért, törvényszék elé állítottak. A legtöbb esetben sohasem került sor semmiféle bírósági tárgyalásra. Ha pedig az „NN” eljárás keretében valakit mégis polgári vagy hadbíró-ság elé állítottak, akkor rendszerint nem engedték szembesíteni azokkal a tanúkkal, akiknek a vallomásai alapján emeltek vádat ellene, és nem idéztethetett meg mentőtanúkat. Gyakran egyáltalán nem is emeltek előzetes vádat az „NN”-foglyok ellen, és azok csak néhány perccel a tárgyalás megnyitása előtt tudták meg, milyen vád alapján fognak ítélni felettük. A tárgyalásokat a nyilvánosság kizárásával tartották. Komédia volt az egész eljárás, és annak is szánták.

1944-ben Hitler utasítására a Gestapo vette át a bíróságoktól az „NN”-ügyeket, és senki sem tagadja, hogy ennek az eljárásnak a keretében a megszállt területeken sokezer polgári lakost tartóztattak le, bíróság elé állították őket, ítéleztek felettük, és kivégezték őket, vagy pedig embertelen körülmények között börtönökbe, koncentrációs táborokba zárták őket, ahonnan csak kevesen tértek vissza.

Az egyik legemlékezetesebb háborús bűntett a csehszlovákiai Lidice falu lerombolása és lakosai nagy részének legyilkolása volt. Ezzel Reinhard Heydrichnek, Csehország és Morvaország helytartójának partizánok által történt agyonlövését akarták megtorolni.

A németek 1942 június 9-én késő éjjel jelentek meg a faluban, és azonnal elrendelték, hogy valamennyi lakos hagyja el házát, vegye magához pénzét és értéktárgyait, és gyülekezzen a falu főterén. Mindenki engedelmeskedett, kivéve egy asszonyt, aki

gyermekével együtt szökni próbált; mindkettőjüket nyomban lelőtték. A nőket és a gyermekeket a Gestapo az iskolába zárta; ott töltötték az éjszakát.

Június 10-én hajnalban a falu valamennyi férfilakosát az egyik gazdaság csűrjeiben és istállóudvarán gyűjtötték össze, majd a kertbe hajtották és tizesével agyonlőtték őket. Addig folytatták a mészárlást, míg a falu 172 felnőtt férfi lakosát mind ki nem végezték. Ezután a gyilkosokat a lábuknál heverő hullákkal — akárcsak egy fácánvadászat résztvevőit zsákmányukkal — lefényképezték.

A nők egy részét Prágába vitték, és ott lőtték agyon. 195 nőt a ravensbrücki koncentrációs táborba szállítottak, ahol negyvenkettő a szörnyű bánásmód következtében pusztult el, hetet gázzal öltek meg, hárman pedig nyomtalanul eltűntek. Négy asszonyt, akiknek újszülött gyermekük volt, ugyancsak koncentrációs táborba küldtek, csecsemőiket pedig meggyilkolták.

A falu lerombolása után néhány nappal valamennyi gyermeket elkülönítették anyjától. Közülük kilencvenet egy gneisenaui koncentrációs táborba szállítottak, és ezeket senki sem látta többé. A kisebb gyermekeket egy Prágában létesített német kórházba vitték, ahol a „faji kérdések szakértői” megvizsgálták őket, és mérlegelték, vajon megütik-e a náci elmélet szerinti árja felsőbbrendű faj mértékét, és alkalmasak-e arra, hogy német családok örökbefogadják őket. Azokat, akiket ezek az áltudományos vizsgálatok megfelelőnek minősítettek, Németországba küldték, hogy ott német nevek alatt németnek neveljék őket. Ezeknek teljesen nyomuk veszett. Azokat, akiket nem megfelelőknek nyilvánítottak, Lengyelországba küldték „Sonderbehandlung”^{*} céljából.

A falu papjának, a hetvenhárom éves Sternbeck tisztelendőnek felajánlották, hogy szabadon engedik, ha megtagadja gyülekezetét. Amikor erre nem volt hajlandó, megkínózták, és szeme láttára megszenségtelenítették templomát. Gyülekezetének férfi tagjaival együtt végezték ki őt is, mert kijelentette, hogy együtt akar meghalni híveivel, akikkel harmincöt eszten-deig élt együtt.

^{*} „Különleges elbánás”, ami azt jelentette, hogy a treblinkai gázkamrákban kivégezték őket.

Június 10-én estére egyetlen élő lakos sem maradt a faluban. A férfiak holttesteit közös sírba dobták; a házakat kifosztották, majd pedig felgyújtották. Amikor már csak a puszta falak meredeztek, azokat is lerombolták, hogy kő kövön ne maradjon. A falmaradványokat elhordták, a földet felszántották, és az egész területet szögesdróttal vették körül, hogy örökké kopár pusztaság maradjon, figyelmeztetőül a csehek számára.

A németek 1942 június 11-én a *Der Neue Tag* című újságban a következő hivatalos jelentést adták ki erről a gyalázatoságról.

„A Heydrich SS-Obergruppenführer gyilkosainak felkutatására indított nyomozás során kétségtelenül bebizonyosodott, hogy a Kladno közelében levő Lidice lakossága támogatást és segítséget nyújtott a büntett elkövetőinek. Az idevágó bizonyítékokat, noha kihallgatásokra is került sor, a falu lakosainak közreműködése nélkül szereztük meg. A tettesekkel való bebizonyított kapcsolataikat még súlyosbítja az, hogy egyéb olyan cselekményeket is követtek el, amelyekkel ártani akartak a Birodalomnak; lázító iratokat rejtegettek, fegyvert és lőszert halmoztak fel, illegális rádióleadójuk volt, nagy mennyiséget gyűjtöttek össze olyan élelmiszerekből, amelyeket a lakosság jegyre kap, továbbá az is bebizonyosodott, hogy egyes falubeliek ellenséges idegen államok hadseregében szolgálnak. Mivel e falu lakosai Heydrich meggyilkolásával kapcsolatos tevékenységük és a tetteseknek nyújtott segítségük révén a kihirdetett törvényeket megbocsáthatatlan módon megszegték — a falu felnőtt férfilakosait agyonlőtték, az asszonyokat koncentrációs táborba szállították, a gyermekeket pedig megfelelő nevelőintézetekben helyezték el. A falu házait földig rombolták, és a helység nevét törölték az összes helység-névtárakból.”

A Franciaországban ártatlanul kiontott vér a megszállás utolsó három évében már mindent elborító áradattá dagadt. Ahogy nőtt az elnyomás, úgy fokozódott az ellenállás. Amikor nyilvánvalóvá vált a németek előtt, hogy az „együttműködés” politikája csődöt mondott, a terror eszközéhez nyúltak.

1943-ban már azt a látszatot sem igyekeztek kelteni, hogy azokra, akik megsértik rendeleteiket, törvényes eljárás útján szabnak ki büntetést. 1943 januárjában von Falkenhausen, Észak-Franciaország egy részének és Belgiumnak a katonai

parancsnoka elrendelte, hogy ha bárkinél is robbanóanyagot, lőszert, vagy bármilyen lőfegyvert találnak, amire nincs engedélye, „azt a jövőben bírósági eljárás nélkül azonnal agyonlövik”.

Azt gondolhatná az ember ennek alapján, hogy a németek a „maquis-kat” *franktirőröknek* tekintették; de nyilvánvaló, hogy a Francia Belső Fegyveres Erőket — ez volt a maquis-k tulajdonképpeni neve — irreguláris csapatoknak, következésképpen a francia fegyveres erők egyik legális tényezőjének tekintették.

Ez kiviláglik a következő kivonatból, amelyet a wiesbadeni bizottsághoz intézett „Hazafiak ellen elkövetett terrorista akciók” című memorandumból idézünk.

„Az ellenség olyan szervezeteket hozott létre, amelyek egyáltalán nem hajlandók elismerni a vichyi francia kormány szuverenitását, és amelyeket létszámuknál, fegyverzetüknél és vezetésük módszerénél fogva tulajdonképpen katonai alakulatoknak kellene nevezni... ezek a forradalmi egységek a Németország ellen harcoló haderők egy részének tekintik magukat. Eisenhower tábornok az ő parancsnoksága alatt álló csapatoknak nyilvánította a Franciaországban harcoló terroristákat. E csapatok ellen irányulnak az elnyomó intézkedések.”

De ha elfogták őket, nem részesültek abban a védelemben, vagy abban a bánásmódban, amelyre a nemzetközi jog értelmében a hadviselők fegyveres erőinek hadifogságba került valamennyi tagja igényt tarthat.

Keitel az OKW nevében elrendelte, hogy akit szabotázs-cselekmény közben *tettenérnek*, azt a helyszínen agyon kell lőni, — ez nem is kifogásolható —, akit pedig elfogtak, azt át kell szállítani a SIPO, vagy az SD legközelebbi helyi kirendeltségére. Minden olyan nőt, aki nem vett ugyan részt ellenséges cselekményekben, de helyesli azok elkövetését, „munkára kell beosztani”. A valóságos helyzetnek ez a mesteri álcázása valójában azt jelentette, hogy ezeket a nőket olyan körülmények között, ahogyan marhákat szokás szállítani, Németországba deportálták, munkatáborba küldték, ahol rabszolga módjára dolgoztatták őket, míg csak el nem pusztultak, vagy annyira le nem romlottak,

hogy tovább már nem lehetett kizsákmányolni őket. Azt, hogy ez utóbbi esetben mi történt velük, a későbbiek során ismertetjük*.

A megszállt területeken mindazokat a polgári lakosokat, akiket a közbiztonság szempontjából veszélyesnek tartottak — ahelyett, hogy a szokásos eljárásnak megfelelően hazájukban internálták volna őket — „át kellett adni az SD-nek”. Ez is igen ártatlanul hangzik mindazok számára, akik nem tudják, hogy mi volt valójában és milyen célt szolgált az SD, vagy hogy mi történt azokkal, akiket „átadtak” neki. Az SD ugyanis a korbácsot, a hüvelykszorítót, a fejszorítót, a kéz- és lábujjak körmeinek kitépését, a koncentrációs tábort, a gázkamrát jelentette.

Keitel rendelkezése értelmében a SIPO-nak és az SD-nek jogában állt bírói döntés nélkül kivégzéseket végrehajtani. Ezek a rendelkezések valamennyi nyugat-európai megszállt területen érvényben voltak.

Szabad emberek előtt nyilvánvaló, hogy ez sommás rendőrbíráskodás volt: bárkit, aki a németek megszállta országok egyikében élt, a helybeli Sicherheitspolizei akármelyik viszonylag alacsonyrangú hivatalnok, okkal vagy ok nélkül, sommás eljárással halálra ítéltetett és kivégeztetett. Se vád, se bizonyíték, se védekezés. Nap nap után megismétlődött, s nem lehet másként nevezni, mint gyilkosságnak.

Hollandiában a Rauter ellen megkísérelt merénylet után Seyss-Inquart Gauleiter kihirdette, hogy „a megszállt Németalföld egész területén azonnal érvénybe lép a sommás rendőrbíráskodás”. Ismeretes, hogy több mint négyezer holland állampolgárt végeztek ki ilyen eljárás alapján.

Belgiumban az ország felszabadulása idején, 1944 szeptemberében érték el a tetőfokot azok a bűntettek, amelyeket a német csapatok a polgári lakossággal, s a német hadsereg ellen harcoló legális ellenálló erők tagjaival szemben követtek el.

A németek Graide-nél megtámadták az ellenálló erők egyik

---

* Lásd az V. és a VI. fejezetet.

táborát. Ez jogukban állt, valamint az is, hogy foglyul ejtsék azokat, akiket nem öltek meg szabályos harcban a hadművelet során. A német csapatok távozása után azonban tizenöt rettenetes megcsonkított hulla maradt a harctéren. A németek lefűrészelt hegyű golyókat használtak*. A megölt foglyok közül kettőt először bunkósbotokkal vertek, majd pedig revolverrel tarkón lötték őket.

1944 szeptember 6-án a belga földalatti hadsereg többszáz tagja a Château de Forêt-ban szállásolta el magát. A németek értesültek arról, hogy a különítmény el akarja hagyni táborhelyét, és körülzárták a kastélyt. Azok közül a partizánok közül, akik megpróbálták áttörni a német csapatok gyűrűjén, többen elestek, mások pedig fogságba kerültek. A német csapatok ekkor a kastély felé nyomultak, és pajzsként maguk előtt hajtották ezeket a foglyokat. Kétórás küzdelem után a belgák lőszere elfogyott, a harc elcsönDESÜLT, s ekkor a németek azt ígérték azoknak a partizánoknak, akik még mindig kitartottak, hogy ha megadják magukat, megkímélik életüket. A németek megszegették ígéretüket. Az életbenmaradott belgák közül sokat előbb megkínóztak, s azután kivégeztek. A holttesteket leöntötték benzinnel, és a kastélyt felgyújtották.

1944 decemberében von Rundstedt megállította hátráló csapatait, s egy utolsó, kétségbeesett ellentámadást indított, mielőtt visszahúzódott a belga-német határ mögé. Az ellentámadás kezdetén a német csapatok elérték a marche—bastogne-i utat és elfoglalták Bande falut. Ezek a csapatok — a Wehrmacht tagjai voltak — tisztességesen viselkedtek, és nem kegyetlenkedtek.

Kissé távolabb, az út mentén azonban az SD ellenőrző állomást

---

* Minden írni-olvasni tudó német katona tudta, hogy ez tilos, hiszen zsoldkönyvében olvashatta „A német katona hadviselésre vonatkozó tízparancsolatát”, amelynek ötödik parancsolata így hangzik: „Tilos a dum-dum golyó használata, és más lövedéket sem szabad dum-dum golyóvá átalakítani.” Lásd a Függeléket.

állított fel. 1944 december 24-én, vasárnap reggel egy Gestapo-osztag érkezett a faluba, s körülbelül 70 férfilakost letartóztatott. Még a templomba is behatoltak, ahol éppen a nagymise folyt, s őrizetbe vették a gyülekezet több tagját. Az osztag parancsnoka kijelentette, hogy csak személyazonossági lapjaik megvizsgálása végett viszik őket az ellenőrző állomásra, és estére, mire beköszönt a karácsony, otthon lesznek.

Egyidejűleg az SD-nek egy másik osztaga a szomszédos Grune faluban tartóztatott le több lakost. A letartóztatottakat mindkét faluból egy Bande határában álló kiégett fűrészmalomba vitték — itt volt elhelyezve az ellenőrző állomás — és ott kihallgatták őket.

A kihallgatás után az idősebb férfiakat szabadon bocsátották, a fiatalabbakat egy fészerhez vezették, s ott zsebkendőjük kivételével minden holmijukat elvették tőlük. Három sorba sorakoztatták fel őket, és tarkójukra kulcsolt kézzel kellett menetelniük az országúton, míg egy Bertrand nevű ember kiégett házához nem értek.

Itt arccal az útnak és háttal a házak felé fordulva meg kellett állniuk. Így álltak egy darabig a hóban, hét géppisztolyos SS-legény őrizete alatt. Az a tisztt, aki a kihallgatást vezette, ottmaradt az őrség parancsnokaként.

Nemsokára megkezdődött a mészárlás. Egy őrmester lépett a hátulsó sor balszélén álló fogolyhoz, vállára tette kezét, és egyenesen Bertrand házának kapuja alá vezette. A foglyokat egyenként vezették a kapu alá. Amint egy fogoly belépett a kapun, az SS-tisztt, aki úgy helyezkedett el a bejáratnál, hogy az út felől nem lehetett észrevenni, tarkón lőtte az áldozatot, és a holttestet egy rúgással a pincébe taszította, amely fedetlenül tátongott, mivel a ház égésekor a földszint beomlott.

Harminchárom embert akartak így kivégezni. Mikor már huszat meggyilkoltak, egy Léon Praile nevű fiatal belga következett soron. Magas, erős, szélesvállú fiú volt. Észrevette, hogy az őt kísérő őrmester egészen elérzékenyült, s erre megfordult, teljes erejéből arcába vágott, és leütötte. A zűrzavarban Praile-nek sikerült elmenekülnie, az éjszakát az erdőben töltötte, majd pedig nagybátyjának, a helység polgármesterének tanyáján egy csűrben rejtőzött.

De csak ő menekült meg, a többi harminckettőt mind meggyilkolták. Az egész vidéket vastag hó borította ezekben a hetekben, és a németek a holttesteket deszkákkal is befedték, amelyeket az egyik beomlott házban találtak. Senkit sem engedtek a Bertrand-ház közelébe, és így Praile kivételével még csak nem is gyanították az emberek, hogy mi történt. A falubeliek azt hitték, hogy barátaikat és szomszédaikat Németországba vitték kényszermunkára.

1945 január 10-én a németek kiürítették Bande-ot, és másnap bevonultak az angol csapatok. A polgármester, aki unoka-öccsétől értesült a történetekről, felkereste a parancsnokló angol tisztet, és megkérte, hogy jöjjön vele a büntett színhelyére. Amikor eltávolították a deszkákat és a havat, harminkét holttestet találtak. Mindegyiken koponyaalapi lőtt seb volt.

Ezt a büntettet megtorlásként hajtották végre. 1944 szeptemberében, amikor az előrenyomuló Szövetségesek elől kelet felé visszahúzódó német csapatok ugyancsak átvonultak Bande-on, három német katonát a szomszédos erdőkben megöltek. Spaan hadnagy, egy német tiszt, aki a harminkét ember lemészárlásakor Bande-ban volt beszállásolva, azt mondta háziasszonyának, hogy „közvetlenül Himmler rendeletére” harminc embert kell kivégezni megtorlásul azért a három németért, akit szeptemberben megöltek a belga ellenállási mozgalom tagjai.

Kétségtelenül ez volt az igazság, hiszen a polgármester saját szemével látta a következő, krétával írt feliratot a Café de la Poste mögött egy fészernél: „Így bosszuljuk meg azokat a hősokeket, akiket szeptemberben terroristák gyilkoltak meg.” Annak megállapítására, hogy kik voltak ezek a „terroristák”, semmiféle kísérlet nem történt, semmilyen tényleges nyomozás nem indult meg. Találomra összeszedtek harminchárom hadköteles korban levő fiatal belgát, és tessék-lássék kihallgatás után, bírói döntés nélkül kivégezték őket.

De térjünk vissza a franciaországi eseményekre. A Francia Belső Fegyveres Erők legnagyobbbrészt szabályosan szervezett, különböző nagyságú egységekből álltak, amelyek saját szolgálati útjaikon kaptak parancsokat tényleges katonai parancsnokoktól.

Kétségtelen azonban, hogy a Szövetségesek normandiai partraszállását követő legelső hetekben egyének és kisebb csoportok, amelyeket a németek joggal tekinthettek franktirőröknek, szabotázscelemekényeket követtek el, és lesből támadtak a németekre. Az ilyen maquis-kat elfogatásuk után a németeknek joguk lett volna hadbíróság elé állítani és halálra ítélni.

De nem ez történt; az esetek többségében előbb kegyetlenül megkínozták, majd pedig bírói eljárás nélkül meggyilkolták őket.

Rodezben közvetlenül a felszabadulás előtti napon a németek harminc foglyul ejtett maquis-t előbb megkínoztak, majd agyonlőtték. Géppisztollyal végezték ki őket, majd „a biztonság okáért” nagy kövekkel bezúzták koponyájukat.

Az achères-i erdőben sok maquis-t gyilkolt meg a Gestapo. Holttesteiket később megtalálták, és hogy mit találtak, arról a paui rendőrtanácsos jelentése számolt be. Több holttest végtagjai el voltak törve, a lábszárak alsó részén pedig mély sebek tátongtak, amelyek nyilván onnan származtak, hogy a kötelek, amelyekkel szorosan összekötözték a foglyokat, húsukba vágta.

Két fiatalembert, akik a német csapatokkal Provence-ban folytatott csatározások során megsebesültek, a Gestapo-legények kirángatták a nîmes-i kórház egyik kórterméből — ahol sebeiket ápolták —, és agyonlőtték őket. Holttestüket megcsonkították, és nyakukba akasztottak egy táblát ezzel a felirattal: „Így bűnhődnek a francia terroristák.”

1944 augusztusában, amikor a németek Észak-Franciaországban már mindenütt fejvesztetten menekültek, még az eddiginél is több rémtettet követtek el. Augusztus 30-án az „Adolf Hitler hadosztály” egységei Tavaux-ba, egy Aisne megyei kis faluba érkeztek; egy őrzőrat rögtön az ellenállási mozgalom helyi vezetőjének, Maujeannak házához indult.

Felesége nyitott nekik ajtót; nyomban rálöttek, megsebesítették combján, és eltörték állkapcsát. Azután a konyhába vonszolták, ahol öt gyermeke jelenlétében, akik közül a legkisebb még csecsemő volt, eltörték egyik karját és egyik lábszárát, petróleumot öntöttek rá és meggyújtották. A gyermekeket azután azzal fenyegették, hogy ha nem árulják el, hol rejtőzik az apjuk, agyonlövik őket. A gyermekek nem válaszoltak, mire

a németek bezárták őket a pincébe, benzint locsoltak szét a padlóra, és felgyújtották a házat, majd eltávoztak. A falubeliek eloltották a tüzet, és megmentették a gyermekeket, akik közül a legidősebb, egy kilencéves kislány beszélt el a rémtettet.

Számos más esetben is hajtottak végre megtorlást olyan emberek közeli rokonain, akik a francia ellenállási mozgalomban harcoltak. Oyonnaxban egy este eltűnt egy tizennyolc éves fiú, akinek bátyja maquis volt. Három nap múlva Siège-nél megtalálták borzalmasan megcsonkított holttestét. Orrát és nyelvét levágták, egész testét ütések nyomai borították, lábszárain vágások voltak. Mellette még négy fiatal férfi teste hevert, akik a felismerhetetlenségig meg voltak csonkítva. Egyikük testén sem volt lött sebnék nyoma, és nyilvánvalóan mind az öt fiatalember a kegyetlenkedések következtében halt meg.

A dél-franciaországi Presles-ben 1944 nyarán egy SS-különítmény behatolt egy tanyába, mert azt gondolták, hogy két maquis rejtőzik ott. De csalódtak, és erre a zsákmányuktól elesett SS-legények a gazdát és feleségét tartóztatták le. A férfit agyonlőtték, az asszonyon erőszakot követtek el, és azután megölték, hároméves kislíukat pedig előbb megkínózták, majd pedig a gazdasági udvar kapuján keresztül feszítették.

Ascq-nál egy másik német egység a vasútvonal megrongálásának megtorlásául hetvenhét embert, köztük a Francia Államvasutak húsz alkalmazottját gyilkolta le. Ezeket válogatás nélkül szedték össze, úgy hogy nem is volt közvetlen közük a megtorlás okául szolgáló akcióhoz. Az egyik áldozat hetvennégy éves aggastyán, egy visszavonultan élő kereskedő volt, egy másik pedig tizenöt éves iskolásfiú. Ezt a gyalázatosságot hivatalosan jelentette a vichyi kormány von Rundstedt tábornagynak, Észak-Franciaország akkori főparancsnokának, aki így válaszolt: „Ascq lakossága felelős azért, hogy ilyen következményekre vezetett áruló magatartása, amelyet én a legélesebben elítélek.”

Bérard tábornok, a német fegyverszüneti bizottság mellé kirendelt francia misszió elnöke Vogl tábornokhoz, a bizottság elnökéhez fordult Rundstedt ki nem elégítő válasza miatt. Levelében rámutatott arra, hogy 1943 október 10. és 1944 május 1. között az ilyen rémtetteknek több mint 1200 áldozata

volt*. Azt is hangsúlyozta, hogy ezek a megtorló intézkedések főként ártatlanokat sújtanak. A megtorlásokat olyan személyeken hajtották végre, akikről azt gondolják, hogy valamiképpen kapcsolatban állnak a maquis-kkal, de semmiféle erőfeszítést nem tesznek annak megállapítására, hogy vajon volt-e alapja az ilyen feltevéseknek.

Ami magát az ascq-i gyalázatos büntettet illeti, amely úgy látszik nem okozott gondot a német főparancsnoknak, Bérard tábornok tiltakozott az ellen, hogy nyolcvanhat ártatlan ember életével fizetett egy olyan támadás kísérletéért, amely egyetlen német katonának sem okozta halálát. Ezt a tiltakozást a németek kereken visszautasították.

A Szövetségesek normandiai partraszállását követő napon a Francia Belső Fegyveres Erők nagyobb egységei megtámadták Tulle-ben a vichyi francia erőket, amelyeket a rend fenntartására használtak fel a körzetben, s hosszú, egész napon át tartó harc után a város legnagyobb részét birtokukba vették. Néhány órával később német páncélosok érkeztek az erősen szorongatott vichyi helyőrség segítségére, és behatoltak a városba, mire az FFI visszavonult.

A német parancsnok elhatározta, hogy megtorló intézkedéseket léptet életbe. Mivel a visszavonuló FFI-egységből nem ejtettek foglyot, a megtorlást a polgári lakosság közül összeszedett százhusz áldozaton hajtották végre. A következő részletet egy hivatalos jelentésből vettük.

„Sem nyomozást nem indítottak, sem kihallgatásokra nem került sor, találomra szedték össze az áldozatokat: munkásokat és egyetemi hallgatókat, tanárokat, iparosokat és kereskedőket. Még néhány milicista** és a Waffen-SS egy-két újonca is közéjük keveredett. Az Avenue de la Gare félkilométeres szakaszán az erkélyekre és lámpaoszlopokra felhúzott százhusz holttest borzalmas látványt nyújtott, amely örökre bevésődött Tulle szerencsétlen lakosságának emlékezetébe.”

---

* Ez még az Oradour-sur-Glane-i tömegmészárlás előtt volt. A Szövetségesek normandiai partraszállása után igen megnövekedett a németek által elküvetett rémtettek száma.

** Milícia — a vichyi kormány önkéntes rendőrsége, amely együttműködött az SD-vel és a Gestapóval.

1944 áprilisában és májusában a németek Franciaország közép- és délnyugati részében az addiginál is erőteljesebb támadást indítottak a francia ellenállási mozgalom ellen. A maquis-k a Szövetségesek normandiai inváziójának előkészítésére szakadatlanul rongálták a német közlekedési vonalakat, s ezért a német főparancsnokság rendeletei felhatalmazták a belső rend és biztonság fenntartásáért felelős hatóságokat *bármiféle* olyan intézkedés életbeléptetésére, amelyet a francia nép ellenállásának letörése céljából szükségesnek tartanak.

E feladat végrehajtására a limoges-i katonai körzet parancsnokává kinevezett német tábornok rendelkezésére bocsátották a „Das Reich” nevű SS páncélos hadosztályt.

Magukat a maquis-kat nemigen lehetett felgöngyölíteni. Nem voltak utánpótlási problémáik, és úgy ismerték a terepet, mint a tenyerüket: csak akkor bukkantak elő rejtekhelyükről, ha rajtaütésszerűen meg akartak támadni egy ellenséges szállítmányt, vagy egy katonai tábort, s a támadás után ismét visszavertek bűvőhelyeikre. A németek ezért a könnyebb utat választották: ártatlan emberek közül szedtek túszoikat, és a maquis-k sikeres hadműveletei után mindig a francia falvak lakosságán töltötték ki bosszújukat.

A „Das Reich” hadosztály egyik szökött katonája, aki azonban az említett időszakban még a hadosztálynál volt, röviden így ismertette az elkövetett rémtettek egynémelyikét:

„E hadműveletek során a tisztek nem viseltek rangjelzést, mert nem akarták, hogy felismerjék őket. Először Agen vidékén hetven kilométeres körzetet tisztogattunk meg. Számos falut átfésültünk, a lakosságot lemészároltuk, és a tisztek erőszakot követtek el a fiatal nőkön. Az ilyen akciók után a tisztek átkutatták a katonákat, és minden értékesebb holmit elszedtek tőlük. Mivel a németországi utánpótlástól el voltunk vágva, a hadosztály utánpótlási osztaga mindenütt elkobozta a szarvasmarhákat.

Agentől néhány kilométernyire, amikor áthaladtunk egy körülbelül tizenkét házból álló kis településen, egy harminc év körüli nő nézett bennünket az egyik ablakból. Századparancsnokunk észrevett az út szélén egy veszteglő teherautót, s megkérdezte az asszonyt: «Vannak itt maquis-k?» «Nincsenek» — felelte a nő. «Akkor kié ez a teherautó?» «Nem tudom» — hangzott a válasz.

Erre minden további kérdezősködés nélkül levonszolták a nőt az első emeletről, levetkőztették, husángokkal agyba-főbe verték, és a sebeitől vérző asszonyt felakasztották egy közeli fára.

Arrébb különítményünk megállt egy nagy ház előtt, amelyen a francia lobogó lengett. Századparancsnokunk tüzet nyitított az épület homlokzatára, s erre a ház tulajdonosa kilépett: a tiszt habozás nélkül mellbelőtte. Ekkor a ház valamennyi lakóját kikergettük, és közülük öt fiatal nőt az egyik kocsinkban magunkkal vittünk. Azután tovább indultunk, s énekelve és puskáinkból lövöldözve keresztürobogtunk a falun. Mikor a faluból kiértünk, mindenkire rálőttünk, aki a földeken dolgozott, a lovakra, tehenekre és kutyákra pedig géppuskákból tüzeltünk.

Innen Limoges-ba mentünk, és másnap Haute-Vienne-ben folytattuk a tisztogatást. Mindenkit, aki az útunkba került, meggyilkoltunk; a nőket levetkőztettük, erőszakot követtünk el rajtuk, és felakasztottuk őket a fákra. Június 6-án St. Junienbe érkeztünk. Aznap este, mialatt a század élelmiszer után kutatott, megszöktem, mert nem bírtam már tovább a borzalmakat.”

Június 6-án megkezdődött a normandiai partraszállás, és ekkor a maquis-k tevékenysége is minden eddigit felülmúló méreteket öltött. Hogy megakadályozzák a német tartalékoknak délről és délnyugatról északra való átdobását, súlyos helyzetben levő csapataik támogatására, a maquis-k támadásaikkal állandóan veszélyeztették az országúti és vasúti közlekedést, s komoly zavart okoztak. Közben a „Das Reich” hadosztály tovább folytatta portyázását Közép-Franciaországban, s mindenütt halál és pusztulás járt a nyomában.

Mintegy huszonkét kilométerre Limoges-tól északnyugatra, St. Junien kerületben, ahova június 6-án érkezett a hadosztály, a kis Glane patak északi partján fekszik Oradour-sur-Glane falu, nem messze a Limoges—La Rochefoucault—Angoulême-i országúttól.

Oradour-sur-Glane nagyobb mezőgazdasági község Haute-Vienne megyében. 1936-ban a szomszédos Brandes-ot, Lapland-t, Bellevue-t, Le Repaire-t, La Fauvette-et és még több más tanyát is hozzászámítva, összesen körülbelül 1500 lakosa volt. Magában a faluban azonban ennél sokkal kevesebben laktak, a lakosság nagyobb része a közeli településeken és különálló tanyákon élt.

A háború kitörése óta némileg megszorodott a falu lakossága, mivel egyrészt Lotaringiából menekültek telepedtek itt le, másrészt pedig Limoges-ból is költöztek ide olyanok, akik a háborús időkben könnyebben tudtak boldogulni vidéken, mint a városban.

1944 június 10-én, egy szombati napon, Oradour-sur-Glaniban nagy volt az élénkség. A lakosságon kívül sok limoges-i is volt a faluban, akik a hétvégi szünnapokat akarták ott tölteni, és mivel éppen ekkor kezdődött meg a tíz napra kiszabott dohányfejadag árusítása, a dohányárusok az egész körzet területéről bejöttek Oradourba, hogy átvegyék a számukra kiutalt mennyiséget.

Az emberek még ebéd utáni pihenőjüket tartották, amikor negyed három órakor a limoges-i úton német katonákat szállító kocsik hosszú sora száguldott Oradourba, és a falu végén megállt. A katonák rohamsisakot és a jólismert, álcázásra szolgáló, terepszínű egyenruhát viselték, amelyet számos fegyveres SS-alakulat hordott. Néhány kocsi tovább haladt fölfelé a faluban, és ott állt meg.

Kevéssel érkezésük után a kisbíró végigment az utcákon, és felolvasta a németek parancsát: kivétel nélkül minden férfi, nő és gyermek személyazonossági lapjával felszerelve azonnal gyülekezzen a falu főterén. Közben a németek már minden egyes házba behatoltak, s a bent tartózkodókat mind kihurcolták és a főterre terelték; a földeken dolgozó embereket is összeszedték, és eközben sokat közülük agyon is lőttek. A tanyákon és a szomszédos településeken lakókat is behajtották Oradourba.

Ezen a délutánon véletlenül valamennyi iskolás gyermeket, összesen 191-et, orvosi vizsgálatra gyűjtötték egybe a különböző iskolaépületekben. A német különítmény parancsnoka kijelentette, hogy mivel attól tart, fegyveres összeütközésre kerülhet sor a faluban, valamennyi gyermeket a templomban fogják biztonságba helyezni. Miután így megnyugtatták a gyermekeket és tanítóikat, azok minden ellenkezés nélkül hagyták, hogy a templomba kísérjék őket. Csak egyetlen gyermek nem tartott velük, egy Lotaringiából menekült fiatal fiú, akinek már voltak bizonyos tapasztalatai a német csapatokkal kapcsolatban. Odaszólt egyik barátjának: „Ismerem már a németeket,

tudom, hogy bántani akarnak bennünket, megpróbálok elszökni.”

Ennek a Roger Godfrin nevű fiúcskának sikerült valamiképpen elszöknie a többiektől, és miután egy darabig az iskola kertjében rejtőzködött, eljutott a falut környező erdőkbe. Hat órával később egyedül csak ő volt már életben a gyermekek közül.

Háromnegyed háromkor már mindenki a főtéren gyülekezett; fiatalok és öregek, betegek és nyomorékok, apák és fiúk, anyák és lányok, iskolás gyermekek és tanítóik, karonülő vagy kocsiban odatolt csecsemők; a polgármester, a jegyző, a kovács, a gyógyszerész, kereskedők, iparosok és parasztok — összesen mintegy hatszáz ember.

A parancsnokló német tiszt ekkor felszólította a polgármestert, hogy jelöljön ki harminc túszt, de ő ezt kereken visszautasította.

A német katonák ekkorra már körülzárták kiszemelt áldozataikat, akiket két csoportba osztottak; az egyikbe a nőket és a gyermekeket, a másikba a férfiakat. Az előbbieket fedezettel a templomba kísérték. Az ő sorsukról később számolunk be.

Ezután a német parancsnok beszédet intézett a férfiakhoz. Közölte velük, hogy értesülése szerint a faluban a maquis-k titkos fegyverraktárat létesítettek, s ezért alaposan át fogják kutatni az egész helységet. Ezalatt a férfi lakosokat hat csűrben fogják elhelyezni, és őrizet alatt tartani. Ennek megfelelően hat csoportba osztották és hat helybeli lakos portájára kísérték őket.

Valamennyiük közül mindössze öten maradtak életben, és tőlük tudjuk, hogy mi történt a többiekkel. Adjuk át a szót egyiküknek*, Yvon Robynak, aki 1944 júniusában tizennyolc éves volt, és szüleivel együtt Basse-Forêt-ban, Oradour-sur-Glane körzetében élt.

„Annak a csoportnak, amelyet velem egy csűrbe zártak, tagja volt Brissaud kovács, Compain cukrász, és Morlières fodrász is. Amint megérkeztünk, a németek odább tolattak velünk két szekeret, amelyek útban voltak; azután bekényszerítettek bennünket a csűrbe. Négy katona az ajtóba állt, és géppisztolyukat

---

* Az itt következő vallomást a *Dossier d'Oradour-sur-Glane*-ből vettük; a *Crimes ennemis en France* (Az ellenség Franciaországban elkövetett bűntettei) című hivatalos kiadvány is idézi.

Lidice

A lidicei tömegmészárlás után

Az oradouri templom-
ban talált, szénne égett
holttestek

Az autuni mészárlás

ránk szegeztek, nehogy elszökjünk. Beszélgettek és nevetgéltek, s közben fegyvereiket vizsgálgatták. Hirtelen, öt perccel azután, hogy beléptünk a csűrbe, nyilvánvalóan a főtérrel leadott jelre, tüzet nyitottak ránk. Azokat, akik elsőnek kerültek el, rájuk zuhanó társaik megvédték a későbbi lövésektől. Elnyúlva, hason feküdtem a földön, fejemet karjaim közé szorítottam. Közben állandóan golyók pattantak vissza a mellettem levő falról. A por és a homok miatt alig jutottam lélegzethez. A sebesültek közül néhányan jajveszékeltek, mások feleségük, gyermekeik nevét kiáltozták.

Hirtelen megszűnt a lövöldözés, és a német szörnyetegek testeinken taposva, közvetlen közélről leadott lövésekkel végeztek azokkal, akik még életjelt adtak.

Iszonyodva vártam, mikor kerül rám a sor. A bal könyököm sérült meg. Körülöttem elcsendesült a jajveszékelés, és ritkultak a lövések. Végül minden elcsendesedett, s ezt a nyomasztó csendet csak időről időre törték meg elfojtott nyögések.

A katonák ekkor mindenféle kezük ügyébe akadó gyúlékony holmit dobta ránk: szalmát, szénát, rőzsét, kerékküllőt, létrát.

De a körülöttem fekvők nem voltak mind halottak, és azok, akik nem sérültek meg, suttogni kezdtek azoknak, akik megsebesültek ugyan, de még éltek. Félrefordítottam kissé fejemet, és ekkor megpillantottam egyik barátomat; oldalán elnyúlva, vérrel borítva feküdt mellettem, és haláltusáját vívta. Vajon nekem is ez lesz a sorsom?

Lépések zaját hallottam; a németek jöttek vissza. Meggyújtották a ránk borított szalmát, és a lángok gyorsan átcsaptak az egész csűrre. Ki akartam szabadítani magam, de a rámzuhant testek súlya akadályozott a mozgásban. Azonkívül sebesülésem miatt bal karomat nem is tudtam használni. Kétségbeesett erőfeszítések után végre kiszabadítottam magam. Óvatosan felemelkedtem, számolva azzal, hogy rám lőnek, de a gyilkosok már elhagyták a csürt.

A levegő fojtogató lett. Hirtelen észrevettem, hogy a falban, valamivel a föld felett, lyuk tátong. Valahogyan sikerült átpréselnem magam rajta, és egy szomszédos padlásra menekültem.

Addigra már négy barátom húzódott meg ott: Broussaudier, Darthout, Hebras és Borie. Egy halom szalma és szárított bab alá rejtőztem. Borie és Hebras egy farakás mögé bújt. Broussaudier egy sarokban keresett menedéket. Darthout, aki négy golyót kapott a lábszárába, megkért, hogy csináljak neki helyet magam

mellett. Szorosan egymás mellett feküdtünk, és aggódva vártunk, feszülten figyelve minden zörejre.

Megpróbáltatásainknak azonban sajnos még nem volt vége. Hirtelen belépett egy német, megállt a mi szalmarakásunkkal szemben, és meggyújtotta. Lélegzetemet visszafojtva lapultam a helyemen. Pisszenés nélkül, mozdulatlanul maradtunk, de közben a lángok már lábamat nyaldosták. Felkapaszkodtam Darthout-ra, aki nem mozdult, és bármilyen kockázattal járt is, gyors pillanattal körülnéztem; az SS-legények már elmentek. E pillanatban Broussaudier végigment a padláson. Észrevette, hogy van még egy mód a menekülésre. Szorosan mögöttem haladtam, és a lángok között kijutottam egy nyúlketrechez, amelybe Broussaudier éppen akkor bújt be.

Követtem, s pillanatnyi késedelem nélkül lyukat ástam a földbe, összehúzódkodva, guggolva belefeküdtem, és befedtem magam a köröskörül heverő limlommal. Három óra hosszat maradtunk ott, míg a tűz végül a nyúlketrecre is áttért, és a füst torkunkat fojtogatta. Fejem fölé tartottam kezeimet, hogy elhárítsam a tetőről ránhulló égő üszköket, amelyek hajamba kaptak.

De harmadszor is ki tudtunk szabadulni a lángok közül. Észrevettem egy szűk hasadékot a ketrec két fala között. Odakúsztunk, és egy kis friss levegőt szíttunk. Helyzetünk itt most már tartathatlanná vált. Kiegyenesedtünk, és óvatosan elindultunk a főtér felé. Meg kellett bizonyosodnunk, nem hagytak-e a németek őrséget. Broussaudier felderítőként előre ment. Senkit sem látott. Odaértünk a térre. Merjünk-e keresztülmenni?

Utoljára még egy-egy pillantást vetettünk jobbra és balra, s azután, amilyen gyorsan csak tudtunk, a temető felé rohantunk. Végre menedéket találtunk a sűrű bokrok közt. Boldogságunkban, hogy visszanyertük szabadságunkat, megöleltük egymást.

Azután elváltunk. Én egy rozsföldön töltöttem az éjszakát, és másnap délelőtt, körülbelül tizenegy óra tájban végre hazaértem Basse-Forêt-ba.”

Mialatt ez a mézszárlás folyt, a nők és gyermekek, mintegy négyszázan, a templomhoz értek. Ott voltak mind a falubeli nők, akik közül sokan karjukon vitték, vagy kocsiban tolták csecsemőiket, és ott voltak az összes iskolás gyermekek is.

Az egész csoportból egyetlenegy maradt életben, a limoges-i származású Marguerite Rouffanche asszony, aki férjét, fiát, két lányát és héthónapos unokáját vesztette el ezen a napon.

A szerencsétlenek a templomban összezsúfolva, két óra hosszat egyre fokozódó aggodalommal vártak, találgatták, milyen sors vár rájuk. Azt, hogy mi történt velük, Rouffanche asszony a következőképpen mondta el*:

„Délután négy óra tájban néhány katona jött be a templomba — mind húsz év körüli fiúk voltak — valami ládafélével, amelyet a templom középső hajóján át előrevittek és az oltár közelében helyeztek el. A ládából zsinórok** lógtak le a földre. A katonák meggyújtották ezeket a zsinórokat, és kimentek. Amikor a tűz elérte a ládát, az felrobbant, és sűrű, fekete, fojtogató füstfelhő keletkezett.

A nők és a gyermekek levegő után kapkodva és rémülten sikoltozva menekültek a templomnak azokba a részeibe, ahol még lélegzetet lehetett venni. Ekkor törte be a fejvesztett tömeg pusztasúlyával a sekrestyeajtót. Én is utánuk mentem, leültem egy lépcsőre, és megadással vártam sorsomat.

Mikor a németek észrevették, hogy a templomnak ezt a részét előzönlötte a tömeg, irgalmatlanul lelőttek mindenkit, aki arrafelé tartott. Lányomat mellettem sebezte halálra egy kívülről behatoló lövés. Én lélekjelenlétemnek köszönhetem életemet: behúnytam a szememet, és halottnak tettem magam.

A templomban sortűz dördült. Azután szalmát, rőzsét és székeket dobáltak a kőpadlón szanaszét heverő holttestekre. Miután a mészárlásból megmenekültem, és még sérülést sem szenvedtem, egy füstfelhő védelme alatt a főoltár mögé rejtőztem.

A templomnak ebben a részében három ablak volt. A három közül a legnagyobbik, a középső felé tartottam, és a gyertyagyújtáshoz használt kis létra segítségével megpróbáltam elérni. Nem tudom, hogyan történt, de egészen rendkívüli erőt éreztem magamban. A törött ablakon át, több mint három méter magaságból kiugrottam.

Amikor fölnéztem, láttam, hogy egy ismerős asszony követ, és gyermekét nyújtja felém a nyitott ablakból. Ő is leugrott mellém. A németek, akiknek figyelmét ránk vonta a gyermek sírása, géppuskával lőttek ekkor ránk. Barátnőmet és gyermekét meggyilkolták, s holttesteiket meg is találták azon a helyen, ahova zuhantak.

---

* Lásd Crimes ennemis en France.

** Valójában gyújtózsínórok.

Én azután a plébánia kertjébe kúsztam, s útközben magam is megsérültem. Ott a zöldborsóbokrok közé bújva, aggodalommal vártam, hogy valaki majd csak segítségemre jön. Ott feküdtem sebesülten másnap délután öt óráig, amikor végre megtaláltak.”

A templom romjai a maguk némaságában is kétséget kizáróan megerősítik Rouffanche asszony vallomását. A tető kiégett, a hajó tűztől megkímélt részei is legnagyobbreszt beomlottak, és a megfeketedett falak mindmáig zordonul tanúskodnak a büntetről. A főoltárt szinte teljesen szétrombolták, az áldozóasztalt ledöntötték alapzatáról.

Később, a romok vizsgálata során kiderült, hogy a németek sok lövést bent a templomban adtak le; ahol számos üres töltényhüvelyt találtak. Az is bebizonyosodott, hogy alacsonyan lőttek, nyilván azért, hogy minél biztosabban eltalálják a gyermekeket.

Két vagy három nappal később az Egészségügyi Minisztérium körzeti felügyelője megvizsgálta a rémtett színhelyét. Első vizsgálata alkalmával a templom padlózatát hamu, emberi maradványok, undorító hús- és csonttömegek borították. Leírhatatlan összevisszaságban félig elszenesedett, felismerhetetlen holttestek tömege hevert szanaszét. Jelentésében beszámolt arról, hogy a főoltár közelében sok csontot és elszenesedett emberi csonkokat találtak, egyebek között egy hat év körüli gyermek egyik lábát. A sekrestyében, ahova Rouffanche asszony elbeszélése szerint sok asszony és gyermek rohant be a robbanás után, számos holttest elszenesedett maradványai heverték. A templom déli oldalának egyik kápolnájában volt egy kis ajtó, amely a temetőbe vezetett. Sokan, akik nem sebesültek meg az első sortűz alkalmával, ezt az ajtót igyekeztek elérni, nyilván abban a reményben, hogy rajta keresztül elmenekülhetnek. De úgy látszik, az ajtó be volt zárva, mert a közelében nagy halom hamut és elszenesedett holttesteket találtak. A felügyelő beszámolójában megállapította, hogy a templomban talált holttestek alig fértek fel egy nagy szekérre, s az összeszedett jegygyűrűk és csecsebecsék számából ítélve a rendőrség arra következtetett, hogy az áldozatok száma több százra rúg, és mindnyájukat élve égették el. Két kilométerrel távolabb élő

emberek tanúskodtak arról, hogy a templom irányából jajveszékelést hallottak.

A lakosság legyilkolása után a német csapatok módszeresen végigfosztogatták a helységet és környékét, azután pedig tovább vonultak.

A német katonai hatóságok sohasem adtak hivatalos indokolást e borzalmakra vonatkozóan. A mészárlást követő napon mindössze azt közölték megjegyzés nélkül, hogy egy katonai akció során „porrá és hamuvá” változtatták Oradour-sur-Glane-t.

A Sicherheitsdienst egyik tisztje azonban, aki megjelent a Haute-Vienne-i prefektúrán, hogy nyilatkozattételre bírja a prefektust, aki a rémtett elkövetése után megsemmisítette Oradour-t, elmondta a prefektusnak, hogy egy német tisztet és soffőrijét, akiket a maquis-k foglyul ejtettek, és Oradouron keresztül vezettek, a falubeli asszonyok megtámadták, és dróttal megkötözték csuklóikat, azután tovább hurcolták és agyon akarták lőni őket, de a tisztnek sikerült elszöknie. Rögtön visszatért Limoges-ba, és ott megtorlásul büntető expedíciót szervezett Oradour ellen, és maga is részt vett az akcióban.

Noha igen alaposan kivizsgálták az ügyet, semmi sem erősítette meg az elmondottakat, és úgyszólván biztosra vehető, hogy az indokolásul felhozott esemény meg sem történt.

De még ha minden ügy is zajlott volna le, ahogyan azt a német tiszt állította, még az sem indokolta volna ezt a szörnyű megtorlást. Ugyanis, még ha valóban megtörtént volna is az elmondott eset, minden nagyobb nehézség nélkül meg lehetett volna állapítani, kik felelősek érte, és a nemzetközi jog értelmében bíróság elé lehetett volna állítani őket. Az ártatlan emberek százainak ilyen módon való legyilkolása azonban az emberiség meggyalázását jelentette, és amikor a részletek ismertekké váltak, borzalommal töltötték el az egész civilizált világot.

A vichyi kormány jelentést küldött e rémtetről a nyugati területek német főparancsnokának, és felkérte, hogy ismertesse a tényeket a franciaországi német főparancsnoksággal, „mivel ezek az események olyan nagy hatással lesznek a francia népre, hogy politikailag jelentőssé válnak”. A francia hatóságok nyomozása megállapította, hogy az FFI egyetlen tagja sem tartózkodott

Oradourban, illetve annak hét kilométeres körzetében, és hogy az a német egység, amely a borzalmas tettet végrehajtotta, ezzel akart bosszút állni az ártatlan lakosságon egy támadásért, amelyet az egység egyik tagja ellen a falutól ötven kilométernyi távolságban követtek el.

1940 júniusában Olaszország Németország oldalán lépett a háborúba, és a németek szövetségeseként harcolt az 1943 szeptemberében kötött fegyverszünetig, amikor is Dél-Olaszországban Viktor Emánuel király által megbízott nemzeti kormány alakult.

A szövetséges haderő olaszországi partraszállása után Észak-Olaszországban Mussolini vezetésével köztársasági kormány létesült.

1943—1944 telén és 1944 tavaszán a partizánok igen élénk tevékenységet fejtettek ki a német közlekedési vonalak ellen, mire Albert Kesselring tábornagy, a német főparancsnok, drasztikus intézkedéseket léptetett életbe az ellenállás elfojtására.

Maga Kesselring a következőképpen jellemezte, milyen álláspontot foglaltak el a németek az olaszokkal szemben a fegyverszünet megkötése után:

„Olaszország Németország akarata ellenére lépett be a háborúba, és a német hadseregnek, légierőnek és haditengerészetnek támogatnia kellett az olasz haderőt. Német hadseregeknek kellett Olaszország életbevágó érdekeiért harcolniuk. A németeknek óriási áldozatokat kellett hozniuk Afrikában, Tuniszbán, Szicíliában és Dél-Olaszországban, de meghozták ezeket az áldozatokat. Ámbár az olaszok jóval többen voltak, mint a németek, ugyanakkor kevésbé elszántan harcoltak, de az olaszokkal való barátság kedvéért ezt is eltűrtük. Ez az érzés azonban gyűlöletté vált akkor, amikor Olaszország, megtagadva a Tengely politikáját, partizán-hadviselést kezdett.”

1944 március 23-án délután Rómában olyan incidens történt, amelynek megbosszulására a németek szörnyű megtorló intézkedéseket hajtottak végre, és az addigiaknál is vadabb terro-

rista módszereket alkalmaztak az Olaszország megszállt részében élő polgári lakossággal szemben.

Rómában, a Via Rasellán minden délután három óra tájban végigmasírozott a német rendőrezredek egyik különítménye. Az említett napon, a felvonulás idején bomba robbant a Via Rasellán, és harminckét németet megölt, számosat pedig megsebesített közülük. Kappler SD-Obersturmbannführer tüstént a robbanás színhelyére sietett, és megindította a nyomozást.

Közben az esetet a szokásos katonai szolgálati úton jelentették Hitler főhadiszállásának, ahonnan azonnal utasították Kesselring tábornagyot, hogy huszonnégy órán belül minden meggyilkolt német rendőr halálának megtorlásául tíz olaszt lőjenek agyon. Nem érkezett utasítás arra, hogy miképpen szedjék össze a megtorlásul kivégzendő foglyokat.

A parancsot Mackensen tábornok, a tizennegyedik hadsereg parancsnoka továbbította Meltzer tábornoknak, Róma város katonai parancsnokának, és utasította, hogy állapítsa meg, van-e a kezükben a parancsnak megfelelő számú halálra ítélt fogoly.

Kappler jelentette a német városparancsnoknak, hogy a szükséges számú tús kijelölésére listát állít össze, amelyen 280 olyan ember neve szerepel majd, aki „megérdemli a halált”*. Ez igen tág meghatározás volt, és nemcsak a hosszú börtönbüntetésre ítélt foglyokat foglalta magában, hanem sok olyan személyt is, akit állítólagos partizántevékenység és szabotázscelemekények miatt tartóztattak le, továbbá mindazokat a zsidókat, akik akkor Rómában az SD őrizetében voltak.

Kappler alaposan átvizsgálta a Via Tassón levő börtönt, de nem tudta összehozni a kívánt számot. Ezért egy másik római börtöntől kért olyan foglyokat, akiket német hadbíróságok elé kellett volna állítani.

Végül összesen 335 embert végeztek ki. Volt közöttük hetven éves aggastyán, tizennégy és fél éves fiú, egy olyan fogoly, akit már felmentett egy német haditörvényszék, továbbá ötvenöt zsidó, akik közül egyik sem volt kapcsolatban a partizánokkal, és többen még csak nem is voltak olasz állampolgárok. Az áldo-

---

* Totwürdig.

zatokat Róma környékén, az Ardeatine-barlangokba vitték, és ott hajtotta végre a kivégzést Kappler egyik Sicherheitsdienst egysége, mivel a Wehrmacht nem volt erre hajlandó.

1947 februárjában a velencei Tribunale de Giustiziában Kesselring táborszernagy ellen lefolytatott per* során Kappler elmondta, hogyan folyt le a szerencsétlen áldozatok kivégzése. Ötösével kerültek sorra, le kellett térdelniük, kezüket hátrakötözték, és azután tarkón lötték őket. Hatvanhét ötös csoportba osztották őket, egész délután folyt a mészárlás. Nem volt jelen orvos, hogy megállapítsa, az egyes csoportok valamennyi tagjánál bekövetkezett-e a halál addigra, mire elővezették a következő csoportot. Miután az utolsó áldozatokat is legyilkolták, felrobantották a barlang bejáratát, hogy a bűntett minden nyomát eltüntessék.

A németek soha még csak nem is próbálták elhitetni azt, hogy az áldozatok legtöbbször bármilyen köze is lett volna a bombamerénylethez. Hiszen a meggyilkoltak egy része már régóta le volt tartóztatva, sokan közülük nem is a Via Rasella közelében laktak, néhányan még csak római lakosok sem voltak, ötvenöt áldozatot pedig kizárólag azért végeztek ki, mert szerencsétlenségükre zsidónak születtek.

A német rendőrkülönítmény ellen elkövetett bombamerénylet természetesen a megszálló hatalom ellen elkövetett támadásnak minősült, és tetteseit német hadbíróság elé lehetett volna állítani, s kétségtelenül halálos ítéletet szabtak volna ki rájuk. De az Ardeatine-barlangokban kivégzettek felett nemcsak hogy ítéletet nem mondtak előzőleg, hanem még bíróság elé sem került egyikük sem. Mindannyiukat megtorlásképpen lötték agyon. A „megtorlás” szót sokféleképpen lehet értelmezni, de azt senki jogosan nem állíthatja, hogy ártatlan lakosok önkényes legyilkolása menthető volna pusztán azáltal, hogy megtorlásnak nyilvánítják.

Az Ardeatine-barlangokban végrehajtott mészárlás csak bevezetése volt a további eseményeknek. 1944 június 17-én

---

* Kesselringet valamennyi ellene emelt vádban bűnösnek találták, és golyó általi halálra ítélték, de az ítéletet életfogytiglani börtönre változtatták, s 1953-ban „kegyelmi aktussal” szabadlábra helyezték. Kesselring jelenleg a Stahlhelm elnöke.

a tábornokságnak újabb parancsot adott ki. Maga Kesselring fogalmazta meg a parancsot, amely *inter alia* (egyebek közt) a tizedik és tizennegyedik hadseregnek, a főhadiszálláshoz beosztott légierőnek, s az SS és az olaszországi rendőrség legfőbb parancsnokának, Wolff tábornoknak szólt.

A parancs új rendszabályokat léptetett életbe a partizánok elleni hadműveletekkel kapcsolatban, s leszögezte, hogy a partizánok tevékenysége folytán az olasz hadszíntéren, különösen Közép-Olaszországban annyira súlyosbodott a helyzet, hogy komoly veszéllyel fenyegeti a harcoló csapatokat és közlekedési vonalaikat. „A partizánok elleni harcot minden rendelkezésünkre álló eszközzel és a legnagyobb kíméletlenséggel kell folytatni. Védelmembe fogok venni minden parancsnokot, aki a partizánok ellen alkalmazott módszerek megválasztásával és kíméletlenségével túlteszi magát a nálunk szokásos mérsékleten (*sic*). Ezzel kapcsolatban az a régi elv érvényes, hogy jobb, ha helytelenül választják meg a parancs végrehajtásának módszerét, mint ha elmulasztják vagy nem tudják végrehajtani.”

Ezután a parancs meghatározta, hogyan kell eljárni, valahányszor kézre kerítenek egy olyan polgári lakost, aki részt vett a partizánok hadműveleteiben. Mivel a „szokásos mérsékletet” az jelentette a németek szemében, hogy a polgári lakosság által megölt minden egyes német halálának megtorlásául tíz olaszt lőttek agyon, ez az új parancs valójában még ennél is vadabb terrorra szólította fel a parancsnokokat.

Kesselring körülbelül egyidejűleg ezzel a parancssal az alábbi felhívást intézte az olaszokhoz:

„A német fegyveres erők főparancsnoka közli:

A német fegyveres erők eddig mindazt, amit a háború szükség-szerűségei miatt tenniük kellett, korrektül, és a lakossággal szemben tanúsított legnagyobb kímélettel hajtották végre. Ez a baráti magatartás azonban a lakosság részéről fennálló feltétlen kölcsönösségtől függ. Amennyiben a partizánok ezideig elszigetelt és egyéni akciói a jövőben nagyobb méretűvé válnának, a német fegyveres erők főparancsnokának szükségképpen azonnal meg kellene változtatnia magatartását. Egy ilyen elhatározás következményeiért pedig magát a lakosságot terheli majd a felelősség.

A hátsórszág és a közlekedési vonalak biztonságának fenntartására azonnal elrendelem:

1. Mindenki, akinek fegyverek és robbanóanyagok vannak tulajdonában, és ezt nem jelentette be a legközelebbi német parancsnokságnak, *felkoncoltatik*.
2. Mindenki, aki menedéket vagy támogatást nyújt partizánoknak, ruhaneművel, élelemmel vagy fegyverrel segíti őket, *felkoncoltatik*.
3. Mindenki, akiről kiderül, hogy bár ismeri a lázadók valamely csoportját vagy akár csak egyetlen lázadót is, és ezt nem jelentette a legközelebbi német parancsnokságnak, *felkoncoltatik*.
4. Mindenki, aki tájékoztatja az ellenséget vagy a partizánokat német parancsnokságok vagy katonai berendezések helyéről, *felkoncoltatik*.
5. Minden falu, amelyről bebizonyosodik, hogy partizánok tartózkodnak benne, vagy amelyben német vagy olasz katonák elleni támadásokat követtek el, vagy ahol katonai raktárak elleni szabotázscelemekény-kísérletek fordultak elő, *porrá égettetik*. Az ilyen falvak tizennyolc éven felüli férfilakosai *felkoncoltatnak*, a nők és a gyermekek pedig munkatáborokba internáltak.

OLASZOK!

Hazátok boldog jövője és családjaitok sorsa a ti kezetekben van. A német fegyveres erők e parancs értelmében igazságosan, de könyörtelenül, és mindig az adott esetnek megfelelő szigorral fognak eljárni.”

E felhívásra hivatkozva egy 1944 július 1-én kelt, távíró útján továbbított újabb parancsban a következőket közölte a főparancsnok:

„Az olaszokhoz intézett felhívásomban bejelentettem, hogy szigorú intézkedéseket kell életbe léptetni a partizánokkal szemben. Ez a bejelentés nem maradhat üres fenyegetés... Valahányszor bebizonyosodik, hogy valahol jelentékeny létszámú partizán-csoport működik, az illető környék férfilakosságának egy részét le kell tartóztatni, és amennyiben bármilyen erőszakos cselekmény következik be, a letartóztatottakat agyon kell lőni... Ha valamely faluban lövéseket adnak le csapatainkra, a helységet fel kell égetni, és a főkolomposokat nyilvánosan fel kell akasztani. Kábelek

vagy kerékabroncsok megrongálásáért a felelősség a közeli falvak lakosságát terheli.”

E gyilkolásra és gyűjtogatásra való nyílt felhívás után a parancs kenetteljesen leszögezte, hogy tilos a fosztogatás, és hogy minden megtorló intézkedésnek keménynek, de igazságosnak kell lennie, „amint azt a német katona becsülete megköveteli”.

A német haderőt nem nagyon kellett biztatni arra, hogy tegye túl magát „a szokásos mérsékleten”. Még tíz nap sem telt el, és Covolo városkában már a következő kiáltvány volt kiragasztva mindenfelé a falakra.

„Covolo polgármestere tudatja:

A német fegyveres erők bármely — akár katonai, akár polgári — tagjának megsebesítése esetén, a tett elkövetésének helyén összeszedett *ötven* ember koncoltatik fel.

Bármely katona vagy polgári alkalmazott meggyilkolása esetén, ugyancsak a tett elkövetésének helyén összeszedett *száz* ember koncoltatik fel.

Több katona vagy polgári alkalmazott megölése vagy megsebesítése esetén A HELYSÉG VALAMENNYI FÉRFILEAKOSA FELKONCOLTATIK, A HELYSÉGET FELGYÚJTJÁK, A NÖKET INTERNÁLJÁK, AZ ÁLLAT-ÁLLOMÁNYT PEDIG AZONNAL ELKOBOZZÁK.”

A német csapatok késlekedés nélkül végrehajtották az ilyen parancsokat, és augusztus hónap folyamán egész sor megdöbbentő megtorló intézkedést hajtottak végre olaszokon.

Borgo Ticinóban egy reggel ismeretlen tettesek megsebesítettek négy német katonát. A német csapatok azonnal megtorló eszközökhöz nyúltak. Mindenekelőtt útakadályokat építettek a falu utcáin. Az egyik kocsmában teljes hévvel folyt a tekézés, amelyben több szomszéd falubeli és helyi lakos vett részt.

A németek körülvették a kocsmát, sok embert letartóztattak, és kiválasztottak közülük tizenhármat, csupa harminc éven aluli férfit, hogy agyonlőjék őket. Egy olasz tiszt megpróbált közbelépni, de csak két feketeinges szabadonbocsátását tudta kieszközölni, akik ugyancsak a kijelölt áldozatok között voltak. Ezután agyonlőtték a megtorlásul szedett foglyokat, közöttük

egy fasisztát is, aki sebesülten tért vissza az orosz frontról, és csak azért látogatott el a faluba, hogy felkeresse menyasszonyát. Ezután felrobbantották és felgyújtották a falu házait.

Két nap múlva a bresciai német parancsnok a Feld-Gendarmerie* egyik különítményét Bovegnóba küldte, mert azt gyanították, hogy a partizánok titkos összezejövetelt tartanak ott a Hotel Brentanában. Amikor a különítmény a falu határába ért, lövéseket adtak le rá; három katona megsebesült.

A németek benyomultak a városka főterére, és megtorlásul válogatás nélkül rálőttek mindenkire, aki csak az útjukba akadt, holott a főtéren tartózkodó emberek semmiképpen sem lehettek felelősek a német csapatok ellen néhány perccel előbb lesből intézett támadásért. A lövöldözés során legalább hat ember halt meg, és többen megsebesültek. A halottak között volt a Nemzeti Köztársasági Gárdának egy tagja, továbbá Mussolini Köztársasági Pártjának egyik tagja is: mindketten németpártiak voltak.

Több házat felgyújtottak, köztük a helyi szövetkezeti bolt és a sütőde épületét is. A lakóházakban, üzletekben és szállodákban elkoboztak minden élelmiszert, és az éjszaka folyamán még nyolc olaszt lőttek agyon a német katonák, akik csak hajnaltájban távoztak a városkából. Utólag határozottan megállapítást nyert, hogy az áldozatok, kettő kivételével, egyszerű polgárok voltak, akik semmiféle kapcsolatban sem álltak a partizánmozgalommal.

Ezidőtájt több orosz is szolgált az olaszországi német haderő kötelékében. Négyen közülük Vicenza körzetében elszöktek csapataiktól, és csatlakoztak a posinai hegyekben harcoló partizánokhoz. Posina lakosai egyáltalán semmit sem tudtak erről, de a mavanói orosz század német parancsnoka ennek ellenére elhatározta, hogy őket vonja felelősségre. Kiáltványt intézett a posinaiakhoz, amelyben azzal fenyegette őket, hogy ha a négy orosz augusztus 17-ig nem tér vissza egységéhez, akkor a falut ágyúval fogják lőni, és felgyújtják. Vagy húsz túszt is szedett össze Posinából és a távoli fusinai körzetből. A túszer között volt a helység papja, az előljáró és a községi önkormányzat titkára.

---

* Tábori csendőrség.

Az orosz katonaszökevények nem tértek vissza 17-én estig, mire a Posina központjában levő épületeket húsz percen át ágyúval lőtték, s egy hét múlva a helység több házát felgyújtották. Összesen több mint 100 ház pusztult el, 120 család hajléktalanná vált, s minden holmija elpusztult.

Néhány nappal később ugyancsak Vicenzában egy Valli di Pasubio nevű kis faluban követtek el terrorcselekményeket a németek. A falu egyik lakosa munkahelyén egy orosz nyelven írt levelet talált. Mivel a levél megtalálója nem értett oroszul, megkért egy orosz katonát, hogy olvassa el neki. Mint kiderült, a levelet egy orosz katona írta, aki a közelben állomásozó német csapatoknál szolgált, s a levélben arra buzdította több bajtársát, hogy jöjjenek vele és csatlakozzanak a partizánokhoz.

Az olaszt, aki teljesen ártatlan volt az egész ügyben, azonnal letartóztatták, házát porrá égették, és ugyanazon a napon a szomszédos Cortiana falut is felgyújtották. Tizenhárom család vált hajléktalanná, tizenöt férfit pedig elhurcoltak, senki sem látta őket többé.

1944 szeptember 1-én a paduai körzetben, Montecchia di Crossara közelében három német katona és három partizán között harc fejlődött ki. Két német elesett a harcban, és a németek ezért a falun töltötték ki bosszújukat. Valamennyi házat átkutatták, és minden valamennyire is értékes tárgyat: ruhameút, ágynemút, rádiót, írógépet, kerékpárt és lábasjószágot elhurcoltak.

Ezután a német katonák felgyújtották a kifosztott házakat. Negyven házat pusztítottak el így teljesen: ezek egyikének romjai között később megtalálták egy fiatal nő és egy hároméves gyermek elszenesedett holttestét; mindkettőjüket a ház felgyújtása előtt agyonlőtték. A többi áldozat között volt egy kilencéves kislány és egy nyolcvannégy éves öregasszony is.

Egész augusztus folyamán dühöngött a terror Venezia tartományban. De valamennyi megtorlás közül talán az volt a legszörnyűbb, amelyet Torlanóban, Udine közelében hajtottak végre egy heves összecsapás után, amely a városka közelében zajlott le német csapatok és a partizánok között.

A földeken dolgozó emberek közül többen a harc kezdetekor a faluban kerestek menedéket, ahova azután a német csapatok is

behatoltak. Azokat az olaszokat, akiket a pincében elrejtőzve találtak, mind megölték, a házakat kifosztották, majd pedig felgyújtották. Harminckét férfit, nőt és gyermeket gyilkoltak meg ilyen módon; az egyik házban egy tíztagú család valamennyi tagját agyonlőtték: Virginio De Bortolit, a családfőt, fiát, Silvanót, aki hadirokkant volt, másik fiát, lányát és hat unokáját — két és tizennégy év közötti gyermekeket. Rajtuk kívül még más kisgyermekeket is meggyilkoltak. A holttestek nagy részét elszenesedve találták meg, és nem is lehetett mindegyiknek a személyazonosságát megállapítani.

Ezek a rémtettek mélységesen felháborították Észak-Olaszország lakosságát, és maga a Duce is keserűen panaszkodott ezek miatt dr. Rahnnál, aki az olasz köztársasági kormány mellé akkreditált német nagykövet és teljhatalmú megbízott volt. Dr. Rahn a Duce levelének vétele után annak egy másolatát Kesselringhez továbbította, aki azt válaszolta, hogy a jövőben majd haditörvényszék elé állítják a vétkeseket.

Megtorlásokat jogszerint csak azután szabad alkalmazni, ha már nyomozást indítottak, és tényleges erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy letartóztathassák a megtorlást indokoltá tevő cselekedetek elkövetőit. A megtorlásnak sohasem szabad aránytalanul súlyosnak lennie, és nem szabad meghaladnia az ellenségtől elszenvedett sérelem fokát.

A fent ismertetett megtorlásokat mind önkényesen hajtották végre, anélkül, hogy megfelelő intézkedéseket tettek volna a tettesek kinyomozására, és e megtorlások foka messze túlhaladta a megfelelő és szükséges mértéket. Valójában ezek nem is voltak megtorlások e szónak a nemzetközi jog szerinti értelmében. Mindez nem volt más, mint vaktában való brutális bosszúállás, amely egyformán sértette a hadviselés általánosan elfogadott szabályait és az emberiség legalemibb követelményeit*.

A német hadseregek lengyel területre való behatolásuk első pillanatától kezdve sorozatosan követtek el atrocitásokat a polgári lakosság ellen. A háború kitörését követő első négy napon

---

* Lásd *Oppenheim. International Law (Nemzetközi jog)*. II. köt. 253. pont. 6. kiad. 1940. Lauterpacht.

kétszáz lengyel polgári lakost lőttek agyon, illetve égettek meg Sosnowiecben a déli hadseregcsoport csapatai. A faluban nem voltak lengyel csapatok, és így a németek semmiféle ellenállásba sem ütköztek, amikor bevonultak. Az útjukba akadó fegyvertelen lakosokra rálőttek, sok házból pedig kivonszolták a bent tartózkodókat, és a falu főterén végezték ki őket. A zsinagógát porrá égették, és tizenkét zsidót arra kényszerítettek, hogy megássák saját sírjukat, majd agyonlőtték őket.

Másnap ugyanannak a német alakulatnak más egységei Kajetanowicében nyolcvan lengyelt lőttek agyon. A németek belőttek a házakba, és felgyújtották őket; az égő házakból menekülő lakosságra pedig tüzet nyitottak.

Két nap múlva Pińczówban további háromszáz lengyelt lőttek agyon, illetve égettek meg. Ez alkalommal kézigránátokat hajítottak a házakba, és úgy gyújtották fel őket; 500 házat pusztítottak el ilyen módon. Semmi sem indokolta ezt a barbár eljárást. A lengyel csapatok már a németek érkezése előtt visszavonultak, a lakosság pedig semmiféle ellenállást sem tanúsított.

Szeptember 10-én egy másik faluban 112 lengyelt, közöttük számos gyermeket lőttek agyon, illetve kézigránáttal gyilkoltak meg. A német csapatok szombaton vonultak be ebbe a faluba; semmi ellenállással nem találkoztak. Vasárnap reggel a falu lakosai néhány lengyel katonát láttak közeledni a falu felé. Mielőtt odaértek volna, a németek lelőtték őket.

A németek ezután összeszedtek és egy csűrbe tereltek számos polgári lakost, rájuk parancsoltak, hogy kezüket fejük fölé emelve térdeljenek le, és agyonlőtték őket. Holttesteiket egy csűrbe dobálták, amelyet azután felgyújtottak. 112 koponyát találtak meg később a hamu között.

Ugyanabban az időben Kilejoweicben 160 lengyel polgárt — férfiakat, nőket és gyermekeket — lőttek agyon vagy égettek meg. A németek megérkezésük után a lakosság egy részét egy mezőre hajtották, s lövöldözni kezdtek rájuk; vagy harminc embert gyilkoltak meg így. Később egy másik csoportot egy házba tereltek, bezárták őket, és felgyújtották a házat; azokat, akik az ablakokon keresztül menekülni próbáltak, lelőtték. Két vagy három napon át, mindaddig, amíg a német csapatok a faluban tartózkodtak, egymást érték az ehhez hasonló esetek,

úgyhogy mikor végre eltávoztak, 160 meggyilkolt lengyel hagyta maguk után, és az egész falut, egyetlen ház kivételével, porrá égették.

A német csapatok győzelmes lengyelországi előnyomulásuk alatt nap nap után követtek el ilyen szörnyűségeket. Ha valamennyit számbavennénk, a rablás, nőkön elkövetett erőszak, gyűjtogatás és gyilkosság végnélküli listáját kapnánk.

Alig néhány hétig tartottak a harcok: a lengyel hadsereg megadta magát, és Hans Frank vezetésével megalakult a „Főkor-mányzóság”. A németek Lengyelországot a Harmadik Birodalom közönséges gyarmatává akarták változtatni; megkezdődött a terror, az éhség, a rabszolgamunka, a rablás és a lakosság kiirtása.

1939 szeptemberétől 1945 elejéig 2332 kivégzés során összesen 34 098 embert gyilkoltak meg. Ezek közül 8000-et 1939 utolsó négy hónapjában öltek meg, amikor a német rendőrség a Lengyelországban élő németek támogatásával megkezdte a lengyel lakosság kiirtását. A kivégzések 57 százalékában csak férfiakat, 20 százalékában férfiakat és nőket, 12 százalékában vegyesen férfiakat, nőket és gyermekeket gyilkoltak meg, a többi akció áldozatainak ismeretlenek. A kivégzettek között voltak olyanok is, akiket valamely német haditörvényszék a nemzetközi jog követelményeinek megfelelően ítélt halálra, de 84 százalékukat anélkül ölték meg, hogy bíróság elé állították volna őket, anélkül, hogy döntést hoztak volna ügyükben, vagy ítéletet mondtak volna felettük.

Sok ilyen kivégzést azoknak a lengyelországi városok és vidéki körzetek ellen intézett terrortámadásoknak a folyamán hajtottak végre, amelyeket a megszálló hatalom „pacifikálásnak” nevezett. Valamely vidék „pacifikálásának” a lényege az volt, hogy lakosainak egy részét agyonlőtték.

Ezeket az akciókat rendszerint az SS vagy a Gestapo hajtotta végre. Az alábbi leírás a Środában, 1939 szeptember 17-én végrehajtott kivégzésről szól.

„Gestapo-ügynökök vettek körül egy háztömböt, és megkezdték az embervadászatot. Szomszédos utcákban haladó járókelőket is fogtak el. E razzia eredményeképpen tizennyolc embert tartóz-

A «Grossaktion» vezetője, Stroop vezérőrnagy

Az embereket kihajtják az óvóhelyről

A VARSÓI GETTÓ

A menet elindul a gyűjtőhelyre

Az áldozatokat megmotozás előtt felsorakoztatják

tattak le; a börtönudvarba terelték őket. Később egy huszonegy emberből álló csoportot állítottak össze a börtönben, és az összes elítélteket a városon keresztül a vesztőhelyre hajtották. Megparancsolták nekik, hogy kezüket fejük mögött összekulcsolva tartsák. Mialatt átvonultak a városon, a kíséretükben levő Gestapolegények agyba-főbe verték őket.”

A kivégzés színhelyére érve, pusztá kézzel kellett megásniuk egy árkot — saját sírjukat. Amikor elkészült a sír, az SS-legények felsorakoztatták őket az árok szélére, s rájukparancsoltak, hogy kiáltsák: „Heil Hitler”. Ezután géppuskatűzzel lekaszabolták őket. Természetesen nem haltak meg mindnyájan azonnal; a kivégző osztag katonái ásókkal verték agyon azokat, akik még éltek, utána holttesteiket beledobálták az árokba, s addig tapostak rajtuk, míg vízszintes nem lett a sír felszíne.

1944-ben exhumálták egy Bilgoriz körzetében végrehajtott tömegmészárlás áldozatainak holttesteit, s az exhumálást irányító törvényszéki orvosszakértők a következőt jelentették: „Az áldozatokat a gyilkosság végrehajtása előtt felső karjukon és csuklójukon vastag dróttal megkötözték... A legkegyetlenebb, legállatibb módon verték és kínozták őket. Ezt számos esetben szétzúzott arcok, eltört alsó és felső állkapocscsontok bizonyítják; az egyik holttest koponyacsontján pedig hosszú repedést észleltünk.”

Egy másik „pacifikálást” állítólag megtorlásképpen hajtottak végre a radomskói körzetben, mivel a helybeli lakosság segítette a partizánokat. Egy szemtanú látta, amikor a németek felnőtteket és gyermekeket vonszoltak ki három tanyai épületből, egy csűrbe zárták őket, és azután nehéz géppuskából tüzeltek az épületre. A csűr kigyulladt, és az odazárt áldozatok bennégtek. A német katonák ezután egy másik tanyára mentek. Azt, amit ott műveltek, a tanya egyetlen életben maradt lakója, egy Władysław Pietras nevű fiú mondta el*.

---

* Władysław Pietras a németek Lengyelországban elkövetett háborús bűntetteit kivizsgáló központi bizottság előtt tette meg vallomását, s ezt közzé is tették a bizottságnak „A németek lengyelországi háborús bűntettei” (Varsó, 1946) című hivatalos jelentésének első kötetében.

„Szüleim könyörögtek nekik, hogy ne öljenek meg bennünket, de ők rájuk sem hederítettek, hanem tüzelni kezdtek ránk. Az első lövésekre mindnyájan a földre zuhantunk, de a németek tovább folytatták a tüzelést. Az egyik golyó bal oldalamba fúródott. Mikor a németek elhagyták házunkat, elhatároztam, hogy megpróbálok elmenekülni. Szüleim és testvéreim mozdulatlanul feküdtek a földön, csak három hónapos unokahúgom, a kis Teréz sírt az ágyában. Sikerült eljutnom az erdőbe, és ott a bozót között elrejtőzve vártam; rejtkehelyemről láttam, hogy házunk lángokban áll. E merénylet során elvesztettem apámat és anyámat, nagyanyámat, két bátyámat és három nővéremet. Kis unokahúgomat, Terézt elevenen égették meg. Falunk mindössze négy tanyából állt. Mindet felgyújtották és elpusztították, lakosaik közül pedig csak én menekültem meg, a többieket vagy agyonlőtték, vagy megégették.”

Az ilyenfajta rémtettek mindennaposak voltak 1939-ben, amikor a németek hozzákezdtek Lengyelország lakosságának „megsemmisítésére” irányuló tervük végrehajtásához.

Hitler nyíltan megmondta, hogy programjának első pontja „Lengyelország elpusztítása”. „A cél — jelentette ki 1939 augusztus 22-én mondott beszédében — minden élőnek a megsemmisítése, nem pedig az, hogy egy bizonyos vonalig nyomuljunk előre . . . legfontosabb célkitűzésünk Lengyelország elpusztítása legyen.”

Öt hosszú éven át folyt a szörnyű mészárlás. Undorító és egyhangú volna ennek részletes leírása, megelégszünk tehát azzal, hogy valamennyi ilyen rémtett jellemzésére az alábbiakban idézzük egy szemtanúnak egy 1941 novemberében lefolyt, tipikusnak tekinthető tömeggyilkosságról tett vallomását.

„Hajnali négy órakor Gestapo-legények léptek a cellámba, és közölték, hogy elvisznek. Megbilincseltek, és két fogolytársammal együtt egy autóhoz vittek. Mindhárman a kocsiban hátsó ülésre lőttek, és egymáshoz láncolták lábainkat. Egy idő után a kocsi bekanyarodott egy erdő közepén húzódó keskeny ösvényre. Ott levették rólunk a bilincseket, kirángattak a kocsiból, és egy tiszásra vezettek, ahol megásott tömegsírok voltak. Köröskörül rengeteg zsidó ült a földön: nők, gyermekek, karonülő csecsemők. A Gestapo-legények ráparancsoltak a zsidókra — előbb a nagyobbik tömegsír közelében ülőkre —, hogy vetkőzzenek le, és ugorjanak

az árkokba. Azokat, akik tétováztak, durván belelökték a sírba. A sír fenekét oltatlan mész borította. A csecsemőket tartó nők egy része gyermekével együtt ugrott be a sírba; mások előbb bedobták csecsemőiket. Nekünk, a három fogolynak, megparancsolták, hogy szedjük össze a zsidók cipőit és ruháit. A Gestapolegények összegyűjtöttek minden értéktárgyat: órákat, gyűrűket, s egyéb ékszereket, és halomba rakták. Ekkor parancsot adtak, hogy többen már ne vetkőzzenek le. A sír szinte színültig tele volt. Közben én és két társam összegyűjtöttük a szanaszét heverő ruhákat, takarókat és egyéb holmikat. Mindezzel körülbelül délre lettünk készen, s ekkor egy teherautó érkezett, amelyen négy hatalmas tartály állt. A németek rászereztek egy kis motoros szivattyút, és a tartályok víznek látszó tartalmát beleszivattyúzták a sírba...*

Másnap reggel betemették a sírt.”

A németek Lengyelországban elkövetett háborús bűntetteinek szörnyűségéről csak akkor kap helyes képet az ember, ha tisztában van vele, mi volt a német kormány célja ezzel az országgal.

Hans Frank, amikor rábízták ennek a szerencsétlen országnak az igazgatását, saját kijelentése szerint azt az utasítást kapta, hogy „semmisítse meg Lengyelország gazdasági, kulturális és politikai rendszerét”. Aligha voltak kétségei afelől, hogy a kapott utasításokat szó szerint kell vennie, hiszen naplójába ezt jegyezte fel: „Ha megjelennék a Führer előtt, és azt mondanám: «Führe-rem, jelentem, hogy további 150 000 lengyelt semmisítettem meg», azt felelné: «Nagyszerű, jól tetted, ha szükséges volt».”

A nácik szemében a katonai szükségszerűség igazolta a hadviselés törvényeinek bármilyen módon való megszegését**.

A németek lengyelországi bűntettei, a hadviselés törvényeinek, szokásainak és az emberiesség legelemibb követelményeinek lábbal tiprása semmivel sem volt igazolható. Mindez természetes következménye volt a náci ideológiának és a nácik terveinek, s

---

* A tanú vallomásának folytatása olyan borzalmas, hogy nem lehet nyomtatásban közölni.

** „Kriegsraßen geht vor Kriegsmanier”, amit úgy lehetne lefordítani, hogy „a háborús szükségszerűség hatályon kívül helyezi a hadviselés szabályait”. Lásd *Oppenheim. International Law* (Nemzetközi jog). II. köt. 184. old. 6. kiad.

azok, akik felelősek érte, ezzel maguk rekesztették ki magukat az európai civilizációból.

Amikor Hitler 1941 júniusában megtámadta a Szovjetuniót, ismét a német imperializmus jólismert jelszava — a „Drang nach Osten”* — érvényesült. „Ha új területeket akarunk — írta Hitler egykor a „Mein Kampf”-ban — Oroszország rovására megszerezhetjük azokat. Az új birodalomnak a teuton lovagok által kitaposott ösvényen kell haladnia, s ezúttal német karddal földet kell szerezni a német eke számára.” Ukrajnában és a Kaukázusban búzát, szentet és olajat, a Kola-félszigeten nikkelt — tehát csupa olyan anyagot, amelyek életbevágóan fontosak a hadviseléshez — lehetett zsákmányolni. Németországnak pedig mindegyre égetően szüksége volt.

A náci agresszió csupán azért nem irányult mindjárt kezdetben a Szovjetunió ellen, amint azt Hitler tábornokai előtt egy 1939 novemberében tartott értekezleten kijelentette, mert engednie kellett „az események nyomásának”. De továbbra is rajta tartották szemüket a kiszemelt zsákmányon, és csak a támadás időpontját halasztották el.

Az oroszok ellen a háborút még kegyetlenebbül és még barbárabb módon folytatták, mint bárhol másutt, és a német ügyvédek a háborús bűnösök ellen indított perek során azt állították, hogy a Szovjetunió és Németország közötti háborúra nem vonatkoztak a hágai egyezmények. Azzal érveltek — és érveiket két ismeretlen orosz nemzetközi jogász írásával támasztották alá —, hogy a nemzetközi érvényességű természetjog fogalmát hosszú éveken át a Szovjetunió hivatalos körei a leghatározottabban elítélték, pusztán azért, mert az ilyen jog „a kapitalista terjeszkedés rosszul palástolt eszköze”. Ezzel szemben valamennyi mai orosz jogász hangsúlyozza, hogy valóban létezik nemzetközi jog, és az érvényre is juttatható.

Ezenkívül egyetlen állam sem ismerte el sohasem azt, hogy a Szovjetuniónak jogában állt volna, hogy kivonja magát bármiféle kötelezettség alól, amelyet a cári kormány vállalt; ez külö-

---

* A „Kelet felé való előnyomulás”.

nösképpen áll a 4. számú hágai egyezményre, amelyet csak bizonyos meghatározott formák között lehet felmondani. Ilyen felmondást tartalmazó értesítés sohasem érkezett a holland kormányhoz, amelynél letétbe volt helyezve az egyezményhez csatlakozott országok listája, és a holland kormány még 1939-ben is valamennyi érdekeltnek, közöttük a Német Birodalomnak is megküldte az egyezményhez csatlakozott országok listáját, amely a Szovjetuniót is magában foglalta, és e lista ellen senki sem emelt kifogást.

Ez a kérdés felmerült a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt is, és a következő döntést hozták vele kapcsolatban:

„Az 1907. évi hágai egyezmény 2. cikkelyében foglalt tételre való hivatkozással, amely az általános részvétel kérdésével foglalkozik, azzal érvelnek, hogy a hágai egyezmény nem vonatkozik erre az ügyre. A törvényszék véleménye szerint nincs szükség e kérdés eldöntésére. A szárazföldi hadviselés szabályai, amelyeket az egyezmény rögzít, kétségtelenül haladást jelentettek az elfogadásuk időpontjában érvényben volt nemzetközi joghoz képest, de az egyezmény kifejezetten leszegezte, hogy ez a hadviselés általános törvényeinek és szokásainak módosítására irányuló kísérletnek tekintendő, és ezzel elismerte, hogy már addig is fennálltak ilyen törvények és szokások. 1939-ig azonban ezeket az egyezményben lefektetett szabályokat már valamennyi civilizált nemzet elfogadta, és kialakult az a nézet, hogy ezek határozzák meg a hadviselés törvényeit és szokásait.”

Az 1941 május 13-án kibocsátott, hatásköri kérdéseket tisztázó Barbarossa-rendelet, amelyet a német parancsnokok egy hónappal az Oroszország elleni támadás megindítása előtt kaptak meg, minden kétséget kizáróan tisztázta a számukra, milyen módszerekkel kell leigázniuk a megszállt területeket. A parancs kimondotta, hogy az ellenséges ország polgári lakosai által elkövetett állítólagos támadásokat könyörtelenül számolják fel; a támadások *gyanúsítottjainak* sorsa felett egy tiszt dönt: tőle függ, agyonlövik-e őket vagy sem, és kollektív megtorlást kell alkalmazni az olyan helységek ellen, ahol partizán támadások zajlottak le.

Ezt a rendeletet igen „nagyvonalúan” értelmezték; egy alkalommal például ennek az alapján lőttek agyon egy tizenhat éves orosz leányt, azért, mert németellenes nótát énekelt.

Attól a pillanattól kezdve, hogy a német csapatok behatoltak a Szovjetunióba, mindaddig, amíg az utolsó nácit is ki nem kergették onnan, a szovjet-német határtól Szmolenszkig, Szmolenszktől Sztálingrádig, Sztálingrádtól a Krim félszigetig, és onnan Harkovig, ahova csak a német katonák vagy az SS-legények betették a lábukat, elképzelhetetlenül aljas büntetteket követtek el aggastyánok, asszonyok és gyermekek ezrei ellen. A gyilkosság eszközei igen változatosak voltak, különféle módszereket alkalmaztak, de a gyilkosságokat alapjában véve mindig azonos mintára szabott módon és legfelsőbb vezetők irányításával hajtották végre.

A nürnbergi per egyik orosz ügyésze elmondta a bíróság előtt, hogy amikor feltárták mindazokat a helyeket, ahova a németek áldozataikat temették, s a holttesteket exhumálták, és törvényszéki orvosszakértők megvizsgálták, nyilvánvalóvá vált, hogy noha a tömegsírok gyakran több ezer kilométer távolságra voltak egymástól, és a kivégzéseket mindenütt mások hajtották végre, a gyilkosság módszerei azonosak voltak, és a sebek a holttesteken mindig ugyanazokon a helyeken voltak.

És még ez sem minden. Azonosak voltak azok a módszerek is, amelyekkel tankelhárító árkoknak vagy lövészárkoknak igyekeztek álcázni a tömegsírokat, és azonos vonás az is, hogy amikor az áldozatok a kivégzés helyére érkeztek, mindig megparancsolták nekik, hogy vetkőzzenek le, és arccal feküdjenek bele a már előre megásott vermekbe. Amint vége volt az első, legelső rétegekben fekvő emberi testekre irányított golyózápornak, oltatlan meszet szórtak rájuk, s azután megparancsolták az áldozatok második csoportjának, hogy vetkőzzenek le, és feküdjenek fölējük. Belorusszija mocsarai között és a kaukázusi előhegységekben az eljárás ugyanaz volt.

Ezek a tömegmészárlások nem fegyelmezetlen német egységek vagy alakulatok, s még kevésbé egyes tisztek vagy katonák túlkapásai voltak — mindez Hitler kormányának már a háború kitörése előtt kidolgozott tudatos politikája volt, amelyet a kapott parancsoknak engedelmeskedve, pontosan végrehajtottak.

Ennek a politikának keresztülviteléhez és ezeknek a terveknek valóraváltásához nemcsak az kellett, hogy felszítsák a náci katonák legalantasabb ösztöneit, s arra biztassák őket, hogy ártatlan polgári lakosokat gyilkoljanak le vagy mindenféle brutális, erőszakos módszereket alkalmazzanak velük szemben; az ilyenfajta munka elvégzésére különleges alakulatokat kellett kiképezniük, és tudatosítani kellett azt, hogy az ilyen bűntettekért nem jár büntetés.

Olyan iszonyatos, olyan felháborító volt ez a feladat, hogy csak teljesen érzéketlen, könyörtelen és lelkiismeretlen emberek vállalkozhattak végrehajtására. Már a háború előtt sokat tettek annak érdekében, hogy felszabadítsák a német népet az alól, amit Hitler „a lelkiismeret és az erkölcs agyrémétől rákényszerített lealacsonyító megszorításoknak” nevezett; de még ez sem volt elég, és ezért elfajult egyénekből álló alakulatok, úgynevezett Einsatzkommandók kísérték a Wehrmachtot mindenütt Oroszországban, s ők végezték a legpiszkosabb munkát.

Hitler egyik parancsa értelmében német katonát semmiféle, szovjet polgárok ellen elkövetett cselekményért sem lehetett hadbíróság elé állítani. Csak tisztje büntethette meg, *amennyiben ezt szükségesnek tartotta.*

Helyi parancsnokok sokszor széleskörű felhatalmazást kaptak arra, hogy kollektív büntetéssel sújtsák a polgári lakosságot. Falvakat és városokat égethettek fel, a szokásos rekvirálási eljárás mellőzésével foglalhattak le élelmiszert és lábasjóságot, s bármely lakost letartóztathattak, és rabszolgamunka végzésére Németországba deportálhattak.

Leszegeztük már, hogy a megtorlásnak a nemzetközi jog által jóváhagyott valamennyi formája csak az után alkalmazható, ha már minden más módszerrel hiába próbáltak elégtételt szerezni, és ugyancsak a nemzetközi jog értelmében a megtorlás alkalmazását mindig csak igen magas fórumok határozhatják el; alacsonyabb rangú parancsnok felelősségére sohasem szabad végrehajtani megtorlást. A Szovjetunió elleni háborúban azonban kezdettől fogva igen nagy hatáskört biztosítottak a helyi parancsnokoknak.

A német főparancsnokság mindig figyelembe vette azt az elvet, hogy szovjet polgárok elleni háborús bűntettek elkövetői

ellen nem indítanak fegyelmi eljárást. Amikor Hitler értesült arról, hogy egyes katonákat partizánok ellen folytatott hadműveletek során elkövetett kegyetlenkedéseik miatt felelősségre vontak, utasította Keitelt, hogy újból adjon ki parancsot erre vonatkozóan.

Ez a parancs leszegezte, hogy ha keleten nem folytatják a legbrutálisabb eszközökkel a partizánok üldözését, akkor hamarosan olyan méreteket ölt majd ez a veszedelem, amivel nem tudnak már megbirkózni. „Csapatainknak ezért joguk és kötelességük, hogy ebben a küzdelemben korlátlanul alkalmazzanak bármely olyan eszközt, még nők és gyermekek ellen is, amely sikerrel kecsegtet . . . Sem fegyelmi, sem bírói úton nem szabad felelősségre vonni egyetlen németet sem azokért az erőszakos cselekményekért, melyeket a partizánok vagy szövetségeseik elleni hadműveletek során elkövetett.” Ez a parancs szabad kezet engedett a Szovjetunióban harcoló német katonának asszonyok, leányok meggyalázására és gyilkosságra, s ő teljes mértékben élt is a kapott engedéllyel.

Ezeket a parancsokat mind továbbították a csapatoknak, és az egyes egységek parancsnokai maguk is adtak ki utasításokat. Június 12-én von Manstein egyik hadműveleti parancsának függelékében utasítást adott arra, hogyan kell viselkedniük a Szovjetunióban harcoló csapatoknak. Követelte, hogy könnyörtelenül járjanak el „a bolsevik felbujtók, a franktirőrök, a szabotálók és a zsidók ellen”.

A német hadseregben tanfolyamokat tartottak, amelyeken könnyörtelenségre oktatták a katonákat. Egy tizedes, aki az „Altenberg” különleges zászlóaljban szolgált, amely részt vett a német csapatok Harkov városában és környékén elkövetett kegyetlenkedéseiben, elmondta, hogy egy ilyen tanfolyamon, amelynek ő is hallgatója volt, a GFP* magasrangú tisztjei tartották az előadásokat, s ezek során kijelentették, hogy az orosz nép nem éri el az emberi színvonalat, hogy többségét ki kell irtani, és azokat, akiket életben hagynak, rabszolgáikká teszik majd a németek. „Ezek a tanítások — folytatta a tizedes —

---

* Geheime Feldpolizei — Tábori titkosrendőrség.

összhangban voltak a német kormánynak a megszállt területek népeivel szemben folytatott politikájával; és el kell ismerni, hogy a fegyveres erők minden egyes tagja, magamat is beleértve, a gyakorlatban alkalmazta ezeket a tanításokat.”

Különleges utasításokat adtak azoknak is, akiket a megsemmisítő táborok halálgépezetének ellenőrzésére jelöltek ki. Az egyik táborban egy Manusevics nevű orosz tájékoztatása szerint, mialatt ő ott volt internálva, tíznapos speciális hullaégetési tanfolyamokat tartottak. A hallgatók főleg tisztok és altisztek voltak. A fő oktató egy Schallok nevű ezredes volt, aki az ilyen kérdésekben nagy tapasztalattal rendelkezett. A krematóriumban magyarázta el a holttestek elégetésének folyamatát, és a csontszúzó gép felállításának módját.

A Hitlerjugend lögyakorlataihoz még élő célpontul is használtak fel orosz gyermekeket. Egy Ida Vasso nevű francia nő, aki a német megszállás idején Lvovban egy idős franciák számára létesített otthon vezetője volt, elbeszélte, hogy látott ilyen lögyakorlatot, és állítását az alapos nyomozás teljes mértékben megerősítette. A bizottságnak nyomozási eredményéről szóló beszámolója megállapította, hogy Lvovban a németek „sem a férfiakat, sem a nőket, sem a gyermekeket nem kímélték. A felnőtteket minden további nélkül, azonnal meggyilkolták, a gyermekeket pedig lögyakorlatok céljára a Hitlerjugend rendelkezésére bocsátották.”

A németek 1941 június 30-án nyomultak be Lvovba, és másnap megkezdték a tömegmészárlást. Miután többszáz embert kivégeztek, egy boltív alatt kiállítást rendeztek a meggyilkolt polgárok holttesteiből. A megcsonkított hullákat — nagyobbára nők holttesteit — a házak falai mentén terítették ki. A hátborzongató látványosság *fő attrakciója* egy nő holtteste volt, akinek csecsemőjét egy német szurony kebléhez szegezte.

Nemcsak a Hitlerjugend használt lögyakorlatok célpontjául élő gyermekeket. A Krasznaja Poljana kerület egyik kis falujában részeg német katonák egy különítménye egy tizenkét éves kisfiút az egyik ház tornácára állított, és géppisztolyból tüzeltek rá. Szitává lőtt testtel esett össze.

Egy másik faluban a német katonák csuklójánál fogva megkötözték egy orosz katona huszonöt éves, másállapotban levő

feleségét, és erőszakot követtek el rajta. Azután elvágták a nyakát, és szuronyt döftek mindkét mellébe.

Rosztovban egy tizenöt éves fiú házuk hátsó kertjében szelidített galambjaival játszott. Néhány arra haladó német katona berontott a kertbe, és elrabolta galambjait. A fiú tiltakozott, erre a tolvajok magukkal vonszolták a következő utcasarokig, ott azután agyonlőtték, és a felismerhetetlenségig széttaposták arcát.

Szmolenszk közelében, mikor a német csapatok első ízben jutottak el oda, mintegy 200 iskolás fiút és lányt gyilkoltak meg, akik a földeken az aratásban segítettek, előbb azonban a lányok egy részét a tisztek aljas ösztöneinek kielégítésére elhurcolták. Általában a német katonák Oroszország megrohanásának első hónapjaiban olyan brutális merényleteket követtek el a nők ellen, amelyek Attilának, „isten ostorának” korára emlékeztetnek, aki hun hordáival végigpusztította Galliát.

Ukrajna Borodajevka nevű falujában kivétel nélkül minden asszonyon erőszakot követtek el. Berjozovkából valamennyi tizenhat és harminc év közötti nőt elhurcoltak — akárcsak az ókori rómaiak a szabin nőket —, Szmolenszkben pedig a német parancsnok bordélyházat létesített a tisztek számára az egyik szállodában, ahova igen sok tisztességes asszonyt hurcoltak. Lvovban a német katonák egy konfekciógyárban előbb erőszakot követtek el harminckét nőn, azután pedig meggyilkolták őket. Más lányokat a városi parkokba vonszoltak, és ott követtek el brutális erőszakot rajtuk; egy öreg papnak, aki közbe akart lépni, leszaggatták reverendáját, megperzselték szakállát, és szuronnyal halálra döfték. Belorusszijában, Boriszov közelében a németek közeledésekor hetvenöt nő megpróbált elmenekülni; elfogták őket, és legtöbbjükön erőszakot követtek el. Néhány katona az erdőbe hurcolt egy tizenhat éves lányt, és azon is előbb erőszakot követtek el, majd pedig több orosz nő szeme láttára levágták melleit, majd felszegezték egy fára, és ott hagyták meghalni.

Ez volt a következménye annak, hogy ezeknek az embereknek előre engedélyt adtak büntettek elkövetésére, azzal, hogy büntetéstől nem kell félniük. Uraik pontosan azt az eredményt érték el ezzel, amelyre törekedtek, amit kiterveltek.

De a nőkön elkövetett erőszak még korántsem volt minden. A németek tömeggyilkosságokat hajtottak végre sok olyan városban és faluban, ahol első villámáttörésük során áthaladtak. Az egyik faluban valamennyi aggastyánt és ifjat agyonlőtték, a házakat pedig porig égették; egy másikban mindkét nembeli öregeket és a gyermekeket állatok módjára beterelték az egyik kolhoz csűrjébe, bezárták és élve megégették őket; megint egy más helységben hatvannyolc embert zsúfoltak be egy kis kunyhóba, amelynek ajtóit és ablakait légmentesen elzárták, úgyhogy valamennyien megfulladtak; egy negyedik faluban száz békés lakost a Vörös Hadsereg több sebesült katonájával együtt a templomba zártak, és azután a levegőbe röpítették az épületet.

De ezek még viszonylag jelentéktelenebb atrocitások voltak azokhoz a nagyobb — például a Kievben és Rosztovban elkövetett — tömeggyilkosságokhoz képest, amelyeket a németek a „Grossaktionen”^{*} elnevezéssel jelöltek.

Kievben, Ukrajna fővárosában, a város elfoglalását követő első napokban 52 000 férfit, nőt és gyermeket kínoztak meg és gyilkoltak le; ezek nagy része zsidó volt. Sokat közülük a zsidó temetőbe terelték össze, ott meztelenre vetkőztették és agyba-főve verték, majd pedig agyonlőtték őket.

Rosztovban a német csapatok tíznapos ott-tartózkodásuk alatt sokezer lakost öltek meg; negyvennyolc embert az államvasutak hivatalai előtt legéppuskáztak, agyonlőtték körülbelül hatvan békés utcai járókelőt, kétszáz lakost pedig az örmény temetőben gyilkoltak le. Amikor az orosz csapatok a rövid ideig tartó megszállás után kiűzték őket a városból, azzal fenyegetőztek, hogy véres bosszút fognak állni a lakosságon, „ha majd visszatérnek”.

A németek előnyomulásaik és visszavonulásaik fedezésére pajzsként is felhasználták a lakosságot. 1941 augusztusában, amikor ki akarták erőszakolni az Iputy-folyón való átkelést, Dobrus város lakosait a támadó német egységek előtt terelték, és pajzsként használták fel az oroszok golyózáporával szemben. Ezt az eljárást a német csapatok szovjet földön folytatott harcaik során mindvégig alkalmazták. Igen sok polgári lakost

---

^{*} Nagyszabású hadművelet.

kényszerítettek aknamezők megtisztítására, noha a nemzetközi jog értelmében tilos a lakosságot veszélyes munkák végzésére felhasználni.

Az ember azt gondolná, hogy nagy nehézségeket okozott, hogy megfelelő hóhérokat találjanak. De a kínálat mindig fedezte a keresletet, noha, mint láttuk, éppen elég nagy volt a kereslet. Úgy látszik, senki sem undorodott ettől a borzalmas feladattól; szép számmal akadtak olyanok, akiknek egyenesen ínyére volt, egyesek pedig valósággal büszkék voltak hőstetteikre, és kérkedtek velük. Ez utóbbiak közé tartozott Le Court, a német hadseregnek — nem az SS-nek — a tizedese, aki francia neve ellenére Stargardban született, s a mozgósításig ott is élt. Moztulajdonos volt, amikor pedig bevonult, a 4. számú német ejtőernyős hadosztályhoz osztották be; huszonhétéves korában került Oroszországba.

A repülőtéri szolgálat főhadiszállásának fényképészeti részlegében laboratóriumi segéderőként működött, s szabad idejében, saját szavai szerint, rendszerint „hadifoglyokat s békés polgárokat lőtt agyon, és házakat égetett porrá lakóikkal együtt”.

1942 novemberében részt vett kilencvenkét szovjet állampolgár kivégzésében, egy hónappal később pedig további ötvenöt ember legyilkolásában. „Mindkét alkalommal — mondta — jóformán egymagam lőttem agyon őket.” Számos, falvak ellen végrehajtott megtorló akcióban is részt vett, és ezek során maga gyújtott fel sok házat. Saját kijelentése szerint több mint 1000 embert lőtt agyon, és „a német hadseregben végzett jó munkája és szolgálatai elismerésül soronkívül előléptették”.

Kétségtelenül meg is érdemelte ezt a jutalmat Führerétől, akinek utasításait olyan hűségesen követte, hiszen Hitler jelentette ki, hogy „ezt az óriási területet (Oroszországot) a lehető legrövidebb idő alatt pacifikálni kell; e cél eléréséhez az a legjobb eszköz, ha mindenkit agyonlőttök, még azokat is, akik csak barátságtalanul néznek rátok”.

Akadtak azonban olyan németek is, akiket a látottak borzalommal töltöttek el. Egy német tiszt, Roesler őrnagy, aki korábban az 528. ezred egyik zászlóaljának parancsnoka volt, jelentést küldött a kilencedik katonai körzet parancsnokának egy Zsitomir közelében elkövetett terrorakcióról, amelynek 1941 júliusá-

ban, amikor egységével azon a területen tartózkodott, maga is tanúja volt.

Roesler őrnagy törzskarával együtt éppen új szállását akarta elfoglalni, amikor a közelben puskaropogást, majd pedig revolverlövéseket hallott. Meg akarta tudni, mi történik, s ezért segédtsíjtjével, von Bassevitz főhadnaggyal elindult a lövések irányába.

A vasúti töltés közelébe érve megtudták, hogy ott éppen tömegkivégzés folyik. Azt, amit a meredek lejtőhöz érkezve láttak, legjobb, ha Roesler őrnagy saját szavaival adjuk vissza.

„Amikor végre átmásztunk a töltésen, szörnyűséges kép tárult elénk. Körülbelül hét-nyolc méter hosszú és talán négy méter széles vermet láttunk. A kihányt föld a verem egyik oldalán volt felhalmozva, és teljesen át volt itatva vérrel. Maga a verem színültig tele volt a legkülönbözőbb korú férfiak és nők holttestével. Olyan rengeteg hulla hevert ott, hogy semmiképpen sem tudtam megállapítani, milyen mély lehet a verem. A földhalom mögött a tábori csendőrség egyik osztaga állt egy tiszt vezénylete alatt. A környéken beszállásolt egységekhez tartozó katonák közül sokan álldogáltak ott, és bámulták a jelenetet.

Egész közel mentem a sírhoz, hogy alaposan megnézhessem, és amit ott láttam, azt sohasem fogom elfelejteni. A lábam előtt egy fehérszakállú öregember feküdt a gödörben, bal kezében botot szorongatva. Láttam, hogy még él, s ezért ráparancsoltam az egyik csendőrre, hogy végezzen vele, de ő mosolyogva felelte: «Már hét golyót eresztettem a gyomrába; most már segédlet nélkül is meghalhat.»

A holttestek nem sorjában elhelyezve feküdtek az árokban, hanem ahogy az emberek a széléről belezuhantak, amikor agyonlőtték őket... Sohasem láttam még ehhez hasonlót, sem az első világháborúban, sem a mostani háborúban. Sok kínos dolognak voltam tanúja 1919-ben, a «Freiwilligen Korps»-ban*, de azok

---

* A Freiwilligen Korpsot 1919-ben alapították a német hadseregben szolgált orgyilkosok, akik nem voltak hajlandók magukra nézve kötelezőnek tekinteni a versailles-i szerződést, aláíróját, Philipp Scheidemannt pedig árulónak tekintették. Tevékenységük Kelet-Németországra korlátozódott, főként Sziléziára és a balti tartományokra, amelyeket „Das Baltikum”-nak neveztek. E szervezet tagjai sok szabotázsselekményt és gyilkosságot követtek el azok ellen, akiket a Szövetséges Bizottsággal és Friedrich Ebert kormányával együttműködőknek tekintettek.

meg sem közelítették a Zsitomíriban látottak borzalmasságát... Hozzá akarom még tenni, hogy olyan német katonák vallomása szerint, akik gyakran láttak ilyen kivégzéseket, naponta több száz embert lőnek agyon ilyen módon.”

A kilencedik katonai körzet parancsnoka az alábbi jellegzetes kísérőlevéllel továbbította az OKW-hez ezt a jelentést.

„Tárgy: A keleti polgári lakosság ellen elkövetett atrocitások. Az Oroszországban nagy arányokat öltött tömegkivégzéseket illetően először az volt a véleményem, hogy azok arányait indokolatlanul eltúlozzák. Mellékelten azonban elküldök egy Roesler őrnagytól származó jelentést, amely teljes mértékben megerősíti e híreszteléseket... Ha ilyen dolgokat *nyltan* követnek el, ezek ismeretessé válnak majd hazánkban, és bírálatokat fognak kiváltani.

Aláírás: Schirwindt”

A barbárságnak ebben a mocsarában nem könnyű kiválasztani egy olyan bűnöst vagy egy olyan esetet, aki vagy amely különösen említésre méltó, de az örült szadizmus kétségtelenül a janówi megsemmisítő táborban érte el csúcspontját abban az időben, amikor Gebauer Hauptsturmführer, Wilhaus Obersturmführer és Wartzok Hauptsturmführer voltak ott — ebben a sorrendben — a parancsnokok*.

Gebauer rendszeresen pusztá kézzel fojtott meg nőket és gyermekeket. Vizes hordókban hagyott megfagyni embereket; először kezüket-lábukat összekötözték, azután begyömöszölték őket a hordókba; és mindaddig ott tartották őket, amíg megfagytak.

A gyilkosságok olyan egyhangúnak tűntek már, hogy hivatalosan buzdították a tábor őrségét új módszerek kigondolására. Egyikük, bizonyos Wepke, fogadást ajánlott, hogy egyetlen fejsze csapással ketté tud hasítani egy fiút. A fogadást meg-

---

* A janówi táborban elkövetett atrocitások egynémelyikéről egy Manusevics nevű szemtanú vallomása alapján számolunk be. Manusevics a táborban meggyilkoltak hulláinak elégetésénél foglalkoztatott foglyok különleges osztagában dolgozott. Lásd a háborús főbűnösök ellen folytatott nürnbergi per 59. napján, 1946 február 14-én, csütörtökön lefolyt tárgyalás jegyzőkönyvét.

kötötték. Wepke kiválasztott magának a táborban egy tízéves fiút, letérdepeltette, ráparancsolt, hogy arcát hajtsa tenyerébe, és egy próbasuhintás után egyetlen csapással kettéhasította a fiút.

Wartzok általában lábuknál fogva akasztatta fel a foglyokat, és addig hagyta lógni őket, amíg meg nem haltak. Vallató csoportjának Heine nevű vezetője vaskarókat szurkált a foglyok hasába, és harapófogóval tépte ki a nők körmeit.

Wilhaus hivatalának erkélyéről szokta lelőni a gyakorlótéren áthaladó foglyokat, részben sportból, részben pedig feleségének és lányainak szórakoztatására. Olykor átadta puskáját feleségének, hogy az is lőjön le egyet-egyet közülük. Kilencéves lánya mulattatására néha egészen kis gyermekeket használt fel „agyaggalamblövő” gyakorlataihoz olymódon, hogy a levegőbe dobatta, és úgy vette célba őket. Lánya tapsolt örömeiben, és kérlete: „Papa, folytasd.” És papa folytatta.

Ugyanez a táborparancsnok Hitler ötvennegyedik születésnapján, üdvlövések helyett, kiválasztott ötvennégy foglyot, és sajátkezűleg lőtte le őket.

Janówban zenei kísérettel hajtották végre a kínzásokat és gyilkosságokat. Foglyokból zenekart állítottak össze, és egy „Haláltangó” című dalt komponáltak. Amikor a tábort feloszlatták, a németek a zenekar valamennyi tagját kivégezték.

Ilyen atrocitásokat követtek el a nácik a megszállt területeken; az elmondottakkal azonban még a felszínét is alig érintettük az egész anyagnak. A végeredmény tizenkét millió gyilkosság volt. A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék záróülésén a következőket mondta ezekről a bűntettekről Sir Hartley Shawcross:

„Valamennyi országban, olyankor, ha talán a szenvedély hevében vagy más olyan okokból, amelyek miatt meglazul az önfegyelem, meggyilkolnak valakit, a gyilkosság általános feltűnést kelt, részvétet ébreszt, és nem nyugszunk addig, míg csak el nem nyeri büntetését a bűnös, és nem szereztünk érvényt a törvénynek. Hogyan tehetnénk ennél kevesebbet akkor, amikor nem egy embert, hanem a legóvatosabb becslés szerint is tizenkét millió férfit, nőt és gyermeket pusztítottak el? Nem harcban, nem a szenvedély hevében, hanem hidegvérrel, megfontoltan, azzal a szán-

dékkal gyilkoltak, hogy egész nemzeteket és fajokat pusztítsanak ki, hogy szabad, régóta fennálló államok hagyományait, intézményeit, sőt pusztá létét is megsemmisítsék. Tizenkét millió gyilkosság! Az európai zsidók kétharmadrészét — több mint hatmillió zsidót végeztek ki, maguknak a gyilkosoknak az adatai szerint. Akárcsak a sorozatgyártást valamely iparágban, úgy szervezték meg a gyilkosságokat ...”

Mindez olyan időben történt, amikor a világ figyelmét lekötötték a csaták, az egyéb gyilkosságok és hirtelen bekövetkezett halálesetek. Valószínűleg ez az oka annak, hogy e mészárlás szörnyűségét a maga egész valójában soha nem ismerte fel az emberiség, és hogy oly hamar meg is feledkeztek róla.

RABSZOLGAMUNKA

1941 és 1945 között több mint ötmillió külföldi munkást hurcoltak el rabszolgamunkára Németországba, ahonnan igen sokan — számuk ismeretlen — soha többé nem tértek vissza. E fejezetben arról lesz szó, hogy mi történt velük.

Könnyebben tudjuk megítélni a német rabszolgamunka-politika lényegét, ha meggondoljuk, hogy ez a politika a nemzeti-szocialista tanokban gyökerezett. E tanítás ugyanis az államot mindenek fölé helyezte, és nem volt tekintettel az egyén személyes jogaira. A nemzeti-szocializmus egyik német szószólója szerint „a munkaviszony nem egyszerű jogi kapcsolat a munkás és a munkaadó között, hanem élő jelenség, amelyben a munkás a kollektív termelést szolgáló nemzeti-szocialista gépezet egyik fogaskereke”.

Németországban már 1935-ben bevezették a kényszermunkát, a munkára való általános mozgósítást pedig 1939-ben Göring egyik rendelkezése értelmében, négyéves tervének keretében kezdték meg. E rendelkezés értelmében a Németországban élő külföldiek is kötelezhetők voltak ilyen szolgálatra, tehát a külföldi munkások erőszakos toborzásának elve már a háború előtt is megvolt a hitleri Németországban.

Ennélfogva nem okozhat meglepetést, hogy ezt az elvet 1941-ben a nemzetközi jog tilalma ellenére kiterjesztették a megszállt területekre is. A külföldi munkások erőszakos toborzása a náci uralom politikájának szerves tartozéka volt, és közvetlenül a „felsőbbrendű fajról” szóló elméletből és a totális háború fogalmából következett.

Ha Németországban munkaerőhiány van, amely veszélyezteti a háborús erőfeszítések sikerét, rabszolgákat hoznak be a megszállt területekről. Dolgozzanak a német győzelemért — amíg bele nem szakadnak. Ha pedig már nincs erejük a munkához,

pusztuljanak. S ha nem pusztulnak el elég gyorsan, majd segítségükre lesznek; megölik őket a koncentrációs táborok gázkamráiban, testüket pedig elhamvasztják a tábor kemencéiben. Ámde semminek sem szabad kárbaveszni; a melléktermékeket fel kell használni: a rabszolgák vérért és hamvait trágyázásra, hajukat ruhaanyag készítésére, a szájukból kivert aranyfogakat pedig a Reichsbank páncélszekrényeinek gazdagítására.

Ez volt a nácik felfogása. És elgondolásaikat valóra is váltották.

A megszállt területek lakosaival végeztetett kényszerszolgálatot illető nemzetközi jogi meghatározást a hágai egyezmény 52. cikkelyében találjuk meg, amely 1939-ben kötelező érvényű volt a németekre.

„A községektől és a lakosoktól természetbeli szolgáltatások és szolgálatok csakis a megszálló hadsereg szükségleteire követelhetők. Ezeknek az ország vagyoni képességével arányban állóknak és oly természetűeknek kell lenniök, hogy a lakosságra nézve ne jelentsék a hazájuk ellen irányuló hadműveletekben való részvétel kötelezettségét”*.

A megszálló hatalomnak ahhoz sincsen joga, hogy a megszállása alatt álló terület lakosait saját országába hurcolja és ott munkára kényszerítse. A németek ezt az első világháborúban aránylag kis mértékben tették, noha akkor is sok franciát és belgát vittek munkára Németországba. Ezt a lépést már annak idején is világszerte elítélték. A második világháborúban azonban a megszállt területek lakosságának elhurcolását olyan mértékben, olyan kegyetlenséggel és olyan megaláztatások közepette hajtották végre, hogy ehhez képest az 1914–1918-ban tapasztalt eljárás jelentéktelennek tűnik.

A nácik rabszolgamunka-politikájának két célja volt: egyrészt külföldi munkásokat akartak felhasználni a hatalmas német hadigépezet zökkenőmentes működtetésére, másrészt, s ez logi-

---

* Magyar Törvények. 1913. évi törvénycikkek. Révai Testvérek, 1914. 316–317. old.

kusan következett a náci fajelméletből, az emberek kiirtása útján gyengíteni akarták az „alsóbbrendű” népeket. A nácik úgy tervezték, hogy az elhurcoltak többsége nem fogja túlélni a megpróbáltatásokat és nem fog visszatérni hazájába. Sok százezer deportált hadimunkás pusztult el, sok százezret öltek meg, és ma is sok ezerre rúg a hontalanok száma (úgynevezett „displaced persons”).

A rabszolgamunka programját, amely a totális háborúra vonatkozó általános náci terv szerves része volt, Sauckel és Speer dolgozta ki és irányította. A nürnbergi Nemzetközi Törvényszék mindkettőjüket bűnösnek mondta ki, és Sauckelt kötélt általi halálra, Speert pedig húszévi börtönbüntetésre ítélte. Sauckel felelősségét illetően a törvényszék ítéletében utalt arra, hogy Sauckel a rabszolgamunka-programmal kapcsolatos álláspontját egyik rendelkezésében a következőképpen határozta meg: „Ezeket az embereket úgy kell élelmezni, elhelyezni és kezelni, hogy a lehető legkisebb kiadás mellett a lehető legtöbbet préseljék ki belőlük.” Így is történt.

Az embereket olyan körülmények között hurcolták el otthonukból, hazájukból, ahogyan általában még állatokat sem szállítanak; mocskos szállásokon zsúfolták össze az elhurcoltakat; agyondolgoztatták, rosszul táplálták őket, és amikor már nem voltak alkalmasak munkára, de még nem haltak meg, koncentrációs táborba küldték, ott gázzal elpusztították a szerencsétleneket, holttesteiket pedig elhamvasztották a tábor kementéjében. Sauckel szerint ennek a politikának az volt a célja, hogy a „meghódított” országok minden erőforrását, beleértve a nyersanyagokat és az emberi munkaerőt is, teljes egészében Németország és szövetségesei hasznára fordítsák.

Amelyik országba a német csapatok betették a lábukat, ott összehozták a lakosságot és elvitték Németországba. Kezdetben még megpróbálták önkéntes jelentkezőket toborozni, de amikor ez a kísérlet teljes kudarcba fulladt, lemondtak az önkéntes toborzás minden látszatáról, s csalással, erőszakkal és terrorral szereztek munkásokat.

Az első áldozat természetesen Lengyelország volt. Frank,

Hitler lengyelországi Gauleitere, egymillió munkás megszerzését tűzte ki célul, és parancsot adott rendőreinek, hogy zárják körül a lengyel falvakat és alkalmazzák az erőszakos toborzás módszereit.

„Legalább egymillió férfi és női mezőgazdasági és ipari munkást kell Németországba szállítani — köztük 750 000 mezőgazdasági munkást, akiknek legalább ötven százaléka nő legyen —, hogy biztosítsuk Németországban a mezőgazdasági termelést, és pótoljuk az ipari munkások hiányát.” Ez volt Frank követelése.

Mivel az önkéntes jelentkezők száma nem elégítette ki Németország szükségletét, már 1940 májusában megkezdtek az erőszakos toborzást. „A templomból vagy a moziból távozó fiatal lengyelek letartóztatása — írja Frank naplójában — állandóan növekvő nyugtalanságot idézne elő a lengyelek körében. Nincs kifogásom az ellen, hogy az ilyen szemét népséget, amely dolgozni tud, és mégis lödörög, az utcán összefogják. Ebből a célból a legjobb módszer lenne egy razzia szervezése.”

Minél több munkásra volt szükség, annál gyakoriabbakká váltak az ilyen razziák. 1942-ben már mind több lengyel munkaerőre volt szükség. Azokat a zsidókat, akik még dolgoztak Németországban, át akarták telepíteni, és lengyelekkel szándékoztak őket helyettesíteni. Ezeknek a zsidóknak a sorsáról egy későbbi fejezetben lesz szó, de a teljhatalmú munkaügyi megbízott egyik utasításában megparancsolta, hogy azokat a lengyeleket, akiket a zsidók felváltására deportálnak Németországba, „amennyiben bűnös és társadalomellenes elemekről van szó”, koncentrációs táborokba kell zárni és munkára kell fogni. A többi lengyel férfit *családja nélkül* Németországba viszik, és a munkaerőgazdálkodási központ rendelkezésére bocsátják, amely fegyvergyárakba osztja be őket. Mindez a nemzetközi jog nyílt megsértését jelentette.

Amint ez a háború alatt oly gyakran előfordult, ezek az önkényes módszerek nem mindig hozták meg a kívánt eredményt. Ugyanúgy, ahogy később Franciaországban a túszok agyonlövése csak fokozta a német megszállással szembeni ellenállást, úgy ez a vad és kegyetlen embervadászat Lengyelországban is heves ellenhatást váltott ki. Hitler központi tervhivatalának

egyik értekezletén Sauckel egyik helyettese a következő szavakkal számolt be a helyzetről:

„A lengyelországi helyzet jelenleg rendkívül súlyos. A közigazgatásunkkal szemben kifejtett ellenállás igen erős... tizennégy nappal ezelőtt például agyonlőtték a varsói munkaügyi hivatal főnökét. A munkaerőtoborzás, bármennyire igyekszünk is, továbbra is rendkívül nagy nehézségekbe fog ütközni, hacsak nem kapunk rendőri erősítést.”

A Megszállt Keleti Területeken, amelyek magukban foglalták Oroszország megszállt területeit is, a munkaerő erőszakos toborzása sokkal nagyobb méretű volt. 1942-ben Sauckel kiadta a parancsot, hogy Ukrajnából kétmillió munkást kell Németországba szállítani. Amikor követelését továbbította Rosenbergnek, a Megszállt Keleti Területek akkori birodalmi miniszterének, Sauckel a következőket írta: „Tudatában vagyok annak, hogy milyen nehézségbe ütközik ennek az újabb parancsnak a végrehajtása, de meg vagyok róla győződve, hogy valamennyi erőforrás könyörtelen felhasználásával, és valamennyi illetékes teljes együttműködésével az újabb követelés a kitűzött határidőre teljesíthető lesz.” És valóban, könyörtelenül kiaknáztak minden erőforrást, és a teljes együttműködésben sem volt hiány, nem utolsósorban az ukrajnai birodalmi biztos részéről, akinek Rosenberg a parancsot továbbította.

Igen jellemző, ahogyan ez a birodalmi biztos a követelésre válaszolt.

„Mi vagyunk a felsőbbrendű faj... Az utolsó cseppet is ki fogom facsarni ebből az országból. A lakosságnak dolgoznia kell, dolgozni, és újból dolgozni. Egyeseket felháborít az, hogy a lakosságnak esetleg nem lesz elég élelme. Ezt nem is kívánhatják. Nem azért jöttünk ide, hogy mannával etessük őket. Mi felsőbbrendű faj vagyunk, és nem szabad elfelejtenünk, hogy fajilag és biológiailag a legutolsó német munkás is ezerszer többet ér, mint az itteni lakosság.”

Himmler birodalmi vezetőnek sem voltak aggályai. Ő ezt írta:

„A legkevésbé sem érdekel, mi történik az oroszokkal. Hogy más nemzetek jólétben élnek-e, vagy éhenhalnak, az csak annyiban érdekel, hogy kultúránk számára szükségünk van rájuk, mint rabszolgákra. Ha 10 000 orosz nő tankcsapda-ásás közben a kimerültségtől összeesik, ez is csak annyiból érdekel, hogy befejezték-e számunkra a tankcsapda építését.”

Amikor a kényszermunkára való toborzás már minden addigi méretet felülmúlt, az ellenállás is egyre erősödött. Sok orosz, hogy elkerülje az elhurcolást, elhagyta otthonát, és behúzódott az erdőbe, ahol csatlakozott a partizánegységekhez. Ahogyan a politikai biztosok megölésére vonatkozó hitleri parancs arra ösztönözte az orosz csapatokat, hogy még nagyobb elszántsággal és kitartással harcoljanak, és egy tapodtat se vonuljanak vissza, ugyanúgy a rabszolgamunkásokért indított ismételt hajsza emberhiányra és a polgári lakosság ellenállásának fokozódására vezetett.

Ezért a németek, hogy orosz munkaerőhöz jussanak, még kegyetlenebb módszereket alkalmaztak, és nagyarányú ember vadászatot indítottak.

Rosenberg iratai között, elfogatása után, számos levélrészletet találtak, amelyet a náci cenzorok vágtak ki ebben az időben az oroszok leveleiből. Az egyik orosz ezt írta:

„Új dolgok történtek nálunk. Németországba visznek embereket. Október 5-én a kovkaszki körzetből egyeseknek el kellett volna menniük, de nem voltak hajlandók, mire a németek felgyújtották a falut. Mivel azok közül, akiknek Borovickiből el kellett volna menniük munkára, nem mindenkit sikerült megtalálni, három teherautónyi német érkezett, és felgyújtotta az elmenekültek házait.”

Egy másik ezt írta:

„Október 1-én újabb munkaerő-összeírás volt. A történetek közül leírom a legfontosabbakat. El sem tudod képzelni ezt az állati kegyetlenséget. Talán még emlékszel arra, hogy miket mondtak nekünk a szovjetekről, amikor lengyel uralom alatt éltünk. Akkor nem hittük el, és ma is hihetetlennek tűnik. Parancs

jött, hogy huszonöt embernek kell mennie, de senki sem jelentkezett. Mind a huszonöten elmenekültek. Ekkor megjelentek a német rendőrök, és felgyújtották a szökevények házeit. A tűz gyorsan terjedt, mivel már két hónapja nem esett az eső. Ráadásul még a gabonakazlak is ott álltak a gazdaságok udvarán. Képzelted, mi volt. Az embereknek, akik odarohantak, megtiltották, hogy eloltsák a tüzet, megverték, letartóztatták őket. Közben a rendőrök még több házat gyújtottak fel. Az emberek térdre estek, és a rendőrök kezét csókolták, de azok gumibotjukkal végigvágta rajtuk, és azzal fenyegetőztek, hogy felgyújtják az egész falut. Nem tudom, mi történt volna, ha Szapurkani nem lép közbe. Megígérte, hogy másnap reggelre több munkás lesz.”

Egy harmadik levél írója egy másik körzetben lefolyt ember vadászatról számol be:

„Már egy hete vadásznak itt az emberekre, de még mindig nem találtak eleget. A munkára összefogott embereket bezárták az iskolaépületbe. Ezeknek még szükségleteiket is ugyanabban a helyiségben kell elvégezniük, akár csak a disznóknak. Nemrég több faluból zarándokok mentek a Pocajov nevű kolostorhoz. Mindannyiukat letartóztatták, bezárták, és munkára küldik. Vanak köztük nyomorékok, vakok és öregek.”

Egy Kiev környéki kerületi biztos a következőket jelentette Rosenberg miniszternek 1942-ben kifejtett tevékenységéről:

„1942 augusztusában eljárást kellett indítani két család ellen, amelyeknek egy-egy munkaerőt kellett volna adniuk, de közülük egyik sem jelent meg a felszólításra. Erőszakkal kellett őket elvinni, de kétszer is sikerült megszökniük a kievi gyűjtőtáborból. A második letartóztatásuk előtt túszként őrizetbe vettük a két férfi apját. Közöltük, hogy csak akkor engedjük őket szabadon, ha fiaik megkerülnek. Akkor végül elhatároztam, hogy megmutatom ennek a rebellis ukrainai ifjúságnak, hogy parancsainknak engedelmeskednie kell. Parancsot adtam a két szökevény házának felgyújtására.”

Majd az alábbi émelyítően álszent mondat következik:

„Ezt a szigorú büntetést a helyi lakosság megnyugvással fogadta, mert a két család előzőleg megvetéssel és lenézően kezelte azokat a kötelességtudó embereket, akik önként küldték el gyermekeiket munkára.”

A teljhatalmú munkaügyi megbízott (Sauckel) azonban maga is bevallotta, hogy az ötmillió külföldi munkás közül, akiket a megszállt területekről szállítottak Németországba, még' kétszázezer sem jött önként.

E durva és kegyetlen módszerek azonban nem hozták meg a kívánt eredményt. Egész falvak felgyújtása nem szaporította a munkások számát. De akármilyen eredménytelenek voltak is ezek a módszerek, továbbra is alkalmazták őket, s az SS legényeknek azt a parancsot adták, hogy tartsanak razziákat a megszállt területek falvaiban, égessék föl a falvakat, és hurcolják el az egész lakosságot rabszolgamunkára Németországba.

De még ez sem volt minden. Ezeknek a szerencsétlen embereknek a gyűjtőtáborokban a sérelmek, a bántalmazás és a kegyetlenség legkülönbözőbb formáit kellett elszenvedniük, és a legszörnyűbb körülmények között szállították őket Németországba.

A németek rendszerint olyan hirtelen hurcolták el őket otthonaikból, hogy még arra sem volt idejük, hogy összecsomagolják holmijaikat; előfordult, hogy félig felöltözve, vagy hálóingben vitték el az embereket. Pincékbe zsúfolták, ütötték-verték őket, nem adtak nekik sem enni, sem inni, a helyiség fűtetlen volt, árnyékszék nem volt, és a nőkkel orvosi vizsgálat ürügyén gyakran gyalázatosan bántak.

A következő jelentés egy zsákmányolt német dokumentumból való.

„Az asszonyok és a lányok zuhanyozó helyiségeiben férfiak is teljesítettek szolgálatot, akik még a szappanozásnál is segédkeztek. Férfiak fényképeket készítettek a nők zuhanyozó helyiségeiben. Mivel e nők többsége ukrainai paraszt volt, rendkívül erkölcsösek voltak, akik szigorú egyszerűséghez szoktak, ezért ezt a bánásmódot nyilván megalázónak tekintették.”

Ebben a dokumentumban még az is áll, hogy „mindez méltatlan a Nagy Német Birodalom méltóságához és tekintélyéhez”,

de a Nagy Német Birodalom semmit sem tett, hogy lemossa hírnevéről ezt a foltot.

Amikor az elhurcoltakat Oroszországból Németországba szállították, a betegeket és gyengélkedőket ötven-hatvanad magukkal marhavagonokba zárták. Élelmezésükről útközben nem gondoskodtak. Nem adtak nekik vizet, és az embereknek szükségleteiket a vagonban, álló helyükben, vagy fekhelyükön kellett elvégezniük. Sokan már munkaképtelen állapotban érkeztek meg Németországba, és egész szerelvényeket küldtek vissza hasonló körülmények között Oroszországba.

Amint a következő, Rosenberg hivatalában készült jelentés bizonyítja, a teljhatalmú Sauckel minisztériuma nagyon jól tudta, hogy milyen körülmények között szállították vissza ezeket a deportáltakat Oroszországba.

„Ebben a vonatban asszonyok megszülték gyermekeiket, akiket útközben kihajigáltunk az ablakon; tüdőbajos és nemibeteg emberek ugyanabban a kocsiban voltak; haldokló emberek teher-vagonok puszta deszkáin feküdtek; az egyik halottat a vasúti töltésre dobták. Valószínűleg ugyanez volt a helyzet más vissza-irányított szállítmányoknál is.”

Nemcsak Lengyelországból és Oroszországból hurcoltak el embereket rabszolgamunkára. Franciaországból, Hollandiából, Belgiumból és később Olaszországból is sokezer embert vittek Németországba.

Franciaországban 1940-től 1942 végéig a németek bizonyos óvatossággal alkalmazták politikájukat. Ez megfelelt annak az általános politikának, amelyet a nácik a franciákkal szemben folytattak, akiket meglepő naivitással, mert hiszen jobban ismerhették volna a helyzetet, eleinte hízelkedéssel és mérsékelt magatartással igyekeztek lekenyerezni, úgy, hogy csapataikat „korrekt” viselkedésre utasították.

Franciaország igazi szíve azonban sohasem volt Vichyben, és mihelyt a nagy vereség után, amelyet de Gaulle tábornok a háború „első ütközetének” nevezett, magához tért a kábulatból,

nyilvánvaló volt, hogy a gall szűzet nem lehet sem udvarlással meghódítani, sem elcsábítani, legfeljebb erőszakot lehet rajta elkövetni.

Az ezt követő hónapokban Sauckel hatalmát nagymértékben megnövelték Hitler és Göring rendeletei; a feladat végrehajtása során, amellyel a Führer megbízta, teljesen az ő kezében volt a lebonyolítás ellenőrzése, sőt, felhatalmazást kapott rendeletek kibocsátására is. A párizsi Hotel Ritzben levő lakosztályáról sok franciát küldött rabszolgamunkára és a halálba.

Hivatalos nyilatkozataiban a szokásos nagyhangú hengeccsel, a nemzeti-szocialista filozófiára való hivatkozással igazolta eljárását. A hallatlan heveséggel tomboló háború, mondta, kényszeríti őt arra, hogy a Führer nevében sokmillió külföldi munkást mozgósítson a német hadigazdaság részére. Erre a német nép életének és szabadságának biztosítása céljából van szükség, hogy megőrizték a nyugati kultúrát azok számára, akikben „a parazita zsidókkal és a plutokratákkal ellentétben” megvan a becsületes szándék és erő, hogy saját erejükből tartásák fenn magukat. Azt állította, hogy óriási különbség van a között a munka között, amelyet azelőtt a Versailles-i Szerződés és a Dawes- és Young-terv préselt ki — ez a zsidóság hatalma és uralma részére végzett rabszolgamunka formáját öltötte — és a között a munka között, amelyet ő, Hitler teljhatalmú megbízottja végeztet, amivel hozzájárul a Németország és szövetségesei szabadságáért vívott harchoz.

A terv célja azonban nemcsak az volt, hogy segítse a németek háborús erőfeszítését. A munka útján való megsemmisítés magának a politikának egyik alapvető része, nem pedig egyszerűen csak egyik következménye volt. Ezért a német hadiiparban a külföldi munkásokat egészségük és erejük végső határáig kiszipolyozták.

1942-ben Sauckel még nagyobb hatalmat kapott a német fegyveres erők által megszállt területek polgári és katonai hatóságai fölött. Ez lehetővé tette számára, hogy saját képviselői legyenek a különböző katonai parancsnokságok főhadiszállásán, és azoknak közvetlenül, a katonai parancsnokok megkerülésével adjon utasításokat.

Von Falkenhausen tábornok, aki Belgium és Észak-Francia-

ország katonai parancsnoka volt, kihallgatása* alkalmával elmondotta, hogy amikor a munkaerőtoborzás irányításával Sauckelt bízták meg, a korábbi rendelkezéseket megváltoztatták. Azelőtt vezérkarához be volt osztva egy tiszt, akinek a munkástoborzás volt a feladata, ami Falkenhausen állítása szerint kizárólag önkéntességi alapon történt. Később Sauckel közvetlenül adott parancsokat a munkaügyi részlegnek, és a katonai parancsnok feladata csupán ezeknek az utasításoknak a végrehajtása volt.

A helyi parancsnokok a megszállás egész ideje alatt munkaszolgálatosokat állítottak be őrszolgálatra és erődítések építésére. Franciaországban indokínaiakat és észak-afrikaiakat kényszerítettek ilyen munkára. 1942 második felében két nagy szállítmány rabszolgamunkára kényszerített munkást (5560 algírit és 1825 marokkóit) osztottak be a Todt-szervezetbe** munkára.

1943-tól kezdve a Chantiers de Jeunesse*** tagjait is behívták munkaszolgálatra. 1943 januárjában a párizsi Német Fegyverszüneti Bizottság munkaügyi hivatala bejelentette, hogy von Rundstedt****, az akkori nyugati főparancsnok, megvizsgálja, hogyan lehetne még több francia munkást behívni olyan feladatok végrehajtására, amelyek „mindkét ország számára fontosak”, és hogy a hivatal a Chantiers de Jeunesse tagjai közül munkásokat szándékozik toborozni. E fiatal munkaszolgálatosok közül a

---

* Von Falkenhausen tábornokot 1945 november 27-én hallgatta ki a franciaországi háborús bűncselekmények kinyomozásával foglalkozó bizottság.

** A Todt-szervezet munkaszolgálat volt, amelyet a megszállt területeken olyan feladatokra használtak fel, mint az Atlanti Fal és katonai utak építése. Albert Speer, a fegyverkezési és haditermelési miniszter kényszerszolgálatokkal tartotta fenn a szervezet munkaerőlétszámát. A szervezet alapítója, Fritz Todt után nyerté a nevét, aki 1942-ben halt meg. Utóda Speer lett.

*** Ezt az ifjúsági szervezetet a fegyverszünet megkötése után, bizonyos tekintetben a Hitlerjugend mintájára Pétain marsall alakította. A szervezet indulójának a refrénje így hangzott: „Marsall, készen állunk.”

**** Von Rundstedt tábornagy a német hadsereg egyik vezető tábornoka volt, aki még a régi gárdához tartozott. Később ő irányította az 1944 decemberében indított ardennes-i ellenoffenzívát, amely a németek utolsó ellentámadása volt. Mint háborús bűnösnek 1949-ben kellett volna törvényszék elé kerülnie, de miután egy különleges orvosi bizottság egészségi állapotánál fogva erre alkalmatlannak találta, az eljárást megszüntették.

németek sokat azoknak a erődítéseknek az építésére használtak fel, amelyek az „Atlanti Fal” néven váltak ismertté. Nehéz megérteni, hogyan lehetett „mindkét ország számára fontos” feladatnak minősíteni olyan erődítések építését, melyek azt a célt szolgálták, hogy feltartóztassák az akkor Franciaország felszabadítására készülõ szövetséges csapatokat.

Mivel a munkaszolgálatnál szemben nõtt az ellenállás, a megszálló hatóságok rendeletet bocsátottak ki, melyben halálbüntetést szabtak ki mindazokra, akik nem engedelmeskednek a munkaszolgálatra való behívásnak és a rekvirálási parancsoknak. Az egyik, 1942 január 31-én kiadott rendelkezés kimondta:

„Az, aki nem teljesíti azokat a munkaszolgálatra vagy rekquirálásra vonatkozó parancsokat, amelyeket a franciaországi katonai parancsnok, vagy az általa kijelölt hatóság ad ki... fegyházbüntetéssel... és súlyos esetekben halálbüntetéssel sújtható.”

A hágai egyezmény sorozatos súlyos megsértése miatt Doyen tábornok, a német fegyverszüneti bizottság mellé kirendelt francia megbízott, számos esetben tiltakozott.

Már 1941-ben felhívta a bizottság figyelmét arra, hogy „a bretagne-i tengerparton katonai munkák végzésére” jogtalanul használják fel a Todt-szervezetben dolgozó munkaszolgálatosokat. Panaszt emelt amiatt, hogy a francia polgári hatóságokat arra kényszerítik, hogy õröket állítsanak olyan veszélyeztetett helyekre, mint hidak, alagutak, lőszerraktárak és katonai repülõterek; Doyen tábornok egy külön jegyzékben felsorolta az ilyen jellegû szolgálatokat.

Doyen tábornok erélyesen tiltakozott az 1942 január 31-én kiadott rendelet ellen is, és kijelentette, hogy az mind a nemzetközi jog, mind pedig a fegyverszüneti egyezmény megsértését jelenti.

Teljesen alaptalan a németeknek az az oly gyakran hangoztatott állítása, hogy Franciaországban a munkára való toborzás kizárólag önkéntességi alapon történt. Azok a munkások, akik munkavállalási szerződést írtak alá, fizikai és erkölcsi nyomás hatására cselekedtek. Ezt a nyomást, amelyhez oly jól értettek a náci, egyrészt a közösséggel, másrészt az egyénnel szemben alkalmazták.

Az is kétségtelen, hogy erre felkészültek, amint azt egy német utasítás következő részlete is bizonyítja.

„Tárgy: — A megszállt területek munkaerejének fokozott mozgósítása Németország részére, és előkészületek az *erőszakkal* való mozgósításra. A munkaerőhiány szükségessé teszi, hogy a megszállt területeken az eddiginél sokkal nagyobb mértékben toborozzunk a Birodalom részére munkásokat... A mozgósítást először, úgy mint eddig, önkéntességi alapon kell végrehajtani. Ha azonban az eredmény nem kielégítő, a feladat végrehajtásával megbízott német hatóságoknak igénybe kell venniük minden eszközt, *amelyet csak szükségesnek látnak.*”

Ezt az általános utasítást mindazok, akiknek megküldték, nevezetesen Sauckel franciaországi, belgiumi, hollandiai, norvégiai és luxemburgi képviselői, hűségesen végrehajtották. A sajtó és a rádió útján propagandát fejtettek ki, hogy különböző anyagi előnyök ígérgetésével becsapják ezeknek az országoknak a munkásait.

Az ilyen propaganda azonban nemigen járt eredménnyel, mert a franciák csakhamar rájöttek, hogy ezek az anyagi előnyök nem léteznek. A nácik következő lépése az volt, hogy mesterségesen munkanélküliséget teremtettek, csökkentették a munkanélküli-szegélyt, és a munkások életszínvonala süllyedt. Amikor ez sem hozta meg a várt eredményt, az úgynevezett önkéntességen alapuló toborzást felváltotta a kötelező munkaszolgálat.

Az egyik módszert, amellyel francia és belga rabszolgamunkásokat szereztek, Sauckel tárta fel 1944-ben a négyéves tervvel kapcsolatban tartott egyik konferencián. Az itt idézett részlet az értekezlet gyorsírásos jegyzőkönyvéből való. „A legfelháborítóbb érv, amellyel meg kellett bírkóznom, az volt, hogy ezekben a körzetekben nincs olyan szerv, amely franciákat és belgákat toborozna, és elküldené őket munkára. Ezért kénytelen voltam férfi és női ügynököket kiképezni, akik jó pénzért, akár csak régen, amikor így szereztek a hajókra tengerészeket, emberekre vadásznak, és a rábeszélés mellett a beugratás és leitatás módszereit is alkalmazzák.” Nyilván sok francia volt, aki egy átmulatott éjszaka után reggel egy marhavagonban ébredt fel,

útban valamelyik ruhrvidéki fegyvergyár felé, ahonnan útja már csak Dachauba vezethet.

A munkásokra gyakorolt közvetlen nyomás kettős volt: erkölcsi és anyagi. A németek megígérték, hogy a Németországba deportált munkásokért cserébe megfelelő számú hadifoglyot fognak hazaengedni. De kiszivárgott, hogy a szabadon bocsátandó hadifoglyok számaránya a munkásokéhoz viszonyítva egy az öthöz.

Hogy mit jelentett az anyagi nyomás, azt a következő levél érzékelteti, amelyet a birodalmi munkaügyi miniszter Pas-de-Calais-i megyei hivatala intézett egy fiatal francia férfinak.

„Uram,

Március 26-án Marquise-ban utasítottam, hogy utazzék Németországba, ahol szakmájában fog dolgozni. Azzal a szállítmánnyal kellett volna utaznia, amely április 1-én indult. Ön semmibe vette a felszólítást. Ezennel utasítom, hogy hétfőn, április 28-án este 7 óra előtt jelenjék meg poggyászával Calais-ban a Rue de la Pomme d'Or 51-ben. Felhívom a figyelmét arra, hogy szabad munkásként utazik Németországba, és hogy ott ugyanolyan körülmények között és ugyanannyi bérért fog dolgozni, mint a német munkások. Figyelmeztetem, hogy ha nem jelenik meg, annak igen kedvezőtlen következményei lehetnek.

Aláírás: Hanneran, a birodalmi Munkaügyi Minisztérium megbízottja.”

Hogy a „kedvezőtlen következményekkel” való fenyegetés valóban arra készítette-e a címzettet, hogy engedelmeskedjék a felhívásnak, nem tudjuk, de kétségtelen, hogy sok emberre hatott a fenyegetés. Hogy mi történt ezekkel Németországba érkezésük után, azt később mondjuk el e fejezetben.

1943 januárjában Sauckel éppen Párizsban tartózkodott, amikor Speer arról értesítette, hogy a Führer rendelkezése értelmében a franciaországi szakmunkások és segédmunkások toborzásánál már nem kell „különösebben tekintettel lenni a franciákra”. Ezért a toborzásnál nagyobb nyomást és szigorúbb rendszabályokat lehet alkalmazni.

Sauckel felülvizsgálta a szükségleteket, és úgy döntött, hogy Franciaországból azonnal 150 000, Hollandiából és Belgiumból

pedig 50 000 szakmunkást követel a németországi hadipar részére.

Néhány nappal később részt vett Berlinben a Központi Tervhivatal egyik ülésén, és ott beszámolt arról, hogy sikerült rávennie Lavalt, aki már bevezette a kötelező munkaszolgálatot Franciaországban, hogy az érvényben levő törvényt még további három korosztályra kiterjessze. Sauckel ugyanakkor közölte, hogy ezeket a korosztályokat már be is hívták.

Ez azonban csak egy csepp volt a tengerben. 1943 júniusában Sauckel a következő hat hónapra tervvázlatot készített Hitler részére. Eszerint az év végéig még további 500 000 rabszolgát készült Németországba deportálni. Sauckel Hitler hozzájárulását kérte, amit minden további nélkül meg is kapott.

Csakhogy a tervet elgondolni és végrehajtani két különböző dolog. Sauckel visszatért a Ritzbe, és fényűzően berendezett lakosztályából kampányt indított tervének végrehajtására. De a franciák ekkor már magukhoz tértek a súlyos csapás után, amely 1940-ben érte őket, úgyhogy Sauckel terve országszerte a kormánytisztviselők és a harcos hazafiak aktív és passzív ellenállásába ütközött.

A következő év márciusában, a négyéves tervvel kapcsolatban megtartott időszaki konferencián Sauckel kénytelen volt beismerni kudarcát. „Ami a külföldi munkaerőt illeti — mondta —, a munkaerő-toborzási program ez év őszén súlyos kudarcot szenvedett. Nem akarom részletesen kifejteni az okokat, ezekről már hosszan tárgyaltunk. Csak annyit mondhatok, hogy a program csődöt mondott.”

A nácikat nem zavarta ez a beismerés, és a program nyilvánvaló csődje ellenére elhatározták, hogy folytatják a terv végrehajtását, és 1944 folyamán több mint egymillió külföldi munkást szállítanak Németországba. Ezt a számot januárban hagyták jóvá egy konferencián, amelyen Hitler is jelen volt. E program keretében havonta 91 000 embert követeltek Franciaországtól; Belgiumtól és Hollandiától pedig egész évre 250 000 embert.

Sauckel szüntelenül minden tőle telhető módon nyomást gyakorolt a vichyi kormányra, hogy az kielégítse e telhetetlen követeléseket, és 1944 februárjában a munkaszolgálatot kiter-

jesztették minden tizenhat és hatvan év közötti férfira, s a tizen-nyolc és negyvenöt év közötti nőkre.

Ennek ellenére Sauckel kénytelen volt jelenteni Hitlernek: Franciaország agg marsallja nem járult hozzá, hogy a nőket kötelező munkaszolgálatra elvigyék Németországba. Ugyanakkor azonban Sauckel közölhette Führerével: a francia kormány elfogadta a németeknek azt a követelését, hogy a program végrehajtását szabotáló tisztviselőket halálbüntetéssel sújtsák. Sauckel arról is biztosította a Führert, hogy a követelések nemteljesítése esetére még szigorúbb intézkedéseket helyezett kilátásba.

Az idő azonban nem állt meg, és egyre közeledett Franciaország felszabadítása.

A németek elhatározták, hogy amennyiben a szövetségesek partraszállnak Franciaországban, minden munkára alkalmas férfit elvisznek Németországba. A szövetséges csapatok azonban partraszállásuk után olyan gyorsan nyomultak előre, hogy a nácik e tervüket már nem tudták végrehajtani.

Mielőtt ezek a munkások elindultak otthonukból Németországba, azt ígérték nekik, hogy ugyanolyan bért kapnak majd, mint a németek; ezt az ígéretet azonban sohasem váltották be.

A munkások igen keveset kaptak, mert munkáltatóik a legkisebb fegyelmi vétségért is olyan bírságot róhattak ki rájuk, hogy az gyakran megfelelt egy heti fizetésüknek, s így egy vasat sem kaptak. Azok, akik gyárban dolgoztak, általában munkatáborokban éltek, a lengyeleket pedig, akik főleg gazdaságokban dolgoztak, istállóknak helyezték el; testi fenytést is alkalmaztak velük szemben.

A táborokat, amelyekben a külföldi munkások laktak, gyakran a munkásokat foglalkoztató vállalat igazgatta. Az egyik ilyen tábor Schandelah mellett volt, és lakói a közeli Steinoel & Co. nevű vállalat gyárában dolgoztak.

A gyár olajat termelt palából. 1943-ban az olajkészletek már fogytán voltak Németországban; Speer birodalmi miniszter hangsúlyozta, hogy a háború folytatása érdekében több olajat kell termelni. A Steinoel vállalat a munkaerőellátás terén elsőbb-

Hazafiak akasztása Tulle-ban

Az auschwitzi koncentrációs tábor főbejárata

ségben részesült, és a neuengammei* koncentrációs táborból látták el rabszolgamunkásokkal.

A vállalat igazgatója névleg felelős volt a Schandelahban elhelyezett munkásokért, és noha nem vett tevékenyen részt a tábor igazgatásában, teljes egészében ismerte az ott uralkodó állapotokat.

Az életkörülmények, az élelmezés és az egészségügyi ellátás egyaránt szörnyű volt ebben a táborban. A munkások csak annyi élelmet kaptak, amennyi éppen elég volt ahhoz, hogy életben maradjanak. A ruhaneműt ritkán mosták, és még ritkábban váltották. A táborban hemzsegték a legyek és a tetvek. A foglyok, mert hiszen azok voltak, a hideg ellen úgy védekeztek, hogy azokat a papír cementzsákokat rakták magukra, amelyeket a gyártelepen találtak. A polgári adminisztratív személyzet tiltakozott a papírzsákok ily módon való felhasználása ellen, ezért a foglyokat, akiknél papírzsákot találtak, a táborparancsnok utasítására megbotozták: nyilvánosan huszonötöt vertek rájuk.

A táborban nem volt orvos, és a kórház vezetését egy szanitéc látta el, aki békeidőben kőműves volt. Minden operációját egyetlen sebészkéssel végezte, amelyet benzinbe mártva fertőtlenített.

Az alábbiakban a tábor egyik lakója, aki a szanitécnek segédkezett, leírja, hogyan folytak le ezek az operációk.

„Én magam csodáltam, ahogyan munkához látott, de látva, hogyan operálja vaktában a félig halott embereket, nem csodálkoztam azon, hogy mind meghaltak. Például az én segédletemmel megoperált egy jugoszláv férfit, akinek rettenetesen felpuffadt a hasa, egyébként azonban egész teste rendkívül sovány volt. A szanitéc azt mondta, hogy ennek az embernek a gyomra tele van gennyel. Felvágta a beteg hasát, és miután eltávolította belőle a gennyet, újból összevarrta. Amíg élek, nem felejttem el ezt a beteget, aki három nappal később a jugoszláv himnuszt énekelve halt meg. A szanitécnek egyetlen kése volt, azzal végezte minden operációját. Benzinnel fertőtlenítette, amelyet a garázsból lopott. Azonkívül volt neki még néhány kisebb csipesze és

---

* Lásd a VI. fejezetet.

egy ollója. Érzéstelenítő nem volt, tehát nem is érzésteleníthetett. A beteget vagy én fogtam le, vagy az asztalhoz kötöttük.”

A tábor orvosa csak azért jött időnként a táborba, hogy megnézzze a halottakat és kiállítsa a halotti bizonyítványt. Másért sohasem hívták.

A tábor személyzetének teljesen mindegy volt, hogy a foglyok élnek-e vagy halnak. De a személyzet maga korántsem halt éhen.

A koncentrációs táborokban és munkatáborokban elkövetett háborús bűncselekmények ügyében tartott bírósági tárgyalásokon a védőügyvédek számos esetben azzal érveltek, hogy az 1944-ben és 1945 első hónapjaiban Németországban uralkodó kaotikus állapot szükségszerűvé tette a táborokban uralkodó viszonyok rendkívüli rosszabbodását. A schandelahi tábor személyzetének a ruházata azonban kifogástalan, élelme pedig kielégítő volt. Egyikük sem pusztult éhen. Noha az SS-eknek ugyanabban a konyhában főztek, mint a munkásoknak, az SS-katonák részére külön szakács készítette az ételt. Az SS-ek napi $\frac{1}{2}$ kg burgonyát és 3,5 dkg vaját kaptak. A munkásoknak sohasem adtak vaját. A személyzet napi adagjához tartozott 6 dkg kolbász és 4 dkg hús. Hústalan nap nem volt. Hetenként egyszer tejlevest kaptak: ehhez ötven liter tejet használtak fel. Naponta 10 dkg dzsemet vagy mű-mézet adagoltak ki nekik. Napi adagjukhoz tartozott továbbá 2,5 dkg sajt: a munkásoknak azonban ritkán jutott sajt. Azonkívül az SS-katonák nem végeztek nehéz fizikai munkát.

Az igazi különbség a tábor személyzete és a munkások között az volt, hogy az őrszemélyzetet emberi lényeknek, a munkásokat pedig felhasználható emberi anyagnak tekintették.

A munka rendkívül nehéz volt, különösen olyan embereknek, akik az éheztetés következtében teljesen legyengültek. Ha nem dolgoztak elég gyorsan, a felügyelők, akik polgári személyek voltak, feljelentették őket. Amikor a foglyok már annyira legyengültek, hogy nem tudtak dolgozni, csoportosan visszavitték őket Neuengamméba, és jobb erőletben levő férfiakat állítottak a helyükre. Az embereket a szó szoros értelmében halálra dolgoztatták, vagyis olyan sovány táplálék mellett robotoltatták őket, hogy vagy Schandelahban haltak meg,

vagy Neuengammében, ahová visszavitték őket, amikor már munkaképtelenek lettek. A parancsnok, akit Ebsennek hívtak, szadista szörny volt, és a személyzet róla vett példát. Mielőtt belépett az SS-be, vadőr és világi prédikátor volt, és különösen eltévelyedett fiatalok iránt érdeklődött.

Ő adta a parancsot az öröknek, hogy botozzák meg azokat a munkásokat, akik papírzsákokkal egészítik ki ruházatukat. Az ütlegelésre gumikorbácsot használtak, amelyet „Schlag”-nak neveztek.

Élet és halál korlátlan ura volt. Előadásokat tartott a személyzetnek, kioktatta őket, hogy semmi kapcsolatot sem tarthatnak a foglyokkal, akiket „gonosztevőknek” és „söpredék népségnek” nevezett; és úgy is bánt velük, mint „söpredék népséggel”, úton-útfélen agyba-főbe verte őket.

Ebsennek volt egy igen használható helyettes parancsnoka, név szerint Truschel, akit „a gyilkosnak” neveztek, és aki a bizonyítékok szerint még parancsnokán is túltett.

Egy lengyel foglyot egy hideg éjszaka alva találtak a kazánházban; Ebsen egy kábeldróttal kegyetlenül elverte. Egy alkalommal egy lett foglyot egyik társa feljelentette; azt állította róla, hogy töröket készít. Ezt jelentették Truschelnak, aki a lett foglyot főbelőtte. „Ez majd megtanítja, lehet-e fegyvert készíteni, most majd abbahagyja.”

Truschelnek, amerre csak járt, mindig korbács volt a kezében, és azok, akik az ő felügyelete alá tartoztak, állandó rettegésben éltek.

Egy másik őr, hatalmas termetű férfi, a polgári életben pincér volt. Perének tárgyalásán az egyik tanú azt mondta róla, hogy „olyan kövér volt, mint egy disznó”. Nyilván nem koplalt. Ez a felügyelő rendszeresen, minden lehető alkalommal és ürüggyel verte a foglyokat; erre a célra ásót vagy deszkát használt, vagy azt, ami éppen a keze ügyébe került. Ő mérte a foglyokra a huszonöt korbácsütést is, amelyet kisebb fegyelmi vétségek miatt szabtak ki rájuk. Rendszerint megtartotta magának az élelem egy részét, amelyet a foglyok között kellett volna szétosztania.

Ebben a táborban, akárcsak a többi koncentrációs táborban és munkatáborban, a kapo-rendszert alkalmazták. A kapo

rendszerint egy német fegyenc volt, akit valamelyik közönséges koncentrációs táborból hoztak el, és rendelték más foglyok fölé. Egy barakk-tömb tartozott hozzá, és cserébe a durva fegyelmezésért, amelyet alárendeltjeivel szemben alkalmazott, jobb bánásmódban részesült: nem kellett dolgoznia, több élelmet és néhány cigarettát kapott. Schandelahban egy Grosse nevű kapo volt a tábori munkaszolgálat feje, vagyis az ő feladata volt a munka elosztása. „Humorérzéke” volt. Amikor egy különösen vézna foglyot látott — márpedig az, aki Schandelahban különösen véznának tűnt, az már élő csontváz volt — azt mondta neki: „nemsokára a krematóriumba mész”. Az egyik foglyot, egy franciaországi cukorgyár igazgatóját, Grosse nyolcvan méteren át egyhuzamban verte. Amikor a fogoly futás közben elesett, Grosse felrántotta és tovább verte. A fogoly négy órával később meghalt.

Így éltek az úgynevezett munkások a táborban, és nem szabad elfelejtenünk, hogy ezek nem voltak bűnözők, jöllehet ez sem igazolta volna a velük való bánásmódot. Rendes, békeszerető, törvénytisztelő polgárok voltak, akiknek egyetlen bűnük az volt, hogy olyan országban éltek, amelyet a német hadsereg leigázott. Németországnak munkásokra volt szüksége, és ezért elszakították őket feleségüktől, családjuktól, gyakran éjnek idején, felrakták őket vonatra, és egy gyötrelmes út után, amely néha öt napig is tartott, ledobták őket, mint valami teherrakományt egy munkatábor vasútállomásán. És elkezdődött rabszolga-életük.

Csak a legbátrabb ember gondolhatta, hogy mindezt túléli; sokan lehettek, akik úgy vártak a krematóriumba vivő utolsó útjukra, mint ami megváltja őket elviselhetetlenül nyomorúságos életüktől.

1943 elején a birodalmi kormány úgy rendelkezett, hogy a terhes külföldi asszonyokat nem szabad hazaküldeni, hanem a helyi hatóságoknak „a legegyszerűbb, de higiénikus formában” lehetőséget kell teremteniük, hogy ezek az asszonyok megszülhessék gyermekeiket. Gondoskodni kell továbbá a csecsemők elhelyezéséről, táplálásáról és gondozásáról, hogy az asszonyok

mindjárt szülés után visszamehessenek a gyárba, és tovább dolgozhassanak Németországért.

A Hannover melletti Volkswagenwerke nevű üzemben igen sok külföldi munkás dolgozott. 1943 februárjában Wolfsburgban, a gyár környékén, „gyermekotthont” létesítettek, amelyben orosz személyzet látta el a teendőket. Később az otthont, amely a gyár szociális osztályának felügyelete alá tartozott, dr. Korbelnek, az üzemi orvosnak és egy Ella Schmidt nevű gondnoknőnek az ellenőrzésére és gondjára bízták*. Az otthont később áthelyezték a tizenkét kilométernyire levő Rührenbe, ahol a gyermekeket barakkokban helyezték el.

Utólag kiderült, hogy 1943 áprilisa és 1945 áprilisa között 400 csecsemő halt itt meg; csupán 1944 augusztusában hatvan. Kezdetben a csecsemőket anyjukkal együtt vették fel, de a munkaügyi miniszter később ragaszkodott ahhoz, hogy az anyák legkésőbb tizennégy nappal a szülés után újra munkába álljanak. Ettől fogva a halálozási arányszám rohamosan emelkedett.

A felügyelettel megbízott orvos szándékos és bűnös hanyagsága határtalan volt. Noha 1944-ben az otthonba felvett 310 csecsemő közül 254 meghalt, és a halálozási arány az év vége felé egyre növekedett, dr. Korbel csak hetenként egyszer kereste fel az otthont. Nem tett lépéseket, hogy kikérje egy gyermekorvos tanácsát és segítségét. Soha nem vizsgálta meg a beteg gyermekeket. Nem vett fel látteleket a gyermekek holttestéről, hanem egyszerűen elfogadta másoktól az igazolást, és minden további nélkül ráírta a felületes diagnózist: „Halál oka: életképtelen”.

A gondnoknő viselkedése úgyszólván semmivel sem volt jobb. Kegyetlenül és érzéketlenül bánt a gyermekekkel. Nem gondoskodott a legcsekélyebb egészségügyi óvintézkedésről sem, jóllehet a gyermekek tele voltak kelésekkel, és a barakkokban hemzsegték a poloskák. Minden látogatót undorral töltött el, amit az otthonban látott. Beismerte, hogy éjszaka sohasem teljesített szolgálatot, és ellenőrző körutakat sem tett.

Amikor végül ezek a tetvektől agyongyötört, sebekkel borított, hasmenéstől legyengült, szerencsétlen gyermekek meghaltak,

---

* Dr. Korbel és a gondnoknő perét egy angol katonai törvényszék tárgyalta. Korbelt halálra ítélték.

egy kis helyiségben összegyűjtötték, majd papírdobozokban elvitték őket a helyi temetőbe, ahol minden szertartás nélkül temették el őket. Az anyákat sohasem értesítették, ha gyermekük halálán volt, és nem értesítették őket a temetés időpontjáról sem.

A náci azonban nemcsak Rűhenben létesítettek „csecsemőotthont”. 1944-ben a harctéren elszenvedett vereségek következtében az élelmiszertermelés terén válságos volt a helyzet. Mint említettük, annak idején sok külföldit hurcoltak el Lengyelországból és Oroszországból Németországba mezőgazdasági munkára. Sok nő is volt köztük, és a német gazdák csakhamar panaszkodni kezdtek a náci párt helyi szervezeteinek vezetőinél, hogy a mezőgazdaságban dolgozó lengyel nőktől túl sok időt rabol el a gyermekszülés, a szülés előtti kíméleti idő, majd a szülést követően a csecsemők gondozása.

Helmstedt tartományban egy otthont létesítettek az ilyen nők gyermekeinek elhelyezésére. A csecsemőket rövid idővel megszületésük után, ha kellett erőszakkal, elvették anyjuktól, hogy az anyát visszaküldhessék a gazdaságba dolgozni.

Az otthon egy Velpke nevű helységben volt egy gazdaság területén és két barakkból állt. A náci pártszervezet egyik vezetője, névszerint Gerike, egy Billien nevű nőt nevezett ki gondnokká, és egy Hessling nevű férfit bízott meg az orvosi teendőkön kívül adódó belső adminisztratív munkák elvégzésével. Billien asszony tiltakozott Gerikénél megbízatása ellen, mert, mint mondotta, ő csak egy tanítónő, és nem rendelkezik állásának megfelelő szakképzettséggel.

A csecsemők gondozását kezdettől fogva szörnyen elhanyagolták, s így a gyermekek körében igen nagy volt a halandóság. A helyi orvos, akinek ellenőriznie kellett volna az otthont, teljesen közömbösen viselkedett. A barakkszerű gazdasági épületek egyáltalában nem feleltek meg a célnak, nem volt szakszerű felügyelet, az étrend híján volt minden tudományos megalapozottságnak, és káros hatású volt, a beteg csecsemők nem részesültek orvosi kezelésben, és a betegeket nem különítették el az egészségesektől. A barakkoknak hullámlemez teteje volt, s a helmstedti síkságokon nyáron olyan rekkenő volt a hőség, hogy a gyermekek rettenetesen szenvedtek a helyiségben.

Billien asszony a szakértelem és tapasztalatok hiányát pótol-

hatta volna gondossággal és szorgalommal. De ő nem sok időt fordított kötelességének teljesítésére. Nem étkezett és nem aludt az otthonban, sőt, sokszor napközben is órákat töltött távol, s ilyenkor négy tapasztalatlan orosz lányra és egy kétes tapasztalattal rendelkező orosz asszonyra bízta a gyermekek gondozását. Az ágyak mocskosak voltak, tele férgekkel. Az egykor egészségesen bevitt gyermekek ülepe csakhamar kisebesedett, arcuk beesett, lábuk pipaszárvékonyágúvá soványodott, arcuk pedig kékes-zöld színű lett. A gyermekek ruhaneműjét ritkán váltották, és étkezésük rendszertelen volt. A halálozási arányszám hallatlanul magasra emelkedett; 1944 májusa és decembere között az otthonba felvett száz gyermek közül nyolcvannégy meghalt.

Ebben az otthonban sem temették el azonnal az elhalt gyermekeket, hanem egy idő múlva betették őket egy papírdobozba, és kékcsin elvitték őket a temető mögött elterülő rétségre és ott ásták el őket. A gyermekek holttestét olyan felületesen földelték el, hogy egy alkalommal egy kutya szájában egy hajjal fedett csecsemőfejet láttak.

Az illetékes hatóságok tudtak ezekről az állapotokról, de semmit sem tettek orvoslásukra.

Az a mód, ahogyan a nácik ezeket és az ezekhez hasonló intézményeket megszervezték és igazgatták, szintén azt mutatja, hogy mennyire semmibe vették azoknak az „alsóbbrendű” lényeknek az emberi jogait, akik nem voltak olyan szerencsések, hogy németeknek szülessenek.

Sokszáz gyermek pusztult el betegség és éhezés következtében; sokezer ártatlan férfit és nőt dolgoztattak halálra, és sokmillió zsidót gyilkoltak meg. Mindezt büntetlenül lehetett tenni; csak az volt fontos, hogy elősegítse Hitler jóslatának beteljesedését, hogy a Harmadik Birodalom ezer évig fog fennállni.

KONCENTRÁCIÓS TÁBOROK

A koncentrációs táborok rendszerét már jóval az 1939. évi lengyelországi invázió előtt általánosan bevezették a Harmadik Birodalomban, és Himmler irányításával még békeidőben tökéletesítették e rendszer szervezetét; a módszereket németeken próbálták ki és ellenük alkalmazták először.

Az 1933 február 28-i elnöki szükségrendelet (Hitler ilyen kérdésekben nemigen vesztegette az időt) bevezette a Harmadik Birodalom jogrendjébe a „Schutzhaft”, azaz védőőrizet fogalmát. Így bárkit, aki a legcsekélyebb jelét is adta annak, hogy esetleg aktívan szembe fog szállni az új rezsimmel, ártalmatlanná lehetett tenni. Ilymódon a következő hat év folyamán sokezer németet hurcoltak koncentrációs táborokba, hogy ott „kezelésbe vegyék” őket; sokan közülük sohasem nyerték vissza szabadságukat.

A Gestapóra bízta tehát „a párt és az állam összes ellenségei felszámolásának” feladatát, és ennek a szervezetnek tevékenysége nyomán népesültek be a koncentrációs táborok, melyek keretlegénységét az SS szolgáltatta.

Ebben a fejezetben megmutatjuk, hogy ezt a fegyvert, amelyet közvetlenül a háború kitörését megelőző években kovácsoltak és próbáltak ki, hogyan használták fel a háború éveiben a megszállt területek lakosainak terrorizálására, és arra, hogy közülük sokmillió embert elpusztítsanak.

1939-ben, a hadüzenet pillanatában, hat koncentrációs tábor volt Németországban, összesen mintegy 20 000 fogollyal. A következő két évben további táborokat építettek, s ezek közül jónéhánynak neve világszerte fogalommal vált; ilyenek Auschwitz,

Belsen, Buchenwald, Flossenbürg, Mauthausen, Natzweiler, Neuengamme, Ravensbrück és Sachsenhausen.

A háború alatt a leigázott és megszállt területek lakosai közül a legalacsonyabb becslés szerint is tizenkét millió férfit, asszonyt és gyermeket gyilkoltak meg a németek; ezek közül nyolcmillió a német koncentrációs táborokban pusztult el. Sir Hartley Shawcross, aki a háborús főbűnösök ellen indított perben az Egyesült Királyság főügyésze volt, záróbeszédében ezt mondta erre vonatkozólag: „Tizenkét millió gyilkosság! Az európai zsidók kétharmad részét, több mint hatmillió zsidót végeztek ki, maguknak a gyilkosoknak az adatai szerint. Akárcsak a sorozatgyártást valamely iparágban, úgy szervezték meg a gyilkosságokat Auschwitz, Dachau, Treblinka, Buchenwald, Mauthausen, Maidanek és Oranienburg gázkamráiban és krematóriumokban.”

Sokmillió embert szállítottak a megszállt területekről ezekbe a táborokba; voltak, akik azért kerültek ide, mert zsidók voltak, mások, akiket korábban rabszolgamunkára hurcoltak el hazájukból, azért, mert munkaképtelenné váltak; volt sok orosz hadifogoly a koncentrációs táborokban, azonkívül a „Kugel-erlass” számos áldozata, továbbá „Nacht und Nebel” foglyok. Itt mocskos barakkokba, a legmegalázóbb körülmények között zsúfolták össze őket, parancsolgattak nekik, verték, kínozták, éhezettették, végül pedig halálra dolgoztatták vagy „felszámolták” a foglyokat — így nevezték a németek a gázkamrákban való tömegkivégzéseket.

A koncentrációs táborok — úgy amint azt kiagyalóik gondosan kitervelték — valóban elrettentő hatással voltak az emberekre. Kezdetben még Németországban is a titokzatosság fátylát borították a koncentrációs táborokra, és ezt, valamint a hivatalos körök által sugalmazott mendemondákat használták fel rejtélyességük növelésére és az irtózat fokozására. Sokan nem tudták pontosan, mi folyik a szögesdrót-kerítések mögött, de alig voltak olyanok, akik ne sejtették volna.

Azt akarták, hogy sohase legyen fel teljesen a titokzatosságnak ez a fátyla. Néhány kiváltságos embernek alkalmilag bepillantást engedtek a táborok életébe, és a koncentrációs és munkatáborok nagyszámú polgári alkalmazottja nyilván elejtett rokonai és barátai körében egy-két szót arról, amit

ott bent látott. Azt akarták, hogy Németország ellenfelei sohasse szerezhessenek teljes bizonyosságot az elkövetett bűntettekről, s terveket dolgoztak ki valamennyi tábor teljes megsemmisítésére és életbenmaradt foglyaik elpusztítására; e tervek végrehajtását csak a Szövetségesek gyors előrenyomulása és Németország hirtelen összeomlása akadályozta meg.

Azóta már világszerte jól tudják, milyen borzalmak játszódtak le a koncentrációs táborokban. Az életbenmaradottak elmondták, mit éltek át, és maguk a táborok is bizonyosságot szolgáltatottak azokról a szörnyűségekről, amelyeknek néma tanúi voltak. Azokat, akik elsőnek léptek be a felszabadulás után ezekbe a táborokba, életük végéig kísérteni fogja az az iszonyatos látvány, amely ott eléjük tárult.

A következőkben megpróbáljuk ismertetni e táborok egy-némelyikét; leírjuk, milyen körülmények között, milyen meg-aláztatásban, szennyben és kínzások közepette éltek mindazok, akiket ott fogva tartottak.

AUSCHWITZ

Auschwitznak (Oświęcim), ennek a 12 000 lakosú, Varsótól körülbelül 160 kilométerre délnyugatra fekvő lengyel városkának a nevét a háború előtt Lengyelországon kívül sehol sem ismerték. Fekvése igen kedvezőtlen. Egy sík medence legmélyebb pontján épült, számos apró, poshadt vizű tó veszi körül, s így nyirkos, egészségtelen, rossz a levegője.

Nem meglepő tehát, hogy az Auschwitzot körülvevő ködös, mocsaras vidéken egyetlen emberi település sem volt. Valaki egyszer azt mondta erről a vidékről: „Az élet ezer éven át elkerülte ezt a helyet, mivel a halál tanyázott itt.”

És valóban nem hiába őrködött itt ezer éven át a halál: a németek ezen a helyen létesítették az „auschwitzi koncentrációs tábor”-t, ahol volt idő, amikor naponta tízezer embert vittek a gázkamrákba, s magának a tábor parancsnokának számításai szerint nem kevesebb mint hárommillió embert gyilkoltak meg ilyen és egyéb módon.

Megnyitásakor a tábor hat roskatag barakképületből és egy düledező dohánygyárból állt; később azonban jelentékenyen

kibővítették. 1940 május 1-én Rudolf Franz Ferdinand Höss SS-Hauptsturmführert előléptették, és Auschwitzba helyezték át Sachsenhausenből, ahol 1938 óta a parancsnok mellett látta el a segédtiszti teendőket. Auschwitznak fontos szerepet szántak, főként a lengyelországi ellenállás szétzúzásában, mivel a náci megszállást ennek a szerencsétlen országnak a lakosai távolról sem fogadták valami nagy lelkesedéssel. Éppen ezért erélyes táborparancsnokot kellett találni.

Hössnek megvolt ehhez a szükséges előképzettsége, és nyilván minden különösebb nehézség nélkül rákerült a legesélyesebbek listájára. Katona volt az első világháborúban, majd pedig sziléziai és schleswig-holsteini gazdaságokban dolgozott 1923-ig; ekkor részt vett egy gyilkosságban, amelyért tíz évi börtönre ítélték. Öt év után kegyelmet kapott, szabadlára helyezték, és 1932-ben Münchenben csatlakozott a náci párthoz.

1933-ban Pomeránia egyik uradalmában egy SS-lovasszázad parancsnoka volt, és itt vonta magára egy szemle alkalmával Himmler figyelmét, aki úgy vélte, hogy Hösst tapasztalatai és magatartása alkalmassá teszik arra, hogy valamelyik koncentrációs táborban vezető tisztséget töltsön be.

Ettől kezdve biztosítva volt a jövője. 1934-ben Dachauban kerül, ahol eleinte a védőőrizetesei táborában volt Blockführer, egészen addig, amíg 1938-ban Sachsenhausenba helyezték át.

1941-ben Himmler szemlét tartott Auschwitzban, és utasításokat adott a tábor kibővítésére és a környező mocsarak lecsapolására. Egyidejűleg a közeli Birkenauban 100 000 orosz fogoly számára újabb tábort létesítettek. Ettől kezdve napról napra nőtt a foglyok száma, noha elhelyezésük körülményei igen rosszak voltak. Megfelelő egészségügyi intézkedések híján rendszeresen pusztítottak közöttük a járványos betegségek.

1941-ben érkezett ide az első zsidókból álló szállítmány Szlovákiából és Felső-Sziléziából, és az ilyen szállítmányokkal érkező munkaképteleneket kezdettől fogva gázzal végezték ki a krematórium épületének egyik helyiségében.

Később, még ugyanebben az évben, Himmler Berlinbe rendelte Hösst, és közölte vele, hogy Hitler elrendelte az európai zsidók kérdésének „végleges rendezését”, s mivel nézetük szerint a többi lengyelországi megsemmisítő tábor nem működött elég

eredményesen, és nem alkalmas kibővítésre, utasították Hösst, hogy utazzon Treblinkába, és vizsgálja meg az ottani megsemmisítő berendezéseket.

Höss 1942 tavaszán ellátogatott Treblinkába, és az ott alkalmazott módszereket meglehetősen kezdetlegeseknek találta. Itt a kivégzés apró kamrákban történt, amelyekbe csöveken robbanómotorokból kipuffogó gázt vezettek. Ez az eljárás azonban nem volt eléggé megbízható, mivel a motorok zsákmányolt öreg járművekből és tankokból származtak, és gyakran felmondták a szolgálatot. Ezért nem is tudták végrehajtani a tervben előirányzott programot, noha a táborparancsnok kimutatásai szerint az előző hat hónapban 80 000 embert pusztítottak el gázzal. Ez azonban nem volt elég Himmlernek, aki éppen akkor fogott hozzá a varsói gettó felszámolásához.

Éppen ezért úgy döntöttek, hogy Auschwitz a legmegfelelőbb tábor erre a célra, egyrészt mivel négy vasútvonal csomópontja volt, másrészt pedig minthogy a környező vidék nem volt sűrűn lakott, a tábor területét teljesen el lehetett zárni a külvilágtól.

Hössnek négy hét időt adtak terve elkészítésére, és utasították, hogy lépjen érintkezésbe Eichmann Obersturmbannführerrel, aki meglehetősen fontos állást töltött be az RSHA 4. hivatalában*. Eichmannak kellett megbeszélni Höss-szel, milyen tervezeteket küldjön be neki az áldozatok tömeges megsemmisítésére vonatkozóan.

Egyre több szállítmány érkezett, és mivel az újabb krematóriumok csak az év végére készülhettek el, az újonnan érkezetteket ideiglenes gázkamrákban kellett kivégezni, tetemüket pedig gödrökben hamvasztották el.

Birkenau közelében, egy félreeső helyen fekvő két majorsági épületet légmentesen záródó ablakkal és erős faajtókkal láttak el. A szállítmányokat egy Birkenau mellett elhaladó mellékvágányra irányították, ott nyitották ki a vagonokat, és a munkaképes foglyokat az auschwitzi és birkenauai táborokba vitték. A többieket elgázosításra szánták, és ezek közül a jární tudókat a mellékvágánytól egy kilométer távolságban levő gázkamrába

---

* Az RSHA 4. számú hivatala foglalkozott az összes Gestapo-ügyekkel. Abban az időpontban Müller Obergruppenführer volt a vezetője.

hajtották. A betegeteket és jární nem tudókat teherautón szállították oda.

A majorsági épületnél egy palánk mögött mindnyájuknak le kellett vetkőzniük. Az ajtón „Desinfektionsraum” (fertőtlenítő helyiség) felírás volt olvasható, és a foglyokkal elhitették, hogy tetvetlenítés végett viszik be őket ebbe az épületbe.

Amikor elkészültek a vetkőzéssel, az érkezetek létszámától függő — általában 250 emberből álló — csoportokban mentek be a helyiségbe. Rájukzárták az ajtókat, és a falakban elhelyezett, különleges módon szerkesztett nyílásokon át egy-két „Cyclon B” gázt tartalmazó bádogdobozt dobtak be. A „Cyclon B” gáz, amelyet általában erre a célra használtak, nyers hidrogéncianidot tartalmazott. Az, hogy mennyi ideig tartott, amíg az áldozatok elpusztultak, az időjárástól függött, de általában legfeljebb tíz percet vett igénybe.

Félóra múlva kinyitották az ajtókat, a holttesteket egy állandóan erre a munkára felhasznált, foglyokból álló különítmény kihordta, és gödrökben elhamvasztotta. A hullák elégetése előtt a gyűrűket lehúzták róluk, az aranyfogakat pedig kitördelték szájukból. A hullák közé tüzfát raktak, és amikor már körülbelül 100 hulla volt a gödörben, parafinnal átítatott rongyokkal meggyújtották a fát. Amint elharapóztak a lángok, újabb hullákat dobáltak a gödörbe. Ha esett az eső, a gödör fenekén egybegyűlt zsiradékot vödrökkel öntötték a máglyára, nehogy a tűz kialudjon. Hat-hét óráig tartott ilyen körülmények között, amíg elhamvadt annyi hulla, amennyi színültig megtöltötte a gödört. Az égő hús bűze még akkor is érezhető volt a táborban, ha a szél az ellenkező irányban fújt.

A gödörből kiszedett csontokat összetörték. Ezt a tábor foglyai végezték. Cementpadlóra halmozták fel a csontokat, és nehéz fadöngölőkkel porrá zúzták. A maradványokat teherautókra rakták, a Weichsel folyóhoz vitték, és a vízbe szórták.

A fenti leírás magának Hössnek 1946 márciusában tett vallomásából származik, és azokat a módszereket ismerteti, amelyeket az átmenetileg létesített gázkamrák használata idején alkalmaztak, azelőtt, hogy megépültek az új gázkamrák. Ezután Höss ismertette azokat a tökéletesített módszereket, amelyeket

1942 végén vezettek be, amikor a négy hatalmas új krematórium közül kettő elkészült.

Ettől kezdve már tömegesen érkeztek a szállítmányok Belgiumból, Franciaországból, Hollandiából és Görögországból, s ezeket a következőképpen fogadták. A vonat egy különleges, erre a célra épített rámpa mentén állt meg, amely a tábor raktára és a birkenauai tábor között húzódott. Ezen a rámpán válogatták szét a foglyokat, és egyúttal elvették tőlük poggyászukat. A munkaképes foglyokat innen valamelyik táborba szállították; a munkaképteleneket, akikre a megsemmisítés várt, az egyik új krematóriumhoz hajtották.

Először a gázkamrával szomszédos, hatalmas földalatti öltözőhelyiségbe kerültek. Itt padok és ruhafogasok voltak; tolmácsok közölték a foglyokkal, hogy fürdeni és tetvetleníteni viszik őket, s lelkükre kötötték, hogy jól jegyezzék meg, hova akasztották ruháikat. Innen egy másik helyiségbe kellett menniük, amelyben zuhanyozók voltak, hogy az áldozatok elhiggyék azt, amit a tolmácsok mondtak nekik. Ilyen elővigyázatossági intézkedésekkel akarták elejét venni mindennemű pániknak; két altiszt az utolsó pillanatig a foglyok mellett maradt, hogy minden esetleges nyugtalanságot „lecsillapítsanak”.

Időnként előfordult azonban, különösen a Belsenből érkezett foglyok esetében, hogy az áldozatok tudták, mi vár rájuk. Belsenben nem voltak gázkamrák, és így, amikor a nyugat-németországi Belsenben vonatra ültetett foglyok észrevették, hogy messze kelet felé szállítják őket, majd megérkeztek Felső-Sziléziába, mindinkább erőt vett rajtuk a nyugtalanság, mert gyanították, hova kerülnek.

Ezért valahányszor Belsenből érkezett egy-egy szállítmány, megszigorították a biztonsági intézkedéseket, a foglyokat kisebb csoportokba osztották, és különböző krematóriumokba küldték, hogy elejét vegyék mindennemű zavargásnak. SS-legények erős kordont vontak, s az ellenkező foglyokat erőszakkal tuszkolták be a gázkamrába. Rendzavarásokra azonban csak ritkán került sor, és általában beváltak azok a módszerek, amelyekkel megakarták nyugtatni az újonnan érkezetteket.

Höss vallomásában beszámolt egy olyan esetről is, amikor komoly zavargásra került sor:

„Egy esetre különösen jól emlékszem. Belsenből érkezett egy szállítmány, s a foglyok kétharmad része, legnagyobbrészt férfiak, már a gázkamrában voltak, egyharmad részük pedig még az öltözőben. Három vagy négy fegyveres SS-altiszt lépett be az öltözőbe, hogy siettessék a vetkőző foglyokat, s ekkor zendülés tört ki. Leszaggatták a villanyvezetékeket, megrohanták és lefegyverezték az SS-katonákat, s az egyiket össze is szurkálták. A helyiség teljesen sötét volt, a kijáratnál álló őr és a bent tartózkodó foglyok vaktában lövöldöztek egymásra. Amikor odaérkeztem, elrendeltem, hogy zárják be az ajtókat, és befejeztetem az első csoport elgázosítását, azután pedig apró fáklyákkal felszerelve, az őrséggel együtt bementem a helyiségbe, s ott a foglyokat az egyik sarokba szorítottuk, majd egyenként a krematóriumnak egy másik helyiségébe vittem őket, ahol parancsomra kézi fegyverekkel végeztek velük.”

A nők sokszor a fogasokra akasztott ruháik mögé rejtették gyermekeiket, s nem vitték be őket magukkal a gázkamrába. Ezért a krematóriumban dolgozó különítmény tagjainak az SS-legények felügyeletével mindig át kellett kutatniuk a ruhákat, és ha gyermekeket találtak mögójük rejtve, őket is bevitték a gázkamrába. Az új, tökéletesített gázkamrákban a gázcsapok kinyitása után félórával üzembehelyezték az elektromos ventilátort, s a hullákat lifttel a hamvasztó kemencékhez szállították. Tizenkét óra alatt öt kemencében körülbelül kétezer holttestet tudtak elégetni.

A foglyok ruhaneműit és egyéb holmiját a raktárban válogatta szét egy foglyokból álló különítmény, amely állandóan oda volt beszállásolva és munkára beosztva. Az értéktárgyakat havonta beszállgáltatták a berlini Reichsbanknak. A ruhaneműt kitisztítva elküldték a hadiüzemeknek a rabszolga-munkaerő számára. Az aranyfogakat beolvasztották, s összegyűjtve havonta eljuttatták az SS egészségügyi osztályának.

Höss 1943 decemberében eltávozott Auschwitzból, de az embertelen pusztítás tovább folyt. Maga Höss fontos beosztást kapott Münchenben Pohl Obergruppenführer mellett. Ebben a minőségben gyakran tartott szemlét a koncentrációs táborokban, és sok minden, amit ma ezekről az intézményekről tudunk, tőle származik. Tőle tudjuk, hogy Auschwitzban nem kevesebb

mint hárommillió embert végeztek ki, s ezek közül 2,5 millió a gázkamrákban lelte halálát.

Azt is ő mondta el, hogy parancsnoksága idején egyetlen utasítás alapján 70 000 orosz hadifoglyot végeztek ki Auschwitzban. És ugyancsak az ő parancsnoksága idején, 1943-ban volt olyan időszak, amikor naponta 10 000 fogoly került a gázkamrába.

Az Auschwitzba érkező haláltranszportokkal 90 000 ember jött Szlovákiából, 65 000 Görögországból, 11 000 Franciaországból, 20 000 Belgiumból, 90 000 Hollandiából, 400 000 Magyarországból, 250 000 Lengyelországból és Felső-Sziléziából és 100 000 Németországból.

Auschwitz tehát rászolgált a „haláltábor” névre. Főkapuja felett „Arbeit macht frei” (A munka szabaddá tesz) felirat díszelt. Dante Poklának felirata — „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!” — stílszerűbb volt.

Egy SS-legény, aki Auschwitzban szolgált, így írta le a táborat:

„A «Vigyázat! Életveszélyes!» feliratú táblákkal ellátott sűrűszövésű, magas kettős szögesdrótkerítések, a géppuskás és géppisztolyos őrszemekkel megrakott őrtornyok és a kihalt, zord téglablokkok láttán minden újonnan érkezőt elfogta a teljes reménytelenség érzése, amikor ráébredt arra, hogy soha többé nem térhet innen vissza a szabad életbe. És valóban, csak igen kevesen kerültek itt el a gyötrelmes pusztulást. Sokan megérkezésük után néhány nappal öngyilkosok lettek. Amikor külső munkán voltak, az örök közé rohantak, hogy azok lelőjék őket, vagy — a táborban használatos kifejezéssel szólva — «rámentek a drótra». A magasfeszültségű áram egyetlen ütése és egy géppuska-sorozat végzett velük, és így megszabadultak a további kínoktól. Valahányszor éjszaka lövések hallatszottak, mindenki tudta, hogy megint egy embert a drót felé kergetett a kétségbeesés, és most ott fekszik hitvány rongyaiba burkolva, élettelen tömegként, az úgynevezett semleges övezetben. Ez két méter széles salakcsík volt a belső drótkerítés mentén, és aki erre rálépett, azt lelőtték.

Másokat nadrágszíjukra felakasztva találtak meg reggel ágyuk oldalán. Az ilyen esetekben a blokk rendjéért felelős fogolynak jelentenie kellett az öngyilkosok számát a táborparancsnoknak.

A koncentrációs tábor új lakóit végigfuttatják az egészségügyi személynél előtt.
Ezt a fényképet egy német fogolytól találták

Nur gültig für die Dauer der Dienstzeit, des
in der Waffen-ff. Bei der Entlassung abzugeben!

Führerschein

für

den Josef Kramer

(Vor- und Name)

Struppenteil usw.: Wirtschafts -

Verwaltungshauptamt, Amt für

Konzentrationslager-Natzweiler

Standort: Natzweiler

geboren am 10. November 1930

in München

Kramer

(Eigenhändige Unterschrift des Inhabers)

Josef Kramer gépkocsí-
vezetői engedélye

Ilse Koch; a buchenwaldi
parancsnok felesége

KOCH ILSE

29 7340

Ilyenkor a «Személyazonosságot megállapító osztály» emberei a helyszínre siettek, minden oldalról lefénnyképezték a hullát, s kihallgatták a barakk többi lakóit, hogy megbizonyosodjanak róla, vajon a szerencsétlen öngyilkost nem a tábor más foglyai ölték-e meg. Minden képzeletet felülmúlt az a bohózatba illő álszenteskedés, amelyet ilyen alkalmakkor tanúsítottak. Mintha egy olyan táborban, ahol rendszeresen gyilkolták meg naponta az emberek ezreit, az SS-hatóságot a legkevésbé is érdekelte volna valamelyik szerencsétlen áldozat sorsa!»

Valamennyi koncentrációs táborban általában a polgári börtönökből kiválogatott német nemzetiségű hivatásos bűnözők töltötték be az alacsonyabb tisztségeket, s a koncentrációs táborok tapasztalt SS-legénysége képezte ki őket erre a munkára. Auschwitz sem volt kivétel e szabály alól; először harminc bűnöző érkezett ide, akiket azért válogattak össze, hogy ők alkossák az alsóbbrendű személyzet magvát. Ők voltak a táborfelügyelők (Lagerälteste), blokkfelügyelők (Blockälteste), szobafelügyelők (Stubendienst), és a kapók vagy munkavezetők*. Ezeket a leg-aljasabb bűnözők közül válogatták össze, a legtöbbjüket erőszakos bűncselekmények miatt hosszú börtönbüntetésre ítélték. Ugyan hol lehetett volna alkalmasabb eszközöket találni Himmler bűnös terveinek végrehajtására?

Két héttel később megérkezett az első lengyelországi szállít-mány; kezdetben csak lengyel foglyokat hoztak Auschwitzba. A tábor fennállása alatt azonban összesen 26 különböző nemzet-hez tartozó foglyok kerültek ide, s a vége felé, amikor a tábort már úgyszólván kizárólag tömeges emberirtásra használták, a foglyok többsége zsidó volt. Alig akadt köztük olyan, aki valamiféle büntettet követett volna el; egyszerűen azért kerültek ide, mert lengyelek, zsidók, cigányok, vagy szovjet hadifoglyok voltak.

Azokat, akiket nem küldtek rögtön a gázkamrákba, regisztrálták és számokkal látták el. Ezeket a számokat rávarrták a foglyok ruháira, és 1942-től kezdve alsókarjukra is rátetoválták. A foglyok különböző kategóriáit külön jelvényekkel is ellátták:

---

* A kapók felügyelői tiszteket töltötték be az egyes épületekben, brutálisan bántak a rájuk bízott foglyokkal, s ezek rettegetek tőlük.

a politikai foglyokat vörös háromszöggel jelölték meg, a hivatásos bűnözőket zölddel, a homoszekszuálisakat rózsaszínnel, a prostituáltakat és a perverz nőket feketével, a papokat pedig lilával. A zsidók Dávid-csillagot viseltek, később pedig sárga csíkot a háromszög felett.

Regisztrálásuk pillanatától kezdve teljesen megszűntek egyének lenni, pusztá számoknak tekintették őket. Sem egyéniségük, sem tulajdonuk nem volt. Mindenüket elvették tőlük és elraktározták, kivéve néhány olyan tárgyat, amelyekre vonatkozóan külön rendelkezéseket hoztak, továbbá azokat a holmikat, amelyeket az SS-legények és az őrk a maguk vagy családjuk számára raboltak el tőlük.

Ennek a tábornak 35 épületében osztályozták és raktározták el a foglyoktól elszedett tárgyakat, és némi fogalmunk lesz az elkobzott javak mennyiségéről, ha meggondoljuk, hogy noha a németeknek a tábor kiürítése előtt sikerült tartalmával egyetemben felégetni 29 ilyen raktárt, visszavonulásuk után a megmaradt épületekben a következő tárgyakat találták: 348 820 öltönyt, 836 255 teljes női öltözetet, 5525 pár női cipőt, több ezer fogkefét, borotválkozóecsetet és szemüveget, végül pedig mindenféle konyhai felszerelési tárgyakat, sőt még művétagokat is.

Ha már a mindennapi élet ilyen szörnyű volt az auschwitzi táborban, nyilvánvaló, hogy a büntetésnek, ahhoz, hogy hatékony legyen, még kegyetlenebbnek kellett lennie. Ebben úgy látszik semmi sem akadályozta a tábor személyzetét. A táborparancsnok általában a következő büntetéseket szabta ki: korbácsolás, büntetőosztaghoz való áthelyezés, esetleg órákon át állnia vagy térdelnie kellett a fogolynak, vagy sötét, szűk cellába zárták*. Ezek a cellák olyan szűkek voltak, hogy a fogoly nem tudott bennük megmozdulni, és a büntetés egész ideje alatt állnia kellett. Birkenauban az ilyen cellák bejárata kutyaórl nyílásához hasonlított, úgyhogy ember csak kúszva tudott bejutni a cellába.

A Stehzellet a kínzás különféle más formái kísérték és tették „változatossá”, így például kitepték az áldozat körmeit, vizet

* Ennek a büntetésnek a „Stehzelle” nevet adták, mert a zárka olyan szűk volt, hogy csak állni lehetett benne.

öntötték fülébe; gyakran napokon át kizárólag erősen sózott főzeléket adtak neki enni, hogy minél jobban szomjazzon.

A korbácsolás a nyilvánosság előtt folyt le az esti létszámolvasás után egy külön erre a célra emelt szégyenfánál. Bőrkorbáccsal verték az áldozat ülepét. Noha szabály szerint a büntetésre kiszemeltnek ruhán keresztül kellett volna elszenvednie a verést, mindig véresre korbácsolták meztelen testüket. Ha a férfi vagy női fogoly elájult, magához térítették, és tovább folytatták a korbácsolást.

Nők számára általában azt szabták ki büntetésül, hogy hosszú időn át vigyázz állásban kellett állniuk, és ez alatt semminemű táplálékot nem kaptak. A térdeplésre ítéltnek térdelés közben kinyújtott kezükben egy-egy nehéz követ kellett tartaniuk. Ha a fogoly keze lehanyatlott, vagy ha elejtette a követ, megverték.

A hírhedt XI. számú blokkban helyezték el a büntetőszázadot. A tábor őrszemélyzetének egyik volt tagja a következőképpen írta le ezt a blokkot:

„Kívülről nézve alig különbözött a többi 28 épülettől, amelyekben a foglyok aludtak, vagy amelyeket konyhának, kórháznak használtak. Néhány kőlépcső vezetett az épület főbejáratához. A többitől eltérően, a XI. számú blokk ajtaja mindig zárva volt. Ha valaki csengetett, egy SS-őrsem jelent meg, akinek léptei már messziről visszhangzottak a látszólag kihalt épületben. Minden látogatót gyanakodva mért végig egy kis ablakrostélyon keresztül, mielőtt bebocsátotta volna. A folyosó félhomályában a belépő hatalmas rácsos vasajtóval találta szembe magát, amely szemmel láthatólag elzárta az épület fő részét. Már kívülről is feltűnt, hogy az ablakok csaknem teljesen be voltak falazva, csak keskeny résen át engedték be a fényt. Tekintettel arra, hogy a szomszédos blokk ablakait ferde falécek fedték, feltétlenül arra kellett gondolnia az embernek, hogy ennek megvan a maga különleges oka.”

Ebben a sötét, ijesztő külsejű épületben tartózkodtak a büntetőszázad tagjai, amikor éppen nem voltak munkán. Bármilyen volt az időjárás, mindig a szabadban dolgoztak, sokszor derékig érő vízben. Munka után egész éjszaka jéghideg helyiségekben a

puszta földön feküdtek. Ilyen körülmények között a betegek arányszáma rendkívül magas volt, és mivel a XI. blokk betegei nem kerülhettek kórházba, igen sokan haltak meg közülük.

De ennél is többen haltak meg a bántalmazások következtében. A blokk Krankenmann nevű parancsnoka sok foglyot sajátkezüleg ölt meg. Felsorakoztatta a foglyokat egy kőfal előtt, és olyan erősen vágta állon őket, hogy állkapocscsontjuk eltört, fejük pedig a falhoz vágódott és összezúzódott.

Aki a tábor lakói közül munkaképtelenné vált, azt kiselejtezték és meggyilkolták. Ezt a rostálást különleges szemlék alkalmával végezték. A betegek és öregek, akik ismerték e szemlék célját, igyekeztek egészségesnek és fiatalabbnak látszani. Egyenesen tartották magukat, kidüllesztették mellüket. A kiselejteztettek külön blokkokba kerültek, amelyeket a foglyok „halálblokkoknak” neveztek.

Nemcsak gázzal gyilkolták meg azokat, akiknek már nem tudták hasznát venni. Dr. Endredd SS-Obersturmführer új gyilkolási módszert eszelt ki; fenol-injekciók alkalmazását*. A tábor orvosai közül többen segítségére voltak, és együttesen legalább 25 000 foglyot gyilkoltak meg ezen a módon. Az injekciókat a következőképpen adták be:

„Az áldozatot fogorvosi székhez hasonló székbe ültették; két fogoly megragadta kezeit, egy harmadik pedig törülközővel bekötötte szemét és a fejét tartotta. Ekkor Dr. Klehr odalépett hozzá, és hosszú tűt döfött a mellébe. A fogoly nem halt meg rögtön, csak elfeketedett előtte a világ. Ekkor azok a foglyok, akik az injekció adásánál segédkeztek, egy szomszédos szobába vezették, és lefektették a földre a félig eszméletlen áldozatot, aki körülbelül fél perc múlva meg is halt”**.

---

* Másutt is használtak halálos injekciókat. 1944 július 6-án az elzászi Natzweiler koncentrációs táborban az SOE (Special Operations Executive — különleges hadműveletek egysége) négy fogságba esett nőtagját, akiket azért dobtak le ejtőernyőn Franciaországba, hogy fenntartsák a kapcsolatot az SOE főhadiszállása és a francia ellenállási mozgalom között, evipan-injekciókkal meggyilkolták.

** A németek Lengyelországban elkövetett bűntettei. 1. köt. (A Lengyelországban elkövetett bűntetteket kivizsgáló központi bizottság jelentése.)

A kivégzés harmadik módja az agyonlövés volt. Az ilyen kivégzéseket a tábor politikai osztálya hajtotta végre. Ennek Grabner SS-Untersturmführer volt a parancsnoka, aki személy szerint talán több gyilkosságért volt felelős, mint az SS bármelyik más tagja. Valaki, aki ismerte, a következőképpen jellemezte Grabnert:

„A politikai osztály hivatali helyiségében összegyűlt az osztály valamennyi tisztviselője és egyéb alkalmazottja. A főnök, Ernst Grabner SS-Untersturmführer beszél nekik hivatalos ügyekről. Hatalmas íróasztala mögött ez a közepes termetű ember osztrák tájszólással, fontoskodó arckifejezéssel, nagy hangon adja elő mondanivalóját. Nyakatekert mondatai és hibás német beszéde nyilvánvalóvá teszi, hogy olyan emberrel van dolgunk, aki ezüst váll-lapokat hord ugyan, de teljesen műveletlen. A beavatottak tudják róla, hogy a polgári életben tehénpásztor volt valamelyik alpesi legelőn. Most büszkén hordja a Sicherheitsdienst jelvényeit... Nincs megelégedve csoportjának munkájával. Túlságosan kevés jelentés érkezik a foglyok ellen, túlságosan kevés fogoly kivégzését javasolják. Liberalizmussal vádolja alárendeltjeit. Parancsát, hogy a jövőben brutálisabban kell viselkedniük, némán, bokájukat összevágva veszik tudomásul. Grabner gátlástalan kegyetlenségével, nagyravágásával a tábor első emberévé küzdötte fel magát. Még Höss parancsnok is, aki pedig szadista kegyetlenség tekintetében aligha marad el bármiben is mögötte, és ugyancsak nem ismer gátlást, gondosan ügyel arra, nehogy rossz viszonyba kerüljön vele.”

Grabner vezette be a táborban a napi tömegkivégzéseket és a tarkólövést* is, amelyet az SS Európa-szerte mindenütt alkalmazott. Legfőbb segítőtársai Fritsch, Palitsch, és Aumeier voltak. Fritsch az újonnan érkezetteket általában így szólította meg: „Figyelmeztetek, hogy nem szanatóriumba kerültél, hanem német koncentrációs táborba, ahonnan csak a kéményen keresztül vezet kifelé az út!** Ha nem jól érzed itt magad,

---

* Német nevén: Genickschuss.

** „A kéményen keresztül” (Durch den Kamin) természetesen a krematóriumot jelentette. Az a mondas, hogy „vigyázz a nyelvedre, mert különben a kéménybe szállsz”, Németországban a háború éveiben meglehetősen elterjedt fenyegetés volt.

legjobb, ha nekimesz a magasfeszültségű áramvezetéknek.” Grabner és segédei kegyetlenül megkínózták a foglyokat a kihallgatások alkalmával, amelyekre gyakran és úgyszólván akár milyen ürüggyel sor kerülhetett. Ha férfi volt az áldozat, tükkel szurkálták heréit, ha nő volt, égő kúpot helyeztek vaginájába.

Az agyonlövés útján való kivégzéseket a tábor kerítésén túl álló karók mellett hajtották végre. A foglyokat hátracsavart karral odakötötték ezekhez a cölöpökhöz, és azután tízes csoportokban agyonlőtték őket; az utolsó csoport tehát végignézte az összes többi áldozat kivégzését. Az agyonlövést Palitsch hajtotta végre, de Grabner adta ki az erre vonatkozó parancsot; összesen 25 000 foglyot lőttek agyon Auschwitzban ilyen módon.

Végül a kivégzés általánosan alkalmazott formái közül a negyedik az akasztás volt. Erre főként olyan esetekben került sor, amikor a foglyok szökést kíséreltek meg, és elfogták őket. Ezeket a kivégzéseket az összes fogoly jelenlétében hajtották végre, hogy elrettentsék őket a szökéstől. Kivégzésük előtt megkorbácsolták az áldozatokat. Hulláik egész éjszaka ott lógtak a bitófán, és másnap reggel a tábor valamennyi foglyának el kellett vonulnia előttük.

Ilyen volt Auschwitz, a „haláltábor”; de ezzel távolról sem mondtunk el mindent. Ha mindent megírnánk róla, nem tudnák végigolvasni. Ha pedig elolvasnák, egyszerűen nem hinnék el.

BELSEN

Bergen falu közelében, a Cellétől Hamburg felé vezető út mentén létesítették a belseni koncentrációs tábort. Kezdetben kis kiterjedésű volt, de később kibővítették, és 1944 novemberében Joseph Kramert, a koncentrációs táboroknak egyik nagy tapasztalatokkal rendelkező szakértőjét küldték ide Auschwitzból, mert itt, a belseni táborban akarták elhelyezni a koncentrációs táborok beteg foglyait, továbbá a gyárakban és gazdaságokban dolgozók közül a betegeket, azonkívül pedig valamennyi Északnyugat-Európából elhurcolt személyt.

A tábor személyzete az összes többi táboréhoz hasonló volt; a parancsnoki és felügyelői rendszert alkalmazták itt is. Tehát az összes olyan posztokat, amelyek elnevezése a „Führer” szót

tartalmazta, SS-legények — a parancsnokok — töltötték be, azokat az állásokat pedig, amelyek elnevezésében az „Ältester” szó fordult elő, mint például Blockältester, általában a polgári börtönökből erre a célra idehozott közönséges bűnözők töltötték be — ők voltak a felügyelők.

Belsenben nem voltak gázkamrák, mégis, betegségek és éhezés következtében ezerszámra pusztultak el az emberek. A tábor fennállásának utolsó néhány hónapjában olyan méreteket öltött az éhség, hogy a foglyok (a tábor személyzete természetesen még mindig jól táplálkozott) kannibalizmusra kényszerültek, és a tábor egyik volt angol foglya, a tábor parancsnoka és a tábor több alkalmazottja ellen indított per során azt vallotta, hogy amikor a holttestek eltakarítását végezték, látták, hogy körülbelül minden tizedik holttest combjából vagy testének más részéből ki volt vágva egy darab, és annak is tanúja volt, amikor az éhező foglyok ilyen húsdarabokat ettek. Idáig juttatta őket a kínzó éhség.

Ez a tanú a következőket mondta:

„Több alkalommal is előfordult, hogy sok holttesten igen különös formájú sebet láttam a comb hátsó részén. Először közvetlen közélről történt puskalövés által előidézett roncsolásnak tartottam, de amikor egyre több ilyet láttam, érdeklődni kezdtem egyik barátomnál, mire az elmondta nekem, hogy a foglyok közül sokan húsdarabokat vágnak ki a holttestekből, és megeszik azokat. Mikor legközelebb azon a helyen jártam, ahová a hullákat hordták, valóban láttam egy foglyot, aki az egyik holttest lábszárából késsel kivágott egy darabot, és gyorsan a szájába dugta, mivel természetesen félt attól, hogy rajtakapják. Rábízom az önök képzeletére, milyen körülmények közé kellett juttatni a foglyokat ahhoz, hogy emberek erre vetemedjenek, hogy megfeketedett hullákból kivágott húsdarabokat egyenek.”

Nem kíséreljük meg annak leírását, milyen volt a foglyok élete ebben a táborban; nem igen voltak különbségek az egyes koncentrációs táborok életkörülményei között, s Belsen sem volt sokkal rosszabb, és egészen biztosan jobb sem volt mint a többi.

De ha leírjuk azt a megdöbbentő látványt, amely a tábor kapitulációja után elsőnek belépő angol tiszt szemei elé tárult,

némi fogalmat adhatunk arról alélról — mert életnek ezt nem lehet nevezni —, amely e drótkerítések között folyt.

Az első csapatokkal érkezett a táborba Derek Sington százados, a 14. számú hangerősítő berendezést kezelő egység parancsnoka, akinek az volt a feladata, hogy megtegye a szükségesnek vagy kívánatosnak látszó bejelentéseket, és tolmácsként működjön Taylor alezredes, a királyi tüzérség 63. tankelhárító ezredének parancsnoka mellett, aki egységével bevonult, és átvette a tábor igazgatását.

A kapunál Sington századost a tábor parancsnoka, Joseph Kramer fogadta, aki közölte vele, hogy az 1. számú táborban 40 000, a 2. számú táborban pedig további 15 000 fogoly van, akiknek legtöbbje közönséges bűnöző, gonosztevő vagy homoszekszuális, továbbá Schutzhäftlinge* — vagyis politikai foglyok. Ez utóbbiakból került ki természetesen a tábor foglyainak 99 százaléka: az összes olyan országok deportáltjai, amelyeket a németek 1939 óta leigáztak.

Amikor Glyn Hughes őrnagy, a rajnai brit hadsereg egészségügyi osztályának igazgatóhelyettese, Taylor alezredes után néhány órával megérkezett a táborba, leírhatatlan állapotokat talált. „Semmiféle leírás, semmiféle fénykép — mondta — nem tudná szemléltetni a barakkokon kívül talált szörnyűségeket, a barakkokban szemünk elé táruló borzalmas kép pedig még irtózatosabb volt.”

Hullahegyek meredeztek mindenfelé a táborban, a szabadban és a barakkokban; sok helyen az élők a hullák mellett feküdtek a priccseken. A krematórium közelében hatalmas betemetett tömegsírok voltak, egy nyitott gödör pedig színültig volt rakva holttestekkel.

A barakkok zsúfolásig tömve voltak csontvázzá aszott foglyokkal, akik súlyos betegségeken szenvedtek; sok olyan barakkban, amely mindössze száz ember befogadására volt alkalmas, ezren zsúfolódtak össze.

Semmiféle egészségügyi berendezés nem volt, és a barakkokban uralkodó elviselhetetlen állapotokhoz az is hozzájárult, hogy a legtöbb fogoly valamilyen gyomor- vagy bélbetegségben szenvedett, és túl gyenge volt ahhoz, hogy el tudja hagyni fek-

* „Schutzhäftling” szó szerint védőörizetben levőt jelent.

helyét. Mindenesetre a barakkok latrinái már régen nem voltak használatban. A nők táborrészében egy mély árok volt, fölötte hosszú rúddal, de az ároknál semmi kerítésféle vagy elkülönítés nem volt.

Azok, akiknek még volt hozzá erejük, kimentek az árokhoz; a többiek ott végezték el természetes szükségleteiket, ahol feküdtek. A barakkok földjét mindenütt emberi ürülék borította.

Az egyik tábor-részlegben 8000 férfifogoly volt összezsúfolva, kiknek legnagyobb része tifuszban szenvedett. Az egyik női tábor-részlegben 23 000 nő volt, és mindenfelé hullák heverték. Egy hullahegy közelében álló barakk folyosóján női holttestek feküdtek. A folyosóról nyíló egyik helyiségben annyi hulla hevert, hogy egyetlen egyet sem lehetett volna már bepréselni.

A foglyok 70 százaléka kórházi ápolásra szorult, és valószínűnek látszott, hogy mielőtt még erre sor kerülhetne, tízezren közülük meg fognak halni.

Volt itt mindenféle betegség, de az áldozatok reménytelen állapotát mindenekelőtt a tifusz, a tuberkulózis és a teljes kiéhezettség idézte elő. Hónapok óta szörnyű állapotoknak kellett uralkodni ahhoz, hogy erős, egészséges emberek is elpusztuljanak.

A szemlét követő reggelen Glyn Hughes őrnagy újból végigjárta a tábort Kramer kíséretében, aki az egyik nyitott sírhoz vezette. A táborparancsnok teljesen érzéketlennek és közömbösnek látszott. „30 év óta vagyok orvos — mondta Glyn Hughes őrnagy —, láttam a háború minden szörnyűségét, de sohasem láttam olyasmit, ami akár csak megközelítette volna mindezt.” Azt is kijelentette: semmi jelét sem találta annak, hogy bármilyen kísérletet is tettek volna a foglyok életének és egészségének megóvására.

Röviddel a brit haderő megérkezése után filmet készítettek a táborról, és ezt a filmet a belseni per során le is vetítették. A vetítés előtt T. M. Backhouse ezredes, a per angol főügyésze a következőket mondta:

„Ez a film némi fogalmat fog adni önöknek a táborról és arról, milyen mélyre süllyedhet az ember. Látni fogják a szanaszét

heverő hullák ezreit, és azt, hogy milyen állapotban voltak ezek a holttestek. Ugyanakkor látni fogják, milyen jóltápláltak voltak a táborban szolgálatot teljesítő SS-legények. Látni fogják, amint emberek bádogdobozzal próbálnak vizet merni egy tartályból. De azt nem fogják látni, hogy a víz poshadt volt és hullák úsztak benne. Kizárólag ilyen ivóvíz volt a táborban. Látni fogják a holtakat, látni fogják az élőket és látják majd a haldoklókat. De a film nem adhat fogalmat arról a borzalmas bűzről, mocsokról és szennyről, ami az egész táborot elborította.”

Ugyanezt a filmet Lünebergben, ahol a pert lefolytatták, németekből álló közönségnek is levetítették. Voltak, akik szem-melláthatólag kitűnően szórakoztak rajta, és sokan propaganda-filmnek tartották.

BUCHENVALD

Egy erdős dombon, 6 mérföldnyire Weimartól, a német kultúrának és szabadságnak egyik szentélyétől, 1937 nyarán új koncentrációs tábort létesítettek. A dachau-i és sachsenhauseni táborok már zsúfolásig tömve voltak, és Hitler „a demokrácia újabb vesztőhelyét” akarta létrehozni Közép-Németországban.

Ez a tábor közel nyolc éven át a nap nap után elkövetett barbárság és brutalitás színhelyévé vált. Úgy hajtottak végre itt kísérleteket az embereken, mint másutt a tengerimalacokon; ezrével lötték agyon őket; sok fogoly, akit a mindennapi életet jelentő kínok és szörnyűségek az őrületbe kergettek, amikor a táboron kívül dolgoztak, belerohant az örök kordonába, hogy kiereszkolja a halált, amely az egyetlen megváltást jelentette a testét, lelkét gyötrő szenvedésektől.

Buchenwaldban kövekkel zúzták szét a foglyokat, trágyalébe fojtották, halálra éhezgették, kiherélték, megcsonkították őket. De volt még egyéb is. Minden olyan fogolynak, akinek bőrén tetoválás volt, jelentkeznie kellett a tábor gyógyszer-tárában. Először senki sem tudta, miért, de hamarosan megoldódott a rejtély. Azokat, akiknek bőrén a legkülönlegesebb tetoválások voltak, ott tartották, és azután az egyik kapo, Karl Beigs, injekciókkal megölte őket.

A tetemeteket a kórbonctani osztály rendelkezésére bocsátot-

ták, amely lenyúzta és megfelelően kikészítette bőrüket. A kész produktumot a táborparancsnok felesége, Ilse Koch kapta meg, aki lámpaernyőket, könyvtartókat és kesztyűket készíttetett belőlük.

1945 áprilisában, amikor az amerikai hadsereg elfoglalta a tábort, számos preparált koponyát találtak. A táborban előbb felakasztottak, majd pedig lefejeztek két lengyelt, mert állítólag német lányokkal volt viszonyuk. A koponyacsontokat eltávolították, a fejeket összezsugorították, kitömték, és konzerválták. A fejek ökölnagyságúak voltak, s a haj és a kötél nyomai még meglátszottak rajtuk*.

1947 áprilisában az Egyesült Államok katonai törvényszéke elé állították Josias zu Waldeck herceg SS-Obergruppenführert, a Waffen-SS tábornokát, s a tábor személyzetének 30 tagját, köztük Ilse Kochot is. A tárgyalást a München közelében levő dachau koncentrációs táborban tartották, amelyben a vádlottak nagy része régebben és egészen más körülmények között járt már. *Inter alia* (egyebek közt) azzal vádolták őket, hogy legalább 12 különböző országban összeszedett sokezer foglyot „gyilkoltak, vertek, kínoztak, éheztettek, bántalmaztak és megaláztak”.

Ebben a táborban közel nyolc éven át szadista gyönyörrel hajtottak végre minden szörnyűséget, amit csak emberi elme ki tud eszelni. Akár egyszerűen kivégezték a foglyokat, amint az első években volt szokásban, akár „halálradolgoztatás” útján pusztították el őket, ahogy később tették, mindig ugyanazt a szabályt követték: „Törd meg a testet, törd meg a lelket, törd meg a szívet”**.

És mit tudott a német nép minderről? Gyakran állították azt, hogy semmit. Ez éppen olyan kevésbé valószínű, mint az ellenkezője, az, hogy mindent tudott.

Ismert mondás, hogy „mindenkit be lehet csapni néha, némelyeket be lehet csapni mindig, de mindenkit mindig becsapni nem lehet”, és rengeteg bizonyíték szól amellett, hogy igen sok

---

* A szerző maga is látta ezeket az összezsugorított fejeket. Lásd a képmellékletet.

** A per idején kiadott hivatalos tájékoztató broszúra bevezetőjéből vett kivonat.

német nagyon is sokat tudott arról, ami a koncentrációs táborokban folyt. Még többen voltak olyanok, akiknek súlyos gyanúik, sőt aggodalmaik is voltak, de azért kényelmesebbnek találták, hogy lelkiismeretük megnyugtatóására megmaradjanak tudatlanságukban.

Amikor Németországban egyre fokozódott a munkaerőhiány, tömegesen helyezték szabadlábra az addig koncentrációs táborokba zárt német bűnöző nőket és a társadalomba beilleszkedni nem tudó elemeket, és gyárakba küldték őket dolgozni. Aligha hihető, hogy ezek a nők senkinek sem szóltak volna arról, amit a táborokban láttak. Ezekben a gyárakban a munkavezető nők német civilek voltak, s ezek érintkeztek, beszélhettek az internáltakkal. Auschwitz felügyelőnők, akik később Siemensék ravensbrücki alvállalatához kerültek, azelőtt a berlini Siemens-gyárban dolgoztak. Ezek találkoztak olyan nőkkel, akiket Berlinből ismertek, és elmondták nekik mindazt, aminek Auschwitzban tanúi voltak. Elképzelhető-e józan ésszel az, hogy senki sem adta volna tovább ezeket a történeteket? Azokat a németeket, akik a háború idején meggondolatlan kijelentéseket tettek, gyakran megfenyegették azzal, hogy „vigyázz magadra, különben a kéménybe szállsz”. Ugyan mi másra vonatkozhatott ez, mint a koncentrációs táborok krematóriumaira?

A koncentrációs táborok rendszere Németországban már jó néhány évvel a háború előtt működött, és sok németnek volt olyan barátja vagy rokona, akit a táborokba internáltak, s akik közül egyeseket később szabadon bocsátottak.

Buchenwaldból a foglyok naponta kimentek dolgozni Weimarba, Erfurtba és Jenába. Reggel mentek el és késő este tértek vissza. Munka közben érintkezésbe jutottak a polgári lakossággal. Elképzelhető-e, hogy sosem beszéltek velük, s hogy ha beszéltek, mindig gondosan kerülték mindazt, ami a koncentrációs táborokra vonatkozik.

Sok gyárban, ahol a koncentrációs táborok foglyaiból alakult munkáscsoportok dolgoztak, a műszakiak nem voltak a fegyveres erők tagjai, és a munkafelügyelők sem voltak SS-legények. Ezek egész nap a foglyok munkáját ellenőrizték, este pedig hazamentek családjukhoz. Vajon sosem beszéltek otthon rokonaikkal és barátaikkal arról, amit nap közben láttak és hallottak?

És ami az SS-tiszteket és őröket illeti? Igaz, ők mind aláírtak olyan nyilatkozatokat, amelyekben kötelezték magukat, hogy soha senkinek, aki nem tagja a koncentrációs tábor őrszemélyzetének, nem beszélnek semmit arról, amit a táborban láttak.

De józan ésszel el lehet-e hinni azt, hogy egyikükben sem volt annyi emberi gyengeség, hogy megszegte volna ezt a kötelezettséget? Hiszen az erőszakos emberek rendszerint egyúttal hengegők is.

1941 augusztusában a limburgi püspök a következő levelet intézte a birodalmi Belügyminisztériumhoz, az Igazságügy-minisztériumhoz és az Egyházi Ügyek Minisztériumához:

„Körülbelül nyolc kilométerre Limburgtól a kis Hadamar városkában . . . van egy intézmény, amelyben hónapok óta rendszeresen folytatják a gyógyíthatatlan betegek megölését. Hetenként többször is érkeznek Hadamarba autóbuszok, s mindig nagy számban hoznak ilyen áldozatokat. A helybeli iskolás gyermekek ismerik már ezt a járművet, és így beszélnek róla: «Megint itt van a halál-skatulya.» A gyermekek, amikor civódnak, ilyeneket mondanak: «Te bolond vagy, el is küldenek majd a hadamari sütőkemencékbe.» Azok a lányok, akik nem akarnak férjhez menni, ezt hangoztatják: «Férjhez menjek? Eszem ágában sincs! Azért hozzak gyerekeket a világra, hogy kazánokba lökjék őket?» Az öregektől pedig ilyeneket hall az ember: «Ne küldjetez engem állami kórházba. Ha majd a gyöngéelméjűeket már eltették láb alól, miránk, öregekre kerül a sor, hiszen haszontalan kenyérpusztítóknak tartanak bennünket is . . .»

Ha a helybeli lakosság ennyit tudott Hadamarról, kétségtelen, hogy Bergen, Dachau, Struthof és Birkenau lakosai is tudtak valamit arról, ami a belseni, dachau, natzweileri és auschwitzi koncentrációs táborokban történt.

Maga Höss mondta Auschwitzról: „Az undorító, émelyítő bűz, amely az állandó hullaégetéstől származott, az egész területet elárasztotta, és a környékbeli helységek lakossága tudta, hogy a koncentrációs táborban kivégzések folynak.”

Nap nap után számos vonat haladt rakományával, a marhavagonokba zsúfolt áldozatokkal, a birodalmi vasútvonalakon a

megsemmisítő központok felé. Sokszáz vasúti munkás látta őket, és tudta, honnan hozzák és hova viszik a szerencsétleneket.

Bármilyen szörnyűségek maradtak is rejtve a táborok falai mögött, az ilyenfajta dolgok fényes nappal mentek végbe, és azoknak a németeknek, akiknek nyitva volt a szemük és a fülük, aligha lehettek kétségeik afelől, milyen bűnöket követnek el országszerte az ő nevükben.

DACHAU

Dachau, a régebbi koncentrációs táborok egyike, Münchentől mintegy tizenkét kilométernyire, az azonos nevű falu közelében létesült. Az országút szélén tábla jelezte a tábor felé vezető utat. Dachauban sokszáz foglyon hajtottak végre úgynevezett orvosi kísérleteket, mintha tengerimalacok lettek volna.

1941 és 1942 között mintegy ötszáz műtétet hajtottak itt végre egészséges embereken. Ilyen módon akarták képezni az SS orvosait és az SS-nél alkalmazott orvostanhallgatókat. Sok súlyos műtétet is, például epehólyageltávolítást másodéves orvostanhallgatókra bízta, holott ilyen műtéteket normális körülmények között kizárólag négy évi sebészeti gyakorlattal rendelkező orvosoknak szabad végrehajtaniuk. Az áldozatok nagy része vagy már a műtét folyamán meghalt, vagy pedig a műtét után fellépő szövődmények következtében pusztult el.

Malária-kísérleteket is végeztek mintegy 1200 foglyon, akik közül egyik sem jelentkezett erre önként. Ezeket a kísérleteket Himmler személyes utasítására egy bizonyos dr. Schilling végezte. Az áldozatokat vagy maláriás szúnyog szúrásának tették ki, vagy pedig moszkítókból nyert malária sporozoitokat fecskendeztek be nekik. A kísérletnek az volt a célja, hogy kipróbáljanak bizonyos gyógyszereket, amelyeket a malária-láz ellen akartak felhasználni. E „betegek” közül harmincan vagy negyvenen közvetlenül malária következtében pusztultak el, több-
százan pedig később, más betegségek folytán, amelyeket maláriától legyengült szervezetük nem tudott legyőzni. Egy részüket viszont a neosalvarsan és a pyramidon, a két kísérleti gyógyszer túladagolásával mérgezték meg.

Ismét másfélék voltak azok a kísérletek, amelyeket dr. Sig-

mund Rascher, a légierő egyik őrnagya folytatott Dachauban. Huszonöt embert helyeztek el egy különlegesen megszerkesztett zárt kocsiban, amelyen belül tetszés szerint fokozni vagy csökkenteni lehetett a légnyomást. A kísérletnek az volt a célja, hogy az áldozatokon megfigyeljék, milyen hatást vált ki az igen magas légrétegekben való tartózkodás, vagy az ejtőernyővel való gyors zuhanás.

A foglyok közül, akiken e nyilvánvalóan súlyos gyötrelmekkel járó kísérleteket végeztek, sokan tüdővérzésben vagy agyvérzésben haltak meg. Azok, akik életben maradtak, vért köptek, amikor elhagyhatták a kocsit. Az elpusztult emberek belső szerveit vizsgálatok céljából Münchenbe küldték, az életbenmaradottakat pedig általában megölték.

Dr. Rascher másfajta kísérleteket is folytatott. Például megakarta állapítani, milyen hatással jár az, ha valaki hosszú időn át jeges vízben tartózkodik. Ezeket a kísérleteket a csehszlovákiai dr. Bláha ismertette*: őt 1939-ben tartóztatták le a németek, és fogolyként Dachaubba került. Jelen volt egy sor ilyen kísérletnél.

„Az áldozatot jéghideg vízbe tették, és mindaddig, amíg el nem vesztette eszméletét, ott tartották. Valahányszor testhőmérséklete egy fokkal csökkent, vért vettek a nyakából, és megvizsgálták... A legalacsonyabb testhőmérséklet, amit elértek, 19 Celsius-fok volt, de a legtöbb áldozat már 25—26 foknál meghalt. Miután kiemelték az áldozatot a jéghideg vízből, kísérleteztek azzal, hogy mesterséges napfénnel, forró vízzel, elektroterápiai eljárásokkal vagy állati meleggel életre keltsék. Ez utóbbi kísérletre prostituáltakat használtak fel olymódon, hogy az öntudatlan ember testét két ilyen nő teste közé helyezték.”

Ezt igen mulatságosnak tartották, és Himmler időnként barátait is magával hozta, s egész társasággal látogatott el Dachaubba, hogy végignézzenek ilyen jeleneteket. Sőt, annyira érdekelte ez a téma, hogy levélben felszólította Pohl SS-tábornokot, közölje vele, mennyire haladtak előre az ilyen kísérletek, és parancsot adott arra, hogy megfelelő nőket — *de ne németeket* — tartsanak készenlétben Dachauban e kísérletek áldozatainak

* Az alább következő részletet dr. Bláha 1946 január 9-én Nürnbergben tett, esküvel megerősített vallomásából idézzük.

felélesztésére. „Négy lányt, akik laza erkölcsaik miatt kerültek a koncentrációs táborba — nehogy mint prostituáltak nemibetegséget terjesszenek —, már készenlétbe helyeztek erre a célra”^{*}.

Megint másfajta kísérleteket végzett egy bizonyos dr. Schutz és több más orvos is számos lengyel, cseh és holland papon. Kiválogattak közülük jónéhányat, és gennyet fecskendeztek be ereikbe. Az injekció után nem engedték, hogy bármiféle kezelésben is részesítsék őket, úgyhogy vagy gyulladások keletkeztek, vagy általános vérmérgezés lépett fel az áldozatoknál. Ekkor azután különféle gyógyszerekkel kísérleteztek, hogy megállapítsák, hogyan kell kezelni az ilyen rendkívül súlyos állapotban levő betegeket. Az egész kísérlet szörnyű kínokkal járt, és még azoknak legnagyobb része is, akik nem pusztultak el vérmérgezésben, egész életére nyomorék lett.

1944-ben számos magyar és cigány foglyon hajtottak végre úgynevezett sósvíz-kísérletet, amely abban állt, hogy az áldozat sós vízen kívül semmiféle más ételt vagy italt nem kapott, és eközben rendszeresen vizsgálták véré, vizeletét és székletét.

Bizonyos alapvető körülmények figyelembevételére esetén az embereken végzett orvosi kísérletek nincsenek ellentétben az orvosi etikával. E követelmények értelmében elsősorban és mindenekelőtt kísérleteket kizárólag önkéntes jelentkezőkön szabad végrehajtani, olyan személyeken, akik teljesen szabadon, nem pedig kényszer következtében határozzák el erre magukat; olyanokon, akiknek a kísérletezést bármely szakaszában módjukban áll megszakítani, és akik teljesen tisztában vannak a kísérlet következményeivel és a velejáró esetleges kockázattal. Az is feltétel, hogy a kísérletnek olyan eredmények elérését kell célul kitűznie, amelyek hasznára válnak a társadalomnak, és amelyeket más módon nem lehetne elérni. Végül pedig csak nagy tudással és szakértelemmel rendelkező orvosok hajthatnak végre ilyen kísérletet, s a legfejlettebb módszereket kell alkalmazni és a legnagyobb gondossággal kell eljárni a műtét folyamán, valamint utána is.

A koncentrációs táborok orvosai nem ilyen kísérleteket végeztek. A kísérleti alanyok nem önként jelentkeztek; mindig kény-

---

^{*} Kivonat Himmler SS-Reichsführernek Pohl SS-tábornokhoz intézett 1944 november 16-i leveléből.

BELSEN

Így heverték a
hullák a tábor
minden részé-
ben

Angol bulldó-
zerek segítsé-
gével távolít-
ják el a hullá-
kat

Az életben maradottak

szert, sőt gyakran még fizikai erőszakot is alkalmaztak velük szemben. A műtétet sokszor olyan személyek végezték, akik nem rendelkeztek kellő szakértelemmel, és sohasem biztosították a kellő higiéniai feltételeket.

Nem követtek el semmit annak érdekében, hogy megkíméljék a fájdalomtól az áldozatokat vagy enyhítsék szenvedéseiket, és azzal sem törődtek, hogy életben maradnak-e, vagy belehalnak a kísérletbe. Rendszerint az utóbbi eset következett be; de még az is, aki életben maradt, legtöbbször deformálódott, megcsonkult vagy pedig egész életére nyomorék lett a kísérlet következtében. Végül pedig a kísérletek nagy részének nem volt semmiféle orvosi vagy tudományos jelentősége.

NEUENGAMME

A neuengammei tábor 1938-ban létesítették; 1942-re az odahurcoltak száma már annyira megnövekedett, hogy háromszor annyi fogoly volt ott, mint ahány számára hely lett volna. Pedig nem kevesebb mint 55 „alvállalatot” csatoltak a „Neuengamme Ring”-hez, s e fiók-táborok között olyan ismert nevek is voltak, mint Banterweg, Bullenhausendamm, Hannover-Ahlem és Schandelah.

Ugyancsak 1942-ben az Oroszországban elszenvedett kudarcok és veszteségek következtében a németek megváltoztatták a koncentrációs táborokra vonatkozó addigi politikájukat. 1942-ig Himmler azt az elvet vallotta és alkalmazta, hogy ki kell irtani a táborok gyűlölt foglyait. Ekkor azonban az egyre fokozódó munkaerőhiány következtében gyökeresen megváltozott ez az álláspont, és az újabb elgondolás szerint a lehető legalacsonyabb szinten ugyan, de életben akarták tartani a foglyokat, hogy amíg élnek, a lehető legkisebb költséggel a lehető legnagyobb mennyiségű munka elvégzésére kényszerítsék őket.

Neuengammében 1942 után csak a munkaképtelen betegeket tették el erőszakos úton láb alól. A többiek addig a rövid ideig, amíg munkaképesek voltak, életben hagyták, ha ugyan életnek lehet nevezni határtalan szenvedésüket.

Összesen több mint 90 000 ember került Neuengamméba, s ezek közül mintegy 40 000 halt meg; 3000 valóban természetes okok következtében, 37 000 pedig olyan természetes okok követ-

keztében, amelyeket a természetellenes körülmények és a németek minden képzeletet felülmúló kegyetlensége váltott ki. A háború utolsó tizenkét hónapjában a Neuengamme Ring (táborrendszer) összes foglyainak kilencven százaléka a Szövetséges Hatalmakhoz tartozó nemzetek polgáraiból állt, akiket azért importáltak Németországba, hogy ott rabszolgamunkát végezzenek, tíz százalékuk pedig német volt, s ezeknek fele — közönséges bűnöző — töltötte be a táborban a kisebb tisztségeket.

A neuengammei központi tábor elosztóhelyül szolgált; itt válogatták ki a jobb erőben levő foglyokat, és a fiók-táborokba küldték őket, ahol még a központi táborénál is barbárabb fizikai és lelki megpróbáltatásokat kellett elviselniük, és ahol józan számítás szerint általában két hónapig maradtak életben.

Max Paulytól, a könyörtelen, zsarnokoskodó parancsnoktól mindnyájan félték. Akárcsak alárendeltjei, ő is az SS tagja volt. Helyettese, Anton Thumann volt felelős az összes táborrészelekért, és így — ha szabad ezt a szót használni — valamennyi fogoly jólétéért. Thumann egészen különlegesen brutális gazember volt, és sok gyilkosságért személy szerint őt terheli a felelősség. Willy Dreimannak, Thumann helyettesének kisebb volt ugyan a hatásköre, de nem volt kisebb gazember, mint főnöke, és gyakran töltötte be a tábor hóhéranak szerepét. Ezeknek az embereknek alárendeltjei voltak a különböző táborrészelég-parancsnokok, akiknek mindegyike korlátlan teljhatalommal rendelkezett mintegy ezer fogoly életével.

Végül pedig ott volt a két orvos: Alfred Trzebinski és asszisztense, Bruno Kitt. Az előbbi 1943 őszén, az utóbbi 1945 januárjában került a táborba. Kitt minden tekintetben jelentéktelenebb volt Trzebinskinél; kevésbé volt intelligens, kevésbé éles szemű, kevésbé vette észre az elkövetett gonoszságokat, noha nem volt kisebb gonosztevő, kevésbé őszinte és kevésbé kifinomult volt. Ő is, akárcsak főnöke, annyira lealjasult, hogy ütötte betegeit.

Egyedül ez a két ember volt felelős mintegy 14 000 fogoly egészségéért. Az volt a feladatuk, hogy talpraállítsák azokat a betegeket, akikről úgy látszott, hogy még tudnak majd dolgozni, és „megfelelően intézkedniük” kellett azoknak a súlyos betegeknek az esetében, akiknél előrelátható volt, hogy nem nyerik már

vissza munkaképességüket. Trzebinski és Kitt minden várakozásnak megfeleltek.

1942 őszén Bahr, a szanitéc, Trzebinski elődjének utasítására, Dreimann segédletével 197 orosz hadifoglyot terelt be egy célába, és Cyclon B gázt szivattyúzott be a helyiségbe. A meggyilkolt orosz hadifoglyok tetemeit kivonszolták, teherautókra rakták és elszállították. A tábor valamennyi foglyának ki kellett vonulnia díszszemlére, hogy végignézze ezt a hátborzongató jelenetet, és el kellett énekelniük egy dalt, amelynek első sora így hangzott: „Üdvözlégy, drága trubadur; ha látunk, szívünk felvidul!”

1945 elején nyolcvan holland került a központi táborba. Ezek közül húszan hamarosan általános gyengeség következtében meghaltak. A többi hatvanat titokban, anélkül, hogy bíróság elé állították volna, felakasztották. A felakasztottak fele beteg volt, amikor kivégezték. A hóhért munkát Thumann és Dreimann végezte, s munkájukért külön adag italt kaptak.

Ugyanazon év februárjában húsz francia illetve orosz zsidó gyermeket — öttől tizenkét évesek voltak —, akiket eddig a neuengammei központi táborban tartottak, a Berlinben működő hírhedt dr. Heissmeyer állítólagos orvosi kutatások céljaira kísérleti alanyként különválasztatott. Heissmeyer gyakran ellátogatott ebbe a táborba, és TB baktériumokat fecskendezett be ezeknek a szerencsétlen gyermekeknek. A kísérletek tartama alatt édességet és játékokat kaptak a gyermekek. Legtöbbjük súlyosan megbetegedett. Amikor áprilisban a Szövetségesek gyors ütemben nyomultak előre Neuengamme felé, Pohl SS-tábornok dr. Heissmeyer kérésére parancsot adott arra, hogy a gyermekeket szállítsák át a bullenhausendammi fióktáborba, és ott végezzék ki őket, hogy így a kísérletek minden bizonyítékát eltüntessék.

Dr. Trzebinski négy „ápoló” (valójában két francia és két holland orvos, akiket ugyancsak ki akartak végeztetni) és hat orosz kíséretében csakugyan át is szállította a gyermekeket Bullenhausendammba. Aznap este még huszonnégy orosz érkezett oda. A bullenhausendammi tábor vezetője, egy bizonyos Jauch fogadta a kapuban az érkezőket. Szemmelláthatóan ismerte Trzebinski jövetelének célját, s a foglyokkal együtt a

pincébe kísérte. A felnőtteket különválasztották, és egy másik helyiségben felakasztották.

A pincében Johann Frahm már várta őket. A gyermekeket rögtön levetkőztették, és ekkor Trzebinskiben hirtelen megmozdult valami emberi érzés, és a gyermekeknek, akik szerencsére nem is sejtették, mi vár rájuk, morfium-injekciókat adott, hogy ne legyenek öntudatuknál, amikor felakasztják őket. Ezután Frahm kötelet kötött a nyakukra, és saját szavai szerint „a falon levő kampókra akasztotta őket, mintha csak képek lettek volna”.

RAVENSBRÜCK

Mecklenburgban, Berlinton mintegy ötven mérföldnyire északra, néhány tó van egymás közelében, körülöttük pedig mocsaras vidék terül el. A Fürstenberg-tó közelében új koncentrációs tábort létesítettek 1939-ben, röviddel a háború kitörése után. Ravensbrücki koncentrációs tábor néven ismerték, és egy központi, továbbá több fióktáborból állt. A központi táborban csak nőket tartottak; s a tábor létesítésétől addig az időpontig, amikor a nyugat felé előrenyomuló Vörös Hadsereg felszabadította, több mint 123 000 nő került ide. Ezek nagy része francia volt, és tőlük származik az az elnevezés is, amelyre ez a tábor olyan bőségesen rászolgált, az a név, amelyen általában emlegetik: „L'Enfer des Femmes”^{*}.

A nők egy része hadifogoly, harctéren fogságba esett orosz vöröskeresztes ápolónő volt, de többségük a polgári lakosság közül került ki; ezek vagy részt vettek az ellenállási mozgalomban, vagy olyan deportált rabszolgamunkások voltak, akiknek teljesítménye nem bizonyult kielégítőnek. Valamennyiüket minden előzetes bírói eljárás nélkül internálták ebbe a táborba; kilencven százalékuk a Szövetséges Hatalmakhoz tartozó nemzetek polgárai közül került ki.

A központi tábor 6000 személy befogadására épült. 1944-től kezdve azonban állandóan 12 000-en felül volt a foglyok száma; 1945 januárjában 36 000-en tartózkodtak itt. Legalább 50 000-en pusztultak el ebben a táborban, s bizonyos, hogy rajtuk kívül még a tábor sokezer foglya pusztult el másutt, más táborokba

---

^{*} A nők pokla.

való átszállításuk folyamán. Ennek a szörnyűségesen magas halálozási arányszámnak, a kivégzéseken kívül, a rendkívül rossz táplálkozás, a foglyok erejét meghaladó munka, az időjárás viszontagságaival és mindenfajta egyéb veszéllyel szemben való védtelenség, a túlszűfoeltság, az egészségügyi berendezések teljes hiánya, és a tábor személyzetétől elszenvedett állandó, brutális bántalmazások voltak a fő okai.

A tábor személyzete — a parancsnoktól le egészen az SS-őrökig — minden tekintetben úgy viselkedett a foglyokkal, hogy testileg és lelkileg egyaránt tönkretégye őket. Az egyik fogoly megrendítő szavakkal jellemezte ezt:

„A táborban uralkodó egész rendszernek az volt az egyetlen és kizárólagos célja, hogy emberi mivoltunkban megalázzon, és megfosszon emberi öntudatunktól; a gyöngébbek a fizikai és erkölcsi lét legalacsonyabb fokára süllyedtek; az alantas, állati ösztönök lettek úrrá rajtuk, a nemesebb ösztönöket pedig a körülmények elfojtották, és nem volt lehetőség arra, hogy előtörjenek. Még az erősebbekben is, akik élve kerültek ki ebből a táborból, soha meg nem semmisíthető, beteges tulajdonságok fejlődtek ki; mindörökre elvesztették a jószágba és igazságosságba vetett hitüket.”

A tábor egyik foglya hazájában igen jól ismert norvég nő volt. Kizárólag azért került Ravensbrückbe, mert a norvég király barátai közé tartozott. Az angolok a norvég partok ellen intézett egyik kommandó-támadásuk alkalmával körülbelül kétszáz fiatal norvég önkéntest vittek el magukkal, továbbá foglyul ejtettek több nácit és norvég kollaboránst. Néhány nap múlva a rádió hírül adta, hogy a németek túszként letartóztatják a király húsz legjobb barátját. Salvesen asszony is közöttük volt. Letartóztatták, azután szabadon bocsátották, majd nyolc hónap múlva ismét letartóztatták; tizenegy hónapig Norvégiában tartották bebörtönözve, onnan a berlini Alexanderplatzon levő fogházba szállították át, öt nap múlva pedig tovább vitték Ravensbrückbe.

Amikor megérkezett a táborba, a szokásos módon fogadták, s néhány óra múlva egy nagy helyiségbe vitték, amelyet, mint később megtudta, fürdőszobának neveztek. Semmiféle fürdéshez szükséges alkalmatosság nem volt ott, csak a mennyezetbe

vájt lyukakból folyt víz. Az ő szavaival mondjuk el, mi történt vele azután:

„Két óra hosszat kellett meztelenül várnunk, míg végre elkezdett folyni a víz. Gondolják csak el, tizennyolc napja voltunk már úton, és nagyon vágyódtunk az után, hogy megmosakodhassunk, itt azonban csak négy-négy nőre jutott egy zuhany, és alig négy percig folyt a víz. Parányi szappant és zsebkendőnél alig nagyobb törülközőt kaptunk... Ami azután történt, az jelentette a legnagyobb megrázkódtatást a számunkra, az első nagy megrázkódtatást Ravensbrückben. Két egyenruhába öltözött férfi lépett be. Később megtudtuk, hogy egyikük orvos volt, a másik pedig fogorvos. Fel kellett sorakoznunk, és meztelenül el kellett vonulnunk előttük, pedig csak fogunkat és kezünket vizsgálták meg. Sajnos szégyeltük magunkat előttük, mert akkor még nem ébredtünk rá arra, hogy nem nekünk, hanem nekik kellene szégyelnie magukat.”

Az élelem alig volt elég arra, hogy a foglyok életben maradjanak, és ilyen táplálkozás mellett nyilvánvalóan nem lehetett annyi erejük, amennyit a munka megkívánt. Egyébként az élelem mennyisége nem volt mindvégig azonos; 1942-től kezdve különösen lecsökkent, és semmiképpen sem volt elegendő. A foglyok úgy ki voltak éhezve, hogy a konyha közelében, a földön talált nyers burgonyahéjat és elhullajtott káposztaleveleket is megették; és ez érthető is, hiszen egész napi táplálékul reggel egy csésze pótkávé, délben valami burgonya- vagy káposztalevest, és este megint ugyanilyen levest kaptak egy kis darab kenyérrel.

A parancsnok természetesen jól tudta ezt, de soha semmit sem tett a helyzet megjavítására. Sőt a tábor legénysége még saját maga és családja számára nagy mennyiségű élelmiszert is lopott abból, ami a foglyok számára volt fenntartva, az őrk pedig ellopták az időről időre érkező vöröskeresztes csomagokat, és halálos fenyegetésekkel kényszerítették a foglyokat a csomagok átvételét igazoló nyugták aláírására.

De még ez sem volt elég. A tábor őrszemélyzete sokszor azzal szórakozott, hogy a raktárban megpenészedett kenyérdarabokat dobált az éhhalál küszöbén álló foglyok elé. Az SS-legények mindig rendkívül élvezték és igen mulatságos látványnak

tartották azt, amikor ezek az élő csontvázak vadállatok módjára harcoltak egymással a morzsákért. És ilyen táplálkozás mellett nemcsak a pusztta lét fenntartását, hanem még azt is elvárták a foglyoktól, hogy napi tíz-tizenegy órát dolgozzanak. Éjjel-nappal folyt a munka, két műszakban, amelyek mindegyike körülbelül tizenegy órás volt. Reggel fél hatkor volt az ébresztő, és hét órakor kezdődött a létszámszámlálás. Ez általában két óra hosszát tartott, s ezalatt valamennyi fogolynak vigyázzban kellett állnia a szabadban, télen-nyáron egyaránt, akármilyen volt is az idő. Azután összeállították és elvezették a munkába induló csoportokat. A műszak végén újabb létszámszámlálás következett.

Nehéz munkát kellett végezniük, és közben folyton ütlegekkel, rúgásokkal hajszolták őket. Fonást, szövést, be- és kirakodást, kubikolást, útjavítást végeztek ezekkel a nőkkel, s fenyegetések és ütések zúdultak rájuk, valahányszor lélegzetvételnyi szünetet tartottak.

Az egészségügyi berendezések hiánya önmagában véve is indokolja, miért volt a táborban olyan magas a halálozási arányszám. Az egyik fogoly a következőket mondta erről:

„Rendkívül elszaporodtak a férgek; a barakkok olyan tetvesek voltak, hogy néha még a levesben is tetvek úszkáltak. A szennyvízcsatorna és a vízvezeték elromlott, és a tábor egyetlen hatalmas trágyadombból álló óriási gazdasági udvarhoz hasonlított.

Fehérneműnket, ruhánkat úgyszólván sohasem válthattuk, s ha mégis kaptunk egy váltás fehérneműt, az mindig tetves volt, és a «tisztá fehérneműn» nem egyszer még ott volt a vér és ürülék nyoma. Harisnyánk nem volt, csak facipőt hordtunk. Ürülékkel beszenyezett szalmazsákon aludtunk, s takarózáshoz hárman kaptunk egy pokrócot. Nem volt elég csajkánk, úgyhogy a szemétdombon talált bádogdobozokból ettünk.”

Ilyen emberi lényekre meredtek Salvesen asszony szemei, amikor kilépett a „fürdőszobából”, és először pillantotta meg a tábort. Benyomásairól a következőképpen számolt be, amikor 1946-ban a Hamburgban lefolytatott ravensbrücki per során tanúként kihallgatták:

„Mintha csak egy poklot ábrázoló kép tárult volna elém, pedig nem játszódtott le előttem semmiféle szörnyű jelenet, de életemben először ekkor láttam olyan emberi lényeket, akikről még azt sem tudtam volna megmondani, hogy nők-e vagy férfiak. Hajuk le volt borotválva, soványak, mocskosak voltak, lerítt róluk a szerencsétlenség. De nem is ez rendítt meg a legjobban, hanem a szemük. Csak azt mondhatom erről, hogy «holt szemük» volt.”

Ha egy fogoly annyira megbetegedett, hogy már veréssel sem lehetett munkára bírni, a tábor kórházába küldték, amelyet „Revier” néven emlegettek. De ennek csak a neve volt kórház; egyébként alig különbözött a többi baraktól, amelyekben a foglyok éltek — és meghaltak. Ugyanolyan emeletes ágyak voltak ott is, és legtöbbször két beteg feküdt egy ágyon. A kórház orvosát Treitének hívták, a főnővér Marschall Ober-schwester volt, az egyik ápolónő pedig egy svájci születésű fogoly, Carmen Mory.

A félig angol származású Treite 1943 szeptemberében került Ravensbrückbe, amelyet „elsőrendű koncentrációs táboriak” tartott, és a háború végéig ott is maradt. Ő volt a tábor rangban második orvosa. A per során igyekezett azt a látszatot kelteni, hogy az összes ottani orvosok közül egyedül ő tartotta szem előtt nemes hivatásának magas erkölcsi követelményeit; hogy undorodott mindattól, amit látott, és minden tőle telhetőt elkövetett a foglyok helyzetének megjavítása érdekében. Állítása szerint ő csupán „egyszerű tábori orvos” volt, és ugyan mit is tehetett volna „a parancsnok, az egész legénység, az összes SS-tisztek” ellen?

Kétségtelen, hogy úgy látszik, Treite, a tábor legügyesebb orvosa húzódozott a rá kirótt legkényelmetlenebb feladatok egyikének-másikának elvégzésétől. De a per során feltárt bizonyítékokból kiderült, hogy ha úgy látta jónak, könyörtelen tudott lenni, hogy a tábor halálgépezetének fontos fogaskereke volt, és hogy sok fogolynak ő okozta halálát.

A tábor egyik barakkjában külön szobában voltak elhelyezve azok a nők, akiket őrültnek tartottak. Egészen szűk, körülbelül ötször hat méter nagyságú szobájuk volt, s időnként hatvan-hetven nőt is zártak ide. Félig meztelenül jártak, ruhát nem kaptak, csak inget. A szoba annyira zsúfolt volt, hogy még

leülni sem volt helyük, nemhogy lefeküdni. A helyiségnek egyetlen ablakából hiányzott az üveg, s télen dermesztő hideg volt itt. Sem pokrócuk, sem más, amivel takarózhattak volna, nem volt. A szoba egyetlen egészségügyi berendezési tárgya, a szoba közepére állított vödör minden éjszaka felborult, úgyhogy a szoba lakói reggel saját ürülékükkel bemocskolva keltek.

A szoba lakói közül többen nem is voltak örültek. Mégis éjjel-nappal itt tartották őket bezárva, és semmiféle célból nem távozhattak el innen. Csak a halál nyitotta meg számukra az ajtót.

Sokszor verekedésre került a sor közöttük, és egy reggel négyüket megfojtva találták. Másnap Treite, Carmen Mory kérésére kiadta a parancsot „a tíz legörültebb nő” kivégzésére, hogy így helyet csináljanak mások számára.

Treite arra is utasította az ápolónőket, hogy azokat az idős nőket, akiket rosszindulatú vagy gyógyíthatatlan fekélyvel küldtek a kórházba, ne kezeljék, mivel „nem produktívak” — munkaképtelenek. Elrendelte, hogy hetenként legfeljebb kétszer szabad váltani a kötéseket. Azokat a beteg nőket pedig, akiknek volt fizikai erejük a munkához, akármilyenek voltak is a leletek, kitette a kórházból.

Több beteget halálos méreg befecskendezésével ölt meg. Valamennyi pozitív tuberkulotikus beteget gázkamrákba küldték. Személyesen vett részt körülbelül 800 nő kiválogatásában, akiket azután Lublinba szállítottak át. A kiválogatást a kivégző helyiségben végezték, és Marschall főnővér is jelen volt. Anyaszült meztelenül vonultak el előttük a szerencsétlen nők, s korukra és erőbeni állapotukra való tekintet nélkül vaktában válogatták ki közülük azokat, akiket Lublinba küldtek. Nagy részük természetesen még az úton meghalt.

Treitének, mint katonaeorvosnak az is feladatai közé tartozott, hogy jelen legyen azoknak a foglyoknak a megkorbácsolásánál, akikre a parancsnok apró vétségekért ezt a büntetést szabta ki. A legsúlyosabb büntetés háromszor huszonöt vesszőcsapás volt; a három verést négyhetes időközönként hajtották végre a parancsnok vagy helyettese, a főorvos vagy helyettese, a főfelügyelő és a korbácsolást végző két fogoly jelenlétében. Az áldozatot odaszíjazták egy karóhoz. Treitének arra kellett ügyelnie, hogy

a verés vérzést ne okozzon, és hogy az áldozatnak legyen elég ereje a büntetés kiállásához. Az, hogy a fogoly jajveszékelt-e vagy sem, nem befolyásolta az ítélet végrehajtását.

Treite a foglyok kivégzésénél is jelen volt. Ezeket a kivégzéseket a krematórium közelében hajtották végre. A foglyokat rendszerint ötvenes csoportokban gyilkolták meg, s az orvos jelenlétére azért volt szükség, hogy kétes esetekben megállapítsa, bekövetkezett-e a halál. Treite a per során tett vallomásában ezekről a „kivégzésekről” a következőket mondta: „Határozottan le kell szögeznem, hogy nemcsak betegeket végeztek ki, hanem mivel vaktában válogatták össze a kivégzendőket, munkaképes fiatal nőket is agyonlőttek.”

Naponta ötven foglyot végeztek ki tarkólövessel, és azután elhamvasztották őket. Ezt az eljárást 1944 vége felé, Himmler egyik ellenőrző látogatása után kezdték alkalmazni. A táborparancsnok azt az utasítást kapta a Reichsführertől, hogy meg kell ölni az összes beteg foglyokat, és mindazokat, akik képtelenek jární. A németek ugyanis az orosz haderő állandó előrenyomulása következtében számoltak azzal, hogy ki kell majd üríteniük ezeket a táborokat, s terveket dolgoztak ki arra, hogy a táborok összes épületeinek megsemmisítésével bűneik minden nyomát eltüntetik, és nyugat felé visszavonulva magukkal hurcolják a foglyokat.

Ezidőtájt ürítették ki ugyanilyen oknál fogva Lengyelországban az auschwitz-i koncentrációs tábor, s onnan a foglyok tömeges kiirtásának két szakértőjét küldték Ravensbrückbe: Schwartzhubert, aki parancsnokhelyettes lett, és egy bizonyos Dr. Winkelmann.

Érkezésükkel kezdetét vette mindazok szervezett lemészárlása, akikről azt gondolták, hogy nem képesek a kiürítéssel járó menetelésre. Az ilyen nőket külön szemlék alkalmával válogatták ki, s rózsaszínű személyazonossági lapokat adtak nekik. Ezek a lapok, amelyek azelőtt azt jelentették, hogy tulajdonosaiknak nem kell nehéz munkát végezniük, valósággal a halálba szóló menetlevéllé váltak. Az így kiválogatott nőket kivégzés céljából a szomszédos Jugendlagerbe* szállították át. A tábor kimutatá-

---

* Szó szerint: ifjúsági tábor.

saiba legtöbbjükéről azt az aljas hazugságot jegyezték be, hogy a sziléziai Mittelwerdébe, egy lábadozók számára létesített otthonba szállították őket.

A kiválogatás céljára rendezett szemléken a tábor egyik vezetője és egy orvos egyenként vizsgálta meg a nőket, és rendszerint azt nézték, nem ősz-e a hajuk, nincs-e megdagadva a lábuk, s minden fogolynak járnia is kellett előttük, hogy lássák, erőre vall-e a testtartásuk.

Az idős nők a kiválogatástól való félelmükben megpróbálták befeketíteni hajukat, hogy fiatalabbnak tűnjenek, de semmi mást nem tudtak szerezni erre a célra, mint a konyha kéményéből kikapart kormot. Szívszaggató látvány lehetett, amikor ezek a csontvázzá aszott öreg nők az ilyen szemléken fiatal lányhoz illő könnyed, ruganyos léptekkel igyekeztek járni, nehogy a halálba küldjék őket.

Kezdetben agyonlőtték azokat, akiket a továbbmenetelésre alkalmatlannak találtak; Berlinből külön erre a célra Ravensbrückbe rendelték a tarkólövés egyik specialistáját. De miután néhány száz foglyot már kivégeztek ilyen módon, a táborparancsnok lassúnak találta ezt az eljárást, és gázkamrát építtetett. Ez hamarosan el is készült a Jugendlagerben, és a szovjet haderő megérkezéséig, néhány hét alatt körülbelül hétezer nőt végeztek ki gázzal.

Schwartzhuber táborparancsnok-helyettes a következőképpen írta le a gázkamra működését:

„Jelen voltam egy csoport elgázosításánál. 150 nőt kényszerítettek be egyszerre a gázkamrába. Moll Hauptscharführer megparancsolta a nőknek, hogy vetkőzzenek le, mert tetvetleníteni fogják őket. Azután be kellett menniük a gázkamrába, és rájuk zárták az ajtót. Egy férfi-fogoly felmászott az épület tetejére, és egy gáztartályt hajított be a helyiségbe egy ablakon keresztül, amelyet azután rögtön bezárt. Hallottam, amint bent nyögtek, nyöszörögtek a nők. Két-három perc múlva minden elcsendesedett. Azt, hogy meghaltak-e vagy csak eszméletüket veszítették, nem tudnám megmondani, mert nem voltam ott, amikor kivonszolták őket a helyiségből.”

A Jugendlagerbe áthelyezett nők közül alig néhány maradt életben. Az életbenmaradottak egyike, Mary O'Shaughnessy,

Hamburgban, a háborús bűnösök felett ítélkező haditörvényszék előtt, a ravensbrücki tábor őrszemélyzetének pere során tett vallomásában elmondta, milyen állapotok uralkodtak ebben a táborban.

Vallomása szerint a Jugendlager körülbelül tíz, a központi táborénál kisebb barakkból álló kis tábor volt. Megérkezésük után a nőknek három-négy óra hosszat kellett állva várniuk, míg elhelyezték őket „szobáikban”. Ezek a „szobák” a barakkok válaszfalakkal elkülönített részei voltak. Ágyakat seholsem lehetett látni, hanem szalmazsákok heverték mindenfelé a földön. Mindegyik „szoba” annyira zsúfolt volt, hogy nem tudott egyszerre mindenki lefeküdni, sőt voltaképpen még kényelmesen leülni sem tudtak valamennyien. Megérkezésük napján délután öt óráig semmiféle ételmet nem kaptak a foglyok, és az első huszonnégy órában innivalót sem kaptak.

Mary O'Shaughnessy csaknem öt hetet töltött a Jugendlagerben és ez idő alatt a kapott táplálék mennyisége egyre csökkent, a „sorakozók” („Appell”) egyre gyakoribbá váltak, s száz meg száz nőt válogattak ki és küldtek gázkamrákba. Az egész idő alatt úgyszólván naponta tartottak rostaszemléket. Az egyik ilyen szemlén két francia lány közül, akik testvérek voltak, csak az egyiket küldték gázkamrába. Testvére azonban nem akart elszakadni tőle, és csakugyan egymás kezét fogva mentek a halálba.

Krematórium is volt a táborban. Ezt utóbb már nemcsak a holttestek elhamvasztására használták fel, hanem, amint bebizonyosodott, élő foglyokat is dobtak a halottégető kemencékbe.

1945 áprilisában a tábor foglyai között volt Odette Sansom*, aki cellájának ablakából láthatta a krematórium épületét. 1944 vége felé már állandóan, éjjel-nappal működtek a kemencék, s Odette hallotta, amikor nyitották-zárták az épület kapuit,

---

* Odette Sansomot az SOE küldte ejtőernyősként Franciaországba; letartóztatása után a Gestapo szörnyű kínzásoknak vetette alá, hogy adatokat csikarjon ki belőle. De minden erőfeszítésük hiábavalónak bizonyult, s erre Ravensbrückbe küldték. Odette Sansomot, ma asszonyneven Mrs. Peter Churchillt, szolgálataiért a György-keresztel tüntették ki.

és hallotta a nők jajveszékelését. Mindezt részletesen ismertette a ravensbrücki perben a hadbíró kérdéseire adott válaszaiban.

„Kérdés: Legyen szíves a lehető legpontosabban ismertessen bármiféle olyan jelenetet, amikor az ön véleménye szerint élő embert zártak abba a krematóriumba.

Felelet: A háború utolsó napjaiban láttam, hogy odatereltek embereket a krematóriumhoz, hallottam, hogyan sikoltoztak és viaskodtak öreikkel, s hallottam, amint kinyitották majd pedig bezárták az ajtókat.

Kérdés: Tudni szeretném, hajlandó-e eskü alatt vallani hogy látta, amint valakit erőszakkal belöktek a krematóriumba, hogy megégessék.

Felelet: Feltétlenül megesküdhetem arra, hogy láttam, amint odavonszoltak embereket, de arra nem, hogy láttam őket a krematóriumban.

Kérdés: Mit látott ön azután, hogy odavonszolták őket a krematóriumhoz? Mi következett az odavonszolás után?

Felelet: Nem láttam őket többé.

Kérdés: Eltűntek az ön szemei elől?

Felelet: Igen.

Kérdés: Hova mentek, hogy ön nem láthatta őket többé?

Felelet: Nem tudom. Valószínűleg a krematóriumba.

Kérdés: Bementek az épületbe?

Felelet: Igen.

Kérdés: Látta-e ismét kijönni őket?

Felelet: Soha többé.

Kérdés: És hallott-e valamit azután, hogy eltűntek az ön szeme elől?

Felelet: Igen.

Kérdés: Ön úgy véli, hogy a halottégető kemence kinyitásának és becsukásának zaját hallotta?

Felelet: Bizonyos vagyok benne.”

A ravensbrücki koncentrációs tábor keretlegénysége ugyanolyan volt, mint valamennyi többi táboré. A tábor parancsnoka és egyéb tisztségek betöltői mind SS-ek voltak. Ez alól csak az orvosi személyzet néhány tagja volt kivétel, ezeket, valamint a táborőröket csak kirendelték tábori szolgálatra.

A parancsnok Fritz Suhren volt, helyettese Schwartzhuber, a „munkaügyi osztályt” pedig Pflaum vezette. Belőlük hármuk-

ból állt a tábor vezetősége. De rajtuk kívül alacsonyabb funkcióban még számos más férfi- és nőbeosztottja is volt a tábornak, akik állandó közvetlen kapcsolatban voltak a foglyokkal, s brutalitásukkal és ördögi gonoszságukkal valóságos pokollá tették a táborba zárt nők életét.

Ezek közé tartozott Ramdohr, a tábor úgynevezett politikai osztályának vezetője, Binder, a szabóműhely előmunkása, Dorothea Binz, a foglyok főfelügyelőnöje, Skene az egyik felügyelőnök; Greta Bösel, aki ugyancsak felügyelőnök volt, és munkaügyi kérdésekben Pflaum helyettese; Margarete Mewes, a büntető blokk vezetője; Carmen Mory, aki eleinte maga is fogoly volt, később azonban a Blockälteste tisztét töltötte be; Vera Salvequart, eredetileg ugyancsak fogoly, később pedig a Jugendlager kórházának vezetője volt; végül pedig Elisabeth Marschall hivatásos ápolónő, a főnővér.

A tábor orvosai voltak: Schidlausky, aki egy ideig a vezető orvos tisztét töltötte be, Treite, Schidlausky utódának, Trommernek első asszisztense, Rosenthal, és Hellinger fogorvos.

Ezek valamennyien, kivétel nélkül, aktív részesei voltak a Ravensbrückben alkalmazott erőszak, elnyomás, terror és emberirtás gépezetének. Kivétel nélkül mindegyiküknek megvolt ebben a gépezetben a maga kijelölt szerepe; valamilyen módon, ha kis mértékben is, mindegyikük hozzájárult ahhoz a szörnyű nyomorúsághoz, ami a felügyeletük alatt álló és hatalmukban levő foglyok mindennapi életét jelentette.

Csak büntetteik egynémelyikének elbeszélése teszi lehetővé, hogy a maga egészében megértsük a koncentrációs táborok rendszerének minden képzeletet felülmúló borzalmasságát, és azt, hogy amíg e táborok fennáltak, és mindaddig, amíg e rendszer hatalmát semmi sem ingatta meg, hogyan lehetett leigázásban tartani bátor embereket, és hogyan lehetett megtörni büszke szellemeket.

Schwartzhuber kiváló szakértője volt a brutalitásoknak, hiszen már 1933-ban belépett az SS-be, s így azzal büszkélkedhetett, hogy tizenkét évig szolgált ebben a gyilkos bandában. Tanulóéveit a háború előtt Dachauban töltötte, s nyilván igen jó tanítványnak bizonyult, mert 1935 és 1944 között több ízben

előléptették. Miután Dachauban „leérettségizett” a szadizmus más iskoláiban: Sachsenhausenben és Auschwitzban bővítette tovább szakmai ismereteit és tapasztalatainak körét; ez utóbbi helyről 1945 január 12-én érkezett Ravensbrückbe, s táborvezetői és másodparancsnoki tisztségben a tábor fennállásának végéig ott is maradt. Amikor megkapta új megbízatását, körülbelül 25 000 nőt tartottak fogva Ravensbrückben; a tábor feloszlásának időpontjában, tehát három és fél hónappal később már csak 12 000 volt meg belőlük.

Amint megérkezett, megkezdődött a tömeges emberirtás. Átnézte a tábor összes feljegyzéseit, és rendszeresen küldött át csoportokat a Jugendlagerbe, ahol állandóan folytak a kivégzések. Szó sem volt semmiféle bírósági eljárásról; az áldozatokat vagy a foglyok kartotékjain feltüntetett adatok alapján, vagy pedig szemléken válogatták ki.

A fogoly nők meggyilkolására a SIPO adta ki a parancsot, és Suhren táborparancsnok ellenjegyezte. Az áldozatokat Schultz tizedes, a tarkólövés szakértője lőtte agyon a krematórium falainál, s azután bevitték és elhamvasztották tetemeiket. Jellemző, hogy velük együtt ruháikat is elégették. Ezek a nők olyan lelki erővel fogadták a halált, hogy még Schwartzhuber is azt vallotta, hogy „mélységesen megindította” az egyik ilyen kivégzés, amelyet végignézett.

Röviddel azután, hogy Schwartzhuber az életbenmaradott auschwitzi foglyokkal együtt Ravensbrückbe érkezett, megkezdődött a Mittelwerdébe irányítandó foglyok kiválogatása, és a tábor hivatalos kimutatásai szerint 1945 márciusában és áprilisában 3500 foglyot „szállítottak át a lábadozók számára létesített mittelwerdei táborba”. De csak egyetlen pillantást kell vetni a térképre, s kiderül, hogy Mittelwerde Németországnak abban a részében van, amelyet akkor már elfoglalt a Vörös Hadsereg.

Ramdohr, a tábor „politikai osztályának” vezetője azelőtt a bűnügyi rendőrség tisztje volt. Minden kihallgatás az ő irányításával folyt le. Nem volt ugyan tagja az SS-nek, de aki az ördöggel cimborál — az végül maga is igen hasonlónak válik hozzá, s így Ramdohr attól kezdve, hogy 1942-ben elfoglalta új hivatalát, mindvégig a legvadabb brutalitással járt el.

A Ramdohr által folytatott kihallgatások során az irodája melletti szobában dolgozó hivatalnok gyakran hallott női sikolyokat. Tudták róla, hogy nőket, akikből nem tudta kiszedni az általa kívánt információkat, egy hétre olyan hideg, sötét cellába záratott fekhely és élelem nélkül, hogy mire kiengedték onnan őket, félig megtébolyodtak.

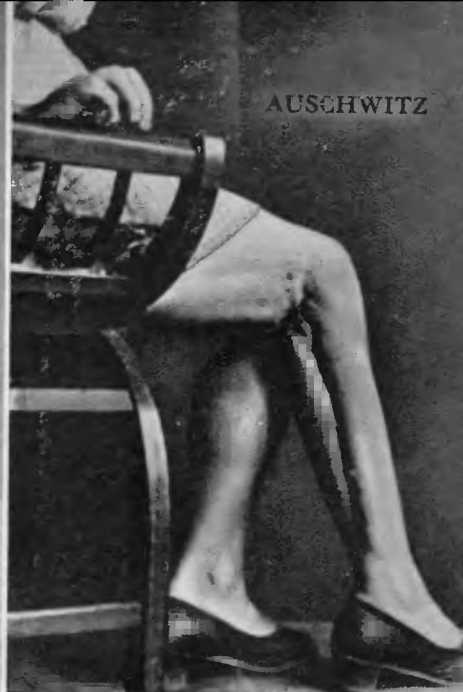
Egy Szewieczkova nevű lengyel nőt, aki kihallgatása során nem volt hajlandó kiszolgáltatni barátait, Ramdohr a büntetőblokkba küldött, ahol tizenkét napot töltött mindennemű élelem és takaró nélkül. A tizenkettedik napon újból Ramdohr elé vezették, s ekkor, mivel még mindig nem volt hajlandó beszélni, „hat tuszt” szabtak ki rá büntetésül.

Ez a büntetés, amelyet Ramdohr eszelt ki, abból állt, hogy tűzoltó-fecskendőből rendkívül nagy nyomással jéghideg víz-sugarat zúdítottak az áldozatra. Ezt három héten át hetenként kétszer megismételték, s ezután Ramdohr újból kihallgatta Szewieczkovát — de ismét eredménytelenül. Ekkor ismét hat hétre a büntetőblokkba küldték, ahol ezúttal naponta egy kis kávé és kenyeret kapott, főtt ételt azonban csak négy naponként látott. Ennek az időnek a letelte után a táborparancsnok elé vitték, s mivel még mindig nem volt hajlandó beszélni, elengedték és kórházba küldték. A véletlennek valamilyen szeszélye folytán nem került a Jugendlagerbe, és mindmáig él.

Ramdohr a legkegyetlenebb fizikai és lelki kínzásokat alkalmazta. Az egyik nőt úgy agyba-főbe verte, hogy az utána öngyilkossági szándékból felvágta nyakán az egyik eret, és Treiténnek kellett kezelnie. Ramdohr bevallotta, hogy éhezettette a foglyokat, verte őket, kábítószereket fecskendezett be nekik, és akkor hallgatta ki őket, amikor ezeknek a szereknek a hatása alatt álltak. Egyik módszere az volt, hogy hátrakötözte a fogoly kezeit, azután hasra fektette egy asztalon, mégpedig olyan módon, hogy feje lelógott az asztal szélén, ahol egy szék, azon pedig vízzel telt tál volt elhelyezve; aztán hajánál fogva megragadta a fekvő nőt, és arcát belenyomta a vízbe.

Ilyenek voltak Ramdohr kihallgatásai. Ezek nem a bűnügyi rendőrség módszerei voltak, amelyhez tulajdonképpen tartozott, hanem a Gestapóé, amelynek buzgó tanítványa volt.

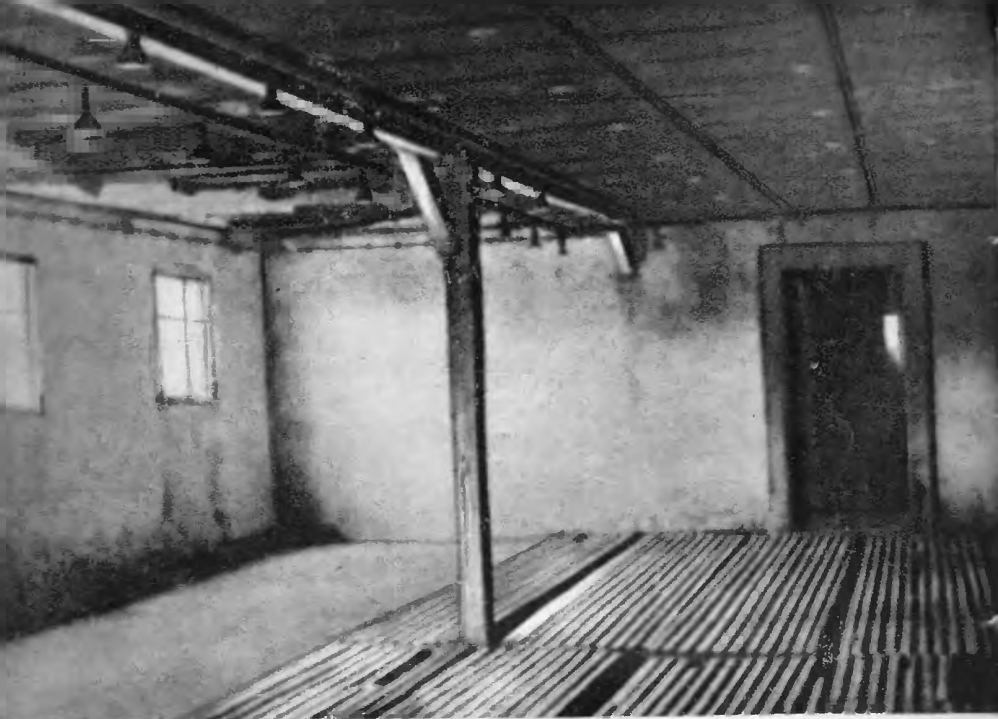
Ezt az embert sok társához hasonlóan, akik ugyancsak dróton

Lengyel nő lába, amelyet különféle kísérletekkel nyomorítottak meg

A gázkamrákban megölt áldozatok művégtagjai

A maidaneki gázkamra

Gázzal megölték hullái

rángatott, tébolyult bábként, peckesen lépkedtek a német történelem színpadán, bonyolult pszichológiai esetnek kell tekintenünk. Akárcsak a többiek, ő is különös keveréke volt a szadizmusnak és a szentimentalizmusnak, a gyengédségnek és az erőszakosságnak.

Amikor 1947-ben Hamburgban a háborús bűnösök felett ítélkező törvényszék bűnösnek mondotta ki, és kötél általi halálra ítélte, sok rokona és barátja tollat ragadott, és megírta, hogy „a kedves jó Ludwig soha egyetlen állatot sem tudott volna bántani”; hogy olyan ember volt, „aki gyönyörűségét lelte a természetben”; hogy „a gyengék és elnyomottak védelmezője” volt; hogy „amikor a szabadban járkált, néha furcsa kis ugrásokat tett, nehogy a lába elé kerülő csigát vagy gyíkot eltapossa”, és hogy amikor anyósa kanáriját eltemette, „a madárkát gyengéden betette egy kis dobozba, rózsát helyezett fölé, és egy rózsabokor alatt ásta meg a sírját”.

Nem lehet egykönnyen összeegyeztetni a ravensbrücki brutális Ramdohrnnak, a tábor rémének képét annak a „kedves jó Ludwignak” alakjával, akit családja és barátai ismertek.

Binder, az egyik műhely vezetője, rendkívül durva ember volt. Az egykori szabó 1933-ban lépett be önként az SS-be, és akárcsak Schwartzhubert, őt is Dachauban képezték ki. Úgy látszik, az SS-módszerek terén nyert kiképzése és tapasztalatai nagy hasznára váltak abban az időben, amikor a ravensbrücki gyártelep hírhedt szabóműhelyét vezette.

Ütötte, rugdosta és minden elképzelhető módon bántalmazta a műhelyében dolgozó nőket. Mindig korbácsot hordott magánál, és egészen megszokott látvánnyá vált, hogy a nők a kapott ütésektől vérezve ültek és varrtak.

Az egyik holland fogoly, aki az ő műhelyében dolgozott, a következőket mondta róla:

„Binder rendkívül durva és brutális volt a műhelyében dolgozó nőkkel. Mindennap megvert bennünket, és csak akkor csillapodott le, ha vért látott. Egyszer szemem láttára úgy megvert egy lengyel nőt, hogy egyenesen a kórházba kellett szállítani. Többé nem is

láttam, és azt hallottam róla, hogy meghalt. Ha nem dolgoztunk olyan keményen, amint megkívánta tőlünk, elvette tőlünk azokat a kenyérdarabkákat, amelyeket a tizenegyórás műszak tartamára kaptunk, és órákon át állva dolgoztatott bennünket.

Előfordult, hogy székkal ütötte a nőket, vagy hajuknál fogva vonszolta és úgy verte őket. Valahányszor észrevette, hogy a szűkös táplálkozástól és a fáradtságtól elcsigázott nők egyike lehajtja fejét, odament, és a nő fejét a varróasztalhoz csapta. Az is gyakran előfordult, hogy le kellett vetkőznünk, és meztelenül kellett állnunk előtte; erre azt hozta fel ürügyül, hogy látni akarja, nem rejtettünk-e el a ruhánkban szövetharabokat, mivel ebben az időben alig volt mit hordanunk.”

Egy fiatal lengyel lánynak, aki ugyancsak Binder műhelyében dolgozott, vitaminhiány miatt nyílt seb volt a karján. Amikor panaszkodott emiatt, és kórházba akart menni, Binder durván rátámadt. Letépte kötéseit és kijelentette: „semmi bajod sincs”.

A lány összeesett, és amikor ismét talpra állt, Binder teljes erejéből ököllel az arcába vágott. A lányt az ütés leterítette, és Binder ekkor agyba-főbe verte.

Sok nő sebesült meg olyan módon, hogy Binder ollót vágott hozzájuk, vagy fémgombos katonazubbonyokkal csapkodta arcukat. A műhelyben dolgozó nők közül sokan pusztultak el azért, mert még akkor is munkára kényszerítette őket, amikor már semmi erejük sem volt hozzá, és gyakran rendelte el, hogy egy óránál is hosszabb ideig álljanak anyaszült meztelenül kint az esőben.

Dorothea Binz „Aufseherin” (felügyelői) rangban a főbörtönőr szerepét töltötte be; mindenki rettegett tőle.

Ez a fiatal lány 1920-ban született, és a háború előtt konyhalány volt. 1939-ben már unta a nehéz házimunkát, s ekkor egyik barátjának közbenjárására önkéntes jelentkezőként felvették az SS-be, és 1939 szeptember 1-én, mindössze 19 és ½ éves korában elküldték az akkor létesített ravensbrücki koncentrációs táborba. Bármennyire nem volt ínyére, először — nyilván korábbi foglalkozására való tekintettel — a tábor konyháján kellett dolgoznia.

Hamarosan meggyőződhetek azonban felettesei arról, hogy ennél sokkal többre hivatott. Néhány hónap múlva már ki is nevezték felügyelőnek és Thea Binz bizonyára úgy érezte, dicső nap virradt fel életében, amikor először öltötte magára terepszürke uniformisát, és először járta végig fekete csizmában, korbáccsal a kezében peckes léptekkel a tábort.

Ez a brutális, szadista teremtés ettől a naptól kezdve szerves részévé vált a koncentrációs tábor gépezetének, amely sokezer ártatlan nő életét semmisítette meg; és a szadista nők még a férfiaknál is elvetemültebbeknek bizonyultak.

Ütött, vert, rugdosott minden foglyot, aki csak a szeme elé került, egyfolytában és állandóan, néha jelentéktelen fegyelmi vétségek büntetésekként, de legtöbbször minden ok nélkül — kizárólag azért, hogy kínlódásukban gyönyörködhessen. Hol botot, hol korbácsot, hol meg szíjat, vagy az íróasztalán álló nehezéket használta erre a célra — ami éppen kéznél volt. Az egész tábort rémület fogta el, ha megjelent.

Binz egyszer addig vert egy nőt, amíg az össze nem esett, s ekkor végigtaposott rajta. Egy más alkalommal a táboron kívül, amikor az erdőben dolgozó csoport ellenőrzésére ment ki, csákánnyal terített le egy nőt, és addig ütötte, amíg vérbe fagyva többé nem mozdult. Binz ekkor felszállt kerékpárjára és visszakarikázott a táborba.

Kisebb fegyelemsértésért is, amennyiben nem akarta egyszerűen veréssel megtorolni, a büntetőblokkba küldhette az áldozatot. Ha a táborparancsnok valakire 25, 50 vagy 75 ütést szabott ki büntetésül, azt is ő hajtotta végre.

Ha egy fogoly elkésett az „Appell”-ről, Binz agyba-főbe verte, vagy pedig több órán át kellett állnia vigyázállásban, s eltűrnie Binz pofozását, márpedig Binz pofonjait nem volt könnyű dolog elviselni, mert amint egyik áldozata vallomásában mondotta, „olyan pofonokat adott, mint egy tagbaszakadt férfi, mert pontosan megtanulta a módját; ha Binz pofon vágott valakit, az akkorát csattant, hogy két sorral odább is hallották”.

Binz hajtotta végre a „zuhanybüntetést” is. Stanislaw Szewieczkova, akit Ramdohr kilenc zuhanyra ítelt, mert valla-tásakor nem volt hajlandó másokat elárulni, elmondta, miből állt ez a büntetés.

„Binz bevitt a zuhanyozóba. Az egyik sarokban már kinyitották a csapot; különböző magasságban elhelyezett csövekből rendkívül nagy nyomással zúdult rám a víz. Körülbelül 12 perc múlva összeestem és ekkor Binz egy vödör vizet öntött az arcomba. Amikor kezemmel védekezésül eltakartam az arcomat, kinyitott egy ajtót, és fütttyentett két kutyájának. Egyikük beleharapott a kezembe. Elájultam. Nyilván bevonszoltak cellámba, mert amikor magamhoz tértem, hátam tele volt zúzódásokkal, és ruháim mellettem heverték... Ettől kezdve Binz hetenként kétszer, minden kedden és pénteken megismételte a zuhanyozást. Minden alkalommal elájultam.”

Binz kedvelt szórakozásai közé tartozott az is, hogy kerékpárjával a csoportokban álló nők közé hajtott. Mivel olyan gyöngék voltak, hogy alig álltak a lábukon, gépével könnyen fel tudta lökni őket, és aztán nevetve végiggázolt rajtuk. Abban is nagy örömét lelte, hogy ráuszította kutyáit a foglyokra. Egy napon addig uszította egy orosz nőre kutyáját, hogy az újra meg újra belemart a nőbe. A nő egyik kiaszott karját a szó szoros értelmében leszakította.

Egy másik mulatsága, amelyet rendkívül szórakoztatónak talált, abban állt, hogy meglátogatta a 10-es blokkot, és szemlét tartott a Carmen Mory felügyelete alatt álló tébolyodott nőknél. Ezeket a nőket attrakcióként mutogatták — akárcsak a torzszülötteket a panoptikumban, és Binz nagy előszeretettel ingerelte és gúnyolta őket.

Akármennyit mondunk is el ennek a lánynak ravensbrücki tevékenységéről, még mindig csak vázlatosan számoltunk be róla. A háború első napján érkezett a táborba, és mindvégig ottmaradt. A belseni hírhedt Irma Gresenél járt iskolába, és jó tanítványnak bizonyult. Több mint öt éven át rettegtek tőle a hatalmába került szerencsétlen teremtések ezrei, és amikor 1947-ben a hamelini fogházban kivégezték, még mindig a megérdemelnél sokkalta enyhébb sors jutott osztályrészéül.

Az „őrült nők” felügyelője Carmen Mory volt. Ez a nő svájci állampolgár létére készséges eszközévé vált a németeknek; amikor fogolyként a ravensbrücki táborba került, elfogadta a Blockälteste tisztét, és a parancsnok utasításainak végrehajtása

révén ő is felelőssé vált azokért a szörnyű kegyetlenkedésekért és bántalmazásokért, amelyeket a felügyelete alá helyezett foglyoknak kellett elszenvedniük.

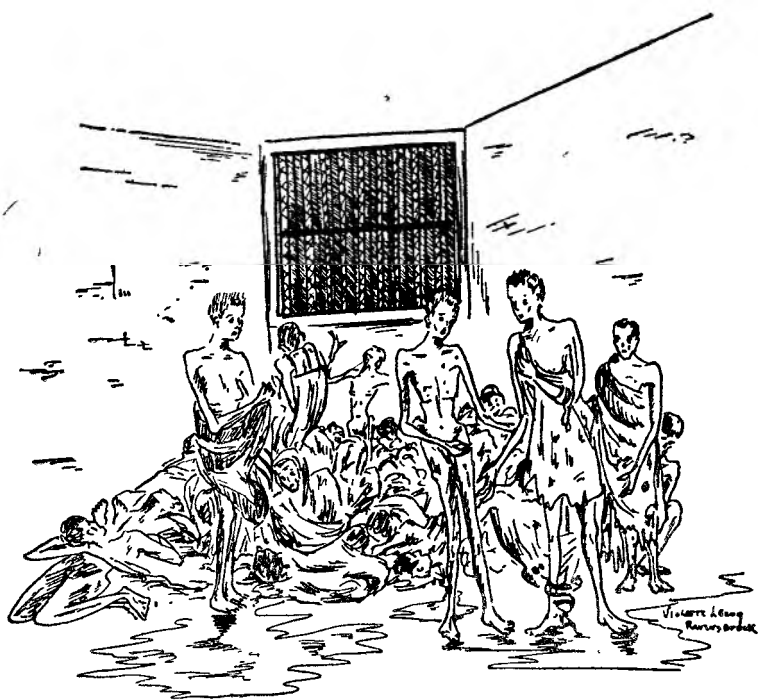
Mory, a tábor német nőalkalmazottaival ellentétben művelt nő volt. 1905-ben született Bernben; Svájcban, Franciaországban, Hollandiában és Angliában tanult. Később elvégezte a müncheni egyetem ujságírói szakát, és riporterként több svájci és angol ujságnak dolgozott. Protestáns szülők gyermeke volt, de áttért a római katolikus hitre.

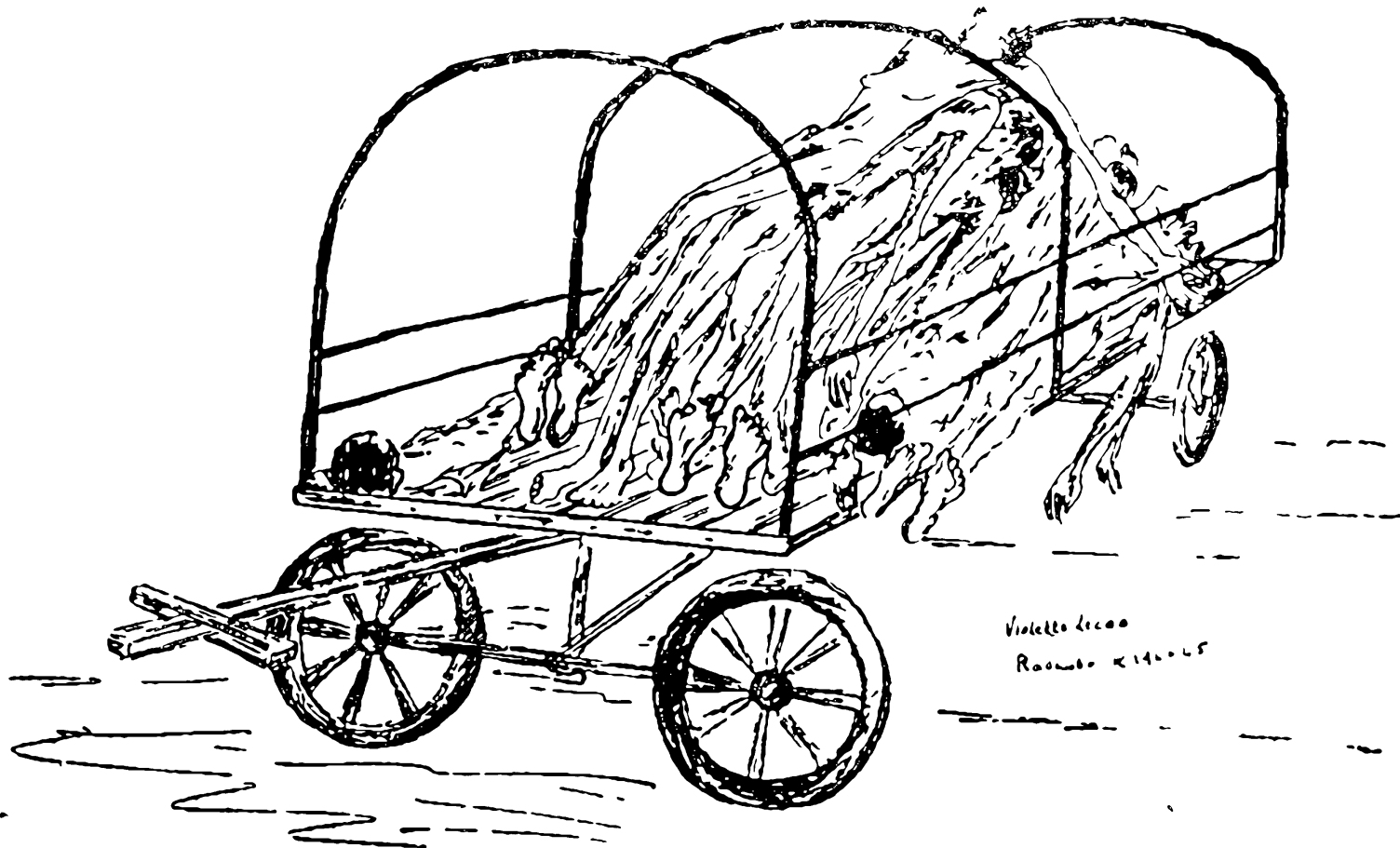
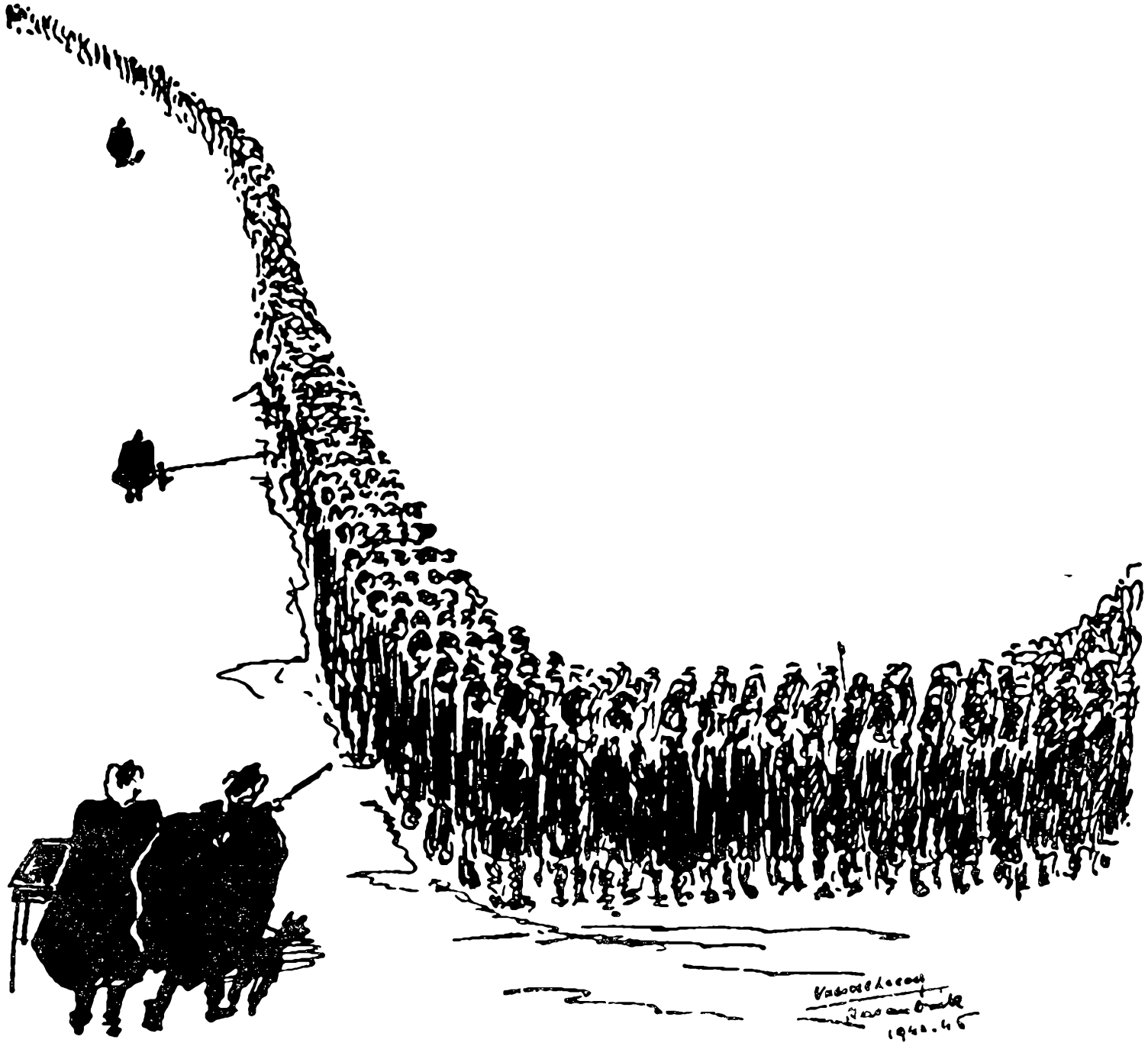
1938 novemberében Franciaországban letartóztatták, és 1940-ben a Maginot-vonallal kapcsolatos kémkedésért katonai törvényszék elé állították. Halálra ítélték, de három hónappal később kegyelmet kapott.

Június 7-én, amikor a németek Párizshoz közeledtek, szabadlábra helyezték, de a németek Tours közelében június 24-én elfogták, és visszavitték Párizsba. Úgyét a berlini RSHA-nak jelentették, ahonnan azután az az utasítás érkezett, hogy le kell tartóztatni. Egy ideig a Cherche-Midi és a Fresnes-i francia börtönökben ült, majd 1940 augusztusában Németországba szállították, és az Alexanderplatzon levő börtönbe került, ahol a Gestapo hallgatta ki. Heydrich utasítására végül is szabadlábra helyezték, de később Németország elleni kémkedés gyanúja miatt újból letartóztatták, s 1941 februárjában Ravensbrückbe deportálták.

Ez a harmadrendű Mata Hari hamarosan beférközött börtönökreinek kegyeibe, Blockälteste lett, és ebben a minőségben, amint pere során az egyik tanú kijelentette, „pontosan úgy viselkedett, mint az SS-ek”. Még régi foglalkozásának gyakorlására is alkalma nyílt, mivel egy időben ő volt Ramdohr egyik besúgója.

Néhány hónapon át ő látta el a 10-es blokk felügyeletét, amelynek egyik szobájába voltak zárva az „őrült nők”. A 10-es blokkban volt a tuberkulózisban szenvedők szobája is. Mory egy német bűnöző nőt tett meg ezeknek a betegeknek felügyelőjévé, s az rendszeresen verte őket és lopott tőlük. Maga Mory is állandóan verte a hozzá beosztottakat. Az egyik lengyel nőt előbb elverte, azután vödörszámra öntött hideg vizet az arcába és meztelen testére. Ez a nő igen bájos volt, mindenki szerette.

Énekelni is szépen tudott, és kizárólag ez volt az oka annak, hogy Mory megkínozta. A bántalmazások következtében a lengyel nő másnap meghalt.

A táborba zárt belga nők „szörnyetegnek” nevezték Moryt. A 10-es blokkban elhelyezett beteg, félholt nőket kirángatta ágyukból, bevonszoltatta a zuhanyozóba, s lerakatta a hideg kőre őket, azután vödörszámra öntetett rájuk hideg vizet, mondván: „most legalább tiszták lesztek”.

Violette Lecoq, a könyvben levő rajzok készítője a háború előtt kórházi ápolónő, majd a francia ellenállási mozgalom egyik szervezetének, a „La France Combattante”-nak hadnagya volt. 1942 augusztus 20-án tartóztatták le, és 1943 októberében „Nacht und Nebel” fogolyként érkezett Ravensbrückbe. Néhány hónappal megérkezése után Mory maga mellé vette Violette Lecoqot, hogy segédkezzen neki a 10-es blokkban.

A ravenbrücki per során a francia lány vallomásában elmondott egy esetet, amely egy éjszaka játszódott le a 10-es blokkban.

„Egy éjjel kiáltozásra ébredtünk fel, amely a tébolyodott foglyok szobájából hallatszott. Carmen Mory, egy orvostanhallgatónő,

egy francia ápolónő és én felkeltünk, s bementünk a szobába, hogy megnézzük, mi történt. Amikor kinyitottuk az ajtót, láttuk, hogy két nő verekszik. Egyikük szemmelláthatólag orosz volt. Mory leakasztott egyet a bőrszíjak közül, amelyek mindig ott függtek, s mindkét nőt verni kezdte; aztán elküldte az orvostanhallgatónőt, hogy szerezzen bizonyos ampullákat, s azok tartalmát mindkét nőnek befecskendezte. Másnap reggel, amikor újra bementem ebbe a szobába, öt nőt holtan találtam; köztük volt az a kettő is, akiknek Mory előző este injekciót adott.”

Mory a háború végéig Ravensbrückben maradt, s akkor más foglyokkal együtt ő is felszabadult, s később a brit zónába ment, ahol a brit hadsereg Hamburg közelében működő harctéri kémelhárító szolgálatánál alkalmazták; végül is 1945 október 5-én mint háborús bűnöst letartóztatták.

A tábor legborzalmasabb teremtményeinek egyike egy Vera Salvequart nevű fiatal nő volt. Ő is mozgalmas múltta tekinthetett vissza, s szintén fogolyként került eredetileg a táborba.

A ravensbrücki per idején is még csak 27 éves volt. Csehszlovákiában született, anyja cseh volt, apja szudétanémet; Lipcsében végezte el az ápolónői tanfolyamot.

A háború alatt nem kevesebb mint négy alkalommal tartóztatták le. Először 1941-ben, amikor is kihallgatták, és a zsidók számára létesített flossenbergi táborba küldték. Ez alkalommal azért tartóztatták le mert zsidó vőlegénye volt, aki után a Gestapo hiába nyomozott, sehol sem találták. Mivel a lány nem volt hajlandó vőlegénye hollétéről felvilágosítást nyújtani a Gestapónak, tíz hónapig Flossenbergen tartották, majd szabadon bocsátották.

1942 májusában ismét letartóztatták a „nürnbergi törvények” megsértése miatt, egyebek közt azért, mert „kapcsolatot” tartott fenn zsidókkal; ekkor két évi börtönre ítélték; 1944 áprilisában szabadult.

1944 augusztus 8-án ismét letartóztatták. Kémkedéssel, az ellenség támogatásával vádolták, s vőlegényével és annak nővérével együtt Drezdában került bíróság elé. Vőlegénye mindent magára vállalt, és őt halálra is ítélték. Salvequartot és vőlegénye nővérét átmenetileg a theresienstadti koncentrációs táborba

deportálták, ahonnan sok kerülővel és hosszú utazás után 1944 december 6-án Ravensbrückbe érkeztek.

Ez a fiatal nő, aki iránt az ember egyébként némi rokonszenvet érezne, néhány hónapos ravenbrücki tartózkodása alatt igen sok — noha pontosan nem tudjuk, hány — fogolytársát mérgezte meg. Salvequart utólag sok adatot közölt a Ravensbrückben végrehajtott tömeges emberirtásról, amelynek ő maga is aktív elősegítőjévé vált.

Megérkezésekor a hírhedt „zsidósátorban” helyezték el. Kétezer nő volt itt, csupa magyarországi és csehszlovákiai zsidó, akiket előzőleg Auschwitzba vittek, és onnan hajtottak át Ravensbrückbe, amikor a szovjet csapatok megkezdték lengyelországi előnyomulásukat.

Ebben a sátorban nem voltak sem ágyak, sem szalmazsákok, sem szalma, sem padlódeszka; a foglyok a csupasz földön feküdtek. A sátor bejáratának jobboldalánál egy kötéllel elkerített sarokban tíz régi, körülbelül húszliteres tartály volt, amelyeket latrinaként használtak. Mosdásra sehol nem volt lehetőség. Dr. Treite „a disznók sátrának” nevezte ezt a helyet.

A sátor több lakója tifuszos volt, és minden éjjel meghaltak közülük ketten-hárman. Salvequart, mint mondta, ekkor aludt életében első ízben hullákkal egy helyiségben.

Salvequartot néhány napig vesztegzár alatt tartották, azután pedig egy zsidókból álló csoportban kellett dolgoznia az úgynevezett gabonapincében. Azok, akik e könyv előző fejezeteit olvasták, aligha fognak már azon csodálkozni, milyen körülmények között dolgozott a zsidó csoport. Faji hovatartozásuk önmagában véve elég ok volt arra, hogy az egész táborban ez a csoport végezze a legnehezebb munkát, a legszörnyűbb körülmények közt.

Azoknak a nőknek, akik ebben a pincében dolgoztak, ötven kilós zsákokat kellett cipelniük a Havel-folyótól. A folyótól a pincéig 800 méteres emelkedő út vezetett, és egy-egy zsákot legfeljebb két nő vihetett. Az első két vagy három zsáknál még csak ment a dolog, de azután ujjai elzsibbadtak a hidegben. Megdermedt kezükből kiestek a zsákok, márpedig valahányszor ez előfordult, egy felügyelőnő verni kezdte őket.

Salvequart egy ideig ezzel a csoporttal dolgozott, amíg meg

nem tudták róla, hogy képesített ápolónő. Ekkor közölték vele, hogy egy szomszédos táborba fogják áthelyezni, ahol sok dolga lesz majd. Így került 1945 február elején a Jugendlagerbe.

Aki ezt a központi tábortól néhány kilométer távolságra fekvő kis tábort nem látta, el sem képzelheti, hogy ilyen is létezett. Salvequart megérkezésekor már alig volt ott talpalatnyi hely. A tábornak mindössze öt lakóhelyül szolgáló barakkja volt, pedig a foglyok száma akkor már elérte a háromezret. Az úgynevezett kórházban hatvan tuberkulotikus nő volt; gyógyszer, mivel Rapp és Kohler, a két kórházi szolgaként működő SS-legény az egész készletet eladta a feketepiacon, alig volt.

A Salvequart odaérkezését követő napon háromszáz nőt hoztak a táborba; a kísérő névsoron ez a cím állt: „A lábadozók számára létesített mittelwerdei táborba szállítottak nevei.” A névsort Rapp és Salvequart ellenőrizte, aki azt az utasítást kapta, hogy a névsoron szereplő valamennyi nő neve mellé írja valamilyen betegség nevét. A nőket ekkor levetkőztették, és fogolyszámukat tintaceruzával bal alkarjukra írták. Ezután újból fel kellett öltözniük és szürkületig a folyosón várakoztatták, majd pedig teherautókon elszállították őket. Azt mondták nekik, hogy fertőtleníteni viszik őket; valójában a nemrég létesített és ekkor már teljes üzemmel működő ravensbrücki gázkamrába kerültek.

Nemsokára azonban Salvequart is elkezdte a maga kis emberirtó tevékenységét. Eleinte injekciókat adott lengyel nőknek, akiket azután tehetetlenül vergődve, nyögve és vízért könnyörögve találtak az illemhely kövén.

„Fehér port” is adott be számos nőnek. Ezek halálát a következőképpen írta le egy Ottelard nevű nő, aki abban az időben a Jugendlagerben volt.

„Miután bevették a fehér port, elaludtak a betegek. Néhányan közülük, azt hiszem a fiatalabbak, akikben még volt némi ellenálló erő, megpróbáltak felkelni, de nem tudtak többé talpraállni. Másnap reggel a legtöbben azok közül, akik bevették a port, még mindig aludtak, horkoltak. Körülbelül délután négy óráig aludtak, ekkor megszűnt a horkolás, és bekövetkezett a halál.”

Salvequart tagadta, hogy halálthozó injekciókat adott volna, és azt állította, hogy sokszáz nő életét mentette meg a halottlisták meghamisításával, és azzal, hogy egyesek nevét háromszor, négyszer is szerepeltette a kivégzettek listáján.

Valóban egyes bizonyítékok mellett szólnak, hogy megkülönböztetéseket tett, megválogatta, kiket mérgez meg, és azok, akikkel összebarátkozott, megmenekültek a haláltól. Igen jó viszonyban volt a kórházba beosztott két SS-legénnyel, és valamennyi védencét a Revier egyik részében helyezte el, amelyről köztudomású volt, hogy ott jobbak a körülmények, mint a többi részben. De egy fecske nem csinál nyarat, és minden egyes olyan nőre, akit Salvequart megmentett a haláltól, húsz olyan jutott, aki az ő kezétől halt meg.

Az utolsó szöveget azonban egy bécsi nő, Lotte Sontag verte be Salvequart koporsójába, akit mentőtanúként idéztetett meg, és akit ügyvédje minden előző megbeszélés nélkül ültetett a tanúk padjára. Sontag tanúhoz a védők azért intéztek kérdéseket, hogy bizonyosságot szolgáltatassanak a bíróságnak arról, hogy Salvequart a Jugendlager kórházának betegeivel általában, Lotte Sontaggal pedig különösen gyengéd és figyelmes volt, s hogy sohasem mulasztotta el azokat az alkalmakat, amikor a Revierben betöltött felelősségteljes állásánál fogva megvédhette a felügyeletére bízott nők érdekeit, és megghiúsíthatta a tábor személyzetének aljas szándékait.

„Emlékszik-e arra — kérdezte tőle az ügyvéd —, hogy Salvequart egyszer bakancsot szerzett az önök számára? „Igen — felelte Lotte —, emlékszem, hogy bakancsokat szerzett nekünk, de egyben azt is meg kell mondanom, hogy azoknak a betegeknek a bakancsait kaptuk, akiket Vera mérgezett meg.” „Valóban ezt mondta a tanú?” — kérdezte a hadbíró. „Igen” — felelte a tolmács.

„És ön nem érzett semmiféle lelkiismeretfurdalást, amikor másnak a cipőjét hordta?” — kérdezte Salvequart ügyvédje meglehetősen méltatlankodva.

„Nagyon sajnáltuk őket — felelte Lotte Sontag —, de a cipők ott voltak, nekünk pedig nem volt más, és így azokat hordtuk”.

Lotte Sontag a továbbiakban azt vallotta, hogy Vera Salvequart elmondta neki, azért adja be ő a fehér port a foglyoknak,

mert az SS-legényektől, akikben nem bíztak, nem akarták elfogadni; ő azonban maga is fogoly volt, szelíd hangon beszélt velük, és színleg barátságos volt hozzájuk, abban a hiszemben fogadták hát el tőle a port, hogy gyógyszert kapnak.

Kétségtelen tehát, hogy Salvequart a Jugendlager foglyainak kiirtásában együttműködött a tábor személyzetével — de hogy mi volt ennek az oka, azt nehéz volna megállapítani.

1945 áprilisában a Szövetségesek fogságába került, de akkori viselkedése sem felelt meg annak az állításának, hogy az SS ellen, és a foglyok érdekében tevékenykedett. Noha szemtanúja volt a tömeggyilkosságoknak és más bűncselekményeknek, ahelyett, hogy ezekről beszámolt volna, meghamisította személyi adatait, nevét Anna Markovára változtatta, és letartóztatása idején is ezt az álnevét használta.

A ravensbrücki női táborban a főnővér (az „Oberschwester”) 1943 áprilisától az 1945-ben bekövetkezett felszabadulásig Elisabeth Marschall volt, akiről joggal mondták el, hogy „minden piszkos dologban, ami a táborban történt, benne volt a keze”.

Marschallt, a 15 éves náci párttagot, aki hivatásos ápolónő volt, saját közlése szerint büntetésként helyezték Ravensbrückbe, mert a Hermann Göring-művek brunswicki kórházában vétett az SS szabályzatai ellen, élelmet adott két francia kényszer-munkásnak.

Ez a nő szégyenére vált nemes hivatásának. Főnővér léte brutálisan viselkedett betegeivel, megtagadta az ápolást a rászorulóktól, éhen hagyott veszni kisgyermeket, és ellopta a Vörös-kereszt által küldött csomagokat.

1944-ben, amikor néhány barakkot fertőtlenítettek, Marschall irányította ezt a műveletet. Éjszaka zajlott le az egész, és a nőknek közben levetkőzve, meztelenül kellett állniuk. Valami vegyszert szórtak a fejükre, és kenőccsel kellett bekenniük testük fertőzött részeit. Marschall látta, hogy egyik-másik nő nem megfelelő módon használja a kenőcsöt, s erre durván ütlegetni kezdte őket. Az egyik fogoly elbeszélése szerint „ezután egy másik barakkba vezettek bennünket, ahol egész éjszaka állnunk kellett, úgyhogy egyáltalán nem is alhattunk. Másnap a zuha-

nyozóba vezettek, de mielőtt beléphettünk volna, három órán át kellett állnunk az esőben”.

Néhány nap múlva a kórház tele volt tüdőgyulladásban megbetegedettekkel, s mivel a betegek teljesen le voltak gyengülve, és semmiféle hatékony gyógykezelésben nem részesültek, sokan meg is haltak közülük.

Marschall tevékenyen részt vett azokon a szemléken is, amelyeken összeválogatták „a lábadozók számára létesített mittelwerdei táborba” küldendő csoportokat, ami köztudomás szerint az elgázosításra szántak megjelölésére kitalált kifejezés volt; segített annak a 800 nőnek a kiválasztásában is, akiket 1944 novemberében Lublinba küldtek. Dr. Treitével együtt ő határozta el, kik kapjanak rózsaszínű kártyákat. Marschall mondta ki ebben a kérdésben az utolsó szót. Egy alkalommal az a norvég fogoly, akit Salvesen asszony néven már megemlítettünk ebben a fejezetben, arra kérte dr. Treitét, húzza ki az egyik „halál-transzport” listájáról két norvég nő nevét. Dr. Treite azt válaszolta, hogy ő maga nem dönthet, kérje meg a főnővért. Amikor Marschallhoz fordult ugyanezzel a kéréssel, ő megkérdezte: „Mit dolgoznak azok a nők?” „Kötnek” — felelte Salvesen asszony. „Valamennyi kötőnőnek el kell mennie” — mondta Marschall. A kötőnőket természetesen nem volt érdemes életben tartaniuk. Mind túl idősek és túl gyengék voltak ahhoz, hogy nehéz munkát végezhesenek.

A főnővér volt a felelős a tábor kórházában uralkodó állapotokért, melyeknél rosszabbakat alig lehet elképzelni. Marschall nemcsak hogy belenyugodott mindebbe, hanem szemmeláthatólag még megfelelőnek is tartotta ezeket az állapotokat. Kétségtelen, hogy semmit sem tett megjavításuk érdekében.

Salvesen asszony, aki a Revierben dolgozott, a következőképpen írta le a kórház egyik szobáját, azt, hol a legtöbb beteg mély, vágott sebbel feküdt.

„Borzalmas bűz volt, mivel a kötéseket hetenként csak egyszer váltották. Egyébként a kötések papírból voltak, és így egy nap után már szétmállottak. Mivel mindenkinek nyílt, gennyes sebe volt, képzelhetik, milyen lett az ágynemű. Meg sem tudnám mondani, milyen időközökben cserélték, de annyi biztos, hogy mindig

koszos volt. Az elkülönítettek blokkjában még ennél is százszorta rosszabb állapotok uralkodtak. Egyszer, emlékszem, engedély nélkül bementem oda. A betegek mind a földön feküdtek, és az egész helyiség annyira zsúfolva volt betegekkel és haldoklókkal, hogy csak rajtuk átlépve tudtam odajutni norvég barátnőmhöz, akinek egy kis élelmet hoztam. Barátnőmet kétségbeesve találtam, azt mondta: «rosszabb ez, mint a pokol». Ha valaki tízfusszal került a Revierbe, s életben maradt, és elbocsátották a kórházból, hamarosan újból visszajött valamilyen más betegséggel. Gyakran fordult elő, hogy a beteg csak egy másik szobába került, mert egy másik betegséget kapott.”

Violette Lecoq, aki, mint emlékeznek rá, hivatásos ápolónő volt, és egy ideig ugyancsak a tábor kórházában dolgozott, egy napon, amikor a kórház udvarán áthaladva az érzéstelenítőket előállító laboratórium felé tartott, öt targoncát látott, amelyek mindegyikén emberi húsdarabok és egy emberi test hevert. Mikor alaposabban szemügyre vette ezeket, látta, hogy öt zsidó nő — ezt a ruháikra rávarrt háromszög jelezte — fekszik hanyatt a targoncákon, lábuk pedig lelóg a kocsi oldalán. Lecoq odament a talicskákhoz, és megérintette a fekvő testeket, hogy megállapítsa, élnek-e még, és nem segíthetne-e rajtuk. Hárman még életben voltak. Ebben a pillanatban megjelent Marschall, és az udvaron átkiabálva megtiltotta a francia lánynak, hogy bármi módon is segítségére legyen ezeknek a nőknek. Lecoq visszatért blokkjába, és elhozta két barátnőjét, mert valamit mégis tenni akartak a zsidó nők érdekében, de Marschall újból kijött, és elkergette őket. A talicskák egész éjszaka ottmaradtak, és reggelre már mind az öt nő halott volt.

Marschall azon idő alatt, amíg ennek a tábornak főnövéreként működött, az emberiesség és a tisztesség valamennyi általánosan elismert törvényét lábbal tiporta. Képzett ápolónő volt, aki sokra vitte a maga nemes hivatásán belül, amelyet azután annyira lealacsonyított és megtagadott. Az emberiesség iratlan törvényeinek teljes semmibe vételével a náci párt és a Führer undorító elveit követte, s minden tőle telhetőt elkövetett, hogy elősegítse aljas céljaik megvalósulását.

Hadd mondjuk ki Salvesen asszony szavaival az ítéletet Elisabeth Marschall felett:

„Mivel tanult ápolónő volt, sajnos, azt hiszem, valamennyiünkben Florence Nightingale képét idézte fel; azt gondoltuk, hogy egy ápolónő hivatásánál és esküjénél fogva nemzetiségétől függetlenül, mindenkor segíti az embereket. Azt hiszem, fogolytársaimat és engem is az háborított fel leginkább, hogy orvosokat, nővéreket, ápolónőket ennyire lezüllve, a kötelességmulasztásnak ezen a fokán láttunk.”

Azok az orvosok, akik a háború alatt koncentrációs táborokban voltak alkalmazva, bemocskolták a német orvosi kar becsületét, és ennek nyomait évtizedeken át nem lehet majd eltüntetni. Ezek az emberek teljesen megfeledeztek orvosi esküjükről, és általában a legcsekélyebb tiltakozás nélkül tevékeny részeseivé váltak a koncentrációs táborok emberirtó rendszerének, teljes mértékben együttműködtek az SS-ekkel, és a táborokat élő pokollá változtatták.

A ravensbrücki tábor vezető orvosa hosszú időn át dr. Schidlausky volt. 1933-ban, két évvel diplomájának megszerzése után lépett be az SS-be. 1941 decemberében érkezett Ravensbrückbe, s 1943 decemberig maradt ott; ekkor a buchenwaldi koncentrációs táborba helyezték át. Buchenwald nagyobb és fontosabb tábor volt, mint Ravensbrück, és így áthelyezése előléptetés számba ment. Mindazokkal a tapasztalatokkal gazdagodva ment oda, amelyeket két évi vadállati kegyetlenkedései során szerzett; új működési helyén pedig annyira érdemesnek bizonyult erre az előléptetésre, hogy ha nem ítélte volna halálra egy brit haditörvényszék Ravensbrückben elkövetett bűneiért, később hasonló vádak alapján Ilse Kochhal és más társaival együtt az elé az amerikai haditörvényszék elé került volna, amely Dachauban 1947 áprilisában a buchenwaldi tábor bűnösei felett ítélezett.

Amikor egy-egy újonnan érkezett csoportot megvizsgáltak a zuhanyozóban, úgy, amint azt már ebben a fejezetben Salvesen asszony szavaival elmondtuk, rendszerint Schidlausky volt a vizsgálatot végző egyik tiszt. A nőknek mindig anyaszült meztelenül kellett állniuk, noha semmiféle orvosi vizsgálatra nem került sor. Schidlauskynak kizárólag az volt a szerepe ezeken a

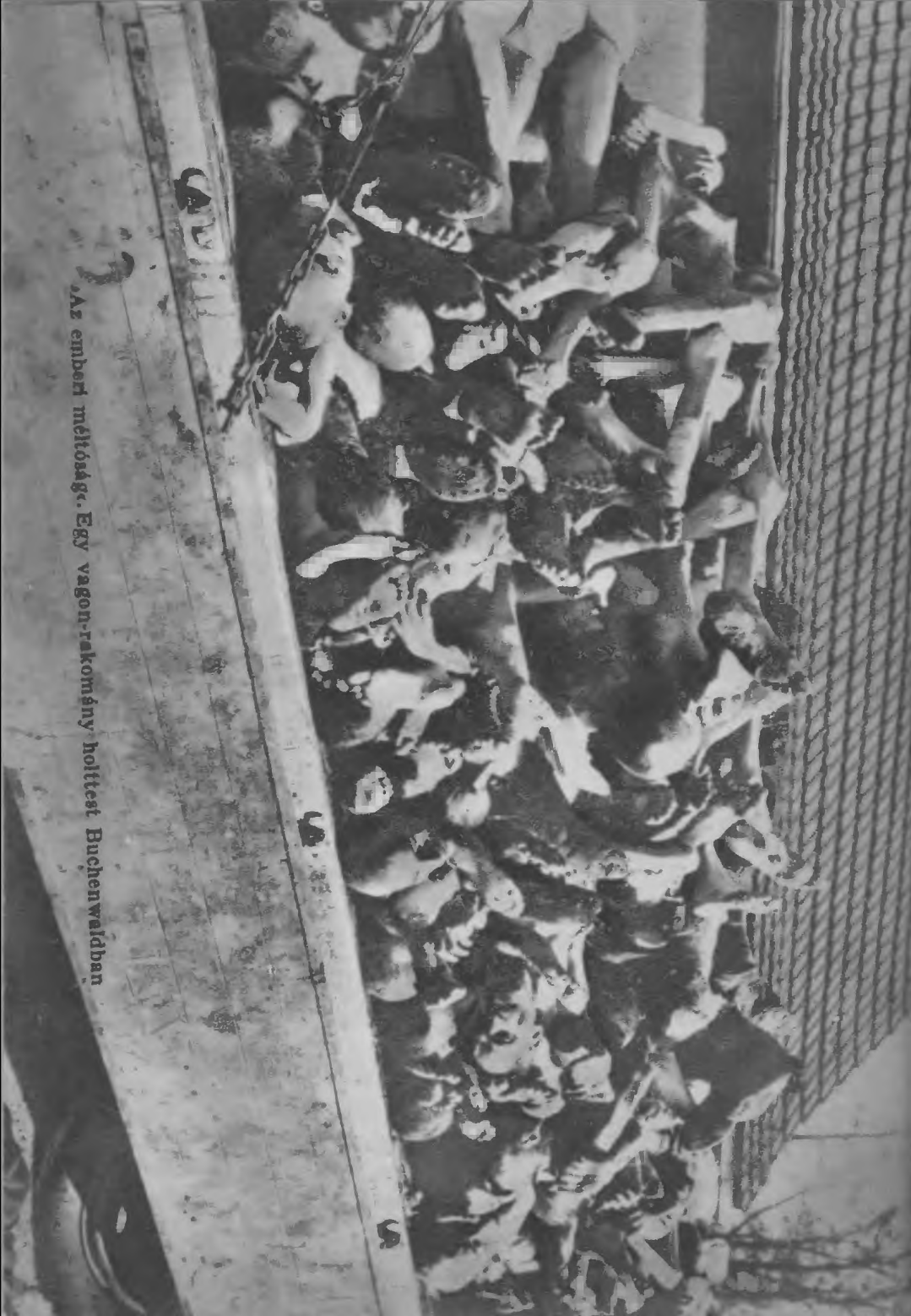

Buchenwaldban talált zsugorított fejek

A buchenwaldi krematórium egyik kemencéje

„Az embert méltóság. Egy vagon-rakomány holttest Buchenwaldban

szemléken, hogy a nők előtt elhaladva trágár megjegyzéseket tegyen.

Ő is, akárcsak Thea Binz, azzal szórakozott, hogy kerékpárjával a nők közé hajtott, amikor azok a betegszemlére vártak. Ezeken a szemléken a legritkább esetben részesültek kezelésben a betegek; általában félrelökte őket, és utasította az ápolókat, hogy távolítsák el valamennyit. Mivel a foglyok tudták, hogy szinte lehetetlen orvosi kezeléshez jutni, kizárólag abban az esetben jelentkeztek betegszemlére, ha már olyan súlyos betegek voltak, hogy még a földön kúszva sem tudták munkahelyükre vonszolni magukat. Éppen ezért gyakran előfordult, hogy egy-két nappal azután, hogy Schidlausky megtagadta tőlük a kezelést, meghaltak.

Schidlausky 1943 szeptemberében, néhány hónappal azelőtt, hogy Buchenwaldba helyezték át, tíz egészséges nőt válogatott ki kísérleti műtétek céljára. Ezek közül ketten testvérek voltak, és őket egy másik orvos operálta Schidlausky segédletével, aki a műtét után figyelemmel kísérte betegségük alakulását. Egyiknek mindkét lábszárát felmetszették, a másiknál pedig egy csontdarabot vágtak ki, és ugyancsak mindkét lábszárát felmetsztették, a sebeket pedig mesterségesen elüszkösítették.

Schidlausky maga is elismerte, hogy segítséget nyújtott a gázgangréna-kutatásokkal kapcsolatos műtéteknél. Egy ízben segédkezett Oberhauser és Rosenthal orvosoknak egy ilyen műtét-nél; ő ellenőrizte az érzéstelenítő-adagolást. Bevallotta, hogy tudtával és beleegyezésével halálhozó injekciókat adtak súlyos, bár nem gyógyíthatatlan betegeknek, továbbá, hogy a táborban csontátültetési kísérleteket végzett teljesen egészséges fiatal nőkn, olymódon, hogy kis csontdarabokat vett ki a lábszár-csontból, és ugyanazon beteg testének egy másik részébe ültette azt át; ezeknek a műtéteknek sok áldozata egész életére nyomorékká vált.

Ezt a gyilkos orvost otthoni környezetében ismerősei olyan embernek tartották, aki „még rossz gondolatra sem képes, nem-hogy gonosz cselekedetre”. Ez a jellemzés rosszul illik rá arra a Schidlauskyra, akit Ravensbrückben ismertek, ahol annyi aljasságot követett el, viszont semmi jót nem tett.

Ismertették már Percy Treitének, a tábor másodorvosának szerepét. Bonyolult jellemű ember volt. Ha úgy látta jónak, teljes kíméletlenséggel járt el, és sok fogolynak közvetlenül ő okozta halálát, egyes rá kirótt kellemetlenebb feladatokat azonban elhárított magától, és éppen ezért nem csodálatos, hogy néhányan azok közül, akiknek élete és halála egykor az ő kezében volt, felszabadulásuk után valami jót is mondtak róla.

Voltak, akik azt vallották, hogy Treite minden tőle telhetőt elkövetett a foglyok érdekében, és a körülményeket hibáztatták minden bűnéért. Néhányan — enyhítő körülményekre való tekintettel — kegyelmet kértek a számára; mások „a legszigorúbb mérce alkalmazását és annak megfelelő szigorú büntetést követeltek”.

Egyesek elismerték ugyan, hogy keveset tudnak az ügyről, de azt az álláspontot képviselték, hogy „túl szigorúan járnánk el, ha a németekre a civilizált nemzetek mércéjét alkalmazzánk”.

Egy előkelő hölgy még azt is kétségbevonta, hogy igazságosan folytatták le Treite ellen a pert. Ügyvédje, dr. von Metzler maga és az összes többi ügyvéd nevében szólva, a következőket mondta védőbeszédében:

„Mint a védelem képviselője, kötelességemnek tartom, hogy legnagyobb tiszteletemet és megbecsülésemet fejezzem ki azért az igazságosságért és méltányosságért, amellyel ezt a pert lefolytatták. Ön, elnök úr, kétségtelenül tisztában van azzal, hogy meglehetősen nehéz a védelem helyzete egy ilyenfajta perben, amely felkavarja a nagyközönség érzelmeit, de mindezek ellenére legyen szabad kijelentenem, hogy az az igazságosság és méltányosság, amellyel ezt a pert lefolytatták, emlékezetünkben mindig az igazságosság és méltányosság nagyszerű példájaként fog megmaradni.”

Valamilyen megmagyarázhatatlan módon Percy Treite, a kifinomultságnak és az embertelenségnek ez a keveréke talán még nagyobb bűnös, mint bármelyik más kollégája, hiszen tisztességes családból származó, művelt fiatalember volt, nem pedig aljas, brutális korcs mint Binder, nem szakképzett SS-gengszter mint Schwartzhuber, nem szadista ringyó mint Binz; Treite azokkal a bűnökkel, amelyeket elkövetett, a kultúra ellen vétkezett.

A tábornak egy másik orvosa, Rolf Rosenthal, megfelelő kiképzést kapott a koncentrációs táborbeli orvosi álláshoz: már 1928-ban tagja volt a Hitlerjugendnek, 1929-ben pedig belépett a náci pártba. Sőt, az SA-nak (Hitler orgyilkos-seregének) is tagja volt 1932-ben, amikor az még illegális szervezetként működött. Tíz évvel később Ravensbrückbe helyezték.

Ez az undorító teremtmény a háború alatt saját maga is bajba került, és egy SS-bíróság nyolc évi börtönre ítélte, mert tiltott viszonyt folytatott az egyik fogoly nővel, akin több magzatelhajtást is hajtott végre.

Sok fogoly tanúsága szerint Rosenthal az összes többi orvost felülmúlta a betegekkel szemben tanúsított brutalitásával. Az egyik betegszemlén a betegek egy része olyan gyenge volt, hogy csak a falhoz támaszkodva tudtak megállni a lábukon. Rosenthal rugdalta és verte a betegeket, majd anélkül, hogy megvizsgálta volna őket, elküldte valamennyiüket.

Amikor az egyik fogoly jelentette, hogy beteg, tífuszgyanús, és hőmérséklete 40 foknál is magasabb, Rosenthal még csak meg sem vizsgálta; diagnózisa így hangzott: „Takarodj!” Jelen volt, amikor Schidlausky számos egészséges fiatal nőt válogatott ki, hogy kísérleteket hajtson végre rajtuk, amelyeknél azután ő is segédkezett. 1942 júliusában a 75 kiválasztott nő közül nyolc a műtétek következtében meghalt.

Számos bizonyíték tanúsítja, hogy ez az orvos egyáltalán nem tisztelte az emberi élet szentségét. Bevallotta, hogy halálos adag morfiumot adott beteg foglyoknak; ez egyszerűbb volt, mint meggyógyításuk. Ő maga úgy beszélt erről, hogy „morfiuminjekciók révén átsegített a halálba súlyos betegeket”. Elismerte, hogy verte betegeit, „hogy fegyelmet tartson közöttük, és példát statuáljon”, és azt is bevallotta, hogy segédkezett azoknál a kísérleti műtéteknél, amelyeket a csontátültetés tanulmányozása és a gázgangréna elleni hatékony gyógyszer felfedezése céljából hajtottak végre számos foglyon, noha azok tiltakoztak a műtét ellen.

1942 szeptemberében segédkezett egy műtétnél, amelyet egy bizonyos dr. Oberhauser hajtott végre egy Zofia Sokulska nevű fiatal lengyel nőn. Dr. Oberhauser orvosnő később — számos német orvossal együtt — az Egyesült Államok nürnbergi

katonai törvényszéke elé került azon műtétek miatt, amelyeket olyan emberi kísérleti alanyokon hajtottak végre, akik ebbe nem egyeztek bele.

1942 szeptemberében egy napon utasították Zofia Sokulskát, hogy jelentkezék a tábor kórházában. Levetkőztették, megvizsgálták, és közölték vele, hogy műtétnek kell alávetnie magát. Sokulska ekkor teljesen egészséges volt. Amikor az altatásból magához tért, látta, hogy bal lábszára combtól lábfejig gipszben van. A műtétnél dr. Oberhauser, dr. Schidlausky, dr. Rosenthal és néhány SS-nővér volt jelen. Sokulska műtét utáni kezeléséről a következőket mondta:

„Tizenegy nappal később ugyanennek a három orvosnak a jelenlétében eltávolították a gipszet, és ezután három hétig a kórházban kellett dolgoznom, kötéseket csináltam... December 2-án közölték velem, hogy ismét megoperálnak. Tiltakoztam, de hiába. Régi sebemet újból felnyitották, és még két hétig a kórházban maradtam. Ez idő alatt semmilyen orvosi kezelésben nem részesültem, még a kötésemet sem cserélték.”

Ez alatt az idő alatt 73 más lengyel nőn is hajtottak végre kísérleti műtéteket. Egyikük sem egyezett bele ebbe. Öten közülük meghaltak a műtétek következtében, és csaknem valamennyien nyomorékká váltak.

1943 márciusában harmadszor is meg akarták operálni Sokulskát. De ő előzőleg megtudta ezt, kiszökött a kórházból, és elrejtőzött az egyik barakkban. Valamilyen oknál fogva mégsem hajtották végre rajta a harmadik műtétet, hanem ehelyett a büntető barakkba küldték. Itt Margarete Mewesnek, egy kis boszorkányszerű nőnek „gyengéd gondjaira” bízták, aki úgy próbált elégtételt szerezni magának a múltban elszenvedett bajaiért, hogy amennyire csak módjában állt, megkeserítette a rábízott foglyok életét.

Margarete Mewes több mint négy éven át volt a „Strafblock” felügyelője, ahova a legjelentéktelenebb okok miatt küldtek foglyokat, hogy ott válogatott kegyetlenkedésekkel gyötörjék őket. Indokolt tehát az a feltevés, hogy Mewes mindvégig kiérdemelte felettesei bizalmát.

A „bunkerben”, ahogyan a büntetőbarakkot nevezték, szörnyű állapotok uralkodtak; a foglyokat hosszú időre apró, sötét, dohos cellákba zárták.

Odette Sansom több hetet töltött a „bunkerben”. 1944 júliusában érkezett Ravensbrückbe, és a zuhanyozóban lefolyt szokásos fogadtatás után — az egész éjszakát ott kellett töltenie — másnap reggel a parancsnok elé vezették. Mrs. Churchill néven érkezett Ravensbrückbe, és ez felkeltette Fritz Suhren érdeklődését, aki megkérdezte tőle, nem unokahuga-e az angol miniszterelnöknek.

Odette Sansom megítélése szerint a táborparancsnok olyan utasítást kaphatott az RSHA-tól, hogy különösen kegyetlenül bánjanak vele, de a parancsnoknak nem igen voltak ínyére ezek az utasítások, és inkább túszként kezelte őt. A távozásakor lejátszódott jelenet teljesen igazolta ezt a feltevését.

Ennek ellenére a kihallgatás után a „bunkerbe” küldték. Csaknem három és fél hónapot töltött itt egy körülbelül 3 méter hosszú és 60 cm széles kis cellában, s egész napi táplálékul reggel valami kávészerű lötytyöt és egy kis darab kenyeret, délelőtt 11 órakor hideg levest, délután háromkor pedig megint a reggelihez hasonló kávé vagy teát kapott. Ötheti fogság után egy teljes héten át egyáltalán semmi ételmet nem kapott. Mewes azt állította, hogy ez felsőbb parancsra történik. A büntetőbarakk valamennyi többi foglya is hasonló bánásmódban részesült.

Augusztusban büntetésül három napra teljes gőzzel megindították a központi fűtést. Ez nem volt szokatlan formája a német „megfélemlítéseknek”, és a németeknek az elfogott repülők kihallgatására Frankfurt közelében létesített központjában is alkalmazták ezt a módszert, hogy ezzel csikarjanak ki valamást a Szövetségesek repülőiből a német kémiszolgálat emberei.

Ez volt tehát a Strafblock, és ilyen volt fő börtönőre. Ha a büntető rendszabályok nem lettek volna olyan borzalmasak, s Mewes nem lett volna olyan embertelen és kegyetlen, jónéhány fogoly még megkönnyebbüléssel is fogadta volna az itteni elkülönítettséget a szennyel, mocsokkal teli, zsúfolt blokkokban eltöltött hosszú hónapok után.

A gonosztevőknek e listáján utoljára, de nem utolsó sorban említjük meg Hellingert, a tábor fogorvosát.

Ő is már korán, 1933-ban belépett az SS-be, és 1944-ben Hauptsturmführerre léptették elő. 1943 tavaszán érkezett Ravensbrückbe, és a tábor felosztatásáig ottmaradt.

A foglyok gyakorlatilag semmiféle fogkezelésben nem részesültek, s így ez nem is igen foglalta le Hellinger idejét. Ezzel szemben tényleges SS-tiszt volt, s mint ilyen, segített a tábor többi tisztjének az általános feladatok végrehajtásában. Egy este például részt vett egy teljességgel jogellenes kivégzésen, amikor 50 nőt minden előzetes tárgyalás nélkül meggyilkoltak; Hellinger meg sem próbálta ezt megakadályozni.

Legfontosabb hivatalbeli kötelessége azonban abban állt, hogy ő volt Walther Funknak, a Reichsbank elnökének megbízott hullafosztogatója. A Himmler és Funk között létrejött megállapodás értelmében ugyanis az SS a Reichsbanknak küldte meg a koncentrációs táborokban megsemmisített áldozatoktól elvett értéktárgyakat, beleértve a szájukból kivert aranyfogakat és arany töméseket is.

A tábor fogorvosának kötelessége volt az, hogy maga szedje ki az aranyat a ravenbrücki hullák szájából. Egyik vallomásaiban, amelyet letartóztatása után, de még a per megkezdése előtt tett, elismerte, hogy végre is hajtotta ezt a borzalmas feladatot. Akadályoztatása esetén valamelyik „munkatársát” bízta meg e feladat elvégzésével. Ha egy fogoly a tábor nyelvéen szólva „természetes okok”, tehát a gondozás teljes hiánya, az éhezés és egyéb kegyetlenségek következtében meghalt, nem sok időt vesztegettek. Hellinger, fogóval a kezében hamarosan megérkezett. Minden kivégzésnél jelen volt, és amikor a hivatalosan kirendelt orvos megállapította a bekövetkezett halált, Hellinger azonnal hozzálátott, és kiszedte az áldozatok szájából az aranyfogakat és töméseket, mielőtt valamilyen „jogosulatlan” személy tette volna meg saját számlájára ugyanezt.

Ebben a minőségben volt jelen annak a két fiatal angol nőnek a kivégzésénél is, akiket 1944-ben ejtőernyővel dobtak le Franciaországban, s a németek fogságába estek*.

---

* Mindkét nő rádió-távírársz volt, akiket az SOE dobott le ejtőernyővel. A németek elfogták őket. A Gestapo mindkettőjüket kihallgatta és megkínózta, majd Ravensbrückbe küldték, és végül a szokásos módon, tarkólvéssel kivégezték őket.

Pere során Hellingert alaposan kikérdezték ezekre az esetekre vonatkozóan. Bevallotta, hogy egy alkalommal másfél óra hosszát állt a krematóriumban dr. Treitével, mialatt „akárcsak a döghúst”, folytonosan vonszolták befelé az imént végrehajtott tarkólövéstől még vérző női holttesteket; és ő, a szakképzett fogorvos, egymás után vizsgálta meg „az összezúzott fejeket”, hogy megállapítsa, ki tud-e venni a szájukból bármilyen kis aranymennységet.

Mégis megsértődött, amikor azzal vádolták, hogy megbecstelenítette hivatását, és a koncentrációs táborok SS-személyzetének módszereit alkalmazta. Sőt, azzal érvelt, hogy az arany töméseknek ilyen körülmények közt, hullák szájából való kivevése „kegyeletsértés ugyan”, de semmiképpen sem büntetendő cselekmény, és arra is hivatkozott, hogy a múltban is volt már példa erre az eljárásra. Civilizált népeket persze nem lehet meggyőzni ennek az érvelésnek a helyességéről, hiszen ezek már régóta bűncselekménynek minősítik a hullarablást.

Ilyen volt az a pokol — L'Enfer des Femmes —, amelynek a Ravensbrück nevet adták, és ilyenek voltak azok a férfiak és nők, akik ennek a tábornak a parancsnokai voltak.

A koncentrációs táborok alkották az utolsó láncszemet a terrornak abban a láncában, amellyel a náci Németország 1940-től 1945-ig gúzsba kötötte a megszállt Európát.

A borzalmak minden útja végül is a koncentrációs táborba és a halálba vezetett. Odakerültek a zsidók, a szovjet hadifoglyok, a partizánok, a munkaképtelenné vált kényszermunkások, a szövetséges rohamcsapatok elfogott tagjai, a „Nacht und Nebel” foglyok, és még rengeteg más férfi és nő, akiket a Gestapo azért hurcolt el otthonukból, mert nem voltak hajlandók együttműködni az agresszorral, vagy mert a legcsekélyebb ellenállást is tanúsították a hódító Herrenvolkkal (felsőbbrendű néppel) szemben.

Sokszázezer embert hurcoltak Belsenbe, Buchenwaldba, Dachaubá, Mauthausenbe, Ravensbrückbe; tízezzrel pusztultak el, és évek múlva csak kis részük került elő a táborokból élve — testben és lélekben megrokknanva.

A ZSIDÓKÉRDÉS „VÉGLEGES MEGOLDÁSA”

Hans Frank, aki a német megszállás idején éveken át Lengyelország főkormányzója volt, 1946-ban a háborús főbűnösök perének nürnbergi tárgyalásán védőbeszédében a következő kijelentést tette:

„Éveken át folytattuk a harcot a zsidóság ellen — mondta —, és a legszörnyűbb kilengéseket követtük el — saját naplóm tanúskodik ellenem... ezer év sem mossa le Németországról ezt a gyalázatot”.

1939 és 1945 között valóban elképesztő méretű volt a zsidók üldözése a nácik által elfoglalt és megszállt területeken, de ez nem lephette meg azokat, akik figyelemmel kísérték a nácik történetét 1933-ban bekövetkezett hatalomrajutásuk után, vagy a náci párt programját.

E program negyedik pontja kimondta, hogy „csak a faj tagja lehet állampolgár. A faj tagja, tekintet nélkül hitére csak az lehet, akinek ereiben német vér folyik. Ennélfogva zsidó nem lehet a faj tagja.”

Attól kezdve, hogy Hitler átvette a hatalmat, Németországban szélteben-hosszában hirdették a német logikának ezt a mesterművét. A zsidókat idegeneknek kellett tekinteni, a zsidóknak nem volt joguk német állampolgárságra. Ezt az elméletet a nácik eszközül használták fel a felsőbbrendű fajról szóló elméletük alkalmazására.

Az első szervezett intézkedést 1933 áprilisában tették, amikor elrendelték a zsidó vállalatok bojkottálását. Ezután egész sor törvényt hoztak, amelyek a zsidókat valójában teljesen kirekesztették a közélet minden területéről, a köztisztviselői pályáról, a szellemi foglalkozások, a nevelés területéről és a katonai szolgálatból.

Ennek az antiszemita hajszának az élharcosa Julius Streicher

volt, az „első számú zsidófaló”, ahogy ő magát nevezte. Az ő kötelessége volt, hogy a németeknek a zsidókkal szemben az első világháború után fellobbant ellenszenvét vad gyűlöletté szítsa, és a németeket a zsidóság üldözésére és kiirtására uszítsa. Figyelembe véve a rendelkezésünkre álló statisztikai adatokat, megállapíthatjuk, hogy Streicher több mint ötmillió gyilkosság elkövetéséhez nyújtott segédkezet és ösztönzést.

Nyilvánvaló, hogy a választásnak rá kellett esnie, hiszen Streicher már zsidófaló volt 1922-ben is, amikor először adta ki a *Der Stürmer* című pornográf antiszemita hetilapot. 1933-ban ugyanezzel a politikai célkitűzéssel *Fränkische Tageszeitung* néven napilapot alapított. Már ebben a kezdeti időszakban azt mondta: „Tudjuk, hogy Németország akkor lesz szabad, ha a zsidókat kirekesztik a német nép életéből.”

Hogy milyen messzire ment Streicher e propagandában, azt csak akkor tudjuk elképzelni, ha néhány konkrét esetet látunk. Íme néhány példa.

A „Bűnözők kiválasztott népe” című cikk Streicher lapjában jelent meg.

„A zsidók történelemkönyve, amelyet általában Szentírásnak neveznek, olyan mint egy bűnügyi rémregény, amely mellett el-törpülnek az angol zsidó, Edgar Wallace rémhistóriái is. A «szent» könyv hemzseg a gyilkosságoktól, vérfertőzésektől, csalásoktól, lopásoktól és trágárságoktól.”

1937 júniusában, amikor a *Hindenburg* léghajó kigyulladt, Streicher az alábbi szöveg kíséretében közölt fényképet az égő léghajóról:

„Az Egyesült Államok első rádiófényképe egész világosan mutatja, hogy egy zsidó van a *Hindenburg* felrobbanásának hátterében. A természet teljesen világosan és pontosan ábrázolja ezt az ember-bőrbe bújó ördögöt*.

Propagandájának egyik eleme volt továbbá az úgynevezett „fajfertőzésről” terjesztett fantasztikus ostobaság.

---

* Ez a „zsidó” egy füstfelhő volt, amelyet úgy retusáltak, hogy egy zsidó arcára emlékeztessen.

„Minden időkre vonatkozóan megállapított tény, hogy az «idegen albumen» az idegen fajú férfi spermája. A hím sperma a nemi érintkezésnél részben vagy teljesen felszívódik a nőben, és ily módon bekerül a nő vérkeringésébe. Már egyszeri érintkezés elég ahhoz, hogy egy zsidó férfi örökre megmérgezze egy árja nő vérével. A nő az «idegen albumennel» együtt magába szívja az idegen lelket is. Soha többé nem hozhat tiszta árja gyermeket a világra... Valamennyi gyermeke fattyú lesz... Most tehát tudjuk, miért folya-modik a zsidó a csábítás minden eszközéhez, hogy mentől fiatalabb korban megejtse a német leányokat, s miért becstelenítik meg a zsidó orvosok a nőket, miután érzéstelenítővel elkábították őket.”

Az ember nehezen tudja elhinni, hogy ez a közlemény a *Német Népegészség* című orvosi ismeretterjesztő jellegű lapban jelent meg, de jobban megértjük, ha tudjuk, hogy e lapnak Streicher volt a szerkesztője.

Ezzel egyidőben egy kép jelent meg a *Der Stürmer* című lapban. A kép egy fiatal leány felsőtestét ábrázolta, amely köré egy férfi karja fonódott; a férfi fojtogatja a leányt. A háttérben egy nyilvánvalóan zsidó férfi árnyképe volt látható. A kép alatt ez a szöveg állt: Heréljük ki a fajfertőzőket. Csak súlyos büntetések bevezetésével ragadhatjuk ki asszonyainkat a zsidók gyűlöletes karmaiból.”

Még a gyermekeket is e veszedelmes tanokkal nevelték. Az alábbi részlet egy elbeszélésből való, amely a „Mérgező ujjak” című, gyermekek részére írott könyvben jelent meg:

„Inge a zsidó orvos várószobájában ül. Sokáig kell várnia... szeme elsiklik az asztalon heverő újságok fölött, túl ideges ahhoz, hogy olvasson: eszébe jut, amit anyja mondott neki, és gondolatai ismételten visszatérnek a Német Leányszövetség vezetőjének figyelmeztetéseihez. Német leány ne menjen zsidó orvoshoz. Sok leány, aki zsidó orvoshoz fordult, bajba került, és szegény lett az osztályrésze. Inge már egy órája várakozik. Újból kezébe veszi az újságot, és megpróbál olvasni. Ekkor kinyílik az ajtó. Az ajtóban megjelenik a zsidó. A leány felsikolt. Rémületében kiejti kezéből az újságot. Megborzadva ugrik fel. Szeme az orvos arcára mered: ez az arc az ördög arca, közepén a nagy görbe orral. A szemüveg mögött felcsillan a zsidó bűnös tekintete. Az orvos

vastag ajkán kaján vigyorgás ül, ami azt fejezi ki, «végre kezembe kaparintottalak, te kis német leány!»

A zsidó Inge felé közeledik. Kinyújtja vastag ujjait. Inge azonban hirtelen összeszedi magát, s még mielőtt a zsidó megragadhatná, arcul vágja. Egy ugrással az ajtónál terem. Lélekszakadva rohan le a lépcsőn, s kimenekül a zsidó házából.”

Mérgező ujjak? Mérgező badarság! Az ember csodálkozik, hogyan olvashattak ilyen képtelenségeket. De olvastak, és a méreg terjedt, úgy ahogy azt elképzelték, amíg csak az egész nemzet hajlandó nem volt támogatni vezetőinek a tömegek kiirtására irányuló politikáját.

1938-ban mindennaposak voltak a pogromok. Zsinagógákat gyújtottak fel, kifosztották a zsidók üzleteit. Kollektív bírságot vetettek ki, az állam lefoglalta a zsidó javakat, sőt még a zsidók mozgási szabadságát is szabályozta. Gettókat létesítettek, és arra kényszerítették a zsidókat, hogy sárga csillagot viseljenek ruhájukon.

S a német Külügyminisztérium alábbi fenyegető körlevele, amely néhány hónappal a háború kitörése előtt jelent meg, mindenki előtt, kivéve azokat, akik nem akartak látni, világosan fel kellett hogy tárja az események elkövetkező menetét.

„Kétségtelenül nem véletlen, hogy a nagyjelentőségű 1938-as esztendő Nagy-Németország gondolatának megvalósításával egyidejűleg a zsidókérdés megoldását is közelebb hozta... A zsidó befolyásnak és a destruktív zsidó szellemnek a térhódítása a politika, a gazdaság és a kultúra területén megbénította a német nép erejét és arra irányuló akarátát, hogy újból hatalmassá legyen. Ezért a nép körében elharapózott mótely megszüntetése kétségtelenül egyik legfontosabb feltétele volt annak az erő kifejtésnek, melynek eredményeképpen 1938-ban, dacolva az egész világgal, sikerült létrehozni Nagy-Németországot.”

A nácik által megszállt országokban a zsidók üldözése minden addigi méretet felülmúlt. A nácik ugyanis a zsidók kiirtására vonatkozó tervüket nem korlátozták csupán a birodalomra. Kizárólag a lehetőség szabott nekik határt, s minél több országot kaparintottak meg a német hódítók, annál inkább növekedett kegyetlenségük nyomán zsidó áldozataik száma.

Az Európa elfoglalt területein 1939 óta folyó zsidóüldözés és a zsidók meggyilkolása az 1907-ben kötött, a németek által is aláírt hágai egyezmény 46. cikkelyének nyilvánvaló megsértése volt. E cikkely kimondja: „A becsületet és a családi jogokat, az egyéni élet biztonságát és a magántulajdont, valamint a vallási meggyőződést és a vallás szabad gyakorlatát tiszteletben kell tartani”*.

Mihelyt a németek elfoglaltak egy idegen országot, vagy megszállták annak jelentős részét, azonnal életbe léptették mindazokat az előírásokat és korlátozásokat, amelyeket a zsidókkal szemben már Németországban alkalmaztak. 1941 januárjáig már Lengyelországban, Franciaországban és Hollandiában elrendelték a zsidók összeírását.

A következő lépés az volt, hogy a zsidókat gettókba kényszerítették. A zsidókérdést illetően Rosenberg azt javasolta, hogy a zsidókat meg kell fosztani minden szabadságjoguktól, gettókba kell őket zárni, és el kell különíteni egymástól a férfiakat és a nőket. Arról is gondoskodtak, hogy a zsidók többé ne keveredhessenek másfajú emberekkel.

Az SS hivatalos lapja, a *Das Schwarze Korps*** , 1940-ben ezt írta: „Ahogy Németországban csak akkor fog megoldódni a zsidókérdés, amikor az utolsó zsidó is eltűnik, úgy a többi európai országnak is tudomásul kell vennie, hogy az a német béke, amely rájuk vár, csak zsidók nélküli béke lehet.”

A kérdés nem tűrt halasztást, és megoldását minden Gauleiter legfontosabb feladatának tartotta. Hans Frank, Lengyelország akkori főkormányzója például mentegetőzve írta naplójába: „Természetesen egy év alatt nem tudtam minden tetvet és minden zsidót kiirtani, de idővel ezt is el fogjuk érni.”

Az egyik legnagyobb gettó Varsóban volt. 400 000 zsidó élt benne. Hogy milyen körülmények között, azt abból is elképzelhetjük, hogy minden szobában legalább hatan laktak.

1943 áprilisában megkezdődött ennek a gettónak a felszámolása, és Stroop SS-vezérőrnagy május 16-án jelenthette felettesei-

* Codex Hungaricus 1913. 316. old.

** Das Schwarze Korps — A Fekete Sereg. Utalás az SS fekete egyenruhájára.

nek, hogy a varsói gettó nincs többé. Annak a jelentésnek a címlapján, amelyet Stroop erről a „Grossaktion”-ról, vagyis nagyszabású akcióról írt, ékes gót betűkkel a következő szavak álltak: „Varsóban nincs több zsidó.”

Stroop díszkötésű, bőrbe kötött, különös finomságú papírra gépelt jelentése a könyvnyomtatás valóságos remeke. Vajon ezer meg ezer védtelen zsidó férfi, nő és gyermek kiirtása, otthonaik megsemmisítése nem érdemelt-e ily pompás külsőt?

A hetvenöt lap terjedelmű jelentés beszámol az akció minden egyes napjáról. A jelentés egyik részlete a következőképpen hangzik:

„A zsidók ellenállását csak úgy tudtuk megtörni, hogy éjjel-nappal áldozatokat nem kímélve, egymást követő hullámokban vetettük be rohamcsapatainkat... Elhatároztam, hogy megsemmisítem az egész zsidó lakónegyed, hogy minden egyes háztömböt felgyújtatok... Erre a zsidók előjöttek rejtékhelyükről és fedezékeikből. A zsidók gyakran addig maradtak az égő épületekben, amíg végül már nem bírták a meleget, és attól való félelmükben, hogy elevenen megégnek, kiugrottak a felső emeletekről, miután előzőleg matracokat és más párnázott tárgyakat dobtak le az utcára. Még törött lábbal is megpróbáltak átmászni az utcán és eljutni azokba az épületekbe, amelyek még nem égtek... Még a szennyvízcsatornába is bebújtak, de az első hét után ez a rejtékhely is kellemetlenné vált számukra. A Waffen-SS emberei, vagy a Wehrmacht műszaki emberei bátran lemásztak a csatornanyílásokon, hogy felhozzák a zsidókat... minden egyes esetben ki kellett őket onnan füstölni. Igen sok zsidót, akiknek száma ismeretlen, úgy semmisítettünk meg, hogy levegőbe röptettük a csatornákat és a fedezékeket.

Mentől tovább tartott az ellenállás, annál keményebben harcolt a Waffen-SS, a rendőrség és a Wehrmacht. Fáradhatatlanul, hűséges bajtársakként teljesítették kötelességüket, és példát mutattak a katonás kitartásban... csak mindannyiuk állandó és fáradhatatlan erőfeszítésével sikerült 56 065 zsidót elfognunk, akiknek a megsemmisítése folyamatban van. Ezekhez még hozzá kell számítanunk azokat, akik a robbanások következtében pusztultak el, vagy megégtek; ezeknek a számát azonban nem tudtuk megállapítani.”

A jelentés 45. oldalán Stroop, összegezve az akció eredményeit, a következőket írja: „Az 56 065 elfogott zsidó közül körülbelül 7000 az egykori zsidó lakónegyedben pusztult el a nagyszabású akciók folyamán; 6929 zsidót már a T. II.-be* szállítottunk, és ott semmisítettünk meg. A megsemmisített zsidók száma tehát 13 929. Mintegy 6000 zsidó részben a házak felrobbantása közben pusztult el, részben a lángokban lelte halálát.”

Stroop SS-brigádvezető vezérőrnagy úgy látszik nagyon meg lehetett elégedve a „Grossaktion” eredményével. Hogy ez alkalommal tanúsított hősiességéről maradandó emléke legyen, amelyet megmutathat rokonainak és barátainak, és a „Stahlhelm” évi bankettjén kézzől kézre adhat az asztalnál, fénykép-albumát a varsói nagy „csata” alatt készült számos képpel gazdagította. Amikor az Egyesült Államok katonai rendőrsége letartóztatta, megtalálta nála a fényképeket**.

A balti államokban a zsidók megsemmisítésének más módszerét alkalmazták. Itt nem zárták őket előzőleg gettókba. A háború után Himmler magán-irattárában megtalálták az „A. Akció-csoport” egyik jelentését, mely szerint a németek 1941-ben Litvániában és Lettországbán 130 000 zsidót gyilkoltak meg. Egy bandavezér, a németek felbujtására egy sor pogromot rendezett oly módon, mintha a németeknek semmi közük sem lenne a dologhoz. Az első pogrom során egyetlen éjszaka több mint 1500 zsidót öltek meg, több zsinagógát leromboltak, és sok házat felgyújtottak; a következő két éjszaka további 2300 zsidót gyilkoltak meg.

Egyes ritka esetekben — semmiesetre sem elég gyakran — a felsőbb hatóság nem helyeselte az alárendeltjei által alkalmazott módszereket. Az ilyen aggályok méltán kelthetnének meglepetést, ha nem arról lenne szó, hogy a módszereket általában a célszerűség, nem pedig az emberiség szempontjából kifogásolták.

Az alábbi részlet a megszállt keleti területek birodalmi miniszteréhez intézett egyik levélből való:

---

* A treblinkai 2-es számú megsemmisítő tábor.

** E fényképek közül néhány e könyvben is megtalálható.

„Azt a tényt, hogy a zsidókkal szemben speciális módszereket kell alkalmazni, nem szükséges vitatni. Mindazonáltal alig hihető, hogy ez olyan módon történt, ahogyan azt a főbiztos 1943 június 1-én kelt jelentésében leírta. Mi Katin ehhez képest? Mi lesz, ha az ilyen eseteket az ellenség megtudja és kihasználja? Férfiakat, asszonyokat és gyermekeket csűrökbe zárni és azokat rájuk gyűjtani nem *alkalmas* módszer a bandák elleni harcban, még ha kívánatos is a lakosság kiirtása. Ez a módszer nem méltó a német ügyhöz, és súlyosan árt jóhírünknek.”

Jól emlékszünk, hogy amikor egy évvel később Oradour-sur-Glane-ban az SS Reich páncélos hadosztály egységei a férfiakat csűrökbe, az asszonyokat meg a gyermekeket pedig a templomba zárta, és azután rájuk gyűjtotta az épületeket, ez ellen egyetlen német sem tiltakozott. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy ugyanaz a „német ügy” többek között a zsidókérdés „végleges megoldását” is jelentette.

A Különleges Akció Csoport (Einsatzgruppe), amely SS, SD, Gestapo és más rendőri egységekből állt, és az Oroszországban állomásozó, von Manstein parancsnoksága alatt álló haderőkhöz tartozott, 1941 szeptember és 1943 február között sokezer zsidót gyilkolt meg: egyeseket agyonlőttek, másokat felakasztottak, gázzal pusztítottak el vagy vízbefojtottak. Az Einsatzgruppe egységei, Otto Ohlendorf parancsnoksága alatt álltak. Ez a fiatal férfi, aki 1941-ben még csak harmincegy éves volt, tizen-nyolc éves korában lépett be az SA, egy évvel később pedig az SD kötelékébe.

Néhány hónappal az oroszországi hadjárat megindítása előtt megállapodtak abban, hogy SIPO-egységek önállóan működnek majd a hadműveleti területeken. Ezeket az egységeket Einsatzgruppéknak nevezték, és alcsoportokra, úgynevezett Einsatzkommandókra osztották. A megállapodás egyrészt a Wehrmacht főparancsnoksága, másrészt a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) között történt. Megegyeztek abban, hogy minden egyes hadseregcsoporthoz és hadsereghez beosztják a SIPO és az SD főnökének képviselőjét, és ennek rendelkezésére állnak majd a SIPO és az SD gépesített alakulatai. Ez a megegyezés új helyzetet teremtett; azelőtt ugyanis a hadsereg saját felelősségére

és saját erejéből hajtotta végre azokat a feladatokat, amelyeknek az elvégzése ezután kizárólag a SIPO-ra tartozott.

Megállapodtak abban, hogy az Einsatzgruppét egy-egy hadseregcsoporthoz csatolják; hadműveleti területe tehát ugyanaz lett, mint a hadseregcsoporté. A SIPO és az SD képviselőjét felhatalmazták, hogy az egységeknek feladataikat illetően utasításokat adjon, de a hadseregcsoport is adhat ki parancsokat nekik, ha a katonai helyzet ezt megkívánja.

Négy Einsatzgruppét alakítottak, és az Einsatzgruppe D-t, amelynek Ohlendorf volt a parancsnoka, közvetlenül a von Manstein parancsnoksága alatt álló tizenegyedik hadsereghez csatolták, amelynek akkor Ukrajna volt működési területe. Az Einsatzgruppe D parancsot kapott, hogy a maga hadműveleti területén „likvidálja” a zsidókat. Ezt a parancsot Himmler személyesen megismételte, amikor 1941 szeptemberében Nyikolajevnél meglátogatta az Einsatzgruppét. Összehívta az Einsatzkommandók vezetőit és legénységét, és közölte velük, hogy őket nem terheli felelősség e parancs végrehajtásáért, amelyet maga Hitler adott ki.

A hadseregparancsnok tudott ezekről a parancsokról és azok végrehajtásáról is. Von Manstein parancsot adott ki, hogy a főhadiszállás 200 kilométeres körzetében nem szabad likvidálást végrehajtani.

Sőt, Szimferopolban, ahol egy tömeg-kivégzés során 10 000 zsidót öltek meg, a hadseregparancsnokság felszólította Ohlendorft, hogy a fenyegető éhségre és az égető lakáshiányra való tekintettel siessen a likvidálással. Az alábbi leírás magától Ohlendorftól származik, aki maga is végignézett több tömeg-kivégzést.

A helyi Einsatzkommando a maga területén összeírással próbálta meg összegyűjteni a zsidókat. Az összeírást maguk a zsidók végezték. A németek ezt úgy érték el, hogy azt mondták a zsidóknak, hogy áttelepítik őket.

Az összeírás után egybegyűjtötték és elvitték őket a kivégzés helyére, amely rendszerint egy tankcsapda volt. A kivégzést katonai módon, kivégző osztagok hajtották végre.

Ohlendorf parancsára egyidőben csak annyi zsidót vittek a kivégzés színhelyére, amennyit azonnal ki tudtak végezni.

Ezt a fényképet, amely
egy tömeges kivégzést
ábrázol, egy német fo-
golynál találták

Birkenauban a kremató-
rium felépítése előtt a
holttesteket gödrökben
égették el

Төмөгсир
Белсенбен

Ezt azért tették, hogy a minimumra csökkentsék azt az időt, ami a kivégzés és aközött telt el, hogy az áldozatok megtudták, milyen sors vár rájuk.

Az áldozatokat az árok szélére állították vagy térdeltették; kivégzésük után belezuhantak az árokba. Mielőtt eltemették őket, a kivégző osztag parancsnokai a parancs értelmében meggyőződtek róla, hogy az áldozatok mind meghaltak-e, és ők maguk intézték el azokat, akikben volt még élet.

Amikor a zsidókat összeterelték, minden értéktárgyukat elkobozták, és továbbították a Pénzügyminisztériumnak. Ettől a gyakorlattól egyes esetekben eltekintettek.

Egészen 1942 tavaszáig így folyt a zsidók kivégzése Ukrajnában. Ekkor parancs érkezett, hogy ezután az asszonyokat és a gyermekeket gázkocsiban kell megölni. Eddig ugyanis őket is agyonlőtték, akárcsak a férfiakat. A gázkocsit, a gyilkosságnak ezt az újabb eszközét, úgy készítették, hogy semmiféle külső jel ne árulja el rendeltetését. Külsőleg semmiben sem különbözött egy közönséges, zárt teherszállító autótól, de úgy volt megcsinálva, hogy egy motor beindításakor gáz tódult a kocsiba, és tíz-tizenöt perc alatt halált okozott. A kocsit leleményes fel találója dr. Becker SS-Untersturmführer volt, az Ohlendorf parancsnoksága alatt álló Einsatzgruppe járműrészlegének a vezetője.

A nácik nagy mesterek voltak a leplező kifejezések használatában, s amikor gyilkosságról volt szó, sohasem nevezték nevén a gyermeket. Speciális elbánás, likvidálás, felszámolás, áttelepítés és végleges megoldás — mindmegannyi rokonértelmű kifejezés volt a gyilkosság megjelölésére, és nem lenne érdektelen megtudni, hogy milyen ártatlanul hangzó néven szerepelt ez a gázkocsi az SS raktári kimutatásaiban.

A kocsik leírása és működésük részletes ismertetése megtalálható abban a szigorúan titkos iratban, amelyben a feltaláló beszámolt Rauff SS-Obersturmbannführernek, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal egyik magasrangú vezérkari tisztjének az utolsó próbákról és a kocsik tökéletesítéséről.

Becker jelentette, hogy befejezte mindkét típusú kocsit, az I-es és II-es széria kipróbálását, és különböző javításokat és

módosításokat hajtott rajtuk végre. Az I-es széria úgyszólván minden időjárásban használható. A II-es széria már kis eső után is hasznavehetetlen, és csak teljesen száraz időben alkalmazható. Felettébb megfontolandó, hogy csak a megsemmisítés helyén, mozdulatlan állapotban használják-e a kocsit. Ilyen esetben ugyanis sok nehézség lép fel. Először is a kocsit oda kell vinni a kivégzés céljára kiválasztott helyre, amely rendszerint jó tíz mérföldnyire van a főúttól, és nedves időben megközelíthetetlen. Ha az áldozatokat gyalog hajtánák a kivégzés színhelyéig, egyszerűen gyanút fognának, és nyugtalankodni kezdenének. Ez pedig „nem kívánatos”. Becker szerint az egyetlen megoldás, hogy „felrakják” őket a kocsikra (Becker úgy írt róluk, mintha teheráruról lenne szó), és elszállítják őket a kijelölt helyre.

Becker utasítást adott, hogy a „D” csoport gázkocsijait pótkocsis autóoszlopnak álcázzák; e célból a kisebb kocsik oldalán egy-egy ablakredőnyt, a nagyobb típusú kocsikon pedig két ablakredőnyt kell felszerelni. A kocsik azonban ennek ellenére olyan közismertté váltak, hogy csakhamar nemcsak a katonák, hanem a polgári személyek is „halálkocsiknak” nevezték őket, és Becker véleménye szerint még álcázással sem lehetett eltitkolni rendeltetésüket.

Mivel a gázkocsikat göröngyös, rossz utakon, nagy sebességgel vezették, erős rázkódtatásnak voltak kitéve, és az összetartó csavarok hamarosan meglazultak. Ez természetesen azt jelentette, hogy a gáz kiszivárgott, és a kocsikat gyakran kellett javíttatni. Azonkívül, a gépkocsivezetőknek és gépészeknek a parancs értelmében a gázosítás tartama alatt távol kellett maradniuk a kocsitól, nehogy a kiszivárgó gáz károsan hasson egészségükre.

Becker jelentése így folytatódott:

„Ez alkalommal felhívom a figyelmét a következőkre: több parancsnokság a gázosítás végrehajtása után saját embereivel rakatta ki a hullákat. Ez igen veszélyes, mert károsan befolyásolhatja az emberek egészségi állapotát, ha nem is mindjárt, esetleg kis idő elteltével. A parancsnokok nem akarják visszavonni ezt a parancsot, mert attól félnek, hogy ha foglyokkal végeztetnék ezt a munkát, azok alkalmat találhatnak a szökésre.

A gép alkalmazásánál sem járnak el mindig helyesen. A gépkocsivezető, hogy mentől gyorsabban végezzen, teljes erejével nyomja le a pedált. Ennek következtében az áldozatok megfulladnak. Ha az emelőket helyesen használják, a foglyok békésen elalszanak, és a halál gyorsabban következik be. Amikor nem így jártak el, az áldozatok arca és más jelek is azt mutatták, hogy az áldozatok haláltusát vívtak.”

1941-ben, Nyikolajev közelében, csupán szeptember hónapban 35 000 szovjet állampolgárt, többségükben zsidókat gyilkoltak meg Ohlendorf alakulatai. Mindezekről a mészárlásokról kötelességszerűen részletes jelentést küldtek a főhadiszállásra: „A kommandó-egységek folytatták a területnek a zsidóktól és a kommunista elemektől való megtisztítását. A jelentés által felölelt időszakban, vagyis 1941 szeptember 16-tól 30-ig, első sorban Nyikolajev és Herszon városokat tisztították meg a zsidóktól, és a hátrahagyott funkcionáriusokkal hasonlóképpen bántak el... számuk összesen 35 782”*.

1941 október 13-án a von Manstein haderőihez tartozó SD-egységek további 2000 zsidót öltek meg. Erről számolt be Melitopol katonai parancsnoka, a hátország főparancsnokához küldött szokásos jelentésében. Leírja a főhadiszállás első részlegének megérkezését Melitopolba; a városban 40 000 lakos maradt. A 2000 főnyi zsidó lakosságot az SD mind egy szálíg kivégezte. A jelentés így zárult: „A lakosság bízik a német fegyveres erőkből, és különösen az ukránok hálásak felszabadításukért.”

Alig tizennégy nappal később további 8000 zsidót gyilkoltak meg Mariupolban. Amikor a német csapatok bevonultak a városba, az SD valamennyi zsidót kivégezte, az áldozatok megürült lakásait pedig lefoglalta a hadsereg. A zsidók ruhaneműit kitisztításuk után átadták egy katonai kórháznak. A katonai parancsnokság azután új polgármestert nevezett ki, mert a megelőzőnek a felesége, akit szintén kivégeztek, zsidó volt.

Amikor a németek benyomultak a Krim-félszigetre, már bizo-

---

* A Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak (RSHA) 1941 október 2-án kelt, a Führer részére készült jelentése.

nyos nehézségekbe ütköztek, amint azt az Einsatzgruppe alábbi jelentése is bizonyítja:

„Zsidók: Szimferopolt, Jevpatoriját, Alustát, Karaszabarszart és Feodosziját, valamint Krim-félsziget nyugati részének más körzeteit megtisztítottuk a zsidóktól; 1941 november 16-a és december 15-e között 17 645 zsidót végeztünk ki. A más területeken végrehajtott kivégzéseknek a híre igen megnehezítette Szimferopolban a helyzetet. A zsidók elleni akciókra vonatkozó hírek a menekülő zsidók vagy fecsegő német katonák útján szivárognak ki.”

A németek 1942 végén 40 000-re becsülték a Krim-félsziget nyugati részén élő zsidó lakosság számát. Ezeknek körülbelül egynegyede magában Szimferopolban lakott.

1941 december elején az Einsatzgruppe „D” főhadiszállása Odesszából a Krim-félszigetre költözött, és Szimferopolban rendezkedett be. A zsidók összeírását és elkülönítését az egyik parancsnokság már végrehajtotta, a hadsereg főhadiszállásán működő SS összekötő tiszt pedig közölte Ohlendorffal a hadseregnek azt a kívánságát, hogy a szimferopoli zsidókat még karácsony előtt ki kell végezni.

A feladat végrehajtását a Kommando II B-re bízták. Ennek parancsnoka, Karl Rudolph Braune, nem tudta a megbízást az egység saját erőivel végrehajtani, ezért a hadsereg főhadiszállásának „Q” részlegéhez fordult segítségért. Teherautókat, személyautókat, motorkerékpárokat, gépkocsivezetőket és őrköt bocsátottak rendelkezésére azzal a kikötéssel, hogy a katonák nem vehetnek részt a kivégzésekben, csak szállításra és biztonsági célokra használhatók fel.

S megkezdődött a tömeges kivégzés. A zsidókat — férfiakat, nőket, gyermekeket — kijelölt helyeken összegyűjtötték, teherautókra rakták, és meghatározott időközökben elvitték a kivégzés helyére, a város előtt ásott tankcsapdához, ott lőtték agyon őket. A harmadik nap elteltével valamennyi zsidót meggyilkolták.

Ami az áldozatok értéktárgyainak sorsát illeti, a szokásos rendelkezések voltak érvényben, de ebben az esetben, eleget téve

a külön igénylésnek, 120 órát küldtek a tizenegyedik hadseregnek.

Így folyt a mészárlás, ártatlan emberek esztelen, könyörtelen legyilkolása, kizárólag azért, mert zsidók voltak.

Akadtak azonban németek, akik nem féltek, és bíralták az Ukrajnában folyó tömeges üldözést, jöllehet távolról sem nemes indítékokból.

A berlini Ipari Hadfelszerelési Hivatal helyi megbízottja jelentést küldött főnökének, Thomas tábornoknak az „ukrajnai birodalmi hadbiztosság” ipari helyzetéről.

A jelentést nem szolgálati úton továbbította, és „az Ipari Hadfelszerelési Hivatal főnökének” szólt, annak „személyes tájékoztatására”. A jelentés tartalma nem hagy kétséget afelől, hogy írója miért kerülte meg a rendes szolgálati utat. A következőket írta:

„A zsidó lakosság kezdettől fogva udvariasan viselkedett. Igyekezett minden olyasmit kerülni, ami a német közigazgatásnak esetleg nem tetszhetett. Hogy magukban gyűlölték ezt a közigazgatást és a hadsereget, az természetes, és nem meglepő. De nincs rá bizonyíték, hogy az ukrajnai zsidók nagy számban részt vettek volna szabotázs-akciók végrehajtásában, jöllehet akadtak közöttük is szabotőrök, ugyanúgy, ahogy más ukránok között is. Nem állítható, hogy a zsidók veszélyt jelentettek a német fegyveres erőkre. A zsidó munkások termelését — kizárólag a félelem hajtotta őket munkára — mind a hadsereg, mind a német közigazgatás kielégítőnek találta.

A zsidó lakosságot a harcok befejezése után kis ideig háborítatlanul hagyták. De később különleges rendőri alakulatok tömeges kivégzéseket készítettek elő és hajtottak végre. Ez teljesen nyilvánosan történt, és sajnos, sok esetben önként részt vettek benne a fegyveres erők tagjai is. Az a mód, ahogyan ezeket a „hadműveleteket”, melyek során aggastyánokat, különböző korú nőket és gyermekeket is meggyilkoltak, rettenetes volt. Eddig körülbelül 150 000—200 000 zsidót végeztek ki Ukrajnának ebben a részében: a gazdasági helyzet követelményeit nem vették figyelembe.

Összegezve megállapítható, hogy a zsidókérdésnek az a fajta megoldása, amellyel Ukrajnában találkoztunk, és amely nyilvánva-

lóan ideológiai szempontokon alapult, az alábbi következményekkel járt:

- a) Felszámoltak a városokban bizonyos számú felesleges fogyasztót.
- b) Felszámolták a lakosság egy részét, amely kétségtelenül gyűlölt bennünket.
- c) Felszámolták a kereskedők egy részét, akikre égetően szükség lenne, és akik sok esetben még a fegyveres erők számára is nélkülözhetetlenek voltak.
- d) Mindennek a külföldi propagandával kapcsolatos következményei nyilvánvalóak.
- e) Mindez káros hatást gyakorol a katonákra, akiknek közvetve mindenesetre közük van a kivégzésekhez.
- f) Lealjasító hatással van a kivégzést végrehajtó alakulatokra.”

Ennek a buzgó hivatalnoknak a jelentése, akiben, úgy látszik, volt még valami emberi érzés, igen leleplező.

A háborús bűnösök tárgyalásain a német vádlottak gyakran arra hivatkoztak, hogy mivel a háború célja az ellenség legyőzése, e cél minden eszközt szentesít, katonai szükségesség esetén még a hadviselés törvényeinek megsértését is, ha ezáltal elkerülhető a fenyegető veszély, vagy ha ez elősegíti az ellenség legyőzését.

Ez az elmélet igen messzire nyúlik vissza a hadviselés történetében; azokból az időkből származik, amikor a háborút még nem szabályozták a hadviselés törvényei és szokásai. Figyelemre méltó, hogy ez az elmélet német eredetű, noha a nemzetközi jog nem minden német szakértője helyesli. Ennek az elméletnek egyik ellenzője, Strupp, például a következő indoklással veti el: „Ha ez az álláspont indokolt lenne, nem lennének hadviselési törvények, mert arra való hivatkozással, hogy az a katonai szükségességgel ellenkezik, minden szabályt betarthatatlannak nyilvánítanának.”

Sőt, a hágai egyezmény IV.-nek a bevezetője határozottan kijelenti, hogy a hadviselés törvényeit a katonai szükségességre való tekintettel hozták, és az egyezmény rendelkezéseit „az a kívánság sugallta, hogy *amennyire azt a katonai követelmények megengedik*, csökkentsék a háborúval járó szenvedéseket”.

Amikor egy megszálló hatalom átveszi valamely terület közigazgatását, ahol fegyveres erői hadműveleteket folytatnak,

vagy mint helyőrségi csapatok állomásoznak, hadseregének biztonsága és szükségletei kielégítése érdekében joga van megtenni a szükséges intézkedéseket.

Nyilvánvaló, hogy Ukrajnában a zsidók önmagukban nem veszélyeztették a német fegyveres erők biztonságát.

Ennélfogva azok, akik e mézárálásért felelősek voltak, még csak nem is érvelhettek azzal, hogy a zsidóknak ezt a tömeges legyilkolását a katonai szükségesség követeli; egyébként a nácik ezt soha nem is állították. A zsidókat azért ölték meg, mert zsidók voltak. Megkezdték a zsidókérdés végleges megoldását.

Amint azt a nürnbergi tárgyaláson az egyik német tanú maga vallotta, „ha éveken keresztül azt prédikálják, hogy a szláv faj alsóbbrendű, és a zsidók még csak nem is emberi lények, akkor az elkerülhetetlenül ilyen kirobbanáshoz vezet”^{*}.

De a nácik nemcsak az orosz zsidók kiirtását tervezték. Ahová csak a német haderők a „horogkereszt” zászlaja alatt bevonultak, ott végrehajtották a „zsidók áttelepítését”.

Lengyelországban 1942 tavaszán és nyarán felállították a treblinkai A. és B. táborokat. Ezek a táborok is annak a gépezetnek voltak a részei, amelyet a lengyelországi zsidóság teljes megsemmisítése céljából hoztak létre.

E két táborban többszázezer zsidót gyilkoltak meg. Az áldozatokat hozó első vonat 1942 júliusában érkezett, és attól kezdve egészen 1943 végéig rendületlen szabályossággal érkeztek a szerelvények.

A tömegmészárlást két módszerrel végezték: tűzzel és gázzal. A tábor első épületében három gázkamra volt, de 1942-ben már állt az új épület, amelyet tíz gázkamrával láttak el. A holttesteket, összehasonlítva a más táborokban alkalmazott korszerűbb módszerekkel, primitív módon égették el. A krematóriumban nem volt kemence, csak nagy, vasúti sínekből készült rostélyok, amelyeket betongerendákra szereltek. Erre helyezték a hullákat, 2500-at egyszerre.

A táborban volt egy „lazarett”-nek, vagyis kórháznak nevezett épület, de ott soha, egyetlen beteget sem kezeltek. Az épületbe, amelyet magas kerítés övezett, egy kis barakkon keresztül

---

^{*} Von Dem Bach — Zelewski tanúvallomása. 1946 január 7.

— tetején vöröskeresztes zászló lengett — jutott be az ember. A beteg először egy várószobába lépett, amelyben színes plüssdíványok voltak. Itt várakoztak a mit sem sejtő áldozatok. A következő helyiségben egy mély verem volt; amint az áldozat belépett, a verem szélén álló SS-legény tarkón lőtte. Így öltek meg betegeket, öregeket és kisgyermeket, akik túlságosan gyengék vagy fiatalok voltak ahhoz, hogy saját lábukon menjenek a gázkamrába.

Amikor a zsidók megérkeztek a treblinkai állomásra, mint-hogy a dolog sietős volt, a vagonokat azonnal kinyitották, és azokat, akik még életben voltak, kikergették és beterelték a külön erre a célra bekerített térségre. Itt a férfiakat elkülönítették a nőktől és a gyermekektől. Közben zsidó foglyok eltávolították a vagonokból a hullákat, és kitakarították a kocsikat. Mintegy 200 zsidót zsúfoltak egy-egy vagonba; útközben sokan meghaltak.

Hogy mi történt az újonnan jöttekkel, azt megtudjuk a németek lengyelországi bűncselekményeit vizsgáló egyik lengyel kormánybizottság hivatalos jelentéséből.

„Miután egy vasúti kitérőn kihajtották őket a vagonokból, az áldozatokat egy helyre gyűjtötték... ahol le kellett vetniük ruhájukat, cipőjüket. A férfiak az udvaron vetkőztek le, a nők és a gyermekek egy közeli barakkban. Az asszonyoknak levágták a haját, és azután az egész szállítmányt, férfiakat, nőket és gyermekeket, most már meztelenül és kopaszra nyírva, végighajtották a gázkamrákba vezető úton; előzőleg azt mondták nekik, hogy fürdőbe viszik őket.

Amikor odaértek a halálkamrákhoz, az áldozatokat felemelt kézzel, hogy mentől többet lehessen a kamrákba préselni, beterelték a helyiségekbe. A gyermekeket a tetejükbe rakták. Sokszor először a csecsemőket ölték meg... Egy erre specializált SS lábuknál fogva megragadta és falhoz csapta őket... Maga a gázosítás körülbelül tizenöt percig tartott, és amikor úgy gondolták, hogy az emberek már mind meghaltak, kinyitották az ajtókat, és a zsidó munkaszolgálatosok eltávolították a kamrából a holttesteket, és előkészítették a kamrát a következő csoport részére.”

Az áldozatok holmiját összegyűjtötték, és mielőtt elküldték

Németországba, szortírozták. A levágott haját gőzölték, bálákba csomagolták, majd elszállították Németországba, ahol azt matracok készítésére használták.

A treblinkai táborok azonban nem győzték a munkát, s ezért Chełmnóban egy másik megsemmisítő tábort létesítettek. Itt 300 000, Poznań és Łódź tartományból való zsidót öltek meg.

Az eljárás ugyanaz volt, mint Treblinkában, és itt is zsidókkal végeztették el a „piszkos munkát”. Időnként ezeket a zsidó kényszers munkásokat is eltették láb alól, és új foglyokkal cserélték ki őket. Amikor ezek kivégzésére került a sor, az SS-legények remekül szórakoztak. „Élő céltáblának használták őket; úgy lőttek rájuk, mint a nyulakra.”

Amennyire megállapítható — tekintve, hogy az utolsó háború előtti népszámlálás 1931-ben volt Lengyelországban — a német támadás előtt 3,3 millió zsidó élt az országban. Ennélfogva a zsidókérdés „végleges megoldása” Lengyelországban nem volt könnyű feladat.

A főkormányzó, Hans Frank, 1941-ben ezt mondta: „Mit csináljunk a zsidókkal? Talán telepítsük őket Ostlandba? Mire való ez a fecsegés? Minden teketória nélkül el kell őket intézni. Ki kell irtani őket. A Főkormányzóságot ugyanúgy meg kell tisztítani a zsidóktól, mint a Birodalmat.”

A nácik, mihelyt behatoltak Lengyelországba, azonnal hozzáfogtak a zsidók kiirtására irányuló tervük végrehajtásához.

Először megkülönböztető törvényeket hoztak a zsidók ellen; megfosztották őket attól a jogtól, hogy bármilyen tulajdonuk legyen, és megkülönböztető jel viselésére kényszerítették őket. Gettókat létesítettek, a zsidók értéktárgyait elkobozták, és élelmiszer-fejadagjukat is alacsonyabban szabták meg, mint a többi lengyelét. Kényszers munkát végeztettek velük, szüntelenül terrorizálták, és a legkisebb vétségért is szigorúan megbüntették őket.

Az üldözés egyre fokozódott. Tűzokat szedtek közülük, és állandóan nevetség tárgyává tették, megalázták őket. Zsidó nőket büntetlenül lehetett megerőszakolni, zsidó templomokat megszenségtelenítettek, felgyújtottak. A zsidó üzleteket kifosztották; és végül megkezdték a kivégzéseket. Pogromokat szerveztek, és amikor elfogtak egy rabbit, levágták, vagy kitép-

ték a szakállát. A legmocskosabb és a legmegalázóbb feladatokat végeztették velük: arra kényszerítették őket, hogy puszta kézzel latrinákat tisztítsanak, hogy felszedjék az utcán a lóganét, és megtömjék vele sapkájukat és zsebüket.

Azután következett a „végleges megoldás”— a megsemmisítő táborokban végrehajtott tömeggyilkosságok, amelyeket már ismertettünk. A rendelkezésre álló statisztikai adatokból kitűnik, hogy a totális megsemmisítést, amelyet Himmler 1942-ben rendelt el, majdnem teljesen végrehajtották. Abból a több mint 3 millió zsidóból, aki 1939 szeptemberében élt Lengyelországban, nem keyesebb, mint 2,6 milliót pusztítottak el, és 1946-ig mindössze 50 000-nek tudtak nyomára akadni.

Franciaországban a német megszálló hatóságok kivontak a forgalomból minden zsidó szerző által, vagy zsidó közreműködésével írt könyvet, kivéve a természettudományos könyveket. Ezekkel néha kivételt tettek. Még az árják által zsidókról írt életrajzokat is az „Otto”-listára* tették. Például Offenbach életrajzát is ezért kellett kivonni a forgalomból.

Később jöttek a gazdasági rendelkezések, a megfélemlítés és a különböző zaklatások, a sárga csillag és más megaláztatások. Számos antiszemita rendeletet hoztak, amelyekkel másodrendű állampolgárokká degradálták a francia zsidókat.

A németeknek mindig az volt a tervük, hogy végül elhurcolják Franciaországból, és megsemmisítsék az összes zsidókat, és programjuk csak az ütem tekintetében különbözött a másutt végrehajtott programtól.

Az ember azt gondolná, hogy a németek, akik meg akartak szabadulni a zsidóktól, megfelelő megoldásnak találhatták volna a kivándorlást. De korántsem találták annak, amint azt az alábbi levélrészlet is világosan mutatja.

„A Polgári Közigazgatás bordeaux-i központja a párizsi központnak, 1941 július 22-én.

Most érkezett jelentés arról, hogy még mindig körülbelül százötven zsidó tartózkodik a St. Jean de Luz-i körzeti parancsnokság

---

* Ezeket a listákat Otto Abetzről nevezték így.

területén. Amikor Hankel őrnaggyal, a körzeti parancsnokkal beszélünk, azt kérte, hogy ezek a zsidók mentől előbb hagyják el a körzetet. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy véleménye szerint sokkal jobb lenne, ha megengednék nekik a kivándorlást, mint hogy koncentrációs táborokban helyezték el őket.”

Erre az a válasz érkezett, hogy Henkel őrnagy javaslatát nem helyeslik, mivel az RSHA rendelkezése értelmében a nyugati megszállt területeken és a Franciaország meg nem szállt részében élő zsidók kivándorlását lehetőleg meg kell akadályozni.

Ezt a rendelkezést megkapta a párizsi katonai parancsnokság, és a következőképpen továbbította: „Az SS-Reichsführer parancsa értelmében elvi okoknál fogva meg kell akadályozni a zsidóknak Németországból és a megszállt területekről való kivándorlását.”

Franciaország megszállt területén a zsidó ügyek biztosa Dannecker SS-Obersturmführer volt. 1941-ben „A zsidókérdés Franciaországban és annak megoldása” címen terjedelmes jelentést írt. Bevezetőül áttekintést nyújtott magáról a problémáról, majd határozottan kijelentette, hogy a zsidókérdés végleges megoldása az ezzel a kérdéssel foglalkozó SD és SIPO feladata.

A továbbiakban a jelentés foglalkozott a franciaországi zsidók történetével és szervezetével, majd hangsúlyozta a „vezető zsidó személyiségek” elleni kampány fontosságát. „A Németországban, Ausztriában, Csehszlovákiában és Lengyelországban összegyűjtött adatok vizsgálata alapján” mondja a jelentés, „megállapítható, hogy az európai zsidóság központját és tengerentúli kapcsolatainak fő vonalait Franciaországban kell keresni. Ezt felismerve, átkutatták és bezárták az olyan nagy zsidó szervezetek, mint például a Zsidók Világkongresszusa hivatalait.”

Dannecker szerint Franciaországban szoros kapcsolat áll fenn a katolicizmus és a zsidóság között, és ennek bizonyítására hivatkozik a Rothschild család, Georges Mandel volt gyarmatügyi miniszter, továbbá az angol követségi sajtóattasé, s Moro-Giafferi és Torres francia ügyvédek lakásán tartott házkutatások eredményeire.

Hét hónappal később Dannecker egy másik jelentést adott ki, amely azt mutatja, hogy az első jelentés kibocsátása óta a zsidó-

kérdés megoldása terén feltűnően meggyorsították az ütemet.

A második jelentés fejezeteinek címei is az ütem meggyorsulását bizonyítják. „A SIPO és az SD feladata Franciaországban” — „A zsidók nyilvántartása” — „A zsidó kérdésekkel foglalkozó francia bizottság” — „Francia rendőrség zsidóellenes csoportja”.

Ezek a címek azt mutatják, hogy a Gestapo egyre szorosabbra vonta a hálót a francia zsidóság körül, hogy a rendőrség minden zsidóról dossziét vezetett, hogy ebben a kérdésben létrejött az együttműködés Vichy és a megszálló hatalom között, és hogy a gyűlölt milíciának egy külön osztálya foglalkozott a zsidókkal.

Még ugyanazon év tavaszán megkezdődött a zsidók deportálása, és elhurcolásuk előtt mindegyiküket megfosztották francia állampolgárságától. Júniusig 100 000 zsidót deportáltak. A németek, hogy eltitkolják igazi céljukat — ami abban állt, hogy a zsidókat végkimerülésig dolgoztatják, majd gázkamrákban megölik —, ezeket a deportálásokat a „zsidók áttelepítésének” nevezték. Egy újabb megbeszélés után, amely Dannecker és az RSHA között zajlott le, a franciaországi zsidók deportálására újabb utasításokat adtak ki. Ezekben a zsidókról csak mint „élőállományról” beszéltek.

1942 október végéig további 50 000 zsidót deportáltak Franciaország megszállt övezetéből, de ez az ütem nem elégítette ki a hatóságokat, amelyek a meg nem szállt övezetből is szeretnék volna elhurcolni a zsidókat.

A németek a vichyi kormánnyal folytatott tárgyalásokon közölték, hogy a többi európai ország sokkal messzebb tart már a zsidókérdés megoldásában, mint Franciaország, és ezt az elmaradást be kell hozni. A német hatóságok ugyanakkor elégedetlenek voltak azzal a magatartással, melyet az olaszok a megszállásuk alá került francia terület zsidó lakosainak deportálásával kapcsolatosan tanúsítottak. Az olaszok valóban erősen elleneztek ezt a politikát, és a németek Ribbentropot bízták meg, hogy a helyzetet a Duceval megbeszélje.

A deportált zsidók nagy részét Auschwitzba szállították. Egy időre ugyan felfüggesztették a Főkormányzóságba való deportálást, de közben úgy döntöttek, hogy mihelyt újból elindítják a szállítmányokat, gyermekeket is útnak indítanak. A nácik mindenképpen igyekeztek leplezni ezt, és azt a benyomást

akarták kelteni, mintha egész családokat együtt vinnének ki Franciaországból. Megtévesztés céljából úgy intézték, hogy a felnőttek és a gyermekek száma megfelelő arányban legyen egy-egy szállítmányban.

Az egyik deportálási utasítás így hangzott: „A meg nem szállt övezetből érkező zsidókat Drancyban úgy kell vegyíteni a most Pithiviers-ben és Beaune-la-Rolande-ban levő zsidó gyermekekkel, hogy 700 ember között legalább 300 gyermek legyen. Az RSHA utasítása értelmében egyetlen vonat se legyen, amely csak gyermekeket szállít.”

A hollandiai zsidókkal ugyanilyen kegyetlenül bántak; Seyss-Inquart, Hollandia birodalmi biztosa, könyörtelenül járt el velük szemben. 1941 elején egyik Amszterdamban tartott beszédében kijelentette: „A mi szemünkben a zsidók nem hollandok. Ezek azok az ellenségek, akikkel nem köthetünk sem fegyverszünetet, sem békét... Ott ütjük a zsidókat, ahol érzük őket, és azoknak, akik csatlakoznak hozzájuk, viselniük kell a következményeket. A Führer kijelentette, hogy a zsidók befejezték szereplésüket Európában, szerepük tehát valóban be is fejeződött.”

Egy sor antiszemita rendelkezést hoztak, amelyekkel a zsidókat a szokásos megalázó módon gúzsba kötötték. Megfosztották őket a tulajdonukhoz való joguktól és polgári szabadságjogaiktól. Összeírták üzleteiket, beleértve azokat a cégeket és társaságokat is, amelyekben túlnyomó volt a zsidó érdekeltség, és a meg szálló hatóságok önkényesen felmondhattak bármely zsidó munkavállalónak.

Mindezek csak előzetes intézkedések voltak, amelyek lehetővé tették a német megszálló hatóságok számára, hogy végrehajthassák nagyarányú deportálási programjukat.

A 140 000 zsidó közül, aki a náci támadás idején Hollandiában élt, 115 000-et Lengyelországba deportáltak, ahol sorsuk meg volt pecsételve. További kétezer zsidót a buchenwaldi és mauthauseni táborba hurcoltak, ahonnan hamvaikat 75 holland forint ellenében megküldték családjuknak.

A magyarországi zsidókat hasonló sors érte. 1944-ben több mint 200 000 zsidót összefogtak, sokat közülük tehervonatokra raktak, és a megsemmisítő táborokba szállítottak.

A német megszálló csapatokkal együtt Budapestre érkezett a SIPO egyik Einsatzkommando alakulata, amelynek akárcsak a többi országban, az volt a feladata, hogy likvidálja a magyar zsidókat. Parancsnokuk Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführer, az RSHA egyik magasrangú tisztje volt. Ez az alakulat letartóztatta a zsidó politikai és üzleti körök vezetőit, azonkívül letartóztatott újságírókat és minden demokratikus gondolkodású és „antifasiszta” politikust.

Az Auschwitzba hurcolt magyar zsidók közül a tizennégy éven aluliakat és az ötven éven felülieket, valamint a betegeket és a büntetett előéletűeket külön jelzéssel ellátott vagonokban szállították. Ezeket az embereket a táborban való megérkezésük után azonnal a gázkamrába küldték. Rudolf Höss, Auschwitz parancsnoka beismerte, hogy 1944 nyarán 40 000 magyar zsidót gyilkoltak meg.

Még folytathatnánk a gyilkosságok komor felsorolását, de csak ismételnénk az eddig elmondottakat. Összeírás, elkülönítés, megalázás, lealacsonyítás, kizsákmányolás és megsemmisítés. Ezek voltak a szenvedés mérföldkövei a szerencsétlen zsidók utolsó útján.

Aki sohasem hallotta a falu utcáin a német csizmák dobogását, vagy ajtaján a Gestapo dörömbölését, aki sohasem látta, mint lőnek agyon a piactéren barátai és szomszédai közül ötvenet megtorlásul egyetlen német katona ellen elkövetett merényletért, akinek nem hurcolták el otthonából éjnek idején fiait, leányait, hogy azután soha többé ne lássa őket viszont — az mindezt nyilván hihetetlennek és elképzelhetetlennek találja.

Az ötmillió európai zsidónak a legyilkolása olyan bűncselekmény, amely példátlanul áll a világtörténelemben. A nácik csak azért nem semmisíthették meg Európa egész zsidó lakosságát, mert mielőtt még a „zsidókérdést véglegesen megoldhatták” volna, elvesztették a háborút.

Volt egy koncentrációs tábor, amelyet 1945-ben, miután eltakarították a hullákat, megnyitottak a nagyközönség számára. Ez a München közelében fekvő dachau-i tábor volt. Aki egyszer ott járt, olyan emlékekkel távozott, amelyeket soha többé nem tudott elfelejteni.

A látogató ekkor már csak a háborús bűncselekmények elkövetésével vádolt német foglyokat láthatta, akik tárgyalásukra vagy szabadonbocsátásukra vártak. Ezek kényelmesen, világos, szellős cellákban laktak, amelyekben villanyvilágítás volt, télen központi fűtés, a cellában egy ágy, egy asztal, egy szék és könyvek. Jóltápláltaknak, gondozottaknak látszottak, és arcukon némi csodálkozás tükröződött. Valóban csodálkozhattak azon, hogy hol vannak.

Elhagyva a most oly tiszta és rendes szállásokat, a látogató átment a tábor másik részébe, ahol a krematórium állt a hozzátartozó részlegekkel. Ott volt, teljes épségben, az egész halálgépezet, amelyet oly hosszú időn át arra használtak, hogy eltegyék láb alól mindazokat, akik keresztezni merték a Führer útját.

Eltűntek a hullák, amelyek annak idején zsúfolásig megtöltötték a szomszédos helyiséget, amikor a gázkamrában több embert pusztítottak el, mint ahány hulla befért a kemencébe; eltűntek a szerencsétlen áldozatok végtelenül hosszú sorai is, akik a vetkőző helyiség előtt várakoztak sorsukra, mielőtt beteretlék őket a halálkamrába. ~~¶~~Eltűntek örökre, de szellemük ott kísértett, és minden az ő emléküket idézte.

De tisztára söpörve, mindenki számára láthatóan, ott volt a helyiség, ahol az áldozatok levetkőztek, ott volt maga a gázkamra, a kémlelőlyuk, amelyen keresztül a kezelő figyelte az áldozatok arcán a haláltusát, hogy aztán bekapcsolhassa a ven-

tillátort, és megtisztítsa a levegőt a mérges gőzöktől; ott volt közvetlenül a gázkamra mellett a krematórium; ott a vaskereken nyugvó hordályak, amelyeken a hullákat a kemence nyílásához vitték; a kis helyiség, amelyet a mennyezetig megtömtek holttestekkel, és amelyben a falon még látható volt a lábak nyoma; ott a gép, amely megőrölte a csontokat, hogy a csontport a környező gazdaságok földjein műtrágyaként használják; és ott a helyiség, ahol az áldozatok hamvait tárolták.

Amikor a látogató végigment ezeken a helyiségeken, és látva oly sok szenvedés és tragédia színhelyét, szinte érezte a rothadó hullák bűzét és az égő emberhús szagát, és amikor kilépett a szabadba s feltekintett az égre, hogy elűzze a nyomasztó látomásokat, mit pillantott meg? A krematórium tetején egy póznára szegezett kis madáretetőt, amelyet valamely schizofrén SS-legény helyezett ott el.

Akkor és csak akkor értettem meg, hogy az a nemzet, amely Goethét és Beethovent, Schillert és Schubertet adta a világnak, hogyan hozhatott létre egy Auschwitzot és Belsent, Ravensbrücköt és Dachaut is.

A német katona tízparancsolata

(Megtalálható minden német katona zsoldkönyvében)

1. A győzelemért harcoló német katona köteles betartani a lovagias hadviselés szabályait. Kegyetlenkedés és esztelen rombolás nem méltó hozzá.
2. A harcoló katonák egyenruhát vagy egy külön bevezetett és világosan kivehető jelvényt viselnek. Civilruhában és jelvény nélkül tilos harcolni.
3. A magát megadó ellenséget, beleértve a partizánokat és a kémeket is, nem szabad megölni. Ezek felett haditörvényszékek ítéleznek.
4. A hadifoglyokat nem szabad bántalmazni vagy megütni. Fegyverüket, térképeiket és irataikat el kell venni, de személyes használati tárgyaikhoz nem szabad nyúlni.
5. Tilos a dum-dum golyó használata, és más lövedéket sem szabad dum-dum golyóvá átalakítani.
6. A Vöröskeresztintézményeit szentnek éssérthetetlennek kell tekinteni. A sebesült ellenséget emberségesen kell kezelni. Egészségügyi személyeket és tábori lelkészeket nem szabad megakadályozni egészségügyi, illetve egyházi tevékenységük gyakorlásában.
7. A polgári lakosság szent és sérthetetlen. Tilos a fosztogatás és a céltalan rombolás. A történelmi értékű emlékeket, vagy a vallási, a művészeti, tudományos és emberbaráti célokat szolgáló épületeket tiszteletben kell tartani. Természetbeni szolgáltatást vagy szolgáltatásokat csak a feljebbvalók parancsára, és csak ellenszolgáltatás fejében szabad követelni a lakosságtól.
8. Semleges területre nem szabad behatolni, sem légitérébe berepülni, területét nem szabad tűz alá venni; semleges terület nem lehet semmiféle háborús tevékenység célpontja.
9. Ha egy német katona fogságba esik, közölheti nevét és

rangját. Semmilyen körülmények között nem fedheti fel, milyen egységhez tartozik, és nem adhat tájékoztatást Németország katonai, politikai és gazdasági viszonyaira vonatkozóan. Sem ígéret, sem fenyegetés nem készítheti erre.

10. A szolgálati szabályzatba foglalt köteleességek megszegése büntetendő. Az ellenség olyan akcióit, amelyek az 1.—8. pontok ellen vétének, jelenteni kell. Megtorlás csak felsőbb parancsra engedhető meg.

A fordítást átnézte: Félix Pál.

Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyv szedését 1955. II. 28-án kezdték meg. Megjelent IV. 2-án,
9500 példányban. Tartalmaz 15,5 szerkesztői ívet. Terjedelem $16\frac{1}{4}$ (A/) ív.

6969. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Vértés Ferenc.